

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Dalibor Černý LL.M.

**System řešení sporů v rámci Světové obchodní
organizace, vývoj a výhledy**

Dispute Settlement System in the World Trade Organization,
developments and future prospects

Disertační práce

Školitel autora disertační práce: prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DSc.

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5. července 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že předloženou disertační práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 5. července 2015

Dalibor Černý

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní **prof. JUDr. Monice Pauknerové, CSc., DSc.**, své školitelce, za ochotu, trpělivost a pomoc při vypracování této práce, jakož i za inspiraci k tématu a nutné konzultace. Dále pak za doporučení k výjezdu na roční pobyt na University of San Francisco, který významně napomohl k rozšíření obzorů i nabytí akademických znalostí ke kvalitnímu zpracování této disertační práce.

V Praze 5. července 2015

Dalibor Černý

ANOTACE

Tématem disertační práce s názvem „*Systém řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace, vývoj a výhledy*“ je představení systému řešení sporů v rámci světového obchodu, a to od doby předchůdce Světové obchodní organizace GATT, až do doby současné. Součástí práce je stručný historický vývoj i komparace těchto dvou, na sebe navazujících, systémů řešení sporů a jejich základních cílů. Dále je na velkém množství rozhodnutí panelů a odvolacího orgánu, jako institucí současného dvoustupňového systému řešení sporů, ukázáno, jak se tento systém dále vyvíjí a z jakých vychází principů. Prací se prolíná také problematika rozvojových zemí, která v mezinárodním obchodu stále nabírá na důležitosti. Je ukázáno, že tento systém řešení sporů není vždy spravedlivý a efektivní. Nerovnost se projevuje především v nemožnosti domoci se dodržování práva Světové obchodní organizace. Především v tom má tento systém rezervy a určité problémy. Systém obsahuje pro vymáhání práva určité sankce, v této práci je však ukázáno, že tyto nejsou dostatečně účinné a spíše zvýhodňují vyspělé členské země Světové obchodní organizace. Práce se však také věnuje možným vylepšením systému řešení sporů, a to z pohledu vymahatelnosti práva především.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mezinárodní obchod; Světová obchodní organizace; Systém řešení sporů

ABSTRACT

The subject matter of this dissertation entitled „*Dispute Settlement System in the World Trade Organization, developments and future prospects*“ is to examine dispute settlement system in the world trade, since the establishment of the World Trade Organization's predecessor - the GATT, until now. Besides the historical introduction into the area, the dissertation provides a comparison of these two consecutive systems and their main goals. Using available corresponding case law provided by panels and the Appellate Body, this dissertation covers the procedures and principles based on which the dispute settlement system currently stands. The secondary but not less important topic are the developing countries, their role in the system and inequality of the system related thereto. This inequality of the system lies mainly in the compliance issues. The dispute settlement system includes certain remedies in order to enforce the decisions and recommendations of the respective tribunals, but it is fair to say that they are not effective enough and tend to favour the developed countries. This dissertation also tries to find the solutions to the listed problems, mainly from the perspective of a proper compliance.

KEY WORDS

International Trade; World Trade Organization; Dispute Settlement System

OBSAH

PROHLÁŠENÍ	2
PODĚKOVÁNÍ.....	3
ANOTACE.....	4
KLÍČOVÁ SLOVA.....	4
ABSTRACT	4
KEY WORDS	4
OBSAH	5
1. ÚVOD.....	7
2. VÝVOJ SYSTÉMŮ ŘEŠENÍ MEZINÁRODNÍCH OBCHODNÍCH SPORŮ	10
2.1 Úvod do systému řešení sporů v rámci GATT.....	10
2.2 Úvod do systému řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace	13
2.3 Základní srovnání systému řešení sporů GATT a Světové obchodní organizace	19
2.3.1 Rozsah použití systémů řešení sporů a způsoby řešení sporů	22
2.3.2 Cíle systémů řešení sporů.....	26
2.3.3 Rozvojové země	27
3. PROCES ŘEŠENÍ SPORŮ VE SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACI.....	36
3.1 Zahájení procesu řešení sporů: žádost o konzultace	36
3.2 Ustavení panelu.....	38
3.3 Řízení o odvolání	41
3.4 Implementace a rozumná lhůta pro implementaci	44
3.5 Přezkum dodržování doporučení nebo rozhodnutí.....	51
3.6 Prostředky nápravy.....	54
3.7 Alternativní způsoby řešení sporů.....	61
3.7.1 Dobré služby, smírčí řízení a zprostředkování	61
3.7.2 Rozhodčí řízení.....	62
3.8 Speciální řízení pro řešení sporů	63
3.8.1 Žaloba při neporušení	64
3.8.2 Situační žaloba.....	66
3.9 Práva třetích stran.....	67
3.10 Amicus curiae.....	68
3.11 Důkazní břemeno	70
3.12 Princip hospodárnosti.....	73
3.13 Standard přezkumu.....	74
3.14 Prameny práva.....	79
3.14.1 Uvedené dohody	81

3.14.2	Předešlá rozhodnutí	82
3.14.3	Obyčej.....	84
3.14.4	Učení nejkvalifikovanějších znaleců.....	84
3.14.5	Obecné právní principy a další mezinárodní právní nástroje	85
3.14.6	Konflikty pramenů práva Světové obchodní organizace.....	87
3.15	Úspěšnost systému řešení sporů Světové obchodní organizace.....	88
4.	PROBLÉMY SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACE	92
4.1	Zajištění dodržování rozhodnutí v rámci systému řešení sporů	94
4.1.1	Prostředky nápravy v obecném mezinárodním právu - exkurz	96
4.1.2	Prostředky nápravy v právu Evropské unie - exkurz.....	105
4.1.3	Prostředky nápravy v rámci GATT	107
4.1.4	Prostředky nápravy ve Světové obchodní organizaci a problémy s nimi související	109
4.1.5	Vyrovnaní	112
4.1.6	Suspenze koncesí či jiných závazků (odvetné opatření).....	115
4.1.7	Problémy rozumné lhůty k implementaci.....	125
4.2	Ostatní problémy	128
5.	MOŽNÁ ŘEŠENÍ PRO VYBRANÉ PROBLÉMY SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACE	131
5.1	Posílení současných prostředků nápravy.....	133
5.1.1	Kolektivní odvetné opatření	133
5.1.2	Křížové odvetné opatření.....	138
5.1.3	Retroaktivní odvetné opatření	141
5.1.4	Finanční kompenzace	143
5.1.5	Povinné vyrovnaní.....	150
5.2	Nastavení rozumné lhůty.....	152
6.	ZÁVĚR.....	157
	SEZNAM ZKRATEK	160
	POUŽITÁ LITERATURA	162
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	171
	CITOVANÉ PŘÍPADY GATT / WTO.....	189
	SHRNUTÍ.....	193
	SUMMARY	195

1. ÚVOD

Funkční mezinárodní obchod je jeden z nejdůležitějších předpokladů pro stabilitu dnešního světa. K podpoření této stability se země světa dohodly na založení obchodního režimu pod Všeobecnou dohodou o obchodu a clech (*General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*)¹ Později byla tato dohoda nahrazena Světovou obchodní organizací (*World Trade Organization, WTO*).

Cílem Světové obchodní organizace je zvyšování životní úrovně, zajištění plné zaměstnanosti, značných reálných příjmů a účinné poptávky, rozšíření výroby a obchodu zbožím, jakož i obchodu službami, zajištění udržitelného ekonomického rozvoje a ochrana a zachování životního prostředí způsobem slučitelným s potřebami úrovně ekonomického rozvoje jednotlivých zemí.² Problematika Světové obchodní organizace, jako typické mezivládní mezinárodní organizace působící v oblasti mezinárodního práva veřejného, je dále systematicky řazena do oblastí mezinárodního obchodu, mezinárodního práva obchodního a mezinárodního ekonomického práva.³

Mezinárodní obchod se typicky odlišuje od obchodu vnitrostátního prostřednictvím stran, které se na něm podílejí. Strany mezinárodního obchodu tedy mají místo podnikání, sídlo, nebo bydliště na území různých států. Dalším odlišujícím faktorem může být věc, o kterou se v obchodě jedná či samotná obchodní činnost, když se tyto nacházejí na území jiného státu.⁴ Definice práva mezinárodního obchodu je velké množství. Můžeme ho vymezit například tak, že se jím rozumí účelově uspořádaný soubor právních norem z různých právních odvětví a různého původu, které spojuje jejich společný účel upravovat právní vztahy vznikající při uskutečňování mezinárodního obchodu a mezinárodního hospodářského styku vůbec.⁵

¹ Znění této dohody je možno nalézt v anglickém znění například na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *The Text of GATT* [online]. World Trade Organization [cit. 1.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf>.

² KUČERA, Zdeněk, PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kolektiv. Právo mezinárodního obchodu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 114.

³ Blíže viz ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 32-36.

⁴ Id., s. 32.

⁵ KUČERA, Zdeněk, PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kolektiv. Právo mezinárodního obchodu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 17.

Obdobně složitá situace je s pojmem mezinárodního ekonomického práva, ale je možné říci, že se jedná o normy mezinárodního práva, které upravují na mezistátní úrovni veřejnoprávní rámec pro činnost soukromých subjektů mezinárodních hospodářských vztahů.⁶

I v nejrozvinutějších možných právních či ekonomických systémech, s těmi nejlepšími úmysly členů těchto systémů, dochází čas od času ke sporům. Systém řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace je považován za jeden z nejúspěšnějších systémů rozhodování sporů v rámci mezinárodního práva veřejného vůbec a členové Světové obchodní organizace prokazují velkou ochotu se na něm podílet. Uvádí se, že míra dodržování rozhodnutí na poli Světové obchodní organizace je přes 80 %, což je více než u jakéhokoliv porovnatelného mezinárodního tribunálu.⁷

Systém řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace je jistě smělym pokusem, jak účinně podrobit různé kontroverze a spory v oblasti mezinárodního obchodu pravidlům mezinárodního práva. Tento ambiciózní počín se jistě vyvine dále správným směrem, a to za předpokladu, že systém bude všemi respektován. Především ekonomicky silné země musejí dbát na to, aby bylo rozhodování sporů založeno především na pevných a respektovaných pravidlech, než na síle jednotlivých zemí a jejich ekonomik.

V rámci Světové obchodní organizace nicméně existují určité obavy týkající se fungování jejího systému rozhodování sporů. Popis některých těchto problémů, společně s jejich možnými řešeními, bude předmětem této práce. Cílem této práce je tedy představení problematiky řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace, a to tím způsobem, že je nejprve nutné představit historická východiska tohoto systému. Dále budou posána současná pravidla procesu řešení sporů a to především s ohledem na obsáhlou rozhodovací praxi v rámci systému samotného. Nakonec se práce soustředí na problémy a možná řešení těchto problémů, s akcentem především na

⁶ ŠTURMA, Pavel, BALÁŠ, Vladimír. *Mezinárodní ekonomické právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 5.

⁷ V podrobnostech viz DAVEY, William J. The WTO Dispute Settlement System: The First Ten Years. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, No. 1, 2005, s. 46-48.

hlavní cíl systému řešení sporů Světové obchodní organizace, kterým je zajištění dodržování práva Světové obchodní organizace. Problémy systému a jejich řešení jsou proto omezeny především na dostupné prostředky nápravy (sankce) a některé další záležitosti s tím související. Dále se práce soustředí na problematiku rozvojových zemí a jejich zkušenosti s používáním systému.

Tato práce si klade za cíl ověření/vyvrácení následujících hypotéz:

- (a) Současný systém řešení sporů Světové obchodní organizace trpí některými nedostatky a problémy, které omezují jeho efektivnost a spravedlnost.
- (b) Existují určitá možná řešení pro problémy systému řešení sporů Světové obchodní organizace, jejichž využitím by bylo možné dosáhnout zlepšení dosavadních nedostatků.
- (c) Existuje možnost, že pokud vhodná řešení pro problémy systému řešení sporů Světové obchodní organizace existují, budou tato na poli Světové obchodní organizace přijata.

Co se týče použitých vědeckých metod pro účely této disertační práce, na danou problematiku byla použita metoda deskriptivní, a to především s ohledem na vylíčení historických reálií týkající se problematiky a dále pak pro představení jednotlivých institutů a procesu v rámci systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace. Je však hojně využíváno také metody komparace, a to především v aplikaci na současný systém řešení sporů, systém řešení sporů v rámci GATT a některé systémy další. Ke komparaci také dochází při rozebírání systémů prostředků nápravy, a to v rámci systému GATT, Světové obchodní organizace, mezinárodního práva veřejného i Evropské unie. Převažující část především druhé poloviny disertační práce je pak analytická, v rámci které je učiněn pokus o nalezení vhodných řešení některých nejpalčivějších problémů systému řešení sporů. Normativní přístup je v rámci práce využit při návrzích na zlepšení pravidel systému řešení sporů. Konečně, hojně je využíváno též metody abstrakce/konkretizace, a to když je prostor nejprve věnován obecným pravidlům a principům systému řešení sporů (abstrakce), aby se tyto poté aplikovaly na konkrétní situace při řešení sporů mezi stranami, politické a ekonomické reálie členských zemí Světové obchodní organizace a další okolnosti mající na systém řešení sporů vliv.

2. VÝVOJ SYSTÉMŮ ŘEŠENÍ MEZINÁRODNÍCH OBCHODNÍCH SPORŮ

2.1 Úvod do systému řešení sporů v rámci GATT

V druhé polovině čtyřicátých let dvacátého století existovaly na půdě OSN silné tendence k založení Mezinárodní obchodní organizace (*International Trade Organization*, ITO). Jednání o jejím založení se vedla mezi lety 1947 – 1948 postupně v New Yorku, Ženevě a Havaně. Koncem zasedání v Ženevě byl položen smluvní základ pro vytvoření dohodnutých celních úlev a spolu se seznamem úlev a koncesí a ustanoveními o obchodní politice byly tyto záležitosti formálně začleněny do Všeobecné dohody o clech a obchodu.⁸

Smluvními stranami této dohody se staly: Austrálie, Belgie, Brazílie, Barma, Kanada, Ceylon, Chile, Čína, Kuba, Československá republika, Francie, Indie, Libanon, Lucembursko, Nizozemí, Nový Zéland, Norsko, Pákistán, Jižní Rhodesie, Sýrie, Jižní Afrika, Spojené království a Spojené státy americké.

Vzhledem k problematické politické situaci zejména mezi Spojenými státy americkými a státy východního bloku bylo od jednání o Mezinárodní obchodní organizaci v roce 1950 upuštěno a jako pozůstatek zbyla Všeobecná dohoda o clech a obchodu. Činnost a jednání v rámci GATT (a později i Světové obchodní organizace) byla v následujících letech realizována na konferencích nazývaných „*rounds*“ – neboli v překladu „kola“.

Všeobecná dohoda o clech a obchodu byla volně strukturovaná instituce, která existovala od roku 1948. Proces řešení sporů v rámci GATT byl spíše neformálního charakteru, avšak stal se základem pro budoucí vývoj. Hlavní myšlenka byla taková, že je mezinárodní systém obchodování založen na vztahu recipročních práv a závazků, který má přinést rovnováhu mezi strany dohody. Když se jedna ze stran domnívá, že tato rovnováha byla narušena nějakým opatřením (jiné strany), které

⁸ Podrobněji k historii vzniku GATT například ŠTURMA, Pavel, BALAŠ, Vladimír. *Mezinárodní ekonomické právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 157 a násled.

narušuje či zhoršuje její postavení či výhody, má tato strana právo domáhat se obnovení rovnováhy za využití ustanovení o rozhodování sporů.

Tento proces řešení sporů, který vznikl v rámci GATT, je známý jako tzv. panelové řízení, v rámci kterého bylo požadováno, aby právní spory byly předloženy před panel složený ze tří až sedmi delegátů (obchodních expertů) z neutrálních (zpravidla na sporu se nepodílejících) států, který měl pravomoc rozhodnout o meritu návrhu na řešení sporu.⁹ Toto řízení bylo kompletně na dobrovolné bázi. Každé rozhodnutí od začátku do konce procesu muselo být učiněno na základě konsensu. Tedy, odpůrce měl v rámci sporu právo veta při každém kroku řízení - od ustanovení panelu až po přijetí konečného rozhodnutí panelu či povolení obchodních sankcí při nedodržování takového rozhodnutí.

I když řízení nebylo povinné, vlády států, které byly v daných případech v postavení odpůrce, se téměř vždy rozhodly pro jeho dodržování. Bylo to především z toho důvodu, že byly pod silným tlakem členských zemí dohody GATT. Cílem dohody bylo mimo jiné zajistit, aby každý její člen měl právo na posouzení jeho případné stížnosti neutrální stranou, která má pravomoc žalobu či spor rozhodnout. Systém řešení sporů v rámci GATT se tedy stal řízením postaveným čistě na autoritě právně závazných pravidel.¹⁰

Systém rozhodování sporů v rámci GATT byl více politickým (či diplomatickým) systémem než systémem soudním. Jednalo se o jedinečný způsob urovnávání sporů, který využíval přednostně diplomatické způsoby urovnávání sporů (jedná se o tzv. „*power-oriented*“ přístup).¹¹ Nebyl to systém rozhodování, kde by byla rozhodnutí závazná pro dané strany sporu. K potvrzení této charakteristiky může být uvedeno několik důvodů. Hlavním je ten, že prohrávající strana sporu mohla kdykoliv zablokovat přijetí konečného rozhodnutí výše zmiňovaným právem veta. Panely, vědomy si tohoto faktu, byly opatrné při tvorbě svých rozhodnutí a často se stávalo, že se snažily nalézt řešení, které bylo „zlatou střední cestou“ a bylo co

⁹ K tomuto způsobu řízení se nicméně dopělo až kolem roku 1955. Na počátku fungování GATT byly spory většinou řešeny diplomatickou cestou.

¹⁰ Více v HUDEC, Robert E. *New WTO Dispute Settlement Procedure: An Overview of the First Three Years*. Minnesota Journal of Global Trade 1, 1999, s. 2-7.

¹¹ BALAŠ, Vladimír. Vývoj řešení sporů v GATT a WTO. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 12, č. 1, 2004, s. 3.

nejméně konfliktní pro obě zúčastněné strany sporu tak, aby se zmenšila pravděpodobnost, že by jedna ze stran chtěla rozhodnutí panelu zablokovat.

Doporučení předkládaná panely v rámci systému rozhodování sporů na základě GATT směřovala především k tomu, aby bylo ukončeno porušování daných pravidel. V případech, kdy panel dospěl k názoru, že je porušováno některé závazné hmotněprávní ustanovení opatřením některého státu, doporučil, aby bylo od používání takového opatření upuštěno.¹²

Pokud daná strana nejednala v souladu s tímto doporučením, jediný prostředek nápravy, který nabízel článek XXIII GATT, byl suspendování koncesí nebo jiných závazků.¹³ Odnětí koncesí, jako poslední možný prostředek nápravy, bylo opatřením vyvažujícím. Jeho účelem bylo napravit rovnováhu tak, aby vzalo výhodu vyplývající z protiprávního opatření. Historicky byl tento prostředek nápravy převzat z úpravy dvoustranné obchodní arbitráže, ze které vznikl také článek 93 Havanské charty (*Havana Charter*)¹⁴ a později článek XXIII GATT.¹⁵

Článek XIII GATT, nadepsaný „Ochrana koncesí a výhod“, kromě úpravy výše uvedeného prostředku nápravy stanovil, že byla-li zrušena nebo zmenšena (*nullification or impairment*) jakákoli výhoda plynoucí pro SMLUVNÍ STRANU¹⁶ z dohody GATT nebo bylo-li dosažení kteréhokoli cíle dohody GATT ztíženo tím, že některá SMLUVNÍ STRANA neplní své závazky dle dohody GATT, používá opatření, které je v rozporu s dohodou GATT nebo existuje jiná situace, mohou SMLUVNÍ STRANY takovou záležitost vyšetřit a doporučit řešení a vydat ve sporné otázce rozhodnutí. To za předpokladu, že v přiměřené době nedojde ohledně sporu

¹² PESCATORE, Pierre, DAVEY, William J. a LOWENFELD, Andeas F., *Handbook of WTO/GATT Dispute Settlement*. Vol. 1, The Hague: Kluwer Law International, Transnational Publishers, 1997, s. 74.

¹³ Jediným případem, kdy bylo pod článkem XXIII GATT odnětí koncesí autorizováno, byl případ holandské žaloby pod článkem XXIII:2 GATT k pozastavení provádění závazků vůči Spojeným státům americkým, GATT BISD (1 Supp.) s. 62, přijaté 8. listopadu 1952.

¹⁴ Konference spojených národů ohledně obchodu a zaměstnanosti v Havaně, Kuba, v roce 1947 přijala tzv. Havanskou chartu o založení ITO, která si kladla za cíl vytvoření Mezinárodní obchodní organizace. Z různých důvodů tato charta nikdy nevstoupila v platnost.

¹⁵ PESCATORE, Pierre, DAVEY, William J. a LOWENFELD, Andeas F., *Handbook of WTO/GATT Dispute Settlement*. Vol. 1, The Hague: Kluwer Law International, Transnational Publishers, 1997, s. 17.

¹⁶ Podle Všeobecné dohody o obchodu a clech byly členské státy GATT označovány jako SMLUVNÍ STRANY.

k uspokojující dohodě, a to na základě článku XXII GATT, nadepsaném „Konzultace“. Tyto jediné dva články upravovaly a staly se základem procesu rozhodování sporů v rámci systému GATT.

Protože tato ustanovení jasně neupravovala pravidla řízení, bylo nutné tato pravidla postupně vyvíjet a vylepšovat.¹⁷ Během času se pak systém GATT vyvinul z primárně vyjednávacího (diplomatického) typu řešení sporů („*power-oriented*“ přístup) k typu systému více založenému na dodržování právních závazků („*rule-oriented*“ přístup) a statistika vyřešených sporů byla úctyhodná.¹⁸ To ale jistě neznamená, že tento systém byl dokonalý. Postupem času měly především rozvojové země velký problém s prosazením úspěšného vyřešení sporů, a to především z důvodu, že se stále více rozmáhalo využití práva veta. Mezi další problémy patřily například nekonzistentní a vágní rozhodnutí panelů (ale také občasná pochybnosti ohledně neutrality a odbornosti členů panelu), velké časové prodlevy při rozhodování či problémy s transparentností, když dokumenty týkající se rozhodovacího procesu čas od času ani nebyly k dispozici.¹⁹

2.2 Úvod do systému řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace

V letech 1986 - 1994 probíhalo tzv. Uruguayské kolo mnohostranných obchodních jednání²⁰ a v jeho rámci došlo k podepsání Dohody o zřízení Světové

¹⁷ Například první spor v rámci systému GATT byl rozhodnut na schůzi SMLUVNÍCH STRAN samotným předsedou této schůze, bez jakékoliv diskuse či vysvětlení a odpůrce tomuto rozhodnutí vyhověl a zrušil sporné opatření. Viz dokument č. GATT/CP.2/SR.11, *Summary Record of the Eleventh Meeting* [online]. World Trade Organization [cit. 1.3.2015], dostupný v anglickém znění na WWW: <https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90270048.pdf>. Později se spory řešily u výboru zasedajícím mezi schůzemi SMLUVNÍCH STRAN (*intersessional committee*) a dále, před tím, než vývoj finálně dospěl k řízením před panelem, pro tento účel fungovaly pracovní skupiny (*working parties*).

¹⁸ Další podrobnosti k základní historii rozhodování sporů v rámci GATT jsou uvedeny v HUDEC, Robert E., *Enforcing International Trade Law: The Evolution of the Modern GATT Legal System*. Salem, NH: Butterworth Legal Publishers, 1993. Hudec zjistil, že navrhovatelé v rámci systému GATT do roku 1989 dosáhly kompletní nápravy v 60 % případů a částečné nápravy v dalších 29 % případů. Id., s. 337. Vzhledem k tomu, že v rámci GATT neexistovala skutečná možnost k prosazení rozhodnutí panelů, je tato statistika vskutku obdivuhodná.

¹⁹ LESTER, Simon, MERCURIO, Bryan with DAVIES, Arwel, LEITNER, Kara. *World Trade Law*. Oxford: Hart Publishing, 2008, s. 155.

²⁰ Obecně k této problematice viz např. CROOME, John. *Reshaping the World Trading System: A History of the Uruguay Round*. 2nd ed., The Hague: Kluwer Law International, Transnational Publishers, 1999 či obecné informace dostupné na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *The Uruguay Round* [online]. World Trade Organization [cit. 3.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact5_e.htm>.

obchodní organizace (*Agreement Establishing World Trade Organization*),²¹ čímž bylo završeno mnohaleté úsilí o doplnění a přeměnu Všeobecné dohody o clech a obchodu v mezinárodní organizaci. Světová obchodní organizace byla založena v roce 1994²² a stala se tedy tímto následníkem GATT.

Základní rozdíl mezi GATT a Světovou obchodní organizací spočívá v institucionálním uspořádání. I když GATT měla určité orgány, nikdy nebyla institucionálně zastřešena a na rozdíl od Světové obchodní organizace nebyla mezinárodní organizací.

Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace vypočítává tři základní funkce Světové obchodní organizace. První funkcí Světové obchodní organizace je funkce vyjednávacího fóra členských zemí ohledně mezinárodních obchodních záležitostí. Druhou funkcí je dohled na působení existujících dohod Světové obchodní organizace a nakonec je pověřena řízením systému rozhodování sporů.²³

V souvislosti s vyjednávací funkcí je především nutno zdůraznit, že Uruguayské kolo vyjednávání, které vedlo k vytvoření Světové obchodní organizace, bylo ohromným úspěchem. Tato jednání přidala do kompetence GATT, nad rámec obchodu se zbožím, oblast služeb a duševního vlastnictví, navrátila do rámce GATT zpět obory textilu a zemědělství, přinesla výrazné snížení celních sazeb a velký vývoj co se týče tzv. vázání cel (*tariff binding*). Dále byly aktualizovány některé dílčí

²¹ Dostupný v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *Agreement Establishing the World Trade Organization* [online]. World Trade Organization [cit. 3.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf>. Dostupná v českém znění na internetových stránkách Evropské komise [cit. 3.3.2015], *Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace* [online]. European Commission, na WWW: <http://ec.europa.eu/translation/czech/guidelines/documents/wto_agreement_cs.pdf> nebo Ministerstva průmyslu a obchodu [cit. 3.3.2015], *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí, 191/1995 Sb.* [online]. Ministerstvo průmyslu a obchodu, dostupné na WWW: <<http://download.mpo.cz/get/26361/47289/565613/priloha001.doc>>.

²² Organizace oficiálně zahájila svou činnost 1. ledna 1995 dle Marakešské dohody. Marakešská dohoda byla podepsána v Marakeši, Maroku, v roce 1994.

²³ Tyto základní funkce jsou uvedeny v článku III. Dohody o zřízení Světové obchodní organizace. Tento článek ve skutečnosti vyjmenovává pět funkcí, nicméně výkon mechanismu přezkoumávání obchodní politiky (*Trade Policy Review Mechanism*, TPRM) lze považovat za součást funkce dohledové. Zbývající funkce, tedy zlepšení prováznosti s Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou, nebyla nikdy plně realizována, zčásti také kvůli jisté vágnosti jejího vyjádření. Proto jsou popsány základní funkce pouze tři. Viz DAVEY, William J. The WTO and Rules-Based Dispute Settlement: Historical Evolution, Operational Success, and Future Challenges. *Journal of International Economic Law* 17, 2014, s. 680 a násl.

dohody a vytvořena nová organizace společně s efektivním systémem rozhodování sporů i vynucováním závazků. Protože Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace musela být přijata jako celek, všechny výše uvedené výsledky vyjednávání mají účinek vůči všem jeho účastníkům. Světová obchodní organizace je obecně postavena na principu jediného závazku (požadavek „*all or nothing*“), což v praxi znamená, že i všichni vstupující členové musí přijmout úplný soubor všech závazků, které jsou obsahem mnohostranných dohod.

Na druhou stranu, pokud pohlédneme na vyjednávání, která probíhají v rámci současného Katarského kola (jinak též „kolo z Dohá“ nebo „Rozvojová agenda z Dohá“),²⁴ které začalo v roce 2001,²⁵ je potřeba udělat u vyjednávací funkce Světové obchodní organizace velký otazník. I přesto, že se podařilo dosáhnout některých dílčích výsledků, toto kolo vyjednávání již trvá velmi dlouhou dobu a i přes velkou snahu současného Generálního ředitele (*Director-General*) Světové obchodní organizace Roberta Azevêda²⁶ je konec tohoto kola jednání v nedohlednu. Je to zřejmě zapříčiněno stále častějším používáním dohod o volném obchodu (*Free Trade Agreements*, FTAs)²⁷ na bilaterální a regionální bázi, což podkopává politickou podporu pro mnohostranná jednání. Účastníci jednání skrze tyto dohody zřejmě našli alternativní a více flexibilní způsob, jak dosáhnout požadovaných cílů.

Druhou hlavní funkcí Světové obchodní organizace je dohled a administrace rozličných dohod této organizace. Světová obchodní organizace zaštiťuje mnohostranné a vícestranné obchodní dohody uvedené v jednotlivých přílohách

²⁴ Pro více informací o Katarském kole vyjednávání viz internetové stránky Světové obchodní organizace, *The Doha Round* [online]. World Trade Organization [cit. 15.6.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm#development>.

²⁵ Deklarace Ministerské konference WTO ze dne 14. listopadu 2001, dokument WTO č. WT/MIN(01)/DEC/1 ze dne 20. listopadu 2001, dostupný na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *Ministerial Declaration adopted 14 November 2001* [online]. World Trade Organization [cit. 10.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.pdf>.

²⁶ Generální ředitel vyjádřil znepokojení především nad vývojem jednání v oblastech zemědělství, průmyslových výrobků a služeb. Viz internetové stránky Světové obchodní organizace, *Azevêdo voices concern with slow progress in key negotiating areas* [online]. World Trade Organization [cit. 15.6.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/news_e/news15_e/hod_01jun15_e.htm>.

²⁷ Blíže k těmto dohodám například MARCEAU, Gabrielle. Review Essays of Dispute Settlement Mechanisms, Regional or Multilateral: Which One is Better? *Journal of World Trade*, Vol. 31, Issue 7, 1997.

Dohody o zřízení Světové obchodní organizace.²⁸ Administrace těchto dohod je především v gesci běžných záležitostí Sekretariátu (*Secretariat*) Světové obchodní organizace a obchodních specialistů národních vlád, ale existují také tři další mimořádně užitečné aspekty této funkce.

První je ten, že jednotlivé dohody v rámci Světové obchodní organizace požadují různé druhy oznámení, která musí být učiněna ve vztahu k rozličným obchodněprávním pravidlům, předpisům a opatřením.²⁹ Ve vztahu k některým více problematickým opatřením je běžné, že jsou diskutována na pravidelných setkáních výborů, které mají v gesci dohled nad předmětnými dohodami. V některých případech existuje také omezený postup pro řešení sporů, který může vyřešit vzniklé otázky. Především výbor pro sanitární a fytosanitární opatření (*SPS Committee*) byl v tomto ohledu velmi aktivní.³⁰

I když není nutné zbytečně přeceňovat výsledky přezkumu výborů, mají jednu velmi důležitou funkci. Ta spočívá především v podporování transparentnosti obchodní regulace a zajištění, že členové Světové obchodní organizace nebudou tajně

²⁸ Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace:

- Příloha č. 1A: Mnohostranné dohody o obchodu se zbožím
 - Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994 (GATT 1994)
 - Dohoda o zemědělství
 - Dohoda o uplatňování sanitárních a fytosanitárních opatření
 - Dohoda o textilu a ošacení (již není v platnosti)
 - Dohoda o technických překážkách obchodu
 - Dohoda o obchodních aspektech investičního opatření
 - Dohoda o provádění článku VI GATT 1994
 - Dohoda o provádění článku VII GATT 1994
 - Dohoda o kontrole před odesláním
 - Dohoda o pravidlech původu
 - Dohoda o dovozním licenčním řízení
 - Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních
 - Dohoda o ochranných opatřeních

Příloha č. 1B: Všeobecná dohoda o obchodu službami (GATS)

Příloha č. 1C: Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS)

Příloha č. 2: Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů (DSU)

Příloha č. 3: Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky (TPRM)

Příloha č. 4: Vícestranné obchodní dohody:

- Dohoda o obchodu civilními letadly
- Dohoda o vládních zakázkách
- Mezinárodní dohoda o obchodu mléčnými výrobky (již není v platnosti)
- Mezinárodní dohoda o obchodu hovězím masem (již není v platnosti).

²⁹ Ve větším detailu viz DAVEY, William J. GATT Article X: Transparency and Proper Administration in *Enforcing World Trade Rules: Essays on WTO Dispute Settlement and GATT Obligations*. Cameron May, 2006, s. 299-313.

³⁰ Pro více informací viz SCOTT, Joanne. *The WTO Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

používat nějaká sebevýchodňující ochranná opatření. Tato dohledová funkce zřejmě pomohla předejít rozsáhlým ochranným opatřením, která mohla být jinak očekávána jako výsledek finanční krize z roku 2008 a jejích následků.³¹

Funkce výkonu Mechanismu přezkoumávání obchodní politiky (*Trade Policy Review Mechanism*, TPRM) Světové obchodní organizace,³² kterou lze podřadit pod dohledovou funkci, má obdobný efekt.³³

Tato druhá funkce Světové obchodní organizace, kterou je denní administrace a dohled nad dohodami a světovým obchodním systémem, je funkcí zásadní a je zřejmé, že se v jejím úspěšném výkonu bude pokračovat i nadále do budoucna. Na rozdíl od výše zmíněné první funkce Světové obchodní organizace, jako tzv. vyjednávacího fóra, se nemůže tato funkce jednoduše přesunout jinam. Většina dohod o volném obchodu totiž nezřizuje sekretariáty s ničím jiným než typickými sekretářskými funkcemi, takže je jen malá šance, že by některá jiná instituce mohla v rámci této funkce Světové obchodní organizaci konkurovat.³⁴

Třetí funkcí Světové obchodní organizace je rozhodování sporů. Tato funkce bude také jen ztěžně ohrožena vytvářením dohod o volném obchodu. I když tyto dohody typicky mají nějaký režim rozhodování sporů (často postavený na systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace), takové systémy rozhodování sporů na základě dohod o volném obchodu nebývají příliš často používány a je s nimi menší

³¹ Ve zprávě Světové obchodní organizace týkající se obchodních opatření G-20 ze 17. června 2013, dostupné v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *Report on G-20 Trade Measures* [online]. World Trade Organization [cit. 4.3.2015], pod WWW: <https://www.wto.org/english/news_e/news13_e/g20_wto_report_jun13_e.doc>, je poznamenáno na straně druhé, že: „*Sekretariát Světové obchodní organizace vypočetil odhad dopadu dovozních restriktivních opatření, uvalených od října 2008 a platných do současnosti, na celkový obchod. Kumulativní dopad dovozních restriktivních opatření implementovaných ekonomikami G-20 na obchod v rámci G-20 je odhadován na 0.2%. I když dopad všech ostatních omezení může být větší, a to specialně v těch sektorech, které jsou takovými opatřeními nejvíce zasaženy, toto nízké procento je dobrým příkladem toho, že většina zemí vcelku uspěla při zabraňování rozšiřování nadměrného protekcionismu.*”

³² Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace, Příloha č. 3.

³³ Účelem tohoto mechanismu je dobrá informovanost všech členů Světové obchodní organizace o obchodních regulacích a politikách ostatních členů, zajištěná pravidelným uveřejňováním těchto údajů.

³⁴ Existuje určitý překryv funkcí, které v tomto ohledu vykonávají některé jiné mezinárodní organizace, jako OECD nebo UNCTAD. Nicméně jejich aktivity v této oblasti jsou daleko více limitované, než aktivity Světové obchodní organizace.

zkušenost, než se systémem v rámci Světové obchodní organizace.³⁵ Několik rozdílů mezi těmito systémy dává velkou výhodu systému Světové obchodní organizaci. Systémy dohod o volném obchodu mají většinou binacionální panely bez možnosti odvolání a bez podpory sekretariátu. Tím pádem častěji existují obavy z nekvalitního nebo tendenčního rozhodování. Systém Světové obchodní organizace je mnohostranný, kdežto dohody o volném obchodu mají často dvě, nebo pouze několik málo stran. To znamená, že síla jednotlivých zemí hraje daleko větší roli při implementaci výsledného rozhodnutí sporu. Jako příklad lze uvést zkušenost Mexika z případu *Trucking case*³⁶ pod Severoamerickou dohodou o volném obchodu (*The North American Free Trade Agreement, NAFTA*).³⁷

V rámci Světové obchodní organizace existuje tlak na implementaci rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů,³⁸ nic podobného neexistuje v rámci dohod o volném obchodu. Je velmi nepravděpodobné, že by nějaká budoucí dohoda o volném obchodu měla snahu pokrýt to, co je koneckonců hlavním účelem systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace. Tedy sloužit jako nástroj rozhodování sporů mezi jednotlivými hráči na poli světového obchodu.

Řešení sporů je bezesporu jednou z nejdůležitějších funkcí Světové obchodní organizace. Tato problematika se stala jedním z hlavních bodů a zároveň úspěchů Uruguayského kola vyjednávání. Protože GATT obsahovala pouze velmi stručnou

³⁵ Ohledně této problematiky blíže DAVEY, William J. Dispute Settlement in the WTO and RTAs: A Comment. In BARTELS, Lorand a ORTINO, Federico (ed.). *Regional Trade Agreements and the WTO Legal System*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 343–357.

³⁶ Pro více informací o tomto případu např. MACDONALD, Chad. NAFTA Cross-Border Trucking: Mexico Retaliates After Congress Stops Mexican Trucks at the Border, *VANDERBILT JOURNAL OF TRANSNATIONAL LAW*, Vol. 42, 2009 [online zdroj]. Dostupný na internetových stránkách Vanderbilt University [cit. 8.5.2015] pod WWW: <<http://www.vanderbilt.edu/jotl/manage/wp-content/uploads/MacDonald-final-cr.pdf>>.

³⁷ V roce 2001 Mexiko uspělo v rámci sporného řízení NAFTA s žalobou proti Spojeným státům americkým, týkající se otevření trhu Spojených států mexickým přepravním službám, tak jak je dohodou NAFTA předpokládáné a jak uvedeno ve Zprávě panelu NAFTA pro případ Cross-Border Trucking Services, č. USA-MEX-98-2008-01 (z 6. února 2001), *Final Report of the Panel* [online]. Foreign Trade Information System [cit. 5.3.2015], dostupné na WWW: <<http://www.sice.oas.org/dispute/nafta/english/U98081ae.asp>>. Spojené státy dodnes plně neimplementovaly rozhodnutí panelu NAFTA. Pilotní program k napravení tohoto nedostatku byl spuštěn za administrace prezidenta Obamy v roce 2011, nicméně ani tento program nevedl k plné implementaci. Viz např. zpráva z února 2014 *Public Citizen's Global Trade Watch* [online]. Expose the TPP [cit. 5.3.2015], dostupná na WWW: <<http://www.exposethetpp.org/naftas-20-year-legacy.pdf>>.

³⁸ K tomuto orgánu viz následující kapitolu této práce.

úpravu této problematiky, jak výše uvedeno, upravenou pouze ve dvou člancích, muselo dojít k určitému vylepšení.

Nový systém byl podrobně rozpracován v dohodě známé jako Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů (*Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, DSU*),³⁹ která je obsažena v příloze č. 2 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace. Řešení sporů na základě DSU je kombinací konzultací a smírčího řízení. Vzhledem k závaznosti závěrů Orgánu pro řešení sporů (k tomuto orgánu viz dále) obsahuje i určité prvky rozhodčího řízení. Splnění závěrů Orgánu pro řešení sporů je navíc zajištěno možnostmi ukládat sankce, tj. donucením pro případ neplnění rozhodnutí nebo doporučení. Jedná se tak o ucelený systém.⁴⁰

2.3 Základní srovnání systému řešení sporů GATT a Světové obchodní organizace

Jak bylo výše uvedeno, oba systémy, tedy jak systém GATT, tak systém Světové obchodní organizace, předpokládají ve svých zřizovacích dokumentech existenci mechanismu řešení sporů. Systém Světové obchodní organizace se oproti GATT stal vyspělejším z důvodů, které budou popsány dále.

Nové řízení v rámci Světové obchodní organizace bezpochyby stanovilo vyšší standardy, než jeho předchůdce. Ty bylo nutné zavést pro zlepšení kvality rozhodování, na kterou členové v současné době mohou spoléhat. V tomto kontextu je nutné upozornit na fakt, že členské země a jejich vlády mají tendenci předkládat stále více komplexní případy, které vyžadují důkladnou jak faktickou, tak právní analýzu a daleko obtížněji se rozhodují, než typické případy v rámci procesu řešení sporů GATT. Nové prvky tohoto systému rozhodování sporů zároveň vytvářejí pro všechny zúčastněné strany daleko náročnější prostředí, než tomu bylo při spíše uvolněných pracovních návycích a postupech panelů GATT.

³⁹ Dostupné samostatně v českém znění v Úředním věstníku Evropské Unie pod č. L 336/234, *Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů* [online]. EUR-Lex [cit. 5.3.2015], na WWW: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1433506840036&uri=CELEX:21994A1223\(18\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1433506840036&uri=CELEX:21994A1223(18))>.

⁴⁰ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*. 6., doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 390.

DSU inkorporuje pravidla stanovená již systémem GATT a zasazuje je do více formálního rámce. I když DSU staví na článcích XXII a XXIII GATT, které původně upravovaly řešení sporů, ustanovení DSU jsou svým obsahem a sofistikovaností velkým krokem vpřed oproti předchozímu systému. Za hlavní úspěchy, které DSU představuje, jsou považovány (i) zřízení jednotného systému urovnávání sporů pokrývajícího všechny dohody Světové obchodní organizace, (ii) zakotvení práva na iniciování procesu před panelem a zabránění odporujícím stranám v zablokování řízení⁴¹ a (iii) zřízení nového odvolacího řízení, včetně požadavku negativního konsensu pro přijetí zprávy Odvolacího orgánu (*Appellate Body*) (k tomuto novému orgánu viz dále v této práci).⁴² Neméně důležité bylo však také například zavedení procesních lhůt, které nebyly v článcích GATT vůbec obsaženy.

I přesto, že DSU významně přispělo k vytvoření bezpečného a předvídatelného mnohostranného obchodního systému, je potřeba též vidět, že právní základ a struktura systému rozhodování sporů vychází ze systému GATT a některé jeho (dalo by se říci zastaralé) instituty přežily až do současné doby. Procesní inovace představené DSU jsou velmi důležité, ale například základní systém sankcí použitelných v případě, kdy nejsou implementována rozhodnutí o sporech, rozšířen nebyl. Tyto jsou v rámci systému řešení sporů Světové obchodní organizace dostupné ve stejném rozsahu jako za doby GATT.⁴³

DSU explicitně stanoví, že primárním úkolem systému rozhodování sporů je odstranění opatření, která narušují právo Světové obchodní organizace.⁴⁴

Pro systém rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace byl vytvořen nový orgán – Orgán pro řešení sporů (v originále *Dispute Settlement Body*,

⁴¹ Zablokování řízení mohlo za systému GATT nastat především v případě, kdy strana, v jejíž neprospěch bylo rozhodnuto, vznesla námitku, v jejímž důsledku bylo vyloučeno přijetí zprávy panelu konsesem a bylo tak způsobeno zablokování jejího přijetí vůbec.

⁴² JACKSON, John H. Designing and implementing effective dispute settlement procedures: WTO dispute settlement, appraisal and prospects. In KRUEGER, Anne O. (ed.), *The WTO as an International Organization*. Chicago: The University of Chicago Press, 1998, s. 161-180.

⁴³ Opět je nutno upozornit, že samotný proces v rámci GATT prošel určitým vývojem. Nicméně, od konce roku 1979 byly v rámci GATT jako prostředky nápravy k dispozici vyrovnání a suspenze koncesí nebo jiných závazků (neboli odvetné opatření) – více k problematice prostředků nápravy dále v této práci.

⁴⁴ Srov. článek 3 DSU.

DSB).⁴⁵ Kompetence Orgánu pro řešení sporů je dána článkem 1 odst. 2 a článkem 2 DSU. Tento orgán má pravomoc k ustavení panelů (skupin odborníků), k přijetí zpráv panelů a Odvolacího orgánu a udržování dohledu nad prováděním rozhodnutí a doporučení, která přijímá. Dále, Orgán pro řešení sporů je oprávněn autorizovat suspenze koncesí nebo jiných závazků (neboli odvetná opatření) v rámci tzv. uvedených dohod (jinak také „dohody Světové obchodní organizace“)⁴⁶ (*covered agreements*), pokud jeho rozhodnutí a doporučení nejsou dodržována členy včas. Orgán pro řešení sporů zdědil většinu funkcí, které byly za systémem GATT vykonávány SMLUVNÍMI STRANAMI.

Panely, které přetrvaly jako pozůstatek starého systému GATT, se staly součástí řízení řešení sporů Světové obchodní organizace. Jejich funkcí je vyslechnout a rozhodnout právní žaloby v prvním stupni a tato jejich práce má velkou důležitost. Změny provedené novým systémem řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace samozřejmě nemění základní předpoklad, že panely při vydávání svých zpráv musejí vyvinout velkou svědomitost a pečlivost tak, aby bylo vydáno dobře odůvodněné a právem podpořené rozhodnutí.⁴⁷ Jedním z hlavních důvodů je ten, že zprávy panelů (stejně tak jako zprávy Odvolacího orgánu) jsou automaticky závazné.⁴⁸

Vlády členských zemí během Uruguayského kola jednání o rozhodování sporů nastínilly hlavní prvky, které měly udělat rozhodnutí sporů automaticky závaznými. Protože byla svěřena velká síla rozhodnutím panelu, vlády členských zemí poté cítily, že by bylo vhodné vytvořit silnější záruky proti možným chybným rozhodnutím – Odvolací orgán tak ve velmi krátkém čase vytvořil dobře fungující instituci.

⁴⁵ Orgán pro řešení sporů není ničím jiným, než Generální radou Světové obchodní organizace, která se schází za účelem řešení problematiky urovnávání sporů.

⁴⁶ Dle Článku 1 odst. 1 DSU se uvedenými dohodami rozumí dohody uvedené v dodatku 1 DSU. Těmito jsou (i) Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace, (ii) mnohostranné obchodní dohody uvedené v Příloze č. 1A, č. 1B, č. 1C a č. 2 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace a (iii) vícestranné obchodní dohody dle Přílohy č. 4 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace. Viz poznámka pod čarou č. 288 výše. K uvedeným dohodám viz kapitulu o pramenech práva.

⁴⁷ Srov. článek 11 DSU.

⁴⁸ Dle tzv. pravidla negativního konsensu (*negative consensus*) jsou rozhodnutí panelu i Odvolacího orgánu automaticky závazná, nevysloví-li se proti v hlasování většina členů Orgánu pro řešení sporů.

Odvolací orgán měl do dnešní doby v rámci systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace pozoruhodný úspěch. Na konci Uruguayského kola nebylo vůbec zřejmé, jak se tento experiment s přidáním odvolacího přezkumu vyvine. Nakonec ale (i přes určité výtky a kritiky, které budou rozebrány dále v této práci) Odvolací orgán začal produkovat bohatou a jednotnou judikaturu, která interpretuje širokou škálu závazků v rámci rozmanitých dohod Světové obchodní organizace.

Odvolací orgán byl vytvořen především k tomu, aby poskytl další zajištění právní správnosti rozhodování. Za systému GATT obecně rozhodující vliv spočíval v právní analýze provedené Úřadem pro právní záležitosti spadající pod Sekretariát GATT (*GATT Secretariat's Office of Legal Affairs*), pod současnou procedurou Světové obchodní organizace má finální slovo ve všech právních otázkách Odvolací orgán. Na rozdíl od neformálního, ad hoc řízení, které bylo používáno za doby GATT, Odvolací orgán hned zkraje svého působení vytvořil velmi detailní procesní pravidla.⁴⁹ Navíc, zprávy Odvolacího orgánu jsou daleko více detailní a mají daleko preciznější právní analýzu, než jak bylo zvykem u panelů GATT. Důležitými prvky pro odvolání jsou písemná stanoviska⁵⁰ stran sporu, stejně tak jako ústní jednání před tříčlenným odvolacím panelem (*division*).⁵¹

2.3.1 Rozsah použití systémů řešení sporů a způsoby řešení sporů

Jak bylo výše uvedeno, DSU dalo vládám členských zemí Světové obchodní organizace automatické právo přivést své právní stížnosti před tribunály pro řešení sporů a zaručilo rozhodnutím takových tribunálů automatickou závaznost mezi danými stranami sporu. Dále zavedlo odvolací proces a poskytlo žalující straně právo požádat Orgán pro řešení sporů o uložení odvetného opatření v případech, kdy vláda státu, který je narušitelem pravidel, dané rozhodnutí nedodržel. Jak již bylo výše

⁴⁹ Proces odvolání se řídí pravidly stanovenými v DSU a Pracovními postupy (*Working Procedures for Appellate Review*). Pracovní postupy byly vypracovány Odvolacím orgánem za konzultací s Generálním ředitelem Světové obchodní organizace a předsedou Orgánu pro řešení sporů. Pracovní postupy byly od roku 1995 šestkrát dodatkovány. Viz *Appellate procedures* [online]. World Trade Organization [cit. 6.3.2015], dostupné na WWW: <http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_procedures_e.htm>.

⁵⁰ Viz článek 10 odst. 2 DSU a pravidlo 21(1) Pracovních postupů.

⁵¹ Viz článek 17 odst. 1 a odst. 4 DSU.

zmíněno, většina nového řízení je nicméně opakování praxe a postupů již založených v méně formální podobě řízením v rámci GATT.

Rozsah použití pravidel a řízení o rozhodování sporů pod Světovou obchodní organizací je předmětem ustanovení článku 1 DSU. Tento systém se tedy vztahuje na spory mezi členy Světové obchodní organizace, které případně mohou vzniknout z dohod vyjmenovaných v dodatku 1 DSU. Tedy, jakýkoliv spor podle dohod Světové obchodní organizace může být rozhodnut podle pravidel a řízení DSU. Některé dohody Světové obchodní organizace obsahují zvláštní nebo dodatková pravidla a řízení pro řešení sporů a odkazy na tato pravidla DSU obsahuje ve svém dodatku 2. V případě konfliktu se zvláštní nebo dodatková pravidla použijí přednostně.⁵² Při interpretaci dohod se panely a Odvolací orgán řídí „zvykovými pravidly výkladu mezinárodního práva veřejného“, ⁵³ což je odkaz na Vídeňskou úmluvu o smluvním právu.⁵⁴ Interpretace dohod Světové obchodní organizace panely a Odvolacím orgánem nicméně nejsou autoritativní. Pouze Ministerská konference (*Ministerial Conference*) a Generální rada (*General Council*) jsou oprávněny přijmout autoritativní výklad.⁵⁵

S tím souvisí zajímavý a do současné doby nedořešený problém, který spočívá v tom, zda panely a Odvolací orgán mají pravomoc rozhodovat otázky mezinárodního práva soukromého a veřejného (nebo dokonce otázky práva členských zemí), když takové otázky vzniknou ve spojení s uvedenými dohodami. Příkladem je spor podaný v rámci Světové obchodní organizace Evropským společenstvím, týkající se ustanovení amerického zákona *Helms-Burton*,⁵⁶ který ukládal ekonomické sankce vůči osobám a společnostem, které vlastní určitý majetek na Kubě.⁵⁷ Tento spor se

⁵² Článek 1 odst. 2 DSU.

⁵³ Článek 3 odst. 2 DSU.

⁵⁴ Dostupná v anglickém znění např. na internetových stránkách OSN, *Vienna Convention on the law of treaties (with annex). Concluded at Vienna on 23 May 1969* [online]. Treaty Collection of United Nations [cit. 7.3.2015], na WWW: <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>>.

⁵⁵ Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace, čl. IX:2.

⁵⁶ Tento zákon je dostupný v anglickém znění na internetových stránkách knihovny Kongresu Spojených států amerických, *Cuban Liberty and Democratic Solidarity (LIBERTAD) Act of 1996* [online]. The Library of Congress [cit. 7.3.2015], na WWW: <<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d104:HR00927:@@S>>.

⁵⁷ Případ *US – Helms Burton* WT/DS38. Stručné shrnutí případu je dostupné v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *Dispute DS38* [online]. World Trade

týkal ustanovení dohody GATT, konkrétně článku XXI, stejně jako otázek mezinárodního práva veřejného, týkajících se extraterritoriální příslušnosti a doktríny nevměšování se.⁵⁸ Na žádost Evropských společenství byl tento spor nakonec ukončen, když se Spojené státy americké vzdaly použití klíčových ustanovení zákona, který byl předmětem sporu.

Aby se předešlo nadměrným mezitímním rozhodnutím, které neřeší spor samotný, je vhodné, aby měly instituce Světové obchodní organizace pravomoc zvážit všechny aspekty sporu, včetně těch, které zahrnují právní otázky, které ne nutně vycházejí z uvedených dohod. Článek 11 DSU pravděpodobně toto umožňuje, když dává panelům možnost „*formulovat ty jiné nálezy, které napomohou DSB při tvorbě doporučení nebo rozhodnutí v souladu s uvedenými dohodami.*“ Navíc, Vídeňská úmluva o smluvním právu ve svém článku 31.3(c) umožňuje v rámci výkladových ustanovení, s ohledem na celkové souvislosti, brát zřetel na „*(...) každé příslušné pravidlo mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi stranami*“. Protože DSU zahrnuje tento interpretační princip,⁵⁹ panely a Odvolací orgán by měly být schopny uplatnit tato pravidla všude, kde je to relevantní.⁶⁰ Alternativně, právní otázka týkající se mezinárodního práva veřejného by mohla být předmětem žádosti o posouzení ze strany Světové obchodní organizace k Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu.⁶¹

Organization [cit. 8.3.2015], na WWW:
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds38_e.htm>.

⁵⁸ Pro větší podrobnosti viz KUILWIJK, Kees Jan. Castro's Cuba and the U.S. Helms-Burton Act, An Interpretation of the GATT Security Exemption. *Journal of World Trade*, Vol. 31, 1997.

⁵⁹ Článek 3 odst. 2 DSU.

⁶⁰ Proto Světová obchodní organizace a GATT není uzavřený právní režim, viz KUYPER, P.J. The Law of GATT as a Special Field of International Law: Ignorance, Further Refinement or Self-Contained System of International Law. *Netherlands Yearbook of International Law*, Vol. 25, 1994, s. 227, 229-232. Pro argument, že panely pod systémem rozhodování sporů Světové obchodní organizace mají širokou pravomoc rozhodovat všechny relevantní otázky mezinárodního práva veřejného viz PAUWELYN, Joost. The Rule of Public International Law in the WTO: How Far Can We Go? *American Journal of International Law*, Vol. 95, 2001, s. 535, 554-559.

⁶¹ Statut Mezinárodního soudního dvora ze dne 26. června 1945, články 65-68. Dostupný v anglickém znění na internetových stránkách Mezinárodního soudního dvora, *Statute of the International Court of Justice* [online]. International Court of Justice, Basic Documents [cit. 7.3.2015], na WWW: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0#CHAPTER_IV>.

Zprávy panelů a Odvolacího orgánu jsou pro strany sporu závazné, jakmile je Orgán pro rozhodování sporů přijme.⁶² Nejsou nicméně závaznými výklady dohod Světové obchodní organizace a nemají žádný právní vliv na ostatní členy Světové obchodní organizace. Avšak vytvářejí legitimní očekávání, a proto by k nim mělo být při dalším rozhodování přihlédnuto.⁶³ Rozhodnutí panelů a Odvolacího orgánu nejsou tedy precedenty ve smyslu práva *common law*, které by byly striktně závazné v dalších případech, nicméně tyto zprávy vytvářejí určitou praxi a panely či Odvolací orgán při dalším rozhodování sporů tuto předchozí rozhodovací praxi často citují a spoléhají na ni, pečlivě zkoumají předešlá rozhodnutí a snaží se přílišně se neodchylovat od interpretací, které byly již dříve nastoleny.

Co se týče způsobu rozhodování sporů, v rámci GATT se zhruba od osmdesátých let dvacátého století začalo mluvit o dvou typech sporů. Jednalo se o typické spory, kdy došlo ke zmenšení či zrušení výhod jakékoliv SMLUVNÍ STRANY plynoucí z dohody GATT, resp. k porušení práva GATT (označované jako „*violation cases*“)⁶⁴ a o spory, kdy k porušení práv nedošlo, ale přesto dané jednání mohlo vést ke zmenšení či zrušení výhod (označované jako „*non-violation cases*“).⁶⁵

V rámci Světové obchodní organizace jsou způsoby řešení sporů, které upravuje DSU, následující: Jedná se především o (i) klasický způsob řešení sporů zahrnující konzultace, řízení před panelem a případně odvolání. Dále se jedná o (ii) alternativní

⁶² Profesor Jackson přesvědčivě argumentuje proti existujícímu opačnému názoru, který tvrdí, že zprávy právně závazné nejsou. Viz JACKSON, John H. Designing and implementing effective dispute settlement procedures: WTO dispute settlement, appraisal and prospects. In KRUEGER, Anne O. (ed.), *The WTO as an International Organization*. Chicago: The University of Chicago Press, 1998, s. 161-180.

⁶³ Toto bylo autoritativně stanoveno ve zprávě Odvolacího orgánu v případě *Japan – Alcoholic Beverages II* WT/DS8, *Report of the Appellate Body WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 9.3.2015], 4. října 1996, část E, odst. 8, dostupné na WWW: <[https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?Query=\(%40Symbol%3d+wt%2fds8%2fab%2fr*+not+rw*\)&Language=ENGLISH&Context=FomerScriptedSearch&languageUIChanged=true](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S006.aspx?Query=(%40Symbol%3d+wt%2fds8%2fab%2fr*+not+rw*)&Language=ENGLISH&Context=FomerScriptedSearch&languageUIChanged=true)>.

⁶⁴ Tyto byly založené na tzv. koncepci *prima facie*, což znamená, že jakékoliv porušení dohody GATT bylo považováno (vyvratitelná domněnka) za zmenšení či zrušení výhody a SMLUVNÍ STRANA, která dohodu GATT narušovala musela prokázat, že ke zrušení či zmenšení výhod nedošlo. Později bylo v některých případech dokonce judikováno, že by mělo jít o domněnku nevyvratitelnou. Viz případ *US - Superfund* BISD 34S/136 v anglickém znění, *Report of the Panel L/6175 – 34S/136* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 11.3.2015], 17. června 1987, odst. 5.1.6 a 5.1.7, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/superfund.pdf>>.

⁶⁵ Těchto typů sporů bylo za celou historii GATT pouze několik málo.

způsoby řešení sporů, které zahrnují dobré služby, smírčí řízení a zprostředkování a rozhodčí řízení dle článku 25 DSU, případně též specifické rozhodčí řízení dle článku 21 odst. 3 DSU⁶⁶ a článku 22 odst. 6 a 7 DSU.⁶⁷ Nakonec (iii) DSU odkazuje ve svém článku 26 na dva druhy speciálních řízení, konkrétně na řízení zahájené žalobou při neporušení a situační žalobou. Všechny výše popsané způsoby řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace budou předmětem výkladu dále v této práci.

2.3.2 Cíle systémů řešení sporů

Rozhodování sporů v rámci GATT mělo dva hlavní účely: (i) Zajistit, aby výsledky obchodních vyjednání v rámci jednotlivých kol jednání GATT nebyly narušeny činnostmi jednotlivých SMLUVNÍCH STRAN⁶⁸ a (ii) zajistit dohled nad obecnými závazky, kterými se řídí dohodnutá regulace obchodu SMLUVNÍCH STRAN.⁶⁹ Tedy, Všeobecná dohoda o obchodu a clech nejenže inkorporovala do svého textu výsledky obchodních vyjednávání v rámci jednotlivých kol, ale zároveň stanovila řadu pravidel k ochraně koncesí, které byly sjednány a k ochraně obchodních zájmů SMLUVNÍCH STRAN obecně.⁷⁰ Dalo by se tedy shrnout, že základním cílem systému rozhodování sporů GATT bylo řešit existující spory mezi

⁶⁶ Rozhodčí řízení pro účely určení rozumné lhůty. K rozumné lhůtě viz dále v této práci.

⁶⁷ Rozhodčí řízení pro účely řešení otázek týkajících se tzv. odvetných opatření. K těmto podrobněji dále v této práci.

⁶⁸ Jednou z funkcí Všeobecné dohody o obchodu a clech bylo poskytnout právní rámec umožňující, aby SMLUVNÍ STRANY mohly vstoupit do „recipročních a vzájemně výhodných dohod zaměřených na podstatné snížení celních sazeb a ostatních překážek obchodu“. Například, jednání o překážkách obchodu vytvořených provozem státních obchodních podniků mohla být provedena na základě článku XVII:3. Viz. zpráva panelu GATT v případě *US – Sugar* BISD 36S/331 v anglickém znění, *Report of the Panel L/6514 - 36S/331* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 10.3.2015], 22. června 1989, odst. 5.3 a 5.4, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/ussugar.pdf>>.

⁶⁹ Například v případě *Brazil - Internal Taxes* BISD II/181 pracovní skupina stanovila, že článek III:2 GATT se použije „bez ohledu na to, zda se daná SMLUVNÍ STRANA zavázala ke snížení cel pro předmětné zboží“. Tedy výhody článku III a dalších článků GATT náleží bez ohledu na to, zda došlo v daném případě k reálné možnosti přístupu na trh mezi danými zeměmi. Viz. zpráva pracovní skupiny GATT v případě *Brazil - Internal Taxes* BISD II/181 v anglickém znění, *First Report adopted by CONTRACTING PARTIES GATT/CP.3/42 - II/181* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 10.3.2015], 30. června 1949, odst. 4, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/braziliantaxes.pdf>>.

⁷⁰ Několik článků GATT bylo navrženo tak, aby chránily zájmy všech SMLUVNÍCH STRAN. Článek I GATT zajišťuje, že s výrobky všech SMLUVNÍCH STRAN má být zacházeno nediskriminačním způsobem. Článek II GATT zajišťuje, že celní úlevy nemohou být anulovány používáním daní či jiných poplatků (s určitými výjimkami). Článek III GATT zajišťuje, že jakmile se vstoupí s produkty na některý trh, s takovými importovanými produkty nesmí být zacházeno méně příznivě, než s obdobnými produkty domácími. A tak podobně.

členy GATT (SMLUVNÍMI STRANAMI) a k tomu účelu interpretovat předmětné smluvní závazky.⁷¹

Obdobně jako v rámci GATT, systém řešení sporů Světové obchodní organizace je založen na myšlence, že práva a závazky členů této organizace v rámci dohod Světové obchodní organizace musí být zachovány a chráněny.⁷² V důsledku toho je nutné „*Rychlé řešení jakékoli situace, za níž se Člen domnívá, že výhoda, vyplývající pro něj přímo nebo nepřímo z uvedených dohod, je zmenšena opatřeními přijatými jiným Členem.*“ Uvedené je „*podstatné pro fungování WTO a pro udržení spravedlivé rovnováhy mezi právy a povinnostmi Členů.*“⁷³ Tedy, cílem systému řešení sporů Světové obchodní organizace je zajistit zrušení jakéhokoliv opatření, které není v souladu s uvedenými dohodami nebo podpořit nalezení všestranně přijatelného řešení, které je konzistentní s dohodami Světové obchodní organizace.⁷⁴ Všechna taková řešení musí být v souladu s uvedenými dohodami a nesmí rušit nebo zmenšovat výhody vyplývající z těchto dohod a nesmí narušit ani jakýkoliv cíl těchto dohod.⁷⁵

2.3.3 Rozvojové země

Participace rozvojových zemí ve Světové obchodní organizaci významně stoupla oproti jejich participaci v rámci systému GATT. Většina členských zemí v rámci Světové obchodní organizace jsou vlastně země rozvojové. Během let 1980 – 2000 byl podíl rozvojových zemí na mezinárodním obchodu stále přibližně stejný – v roce 1980 to bylo 27,4 procent a v roce 1999 28,8 procent.⁷⁶ Přesto, rozvojové země se od sebe velmi liší v míře přístupu jejich ekonomik k mezinárodnímu

⁷¹ Oproti tomu Balaš uvádí, že cíle procesu urovnávání sporů v rámci systému GATT nebyly nikdy výslovně formulovány a názory na tuto otázku se lišily. Viz BALAŠ, Vladimír. Vývoj řešení sporů v GATT a WTO. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 12, č. 1, 2004, s. 3. Nic ohledně cílů GATT v oblasti rozhodování sporů nelze vyčíst z relevantních článků dohody GATT, tedy článků XXII a XXIII, které se zabývají pouze procesem.

⁷² Článek 3 odst. 2 DSU.

⁷³ Článek 3 odst. 3 DSU.

⁷⁴ Článek 3 odst. 7 DSU.

⁷⁵ Článek 3 odst. 5 a odst. 6 DSU.

⁷⁶ MICHALOPOULOS, Constantine. The Developing Countries in the WTO. *The World Economy*, Vol. 22, Issue 1, 2001, s. 7-16.

obchodním systému. Zatímco některé udělaly obrovský pokrok, jiné stále obchodují většinou pouze s několika málo primárními komoditami.⁷⁷

Je běžné, že když se mluví o rozvojových zemích, je tento termín používán často bez jasného povědomí o tom, co vlastně znamená. Světová banka používá klasifikační systém k rozlišení jednotlivých zemí, který závisí na příjmu.⁷⁸

Termín „rozvojová země“ není definován v Dohodě o zřízení Světové obchodní organizace a nebyl definován ani za režimu GATT. Výsledkem je to, že označení za rozvojovou zemi se děje na ad hoc základě a primárně k tomu dochází sebeoznačením. Každá členská země se tedy může samostatně rozhodnout, zda je rozvojovou zemí či zemí vyspělou.⁷⁹ Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace nicméně obsahuje odkaz na „nejméně rozvinuté země“ (*least developed countries, LDC*)⁸⁰ což jsou země takto uznané OSN.⁸¹

Termín „rozvojová země“ je vágní, protože (i) neexistuje mezinárodní konsensus ohledně tohoto termínu a (ii) termín je používán pro různé účely v různých mezinárodních kontextech. Tato nejasnost v terminologii způsobila v rámci Světové obchodní organizace nemalé kontroverze. Nejzřetelnější to bylo při jednáních o přistoupení Číny do Světové obchodní organizace, která chtěla právě status rozvojové země a přes protesty ostatních členů toho také dosáhla. Na konci Uruguayského kola, Spojené státy americké a Evropská unie prohlásily, že určité země nebudou považovat za země rozvojové. Jednalo se o Singapur, Hong Kong a Jižní Koreu.⁸² Spojené státy

⁷⁷ Id., s. 17-20.

⁷⁸ Viz internetové stránky Světové banky v anglickém znění, *Country and Lending Groups* [online]. World Bank [cit. 15.3.2015], dostupné na WWW: <<http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups>>.

⁷⁹ Viz internetové stránky Světové obchodní organizace v anglickém znění, *Who are the developing countries in the WTO?* [online]. World Trade Organization [cit. 20.3.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/d1who_e.htm>.

⁸⁰ Článek XI:2 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace.

⁸¹ Výbor pro plánování rozvoje OSN pravidelně stanovuje tento seznam na základě čtyř kritérií: příjem na obyvatele, počet obyvatel, index kvality života a hospodářská diversifikace. Viz v anglickém znění, *Report of the Twent-Ninth Session E/1994/22* [online]. United Nations [cit. 15.3.2015], s. 64 a 67, dostupný na WWW: <<http://www.un.org/documents/ecosoc/docs/1994/e1994-22.htm>>.

⁸² KIPEL, Alice Alexandra. *Special and Differential Treatment for Developing Countries*. In STEWART, Terence P. (ed.), *The World Trade Organization: The Multilateral Trade Framework for the 21st Century and U.S. Implementing Legislation*. Chicago, IL: American Bar Association, 1996, s. 617, 624.

americké i Evropská unie totiž přijaly svoje vlastní definice rozvojových zemí pro účely jejich národních preferenčních programů.

Rozvojové země hrály jen malou roli při vzniku GATT. Pouze 10 z původních 23 zakládajících členů GATT bylo v této kategorii⁸³ a rozvojové země byly v minoritě až do konce šedesátých let minulého století. V květnu roku 1970, mohlo být 52 ze 77mi členů GATT klasifikováno jako rozvojová země. Poměr rozvojových zemí se dále zvyšoval a v současné době představuje velkou většinu členských zemí Světové obchodní organizace.⁸⁴ Generální ředitel Roberto Azevêdo aktuálně uvedl, že dokonce čtyři z pěti členských zemí Světové obchodní organizace jsou země rozvojové.⁸⁵

Historicky⁸⁶ byly rozvojové země vůči GATT velmi kritické. Jedním z hlavních problémů bylo, jak tyto země začlenit do mezinárodního obchodního systému. Zřejmě první větší iniciativa bylo ministerské rozhodnutí GATT z listopadu 1957, které vidělo „selhání rozvoje obchodu méně rozvinutých zemí oproti rychlosti rozvoje obchodu vyspělých zemí“ za závažný problém.⁸⁷ Na toto rozhodnutí dále navázala studie, která se nazývá „Haberlerova zpráva“,⁸⁸ která podpořila tento závěr, když stanovila, že výnosy z exportu rozvojových zemí nebyly uspokojivé.

V roce 1961 Uruguay podala stížnost proti prakticky všem členským zemím GATT, které byly vyspělými zeměmi a uvedla celkem 576 omezení, která měla

⁸³ Původních deset rozvojových zemí, které byly SMLUVNÍMI STRANAMI GATT, byly Brazílie, Barma, Čína, Srí Lanka, Čile, Kuba, Indie, Pakistan, Sýrie a Libanon. V prvních několika letech fungování GATT, Čína, Libanon a Sýrie z GATT vystoupily.

⁸⁴ Dle informací na internetových stránkách Světové obchodní organizace jsou to zhruba dvě třetiny. Viz v anglickém znění *Understanding the WTO: Developing Countries* [online]. World Trade Organization [cit. 18.3.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/dev1_e.htm>.

⁸⁵ Viz *Aid for Trade – Plenary Session: WTO & Development - Looking Ahead to the Nairobi Ministerial* [online]. World Trade Organization [cit. 5.7.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra70_e.htm>.

⁸⁶ Historie vývoje rozvojových zemí v rámci GATT je ve velkém detailu rozepsána například v HUDEC, Robert. *Developing Countries in the GATT Legal System*, Cambridge University Press, 1. edition, 2014.

⁸⁷ SCHOENBAUM, Thomas, J. The WTO and Developing Countries. *The Journal of Social Science*, No. 54, 2005, s.12 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách International Christian University Repository [cit. 19.3.2015], pod WWW: <https://icu.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action_common_download&item_id=1370&item_no=1&attribute_id=18&file_no=1&page_id=13&block_id=17>.

⁸⁸ V originále HABERLER, Gottfried et al. *Trends in International Trade: Report by a Panel of Experts*, Geneva: The Contracting Parties to the GATT, 1958.

zrušovat či poškodit uruguayský vývoz. Tento spor,⁸⁹ který skončil po třech zprávách panelu nejednoznačným výsledkem, splnil svůj hlavní účel, což bylo upozornit na chabé ošetření problematiky rozvojových zemí. Mimo jiné také z těchto důvodů vznikla v roce 1964 rivalská organizace UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*), která původně začínala jako pouhá konference, ale postupem času z ní vznikla permanentní organizace v rámci OSN.⁹⁰ Vznik organizace UNCTAD podnítilo několik iniciativ v rámci GATT. Za prvé, v roce 1965, členské země GATT přijaly oddíl IV GATT, aby ukázaly starost o zájmy rozvojových zemí. Oddíl IV GATT, nicméně, neobsahoval žádné právní závazky. Za druhé, v roce 1971 GATT adoptovala dvě výjimky z principu nejvyšších výhod dle čl. I GATT pro dva druhy preferencí ke zvýhodnění rozvojových zemí. Bylo to povolení všeobecného systému celních preferencí (*General System of Preferences*, GSP) a povolení rozvojovým zemím k výměně celních preferencí navzájem mezi sebou. V roce 1979 se obě tyto výjimky staly stálými skrze takzvanou „Zmocňující doložku“ („*Enabling Clause*“ – oficiálně nazývaná *Decision on Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries*).⁹¹ Zmocňující doložkou se řídí politika Světové obchodní organizace i dnes.

Zmocňující doložka uklidnila debatu v rámci GATT a založila politiku zvláštního a odlišného zacházení pro rozvojové země. Zároveň je však potřeba dodat, že Zmocňující doložka zároveň obsahuje ustanovení ve svém odstavci 7, který stanoví, že politika preferenčního režimu by měla časem skončit. To nadále zůstává kontroverzním tématem. Právní povaha zvláštního a odlišného zacházení je taková, že se (i) jedná o politické právo, (ii) rozvojové státy mohou požadovat výhodnější přístup na trhy obchodních partnerů, zejména států rozvinutých, (iii) rozvojové státy by měly mít výraznější možnosti v podpoře svého exportu a (iv) rozvojové země by měly mít možnost využít flexibilitu při aplikaci některých ustanovení práva Světové

⁸⁹ Případ GATT *Uruguay – Recourse to Article XXIII* BISD 11S/95.

⁹⁰ K historii vzniku viz v anglickém internetové stránky UNCTAD, *A Brief History of UNCTAD* [online]. UNCTAD [cit. 18.3.2015], dostupné na WWW: <<http://unctad.org/en/Pages/About%20UNCTAD/A-Brief-History-of-UNCTAD.aspx>>.

⁹¹ Stalo se tak rozhodnutím SMLUVNÍCH STRAN GATT, viz v anglickém znění *Decision on Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries L/4903* [online]. World Trade Organization [cit. 19.3.2015], 28. listopadu 1979, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm>.

obchodní organizace, případně pozastavit jejich aplikaci.⁹² Konkrétní příklady výše uvedeného jsou uvedeny na internetových stránkách Světové obchodní organizace.⁹³

Uruguayské kolo jednání pokračovalo v politice zvláštního a odlišného zacházení s rozvojovými zeměmi. Většina dohod Světové obchodní organizace obsahuje výjimky, delší zaváděcí lhůty nebo jiné speciální ustanovení ve prospěch rozvojových zemí. Některé dohody, jako například Dohody o textilu a ošacení a Dohoda o zemědělství, adoptovaly zásady dlouho dobu předtím žádané ze strany rozvojových zemí. Jiné, jako například Dohoda o obchodních aspektech investičního opatření, Všeobecná dohoda o obchodu službami či Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví udělaly jen některé ústupky. I DSU obsahuje několik ustanovení, která se zabývají zvláštním a odlišným zacházením s rozvojovými zeměmi.⁹⁴

V rámci Světové obchodní organizace tedy dnes existuje politika orientovaná ve prospěch rozvojových zemí. Tímto není myšleno pouze rozpoznání jejich nynější politické síly, kterou mají díky většině v členské základně Světové obchodní organizace, ale také nově pochopení toho, že obecná liberalizace obchodu je užitečná pro celosvětový ekonomický rozvoj.

Rozvojové země nyní hrají klíčovou roli v rámci Světové obchodní organizace a dále posilují. Generální ředitel Světové obchodní organizace uvedl, že podíl rozvojových zemí na světovém obchodu se dostal z 27 % v roce 1995 na současných 43 %.⁹⁵ Rozvojové země také opustily svoji dřívější neochotu k používání systému rozhodování sporů.⁹⁶ Když se však podíváme na statistiky blíže, tak zjistíme, že na

⁹² ROZEHNALOVÁ, Naděžda a kol. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 159.

⁹³ *Developing Countries, Overview* [online]. World Trade Organization [cit. 19.3.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/dev1_e.htm>.

⁹⁴ Jsou to článek 3 odst. 12, článek 4 odst. 10, článek 8 odst. 10, článek 12 odst. 10, článek 12 odst. 11, článek 21 odst. 2, článek 21 odst. 7, článek 21 odst. 8, článek 24 a článek 27 odst. 2 DSU.

⁹⁵ *Aid for Trade – Plenary Session: WTO & Development - Looking Ahead to the Nairobi Ministerial* [online]. World Trade Organization [cit. 5.7.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/news_e/spra70_e.htm>.

⁹⁶ MICHALOPOULOS, Constantine. The Developing Countries in the WTO. *The World Economy*, Vol. 22, Issue 1, 2001, s. 167-170. BUSCH, Marc, L., REINHARDT, Eric. Developing Countries and GATT/WTO Dispute Settlement. In BERMANN, George A., MAVROIDIS, Petros (eds.). *WTO Law and Developing Countries*. Cambridge University Press, 2007, s. 195-212. EVANS, David, SHAFFER,

systemu participují z velké části jenom některé rozvojové země.⁹⁷ K těmto častým uživatelům systému patří Jižní Korea, Brazílie, Indie, Jižní Afrika a v poslední době stále více také Čína.⁹⁸

Obecně by se dalo říci, že tyto země vidí v tomto systému zvyšující se přínos pro malé země a země se slabými ekonomikami. Nicméně, často se ještě setkáváme s tím, že tyto země jsou toho názoru, že vyspělé země nedodržely veškeré své závazky k poskytnutí zvláštního a preferenčního zacházení s rozvojovými zeměmi. Je však možné udělat závěr, že Světová obchodní organizace zastává ohledně této problematiky stejné stanovisko již od doby Uruguayského kola – tedy že liberalizace obchodu v rámci mezinárodně uznaných pravidel by měla benefitovat stejně jak vyspělé, tak rozvojové země.

Výše bylo uvedeno, že je možné rozlišovat mezi „rule-oriented“ a „power-oriented“ přístupy a dovozuje se, že systém GATT/WTO se pohybuje směrem k režimu „rule-oriented“. S tímto závěrem je možné souhlasit, nicméně politická síla nadále zůstává důležitým elementem, co se participace členů na tomto systému týče. Níže bude ukázáno, jak toto ovlivňuje roli rozvojových zemí v systému Světové obchodní organizace.

Po ukončení Uruguayského kola jednání bylo DSU velmi často chváleno a označováno jako „klenot na koruně“ („crown jewel“) Světové obchodní organizace. Nicméně, jednou z přetrvávajících kritik DSU je to, že není příliš výhodné pro rozvojové země. Existují dva základní aspekty této kritiky.⁹⁹ Za prvé, někteří argumentují, že rozvojové země nemají lidské ani finanční zdroje, aby mohly

Gregory C. Introduction: The Developing Country Experience in WTO Dispute Settlement, *Minnesota Legal Studies Research Paper*, No. 11-03, 2011, s. 1-15. SHAFFER, Gregory C., Developing Country Use of the WTO Dispute Settlement System: Why it Matters, the Barriers Posed, *Minnesota Legal Studies Research Paper*: No. 08-50, 2008, s. 167-190.

⁹⁷ BUSCH, Marc, L., REINHARDT, Eric. Developing Countries and GATT/WTO Dispute Settlement. In BERMANN, George A., MAVROIDIS, Petros (eds.). *WTO Law and Developing Countries*. Cambridge University Press, 2007, s. 195-212.

⁹⁸ MCRAE, Donald. Measuring the Effectiveness of the WTO Dispute Settlement System. *Asian Journal of WTO and International Health Law and Policy*, Vol. 3, No.1, 2008, s. 11.

⁹⁹ LESTER, Simon, MERCURIO, Bryan with DAVIES, Arwel, LEITNER, Kara. *World Trade Law*. Oxford: Hart Publishing, 2008, s. 786.

efektivně využívat systém rozhodování sporů. Za druhé, někteří jsou toho názoru, že pravidla pro řešení sporů jsou nevyvážená v neprospěch rozvojových zemí (a malých ekonomik obecně), protože účinek sankcí nařízených dle DSU je limitován.

Je zřejmé, že menší rozvojové země mají méně lidských i finančních zdrojů, než země s velkými ekonomikami, na řešení mezinárodních ekonomických sporů nevyjímaje. Míra této nevýhody je nicméně těžko změřitelná. Existuje celá řada faktorů, které jsou v neprospěch těchto zemí a celá řada o kterých se dá říci, že jsou v jejich prospěch. Je potřeba tyto faktory brát všechny v celkových souvislostech.

Co se týče faktorů, které jsou v neprospěch rozvojových zemí, je nutné mezi takové řadit především to, že vyspělé země, jako jsou Spojené státy americké nebo Evropská unie, mají velké množství vladního personálu, který může být přiřazen k daným sporům. V důsledku tohoto mají tyto země širokou základnu dobře vycvičených vládních právníků s expertízou v právu Světové obchodní organizace. Dále, vyspělé země mají daleko větší použitelné finanční zdroje, které mohou být věnovány pro daný případ. To samozřejmě zahrnuje zdroje od soukromých společností, které mají na výsledku sporu zájem, stejně tak jako zdroje vládní k pokrytí různých nákladů sporu.

Na druhou stranu, rozvojové země mají na své straně také některé výhody. Za prvé, existuje mezivládní organizace s názvem „*Advisory Centre on the WTO Law*“ (ACWL),¹⁰⁰ která byla zřízena specificky pro účely pomoci rozvojovým zemím se spory (a s pochopením práva Světové obchodní organizace obecně). Působí jako advokátní kancelář zastupující tyto země za snížené sazby. Dále pomáhá s úhradou nákladů za soukromé právníky tam, kde neposkytuje právní služby přímo. Může se tedy stát, že rozvojovou zemi bude zastupovat právník, který je významnou kapacitou v daném oboru a naproti tomu vyspělou zemi bude zastupovat vládní právník na střední úrovni. Je také pravdou, že tím, že Spojené státy americké a Evropská unie, jsou stranami velkého množství sporů, musí také alokovat do sporů daleko více zdrojů. Je tedy otázkou, zda skutečně rozvojové země mají na jeden spor přiřazeno méně (a méně kvalitních) právníků, než země vyspělé.

¹⁰⁰ Internetové stránky organizace ACWL viz WWW: <<http://www.acwl.ch/e/index.html>>.

V tomto smyslu je samozřejmě také nutno rozlišovat mezi rozvojovými zeměmi. Některé, i když jsou chudé co se HDP na hlavu týče, mají veliké ekonomiky s velkým počtem obyvatel. Příkladem může být Čína nebo Indie. Nebo také Malajsie a Indonésie. Existují též rozvojové země, které si, co se HDP týče nevedou špatně a patří spíše k bohatším zemím s velkým ekonomikami. Příkladem může být Argentina a Brazílie. Naopak, některé menší země, jako například Chile nebo Kostarika, jsou na tom ekonomicky zase daleko lépe, než jiné rozvojové země.¹⁰¹

Druhým zmiňovaným problémem rozvojových zemí v rámci Světové obchodní organizace a jejího systému rozhodování sporů je nevyváženost pravidel pro rozhodování sporů. Je zřejmé, že odvetné opatření ze strany Spojených států amerických nebo Evropské unie, bude mít daleko větší účinek, než odvetné opatření ze strany rozvojové země, která má v absolutních hodnotách jen malé množství dovozu. Naproti tomu, Spojené státy americké nebo Evropská Unie budou téměř vždy schopné najít nějaký dovoz od jakéhokoliv člena Světové obchodní organizace, který budou moci efektivně zacílit odvetným opatřením. Byly navrženy některé způsoby, jak této nerovnováze zamezit, například skrze návrhy k povolení rozvojovým zemím, aby se spojily do skupiny, která bude uplatňovat odvetná opatření (sankce) povolené pod DSU kolektivně.¹⁰²

Na druhou stranu, přestože jsou pravidla sankcionování takto nevyrovnaná, jak je stanoveno výše, nabízejí rozvojovým zemím přece jen nějaké možnosti. Příkladem je možnost využití pozastavení ochrany práv duševního vlastnictví jako sankčního prostředku - což je umožněno dohodou TRIPS (*Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights*)¹⁰³. Například by mohlo být sankčně povoleno porušování autorských práv k filmu, hudbě nebo softwaru, čímž by mohly rozvojové

¹⁰¹ Viz *The World Bank Data* [online]. World Bank [cit. 20.3.2015], dostupné na WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD/countries?display=map>>.

¹⁰² Viz například MERCURIO, Bryan. Improving Dispute Settlement in the WTO: The DSU Review-Making It Work? *Journal of World Trade*. Vol. 38, 2004, s. 795 - 854. Jiní navrhuji například dát členům možnost „vydražit“ svá práva užít odvetná opatření – viz BAGWELL, Kyle, MAVROIDIS, Petros C. and STAIGER, Robert W. *The Case for Auctioning Countermeasures in the WTO*. NBER Working Paper Series, Working Paper 9920, National Bureau of Economic Research, 2003.

¹⁰³ *Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights* [online]. World Trade Organization [cit. 25.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm2_e.htm>.

země efektivně zasáhnout ekonomický svět vyspělých zemí.¹⁰⁴ Jinak rozvojové země jen obtížně hledají, jaké importované zboží sankcemi zasáhnout. Tato možnost má ale samozřejmě jistá omezení. Tato problematika bude řešena detailně v dalších částech této práce.

¹⁰⁴ Takový postup byl již navržen Ekvádorem proti Evropským společenstvím v případě *EC-Bananas III* WT/DS27, Brazílií proti Spojeným státům americkým v případě *US-Upland Cotton* WT/DS267 a Antiguou proti Spojeným státům americkým v případě *US-Gambling* WT/DS285.

3. PROCES ŘEŠENÍ SPORŮ VE SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACI

DSU tedy upravuje působnost a rozsah systému řešení sporů, jeho správu, cíle a činnost. Struktura procesu řešení sporů, vzniklých porušením hmotněprávních pravidel Světové obchodní organizace způsobeným opatřením některé členské země,¹⁰⁵ je v rámci DSU postavena na následujících fázích:

- Povinné konzultace mezi zúčastněnými stranami (článek 4 DSU);
- ustavení panelu (článek 6 DSU);
- případná druhá instance řešení sporu v podobě Odvolacího orgánu (článek 17 DSU);
- implementace rozhodnutí nebo doporučení Orgánu pro řešení sporů (článek 21 odst. 1 – odst. 4 DSU);
- přezkum dodržování rozhodnutí a doporučení (článek 21 odst. 5 DSU a násl.);
- vyrovnání a suspenze koncesí nebo jiných závazků (sankce) (článek 22 DSU).

3.1 Zahájení procesu řešení sporů: žádost o konzultace

Řada zemí řeší nějaké záležitosti se svými obchodními partnery prakticky neustále. To je vykonáváno prostřednictvím neformálních konzultací, jednání a schůzek. Tyto konzultace či jednání se mohou objevit též na oficiálních úrovních, jako je například Ministerská konference Světové obchodní organizace.¹⁰⁶

Pokud neformální konzultace nevedou k vyřešení sporů mezi danými stranami a jedna z těchto stran dospěje k názoru, že je potřeba spor řešit prostřednictvím

¹⁰⁵ A za splnění předpokladů daných článkem 3 odst. 8 DSU.

¹⁰⁶ Případně výbory Světové obchodní organizace či Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky (TPRM) dle přílohy č. 3 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace také poskytují možnosti jak řešit mezinárodní obchodní záležitosti bez toho, aby bylo nutné se okamžitě uchýlit ke spornému řízení.

mechanismu pro řešení sporů, taková strana předloží oficiální žádost o konzultace na základě jedné z dohod Světové obchodní organizace. Předložením žádosti se odstartuje proces rozhodování sporů dle DSU. Tato praxe se vyvinula již za systému GATT a je následována i v rámci systému nového. Žádosti o konzultace musí být oznámeny Orgánu pro řešení sporů a příslušným výborům a radám členem, který o konzultace žádá.¹⁰⁷

První fáze procesu rozhodování sporů je tedy fáze konzultací. Dotčené země mají na konzultace šedesát dní a během této doby daná země nemůže požadovat ustavení panelu. Pouze po těchto konzultacích mají strany právo dovolat se procesu před panelem. Po žádosti o konzultace musí dotčený člen odpovědět v rámci deseti dní a do třiceti dní od žádosti vstoupit v dobré víře do konzultací.¹⁰⁸ Fáze konzultací má za účel dát stranám šanci k prodiskutování svých sporů a vyjednávat o jejich řešení. K podpoření tohoto účelu je v DSU stanoveno, že konzultace jsou důvěrné a nesmějí jimi být dotčena práva využitelná v případném dalším pokračování procesu urovnávání sporů.¹⁰⁹

Je ponecháno na daných stranách, jak budou konzultace vést. DSU nestanoví žádný konkrétní postup, jakým by konzultace měly být prováděny. Tedy, co se týče způsobu a formy diskutování sporu, interpretování rozhodných skutečností a předkládání právních argumentů – to vše zůstává v dikci stran sporu.

DSU pouze upozorňuje členské země, aby byly soudné ohledně iniciace procesu rozhodování sporů. Měly by zvážit zda by žaloba byla „účelná“ a zda by „zajistila uspokojivé řešení sporu“.¹¹⁰

Konzultace mohou být dvoustranné či vícestranné. Vícestranné konzultace jsou otevřené ostatním členským zemím Světové obchodní organizace, které mají na dané věci „podstatný obchodní zájem“. Takové členské země mohou požádat o vstup do

¹⁰⁷ Článek 4 odst. 4 DSU.

¹⁰⁸ Článek 4 odst. 3 DSU.

¹⁰⁹ Článek 4 odst. 6 DSU.

¹¹⁰ Článek 3 odst. 7 DSU.

konzultací. Naproti tomu, na dvoustranných konzultacích může participovat pouze žalující a odporující strana.¹¹¹

V kontextu konzultací DSU také stanoví, že speciální pozornost by měla být věnována problémům a zájmům rozvojových zemí. Mohou být například v tomto ohledu prodlouženy stanovené lhůty.¹¹²

3.2 Ustavení panelu

Pokud je první fáze konzultací neúspěšná, další fází je ustanovení panelu na žádost jedné ze zúčastněných stran.¹¹³ Panel musí být vytvořen během následujících čtyřiceti pěti dní a má až šest měsíců na to, aby vydal své konečné rozhodnutí.

Pokud se tedy v rámci konzultací nepodaří vyřešit spor během daných šedesáti dní („v naléhavých případech“ dvaceti dní) strana, která podala žalobu, může požadovat zřízení panelu.¹¹⁴ Panel musí být zřízen na dalším zasedání Orgánu pro řešení sporů, pokud není konsenzem rozhodnuto, že panel zřízen nebude.¹¹⁵

Panely jsou složeny ze tří (výjimečně pěti) kvalifikovaných vládních či nevládních jednotlivců vybraných ze seznamu udržovaném Sekretariátem. Strany

¹¹¹ Toto dělení konzultací není přesně stanoveno v textu DSU, ale článek 4 odst. 11 DSU odkazuje na článek XXII:1 dohody GATT, článek XXII:1 dohody GATS nebo odpovídající ustanovení jiných uvedených dohod, která obsahují úpravu vícestranných konzultací v tom smyslu, že je povoleno vstoupit do konzultací ostatním členům. Například v rámci dohody GATT jsou konzultace požadované dle článku XXII vícestranné a konzultace požadované dle článku XXIII dvoustranné.

¹¹² Viz např. článek 12 odst. 10 DSU.

¹¹³ Článek 6 odst. 2 DSU stanoví, že písemná žádost o ustanovení panelu musí obsahovat (i) údaj, zda se uskutečnily konzultace, (ii) specifická nápravná opatření, která by měla být přijata a (iii) stručný přehled právních důvodů žaloby postačující k jasnému uvedení do problému. Odvolací se orgán se ohledně těchto záležitostí vyjádřil v rámci případu *Guatemala – Cement I* WT/DS60, když zamítnul veškeré nálezy panelu o porušeních z důvodu, že žaloba nebyla správně podána. Viz zpráva Odvolacího orgánu v anglickém znění, *Report of the Appellate Body WT/DS60/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 2.4.2015], 2. listopadu 1998, odst. 57-89, dostupný na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=43275&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

¹¹⁴ Článek 4 odst. 7 a odst. 8 DSU.

¹¹⁵ Článek 6 odst. 1 DSU - proces „negativního konsensu“ při rozhodování je jednou z hlavních inovací DSU oproti GATT. Tedy, na rozdíl od procesů v rámci GATT má členský stát právo na ustavení panelu. Jediným případem, který by mohl nastat, aby panel ustaven nebyl, by bylo rozhodnutí všech členských zemí Světové obchodní organizace (včetně státu požadujícího ustavení panelu) o neustavení panelu. Taková varianta je samozřejmě nepravděpodobná, protože žalující strana by spíše stáhla svoji žalobu, než aby hlasovala proti ustavení panelu.

sporu mají dvacet dní na to, aby se shodly na členech panelu. Pokud se jim nepodaří se shodnout, jsou členové panelu jmenováni Generálním ředitelem. Občané států, které jsou stranami sporu (včetně občanů stejné celní unie nebo společného trhu), se nemohou stát panelisty.¹¹⁶ Členské země nemohou dávat členům panelu instrukce nebo je jakkoliv jinak ovlivňovat.¹¹⁷

Strany sporu mají také dvacet dní od zřízení panelu k tomu, aby se shodly na „podmínkách zmocnění“ panelu. Jinak se použije zmocnění panelu standardní dle článku 7 odstavce 1 DSU. Často se stává, že o zřízení panelu žádá více než jeden člen a že předmětem sporu jsou zájmy více než jen dvou stran. V těchto případech jediný panel může přezkoumat spory více žalujících stran¹¹⁸ a třetí strany, které mají zájem na věci, mají právo být panelem slyšeny.¹¹⁹

Funkce panelu je asistovat Orgánu pro řešení sporů při rozhodnutí sporu.¹²⁰ Panel působí podle rozvrhu, který, obecně, nesmí přesáhnout šest měsíců (tři měsíce v naléhavých případech).¹²¹ Postup panelu zahrnuje následující: (i) písemná podání stran sporu a třetích stran a (ii) ústní jednání se stranami sporu a třetími stranami.¹²² Postupy jsou tedy velmi podobné jako již za doby GATT a jako je standardní před mnohými vnitrostátními soudy. V praxi se panely snaží o to, aby dospěly ke svým rozhodnutím konsenzem, ale pokud to není možné, rozhodnutí jsou přijímána většinovým hlasováním. V takovém případě je nesouhlasné nebo souběžné stanovisko součástí zprávy, ovšem jeho autor je anonymní.¹²³

¹¹⁶ Článek 8 odst. 3 DSU.

¹¹⁷ Aby se předešlo střetu zájmů či výskytu jiných nevhodných jednání, Orgán pro řešení sporů přijal pravidla jednání, která požadují, aby členové panelu byli nezávislí a nestranní a aby se zabránilo přímému či nepřímému střetu zájmů. Pokud jsou tato pravidla porušena, daný člen panelu může být z panelu vyloučen. Viz dokument Světové obchodní organizace v anglickém znění, *Rules of Conduct for the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes WT/DSB/RC* [online]. World Trade Organization [cit. 3.4.2015], 11. prosince 1996, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=30943&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=.

¹¹⁸ Článek 9 odst. 1 DSU.

¹¹⁹ Článek 10 odst. 2 DSU.

¹²⁰ Článek 11 DSU. Pracovní postupy pro panely jsou stanoveny Dodatkem 3 DSU.

¹²¹ Článek 12 odst. 8 DSU.

¹²² Článek 12 DSU.

¹²³ LESTER, Simon, MERCURIO, Bryan with DAVIES, Arwel, LEITNER, Kara. *World Trade Law*. Oxford: Hart Publishing, 2008, s. 160.

Panely mohou získávat informace i technické rady z jakéhokoliv vhodného zdroje.¹²⁴ Dále, panely mohou požadovat písemnou poradní zprávu od konzultační skupiny expertů.¹²⁵ Následuje fáze prozatímního přezkoumání dle článku 15 DSU, kdy panel po přezkoumání písemných a ústních argumentů předloží stranám sporu návrh zprávy. Po komentářích stran panel připraví prozatímní zprávu skládající se ze skutkových zjištění a právních závěrů. Prozatímní zpráva je zaslána stranám, které mohou požádat o jednání s panelem k projednání jim vyvstalých otázek. Na závěr procesu týkajícího se průběžné zprávy, panel připraví finální zprávu, kterou předá Orgánu pro řešení sporů.¹²⁶

Orgán pro řešení sporů může zvažovat zprávu po dobu dvaceti dní poté, co byla zaslána členským zemím.¹²⁷ Námitky ke zprávě musí být podány nejméně deset dní před zasedáním Orgánu řešení sporů.¹²⁸ Během šedesáti dní po předložení zprávy ji musí Orgán pro řešení sporů přijmout, kromě případu, kdy se konsensem rozhodne o tom, že přijata nebude.¹²⁹

Pokud strana sporu ohlásí své rozhodnutí se odvolat, Orgán pro řešení sporů může přehodnocovat zprávu až do skončení řízení o odvolání.¹³⁰ Pokud odvolání podáno není a pokud je zpráva přijata, nálezy panelu jsou pravomocné a jakákoliv zjištění o porušení pravidel Světové obchodní organizace tak musí být odporující stranou implementována.

¹²⁴ Článek 13 odst. 1 DSU.

¹²⁵ Článek 13 odst. 2 DSU. Pravidla a postupy konzultační skupiny expertů jsou stanoveny Dodatkem 4 DSU. Jejich funkcí je zpřístupnit technické a vědecké expertízy členům panelu. Konzultační skupiny expertů pracují v rámci autority panelů, které rozhodují o podmínkách jednotlivých zadání a jejich pracovních postupech. Finální zprávy konzultační skupiny expertů mají pouze poradní charakter.

¹²⁶ Článek 15 DSU. Porady panelů jsou tajné.

¹²⁷ Článek 16 odst. 1 DSU.

¹²⁸ Článek 16 odst. 2 DSU.

¹²⁹ Článek 16 odst. 4 DSU.

¹³⁰ Článek 16 odst. 4 DSU.

3.3 Řízení o odvolání

Kterákoliv ze stran sporu (ale nikoliv třetí strany) se může odvolat proti zprávě panelu k sedmičlennému stálému Odvolacímu orgánu, zřízenému k tomuto účelu.¹³¹ Odvolací orgán zasedá v tříčlenných odvolacích panelech (*division*).¹³² Členové Odvolacího orgánu jsou jmenováni na čtyřletá období a nesmějí být přidruzeni k vládě žádné členské země Světové obchodní organizace,¹³³ ani nesmí přijmout nebo požadovat instrukce od jakékoliv mezinárodní, vládní nebo nevládní organizace nebo soukromé entity.¹³⁴

Odvolací orgán má pravomoc potvrdit, změnit nebo zamítnout nálezy nebo právní závěry přijaté panelem.¹³⁵ Odvolací orgán se věnuje výhradně otázkám právním a přezkoumává pouze právní argumentaci a právní závěry uvedené ve zprávách panelů. Není tedy úkolem Odvolacího orgánu přezkoumávat skutková zjištění či hodnotit důkazy, atp.¹³⁶

Shodně jako v rámci procesu před panelem je řízení před Odvolacím orgánem tajné, rozhoduje se primárně konsenzem (jinak většinovým hlasováním) a stanoviska jsou anonymní.

Obecně, odvolací proces nemá překročit lhůtu šedesáti dní a v žádném případě nesmí trvat déle než devadesát dní.¹³⁷ Během třiceti dní po vydání zprávy Odvolacího orgánu, musí být zpráva přijata Orgánem pro řešení sporů a též „*bezpodmínečně odsouhlasena stranami sporu*“, pakliže se Orgán pro řešení sporů nerozhodne konsensem zprávu nepřijmout.¹³⁸

¹³¹ Dle článku 17 odst. 9 DSU Odvolací orgán má pravomoc zpracování vlastních pracovních postupů.

¹³² Článek 17 odst. 1 DSU.

¹³³ Článek 17 odst. 2 a odst. 3 DSU.

¹³⁴ Pravidlo 2(3) Pracovních postupů.

¹³⁵ Článek 17 odst. 13 DSU.

¹³⁶ Nicméně, za určitých velmi omezených okolností lze přezkoumávat otázky faktické dle článku 11 DSU.

¹³⁷ Článek 17 odst. 5 DSU.

¹³⁸ Článek 17 odst. 4 DSU.

Existuje i kritika týkající se Odvolacího orgánu, který, dle některých¹³⁹ překročil hranice jemu svěřené a vytvářel právo, místo toho, aby ho interpretoval. Pravdou je, že Odvolací orgán má poslední slovo v procesu rozhodování sporů, protože zpráva Odvolacího orgánu je přijata Orgánem pro řešení sporů automaticky, za použití tzv. negativního konsensu (a vítězná strana sporu vždy upřednostňuje přijetí zprávy). Když tedy Odvolací orgán udělá chybu v rozhodování, není cesta jak tuto chybu napravit. V národních jurisdikcích bývá situace taková, že pokud nejvyšší soud udělá chybu v rozhodování, moc zákonodárná může vydat zákon k napravení této chyby. To však nefunguje v rámci procesů Světové obchodní organizace, protože Generální rada ani Ministerská konference běžně tuto roli nevykonávají.

Když Světová obchodní organizace vznikla, mnoho opozičních hlasů dávalo najevo obavy, že nový proces rozhodování sporů časem odstraní potřebná environmentální opatření a opatření na ochranu zdraví. Nicméně, především díky rozhodnutím Odvolacího orgánu v přísně sledovaných případech *US – Gasoline*,¹⁴⁰ *US – Shrimp*,¹⁴¹ *EC – Hormones*¹⁴² a *Brazil – Retreaded Tyres*¹⁴³ se tyto obavy časem zmírnily.¹⁴⁴

Nedá se však říci, že by úplně ustaly. To je převážně díky tomu, že v rámci sporů ve Světové obchodní organizaci existuje zřejmě nekonečné množství

¹³⁹ BARFIELD, Claude E. Free Trade, Sovereignty, Democracy: The Future of the World Trade Organization. *Chicago Journal of International Law*, Vol. 2, No. 2, Clánek č. 13, 2001 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách The University of Chicago [cit. 5.6.2015] pod WWW: <<http://chicagounbound.uchicago.edu/cjil/vol2/iss2/13>>.

¹⁴⁰ Viz stručné shrnutí případu v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *ENVIRONMENT: Disputes 7* [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis07_e.htm>. Dále viz zpráva panelu a Odvolacího orgánu v anglickém znění, *Appellate Body a Panel Report WT/DS2/9* [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015] ze dne 20. května 1996, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/2-9.pdf>.

¹⁴¹ Viz stručné shrnutí případu v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *ENVIRONMENT: Disputes 8* [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis08_e.htm>.

¹⁴² Viz stručné shrnutí případu v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS 26* [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds26_e.htm>.

¹⁴³ Viz stručné shrnutí případu v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS 332* [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds332_e.htm>.

¹⁴⁴ Ministerská konference Světové obchodní organizace v Seattlu v roce 1999 způsobila mohutné protesty, které se však již nikdy v dalších letech v takové míře neopakovaly.

kontroverzních případů. Na začátku roku 2013 byl jedním z těchto případů *US – Clove Cigarettes*¹⁴⁵, během kterého Odvolací orgán rozhodl proti zákonu Spojených států amerických, který sloužil čistě k účelům ochrany zdraví. Do této doby není stále jasné, zda rozhodnutí Odvolacího orgánu nezpůsobí Spojeným státům americkým nějaké vážné implementační problémy. Nicméně, ačkoliv rozhodnutí v případě *US – Clove Cigarettes* pouze znamená, že Spojené státy nesmí zakázat cigarety s příchutí (včetně mentolových cigaret), i přesto zřejmě bude existovat velmi ostrá kritika, že Odvolací orgán rozhodl proti velmi dobrému a politicky průchodnému zákonu na ochranu zdraví z důvodu, že to nebyl zákon perfektní.

Obdobně jsou problémy k nalezení též u tzv. případů „zeroingu“,¹⁴⁶ jejichž součástí jsou velmi komplexní a často též obskurní problémy s tím, jak vypočítat průměrnou úroveň dumpingu.¹⁴⁷ I když panely typicky oponovaly rozhodnutím Odvolacího orgánu, jako špatně odůvodněným a někteří odborníci zpochybňovali rozhodnutí Odvolacího orgánu také, nakonec fakt, že antidumpingové právo není příliš v oblibě obecně, utišil kritiku. Navíc, skutečný dopad těchto rozhodnutí zůstává nejasný, protože existuje výjimka, která použití „zeroingu“ v určitých případech umožňuje a jejíž rozsah bude muset být dále v rámci procesu rozhodování sporů zkoumán. Navíc, vzhledem k široké rozhodovací pravomoci národních antidumpingových autorit v oblasti výpočtů a kalkulací dumpingu, jakýkoliv dopad těchto „zeroingových“ rozhodnutí může být v mnoha případech otupěn.

Je potřebné však říci, že ve výsledku dostává Odvolací orgán dobré hodnocení, byť je množství jeho rozhodnutí kritizováno některými odborníky, například ve výše uvedených oblastech. Pravdou ale je, že některé záležitosti rozhodování jsou natolik technické, že i experti na mezinárodní obchod by měli problém se s nimi náležitě popasovat.

¹⁴⁵ Viz stručné shrnutí případu v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS 406* [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds406_e.htm>.

¹⁴⁶ K těmto případům patří *US - Continued Zeroing* WT/DS350, *US - Zeroing (EC)* WT/DS394, *US - Zeroing (Japan)* WT/DS322, *US - Zeroing (Korea)* WT/DS402.

¹⁴⁷ Pojem se týká způsobu výpočtu dumpingu. K pojmu „zeroing“ například definice Světové obchodní organizace v anglickém znění na jejích internetových stránkách, *GLOSSARY TERM Zeroing* [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/glossary_e/zeroing_e.htm>.

Do dnešního dne měl Odvolací orgán určité štěstí, že u těch případů, u kterých bylo velké množství pozorovatelů toho názoru, že Odvolací orgán dezinterpretoval některé dohody, bylo to v takových případech, které se zabývaly obchodními opatřeními nezasahující širokou veřejnost.

3.4 Implementace a rozumná lhůta pro implementaci

Článek 3 odst. 7 DSU stanoví, že *„V případě, že nedojde ke společně přijatelnému řešení, je prvním cílem mechanismu řešení sporů obvykle zajistit, aby byla dotčená opatření odstraněna, jestliže jsou shledána neslučitelnými s ustanoveními jakékoli uvedené dohody.“*

Článek 3 odst. 7 DSU dále naznačuje, že odstranění nekonsistentního opatření by standardně mělo být okamžité.

Dále, článek 19 odst. 1 DSU stanoví, že *„V případě, že skupina odborníků (panel) nebo Odvolací orgán dospěje k závěru, že opatření je neslučitelné s uvedenou dohodou, doporučí, aby je dotčený člen uvedl do souladu s takovou dohodou.“* V této souvislosti je nutno upozornit na skutečnost, že mnoho panelů zdůraznilo, že dle tohoto článku DSU panely mohou pouze doporučit, aby dotčený člen uvedl svá opatření do souladu. Nemohou přikázat, aby takové opatření bylo okamžitě odstraněno.¹⁴⁸

Takové doporučení, poté co je přijaté Orgánem pro řešení sporů, je právně závazné vůči dotčenému členu. V souvislosti s doporučeními a rozhodnutími přijatými ze strany Orgánu pro řešení sporů, článek 21 odst. 1 DSU stanoví, že: *„Pro zabezpečení účinného řešení sporů v zájmu všech členů je podstatné bezodkladné provádění doporučení nebo rozhodnutí DSB.“* Implementace doporučení nebo rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů by tedy ideálně měla být bezodkladná. K tomu, aby byla zajištěna bezodkladná implementace, by měl člen v porušení začít

¹⁴⁸ Viz v anglickém znění *Report of the Panel WT/DS312/R* [online]. World Trade Organization [cit. 17.6.2015], 28. října 2005, odst. IX.1 - IX.4, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=59281&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>. *Report of the Panel WT/DS301/R* [online]. World Trade Organization [cit. 17.6.2015], 22. dubna 2005, odst. 7.24 – 7.25, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=69910&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

implementovat rozhodnutí či doporučení okamžitě poté, co je přijata zpráva panelu nebo Odvolacího orgánu.¹⁴⁹ Strana, která prohrála spor, musí informovat Orgán pro řešení sporů o svých úmyslech „pokud jde o zabezpečení doporučení nebo rozhodnutí“, a to ve lhůtě třiceti dnů od data přijetí zprávy panelu nebo Odvolacího orgánu.¹⁵⁰

Co znamená zabezpečení doporučení nebo rozhodnutí, tedy přivedení se do souladu s právem Světové obchodní organizace? Rozhodci v rámci případu *Argentina – Hides and Leather* stanovili, že přivedení se do souladu s právem (*compliance*) Světové obchodní organizace znamená buď zrušení předmětného opatření nebo jeho změnu, která spočívá ve vyjmutí nebo opravě problematických částí daného opatření.¹⁵¹

Protože článek 3 odst. 7 DSU odkazuje na odstranění opatření, které není konzistentní s právním řádem Světové obchodní organizace, zrušení nebo změna takového nekonzistentního opatření je dostatečná k tomu, aby se dostala do konformity s právem Světové obchodní organizace, tedy s rozhodnutími a doporučeními Orgánu pro řešení sporů. Okamžité či bezodkladné odstranění či změna nekonzistentního opatření je základem efektivního fungování Světové obchodní organizace a je hlavní povinností každého člena této organizace. Nicméně, pokud není možné být v souladu s právem Světové obchodní organizace bezodkladně, a to je vcelku častý případ, dotčený člen¹⁵² má možnost provést nutná opatření v rámci poskytnuté rozumné lhůty. Nicméně, členské země by měly plně využít svého času po vydání nepříznivého rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů k tomu, aby přivedly svá

¹⁴⁹ Viz *United States – Section 110(5) of the US Copyright Act, Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes WT/DS160/12* [online]. World Trade Organization [cit. 6.4.2015] ze dne 15. ledna 2001, čl. III. odst. 20., dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=65434.49040&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

¹⁵⁰ Článek 21 odst. 3 DSU.

¹⁵¹ Viz výrok rozhodce v anglickém znění v případě *Argentina – Hides and Leather WT/DS155, Arbitration under 21.3(c) of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes WT/DS155/10* [online]. World Trade Organization [cit. 5.4.2015], 31. srpna 2001, odst. 40-41, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=52814&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁵² Dotčeným členem je sporná strana, vůči které je doporučení panelu nebo Odvolacího orgánu namířeno.

pravidla do souladu, protože povinnost k implementaci začíná v momentu přijetí zprávy a nikoliv v momentu kdy je stanovena rozumná lhůta k implementaci.

Co se rozumí rozumnou lhůtou¹⁵³ je definováno v článku 21 odst. 3 DSU a tuto lhůtu lze určit následujícími třemi metodami:

- Je to lhůta navržená dotčenou členskou zemí za předpokladu, že bude schválena Orgánem pro řešení sporů; nebo, pokud takové schválení nebude vydáno,¹⁵⁴
- lhůta vzájemně dohodnutá spornými stranami v rozmezí čtyřiceti pěti dní, následujících po dni přijetí doporučení nebo rozhodnutí; nebo pokud takové dohody nebude dosaženo,¹⁵⁵
- lhůta určená závazným rozhodčím řízením v rozmezí devadesáti dní, následujících po dni přijetí doporučení nebo rozhodnutí.¹⁵⁶ Mandát rozhodce dle článku 21 odst. 3 písm. (c) DSU slouží výhradně k určení rozumné doby pro implementaci. Mandát rozhodce se nevztahuje k určení typu opatření, které by mělo být přijato k implementaci doporučení a rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů. V rozhodčím řízení se bude rozhodce řídit zásadou, že rozumná lhůta pro provedení doporučení panelu nebo Odvolacího orgánu nepřekročí patnáct měsíců od data přijetí zprávy panelu nebo zprávy Odvolacího orgánu. Tato lhůta může nicméně být delší nebo kratší, v závislosti na daných okolnostech.¹⁵⁷

V rámci případu *EC – Hormones*, rozhodce uvedl, že rozumná lhůta by měla být: *„Nejkratší možná lhůta v rámci právního systému daného členu, která je dosažitelná k implementaci rozhodnutí a doporučení Orgánu pro řešení sporů“*.¹⁵⁸

¹⁵³ Pro detailnější vysvětlení pojmu „rozumné lhůty“ viz například PENG, Shin-yi. How Much Time is Reasonable? – The Arbitration Decisions under Article 21.3(c) of the DSU. *Berkeley Journal of International Law*, Vol. 26, 2008, s. 323 a násl.

¹⁵⁴ K dnešnímu dni nebyla rozumná lhůta takto určena.

¹⁵⁵ Případy, kdy se smluvní strany domluvily na rozumné lhůtě jsou například *Canada - Periodicals* (15 měsíců), *India - Patents (US)* (15 měsíců), *US - Shrimp* (13 měsíců) a další.

¹⁵⁶ Jestliže strany nedojdou k dohodě o rozhodci ve lhůtě deseti dní poté, co věc byla předložena rozhodčímu řízení, Generální ředitel po konzultaci se stranami, ve lhůtě deseti dní rozhodce určí.

¹⁵⁷ Článek 21 odst. 4 DSU.

¹⁵⁸ *Arbitration under Article 31.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlement Dispute WT/DS26/15, WT/DS48/13* [online]. World Trade Organization [cit. 5.4.2015], 29.

I když se toto stalo základním pravidlem pro stanovení rozumné lhůty, například rozhodce se v případě *US – Gambling* vyjádřil k této problematice následovně:

„Ano, je potřebné si připomenout, že DSU neodkazuje na ‚nejkratší možnou dobu pro implementaci v rámci právního systému‘ dané členské země. Je to spíše příhodná fráze používaná předchozími rozhodci k popisu jejich úkolu. Já nicméně nevidím tento standard jako takový, který stojí v izolaci od textu DSU. V mojich očích určení ‚nejkratší možné lhůty k implementaci‘ může a musí vzít v úvahu také dva principy, které jsou přímo stanoveny v článku 21 DSU. Konkrétně rozumnost a potřebu bezodkladného provádění doporučení nebo rozhodnutí. Navíc, jak ukázaly odchylky v předchozích rozhodnutích týkajících se legislativní implementace Spojených států amerických a jak předepisuje text článku 21 odst. 3 písm. (c) DSU, každý rozhodce musí vzít v úvahu také ‚dané okolnosti‘, které jsou relevantní k předmětnému případu. Přísné naléhání pouze na ‚nejkratší možnou lhůtu možnou k implementaci v rámci daného právního systému‘ by, dle mého názoru, svázalo rozhodci ruce a zabránilo mu, nebo jí, k správnému identifikování a zvážení konkrétních okolností, které jsou určující pro rozumnost v každém jednotlivém případě.“¹⁵⁹

Dále, jak uvedl rozhodce v případě *Korea – Alcoholic Beverages*, není požadováno od daného člena, aby ke zkrácení délky implementace musel využívat mimořádných legislativních procesů, ale postačí, že bude využívat legislativních procesů standardních.¹⁶⁰ V případě *EC – Hormones*, rozhodce dále poznamenal, že

května 1998, odst. 26, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6140&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁵⁹ *Arbitration under Article 31.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes* WT/DS285/13 [online]. World Trade Organization [cit. 5.4.2015], 19. srpna 2005, část III.B.3. odst. 11, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=47161&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁶⁰ Viz v anglickém znění *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS75/16; WT/DS84/14 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 4. června 1999, odst. III.9, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16004&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>. V případě *Canada – Autos* WT/DS139, rozhodce stanovil, že otázka, zda člen může přijmout mimořádné opatření (*extraordinary action*) tak, aby byl v souladu s právem Světové obchodní organizace, není relevantní pro stanovení rozumné lhůty. *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the*

pokud implementace nepožaduje změny v legislativě, ale může být vykonána administrativními prostředky, rozumná lhůta by měla být kratší než je 15 měsíců. V případě *Canada – Pharmaceutical patents* rozhodce stanovil několik dalších konkrétních okolností (*particular circumstances*), které mohou mít vliv na nejkratší možnou lhůtu k implementaci v rámci daného právního řádu implementujícího členu. Na rozdíl od způsobu implementace (legislativní nebo administrativní), tento rozhodce odkázal na komplexnost navrhované implementace a povahu jednotlivých kroků vedoucích k implementaci. V situacích, kdy dodržování práva Světové obchodní organizace může být dosaženo skrze vládní nařízení či jiný správní úkon (*administrative action*) namísto přijetí nové legislativy,¹⁶¹ nebo tam, kde je možné využít flexibility v daném legislativním procesu, by mělo být stanovení délky rozumné lhůty kratší než v jiných případech.¹⁶² Legislativní harmonogram členských zemí bude mít souvislost s rozumnou lhůtou případ od případu.¹⁶³ Také čas strávený na předchozí legislativě, která má souvislost se stejným předmětem, by byl relevantní pro určení rozumné lhůty.¹⁶⁴

Domácí politická a ekonomická situace v dané členské zemi není při stanovení rozumné lhůty pro implementaci relevantní. Absence politické majority k přijetí

Settlements of Disputes WT/DS139/12; WT/DS142/12 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 4. října 2000, odst. III.20, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=12006&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁶¹ Viz případ *Canada – Autos* WT/DS139, *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS139/12; WT/DS142/12 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 4. října 2000, odst. III. 14 - 15, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=12006&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁶² Alespoň co se týče legislativního procesu Spojených států amerických, obecně se má za to, že v rámci něj existuje značná flexibilita (především v důsledku absence závazných časových rámců). Například viz v anglickém znění *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS160/12 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 9. listopadu 2001, odst. III. 12 - 19, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=65434,49040&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

¹⁶³ Viz v anglickém znění k případu *US - Gambling* WT/DS285, *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS285/13 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 19. srpna 2005, odst. III. 19, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=47161&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁶⁴ Id., odst. III.22.

nápravného opatření či ekonomické obtíže vycházející z přijetí nápravného opatření, nejsou brány rozhodcem v úvahu při stanovení rozumné lhůty pro implementaci nápravného opatření.¹⁶⁵ Potřeba konzultací s vládními resorty a dalšími zúčastněnými není samo o sobě důvodem pro více času k implementaci.¹⁶⁶

Rozhodce v případě *EC – Tariff Preferences* potvrdil, že v tomto případě bylo rozšíření EU relevantním faktorem při určení rozumné lhůty pro implementaci. Ten samý rozhodce, nicméně, nechal v úvahu volby do nového Evropského Parlamentu a volby nové Evropské komise. Rozhodce v *US - Offset Act (Byrd Amendment)* výslovně stanovil, že ekonomické obtíže způsobené zahraničními exportéry nemohly v tomto případě ovlivnit délku rozumné lhůty.¹⁶⁷

Implementující člen nese důkazní břemeno, že lhůta, kterou požaduje, je rozumná lhůta ve smyslu ustanovení článku 21 odst. 3 DSU.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Na druhou stranu, například v rámci případu *Chile - Price Band System* WT/DS207 vzal rozhodce do úvahy vliv předmětného opatření na chilskou společnost a považoval to za relevantní faktor pro stanovení rozumné lhůty k implementaci.

¹⁶⁶ Především *Canada – Autos* WT/DS139, *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS139/12; WT/DS142/12 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 4. října 2000, odst. III.16, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=12006&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>. Pro více liberální přístup v této věci viz případ *Chile – Price Band System* WT/DS207, *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS207/13 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 17. března 2003, odst. IV.10 – 11, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=7596&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>. Potřeba „vážené debaty“ a „politického dohadování“ ohledně návrhu řešení by nicméně neměla být důvodem pro prodloužení lhůty k implementaci. Viz případ *EC - Export Subsidies on Sugar* WT/DS265, *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS265/33, WT/DS266/33, WT/DS283/14 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 28. října 2005, odst. III.32-33, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=70198&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁶⁷ *US – Offset Act (Byrd Amendment)* WT/DS/234, *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS217/14, WT/DS234/22 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 13. června 2003, odst. III.43, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14361&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁶⁸ *EC - Export Subsidies on Sugar* WT/DS265, *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes* WT/DS265/33, WT/DS266/33, WT/DS283/14 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 28. října 2005, odst. III.2, na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=70198&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Dále, článek 21 odst. 1 DSU požaduje, aby byla při určení rozumné lhůty pro implementaci určité pozornost věnována záležitostem ovlivňujícím zájmy rozvojových zemí. Na základě tohoto rozhodce v případě *Indonesia - Autos*, stanovil, že:

„Indonésie je nejen rozvojová země, je to rozvojová země, která je v současné době v tíživé ekonomické a finanční situaci. Indonésie samotná prohlašuje, že její ekonomika je ‚blízko kolapsu‘. Za těchto konkrétních okolností považuji za správné zohlednit skutečnosti ovlivňující zájmy Indonésie, jako rozvojové země dle ustanovení článku 21 odst. 2 DSU. Tudíž uzavírám, že další doba šesti měsíců nad rámec šestiměsíční doby požadované k dokončení indonéského vnitrostátního zákonodárského procesu tvoří v tomto případě rozumnou lhůtu pro implementaci doporučení a rozhodnutí DSB.“¹⁶⁹

V případě *EC – Export Subsidies on Sugar* poprvé rozhodce autoritativně rozhodl, že článek 21 odst. 2 DSU vede rozhodce k tomu, aby bral v úvahu záležitosti týkající se zájmů jak žalujícího členu, tak rozvojové země, která implementuje opatření.¹⁷⁰

Rozhodnutím v případě *US – Gambling* byl pak vysloven názor, že nic v textu ustanovení článku 21 odst. 2 DSU nenasvědčuje tomu, že by rozvojová země nutně musela být pouze v roli implementujícího státu, pokud požaduje uplatnění tohoto článku DSU. Nicméně fakt, že strany sporu jsou rozvojové země, nemá samo o sobě vliv na stanovení (prodloužení) rozumné lhůty pro implementaci, pakliže tyto členské země nejsou schopné zdůvodnit, proč by jim jinak standardní lhůta pro implementaci měla způsobovat obtíže.¹⁷¹

¹⁶⁹ *Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS54/15, WT/DS55/14, WT/DS59/13, WT/DS64/12* [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 7. prosince 1998, odst. II.A. odst. 2, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=49109&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

¹⁷⁰ *EC - Export Subsidies on Sugar WT/DS265, Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS265/33, WT/DS266/33, WT/DS283/14* [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 28. října 2005, odst. III.4, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=70198&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>. Rozvojová země, jejíž záležitosti se braly v úvahu byla Brazílie.

¹⁷¹ *US – Offset Act (Byrd Amendment) WT/DS/234, Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS217/14, WT/DS234/22* [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 13. června 2003, odst. III.45,

Co se týče dalších záležitostí a včasnosti implementace, DSU obsahuje ustanovení týkající se monitorování implementačního procesu. Článek 21 odst. 6 DSU ukládá Orgánu pro řešení sporů povinnost dohlížet na provádění rozhodnutí a doporučení, a to od počátku běhu rozumné lhůty, až do doby, kdy je věc zdárně vyřešena. Toto ustanovení dále vyžaduje, aby dotčený člen podával pravidelné písemné zprávy, a to poprvé po šesti měsících od data stanovení rozumné lhůty. Poté pravidelně při každém zasedání Orgánu pro řešení sporů. Nicméně, implementující člen není povinen identifikovat konkrétní změny, jako například, zda skutečně odstraní či změní příslušná opatření v souladu s rozhodnutím. Od členských zemí není ani očekáváno, že budou specifikovat nějaký implementační rozvrh nebo konzultovat záležitosti implementace s vítěznou stranou sporu (tedy kromě záležitostí rozumné lhůty).

Výše uvedená dohledová pravomoc Orgánu pro řešení sporů se však ukázala nedostatečnou a velmi slabou a je předmětem kritiky i návrhů na vylepšení systému. Blíže k této problematice dále v této práci včetně dalších problémů týkajících se rozumné lhůty a implementace obecně.

3.5 Přezkum dodržování doporučení nebo rozhodnutí

Problém s implementací rozhodnutí a doporučení v rámci systému řešení sporů Světové obchodní organizace spočívá především v nedostatku pravidel co se týče toho, co konkrétně musí strana, která spor prohrála, dodržovat a v jakém rozsahu. Tendence je samozřejmě taková, že strana, která prohrála spor, přijme jen minimum možných kroků k nápravě a prohlásí, že je plně v souladu se všemi svými závazky a povinnostmi. Strana, která spor vyhrála, pak tradičně s tímto prohlášením nesouhlasí. Jedním řešením tohoto problému může být postoupení věci původnímu panelu, který ve věci rozhodoval, a to dle článku 21 odst. 5 DSU.¹⁷² Rozsah řízení dle tohoto článku je obdobný, jako při původním řízení před panelem, ale určité rozdíly existují. Článek

dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14361&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

¹⁷² Standardně takový návrh podává vítězná strana sporu.

21 odst. 5 DSU specificky uvádí, že takové řízení se má vztahovat na otázky, zda opatření, přijatá s cílem být v souladu s doporučením či rozhodnutím, existují nebo jsou slučitelná s uvedenou dohodou. Tedy nároky, argumenty a skutkové okolnosti představené v rámci tohoto řízení nemusejí být nutně totožné s těmi, které byly relevantní v původním sporu (i když samozřejmě nějaký překryv nastat může). Například, panel dle článku 21 odst. 5 DSU může někdy učinit zjištění týkající se ustanovení uvedených dohod, které nebyly nijak řešeny v rámci původního sporu.¹⁷³ Nicméně, opatření a rozhodnutí učiněná v rámci původního sporu budou hrát roli i při řízení dle článku 21 odst. 5 DSU.¹⁷⁴

Například, v rámci případu *EC – Bananas III* byla věc postoupena panelu Světové obchodní organizace, který rozhodl, že revidované předpisy Evropských společenství týkající se banánů porušily nejen dohodu GATT, ale i dohodu GATS. Panel také dále rozhodl, že nemůže být vytvořena presumpce konzistence či nekonzistence revidovaných předpisů s povinnostmi v rámci Světové obchodní organizace na základě revize státu, který spor prohrál.

Nicméně, vítězná strana nemusí chtít ztrácet čas čekáním na rozhodnutí panelu ohledně přezkumu dodržování doporučení nebo rozhodnutí. V případě *EC – Bananas III*, na základě žádosti Spojených států amerických, rozhodčí panel Světové obchodní organizace založený na základě článku 22 odst. 6 DSU, stanovil úroveň sankce kvůli pokračujícímu zrušení či zmenšení obchodních výhod, tedy nedostatečné implementaci.

Zmatky, které vznikají při používání ustanovení článků 21 a 22 DSU mají svůj odborný název – jedná se o tzv. „sekvenční“ problém. Tento problém vzniká kvůli

¹⁷³ Viz případ *US – FSC* WT/DS108, *Report of the Panel WT/DS108/RW* [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 20. srpna 2001, odst. 8.123-8.158, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=102271&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>. Původní řízení neobsahovalo nároky v rámci GATT, ale panel ustanovený dle článku 21 odst. 5 DSU stanovil, že nová opatření přijatá ze strany Spojených států amerických nebyla konzistentní s článkem III:4 GATT. Viz *Report of the Appellate Body, WT/DS108/AB/RW* [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 14. ledna 2002, odst. 197-213, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=90919&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁷⁴ Viz případ *Canada – Aircraft* WT/DS70, *Report of the Appellate Body WT/DS70/AB/RW* [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 21. července 2000, odst. 41, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28932&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

nedostatku koherence mezi dvěma zmíněnými články DSU. Za prvé, článek 21 odst. 5 DSU umožňuje urychlené řízení před panelem k zajištění souladu provedených opatření státu, který prohrál spor, s vydanými doporučeními či rozhodnutími:

“V případě, že došlo k neshodě v otázce, zda opatření, přijatá s cílem být v souladu s doporučením a rozhodnutím, existují nebo jsou slučitelná s uvedenou dohodou, bude se takový spor řídit podle těchto pravidel o řešení sporů s postoupením věci původní skupině odborníků (panelu) vždy, kdy to bude možné. Skupina odborníků (panel) rozešle svou zprávu ve lhůtě devadesáti dní od data, kdy jí byla věc postoupena. Jestliže skupina odborníků (panel) usoudí, že nebude moci vydat svou zprávu v této lhůtě, podá písemnou zprávu DSB o důvodech odkladu a uvede, v jaké lhůtě předpokládá, že bude moci svou zprávu předložit.”¹⁷⁵

Nicméně, článek 22 odst. 2 DSU stanoví, že pokud se straně, která prohrála spor, nepodaří přivést opatření do souladu s rozhodnutím nebo doporučením do dvaceti dní po uplynutí rozumné lhůty stanovené v článku 21 odst. 3 DSU, vítězná strana sporu může požadovat autorizaci suspenze koncesí ze strany Orgánu pro řešení sporů. Nutnost svolání panelu dle článku 21 odst. 5 DSU není zmíněna. Místo toho, článek 22 odst. 6 DSU stanoví, že Orgán pro řešení sporů musí udělit autorizaci k suspenzi koncesí do třiceti dní od uplynutí rozumné lhůty pro implementaci nebo věc postoupit k arbitráži, která by stanovila konečné rozhodnutí. Tedy se zdá, tak jako tomu bylo v případě *EC – Bananas III*, že je možné aby probíhalo souběžně řízení před panelem dle článku 21 odst. 5 DSU a arbitráž dle článku 22 odst. 6 DSU s tím, že je možné, že výsledky těchto řízení budou navzájem neslučitelné. Tento nedostatek je ještě dále umocněn tím, že není možné se odvolat proti rozhodnutí v rámci rozhodčího řízení, ale existuje možnost odvolání v rámci řízení před panelem.

Tento stav bohužel nemůže být adekvátně napraven prostřednictvím interpretace. Jedinou možností by byl dodatek DSU, který by tento problém vyřešil. Takový dodatek by zřejmě měl korespondovat s následující logickou sekvencí kroků: Článek 22 DSU by zřejmě měl být použitelný pouze v případě, že tak bude rozhodnuto na základě řízení dle článku 21 odst. 5 DSU. V současné praxi Světové

¹⁷⁵ Článek 21 odst. 5 DSU.

obchodní organizace je řešení většinou takové, že rozhodčí řízení dle článku 22 DSU je suspendováno, dokud neproběhne řízení podle článku 21 odst. 5 DSU.¹⁷⁶

3.6 Prostředky nápravy

DSU poskytuje tři typy prostředků, kterých je možno využít, pokud bylo právo Světové obchodní organizace narušeno. Prvním, konečným prostředkem, je zrušení nebo změna nekonsistentního opatření ze strany narušitele práva Světové obchodní organizace. Dalšími, a to dočasnými prostředky,¹⁷⁷ které mohou být použity až do doby zrušení či změny nekonsistentního opatření, jsou prostředky nápravy (sankce) ve formě (i) vyrovnání a (ii) suspenze koncesí nebo jiných závazků (tento prostředek nápravy je běžně v zahraniční literatuře označované jako „*retaliation*“, což lze přeložit jako „odvetné opatření“).

Předním úkolem mechanismu řešení sporů je zajistit zrušení nebo změnu opatření, u kterých Orgán pro řešení sporů shledal, že jsou v rozporu se závazky v rámci Světové obchodní organizace. Pokud okamžité zrušení nebo změna takových opatření není uskutečnitelná, může být poskytnuto vyrovnání. Až jako poslední možnost má žalující strana požadovat odvetné opatření, tedy suspenzi koncesí či jiných závazků.

Když se v rámci rozhodování sporů dojde k závěru, že právo Světové obchodní organizace bylo některým opatřením skutečně porušeno, DSU neumožňuje plnou restituci, což bude ukázáno dále v této práci. Obecně se má za to, že rozhodnutí panelů a Odvolacího orgánu mají pouze účinky do budoucna - tedy člen Světové obchodní organizace, který porušuje právo této organizace, by měl v budoucnu napravit protiprávní stav upuštěním od napadeného opatření, ale již se nemusí starat o to, co se stalo v minulosti a jaká škoda mohla být případně s právem nekonzistentním

¹⁷⁶ Tento postup byl poprvé použit v případě *Australia – Salmon* WT/DS18, Viz *Recourse to Article 21.5 of the DSU by Canada, Communication from the Chairman of the panel* WT/DS18/17 [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 13. prosince 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=2640,43165,39507,46038,35518,38458,30289,79057,35375,30835&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

¹⁷⁷ Článek 3 odst. 7 DSU.

opatřením způsobena.¹⁷⁸ To znamená, že v rámci DSU není učiněn žádný pokus o to, aby byla nelegální situace plně napravena, tedy aby byl obnoven stav věcí před okamžikem, kdy se nelegální opatření stalo účinným. DSU také neobsahuje žádné ustanovení o náhradě škody způsobené takovým nelegálním opatřením.

Jak bylo výše uvedeno, první věc, kterou člen narušující právo Světové obchodní organizace může udělat, v případě, že nenapraví protiprávní stav během rozumné lhůty, je nabídnout vyrovnání poškozenému členu. Jinými slovy, pokud nebylo zabezpečeno dodržení doporučení nebo rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů v rozumné lhůtě, narušitel práva může nabídnout jako dočasné řešení vyrovnání.¹⁷⁹

Vyrovnání má za cíl zmírnit nepříznivý účinek protiprávního opatření, které ještě není změněno nebo zrušeno (nebo tak není uděláno v požadované míře). Vyrovnání v praxi standardně zahrnuje poskytnutí dodatečných obchodních výhod, a to ze strany narušitele pro opatření poškozeného členu. Tyto dodatečné obchodní výhody mají často formu snížení celních sazeb nebo zvýšení dovozních kvót na některé produkty. Taková dodatečná obchodní výhoda by měla být ekvivalentní výhodě, kterou narušitel nabyl skrze nelegální opatření.

Nicméně, vyrovnání je málokdy nabídnuto, a to kvůli jeho dobrovolné povaze. Navíc, jednání o vyrovnání dle článku 22 odst. 1 DSU musí být vedena s vědomím toho, že vyrovnání musí být v souladu se všemi závazky v rámci Světové obchodní organizace, tedy i například v souladu s požadavkem doložky nejvyšších výhod – tzv. *Most Favored Nation (MFN) clause*,¹⁸⁰ který má na tuto problematiku vliv takový, že porušující člen musí poskytnout vyrovnání (v případě, že je tento prostředek nápravy dohodnut) všem jeho obchodním partnerům (tedy potenciálně všem ostatním členům Světové obchodní organizace).

¹⁷⁸ PAUWELYN, Joost. The Calculation and Design of Trade Retaliation in Context: what is the Goal of Suspending WTO Obligations?, with comments by JACKSON, John and SYKES, Alan O. In BOWN, Chad P. and PAUWELYN Joost (eds.). *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 57.

¹⁷⁹ Článek 22 odst. 2 DSU.

¹⁸⁰ Zjednodušeně řečeno, dle doložky nejvyšších výhod musí člen Světové obchodní organizace zacházet se všemi svými obchodními partnery shodně. Doložka zakládá povinnost rovného zacházení s obdobnými výrobky pocházejícími z území ostatních členů Světové obchodní organizace tak, aby měly všechny subjekty stejnou příležitost k mezinárodní směně. Jedná se o doložku s dosti širokým záběrem. Zdroj: ROZEHNALOVÁ, Naděžda a kol. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 69.

Možnost použití tohoto prostředku nápravy se tedy ukázala být spíše pouze teoretickou, a to například z výše uvedeného důvodu. Tedy žalující strana prakticky nemusí být nijak vyrovnáním kompenzována, protože plody výhod z poskytnutého vyrovnání může sklízet úplně jiný (na sporu se nepodílející) člen. Dále, žádný domácí průmysl v zemi narušitele není jistě připraven vystavit se větší hospodářské konkurenci jen proto, aby se tím vyrovnala možnost udržení nelegálního opatření, ze které benefituje jiné průmyslové odvětví.

Do dnešní doby nastaly pouze čtyři případy, kdy bylo vyrovnání užito jako oboustranně akceptovatelného řešení. Tři z nich byly ve formě vyrovnání týkající se především obchodní výměny mezi danými státy a v případě *Japan – Alcoholic Beverages II*,¹⁸¹ Japonsko poskytlo vyrovnání ve formě snížení cel, která se týkala určitých produktů žalujících členů – Spojených států amerických, Kanady a Evropských společenství.¹⁸² Vyrovnání bylo poskytnuto, protože se Japonsko zpozdilo o pět let s implementací nediskriminatorní daňové úpravy ve vztahu k jistému typu Shochu,¹⁸³ která byla dlouhou dobu za rozumnou lhůtu patnácti měsíců.¹⁸⁴

V případě *Turkey – Textiles*, poté co uplynula rozumná lhůta, Tureckou souhlasilo s poskytnutím vyrovnání Indii tak, že odstranilo množstevní omezení na

¹⁸¹ Pro větší detail viz např. SHOYER, Andrew W., SOLOVY, Eric M., KOFF, Alexander W. Implementation and Enforcement of Dispute Settlement Decisions. In MACRORY, Patrick F.J., APPLETON, Arthur E., PLUMMER, Michael G. (eds.). *The World Trade Organization: Legal, Economic and Political analysis*. New York: Springer, 2004, s. 1365-1367.

¹⁸² Viz v anglickém znění *Mutually Acceptable Solutions on Modalities for Implementation, Addendum, Japan – Taxes on Alcoholic Beverages*, WT/DS8/17/Add.1, WT/DS10/17/Add.1, WT/DS11/15/Add.1 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 12. ledna 1998, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28310,41597,11900,18519,36243,39464,18511,4282,6699,126&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>>.

¹⁸³ Japonský alkoholický nápoj.

¹⁸⁴ Viz v anglickém znění *Award of the Arbitrator, Japan – Taxes on Alcoholic Beverages, Arbitration under Article 21(3)(c) of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes*, WT/DS8/15, WT/DS10/15, WT/DS11/13 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 14. února 1997, odst. 8, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28310,41597,11900,18519,36243,39464,18511,4282,6699,126&CurrentCatalogueIdIndex=8&FullTextSearch=>>.

dovoz textilu a zavedlo snížení cel na určité chemikálie dovážené z Indie.¹⁸⁵ Vyrovnaní zůstalo účinné až do doby, než se Turecko uvedlo do souladu s doporučeními a rozhodnutími Orgánu pro řešení sporů.¹⁸⁶ V případě *US – Line Pipe*, Korea a Spojené státy americké souhlasily se zvýšením objemu dovozu z Korey, jako prozatímním opatřením od uplynutí rozumné lhůty, do doby, než bude ochranné opatření ukončeno.¹⁸⁷

Vyrovnaní ve formě poskytnutí určité peněžní kompenzace není v rámci systému Světové obchodní organizace přímo umožněno, ale ani výslovně zakázáno, existuje případ, kdy dočasné finanční vyrovnaní bylo poskytnuto. V případě *US – Copyright Act* bylo ustanovení 110 (5) amerického autorského zákona (*the US Copyright Act*) shledáno v rozporu s dohodou TRIPS a v reakci na to Spojené státy americké tuto formu vyrovnaní poskytly do té doby, než předmětné ustanovení zákona bylo zrušeno. Více k možnosti použití finanční kompenzace dále v kapitolách této práce.

Pokud nedojde k dohodě o vyrovnaní do dvaceti dní poté, co uplyne rozumná lhůta k implementaci rozhodnutí či doporučení Orgánu pro řešení sporů, je žalující strana oprávněna požádat tento orgán o povolení použití odvetného opatření.¹⁸⁸ Odvetné opatření je omezeno ustanoveními DSU tak, že je možné suspendovat pouze takovou úroveň koncesí, která je „ekvivalentní“ úrovni porušení práva Světové obchodní organizace.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Viz v anglickém znění *Notification of Mutually Acceptable Solution, Turkey – Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products*, WT/DS34/14 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 19. ledna 2001, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=33067,13178,63084,22253,4624,2386,3626,1320,54948,11074&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁸⁶ Id.

¹⁸⁷ Viz v anglickém znění *Agreement under Article 21.3(b) of the DSU, United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Circular Welded Carbon Quality Line Pipe from Korea*, WT/DS202/18 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 31. července 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=90407,101670,68570,47846,43747,81812,36525,27772,59537,16664&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁸⁸ Článek 3 a článek 22 odst. 2 DSU.

¹⁸⁹ Článek 22 odst. 4 DSU.

Suspenze koncesí či jiných závazků obecně znamená, že vůči narušiteli budou žalující členem uplatněna dodatečná cla nebo jiné překážky obchodu. Na rozdíl od vyrovnání, kde narušující člen musí *de facto* kompenzovat všechny své obchodní partnery, má odvetné opatření efekt pouze vůči těm členským zemím, které jsou součástí předmětného sporu.

Orgán pro řešení sporů především očekává od žalujících členů, že budou požadovat suspenzi koncesí či jiných závazků ve vztahu ke stejnému sektoru ve kterém došlo k porušení práva Světové obchodní organizace.¹⁹⁰ V případě *EC – Bananas III* rozhodci potvrdili tento princip, když stanovili, že zůstává „*preferovanou variantou*“ pro žalující stranu při žádosti o odvetné opatření, žádat o odvetné opatření dle „*jedné z uvedených dohod, ve které bylo zjištěno porušení.*“¹⁹¹ Pokud žalující člen toto nevnímá jako praktické¹⁹² nebo účinné,¹⁹³ může požadovat odvetné opatření v jiných sektorech, ale v takových, které se řídí stejnou dohodou Světové obchodní organizace, podle které došlo k porušení práva.¹⁹⁴ Konečně, pokud daný žalující člen nevnímá, že je toto praktické nebo účinné a okolnosti jsou vyhodnoceny Orgánem pro

¹⁹⁰ To je v odborné literatuře nazýváno „paralelním odvetným opatřením“ (*pararell retaliation*); Článek 22 odst. 3 písm. (a) DSU.

¹⁹¹ Viz v anglickém znění *Decision of the Arbitrator, European Communities – Regime for the Importation, Sales and Distribution of Bananas, Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU*, WT/DS27/ARB/ECU [online]. World Trade Organization [cit. 13.5.2015], 26. března 2000, odst. 33, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=11296,67983,49243,15172,17315,24277,5891,60108,41759,29565&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

¹⁹² Co se týče obecného významu slova „praktické“, rozhodci došli k tomu, že se tím rozumí to „*co je k dispozici v praxi, stejně tak jako to, co je vhodné pro použití v konkrétním případě*“. Viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrators, European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU*, WT/DS27/ARB/ECU [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 24. března 2000, odst. D 2.2, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=11296,67983,49243,15172,17315,24277,5891,60108,41759,29565&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

¹⁹³ Co se týče významu termínu „účinné“, rozhodci dopěli k významu „*silný v účincích*“, „*silné působení*“ a „*mající účinek nebo výsledný efekt*“. Tedy, dopad tohoto kritéria by měl být takový, aby zajistil, že dopad odvetných opatření je natolik silný aby zajistil uvedení se do souladu s rozhodnutími nebo doporučeními ze strany toho člena, jehož opatření jsou v rozporu s předmětnou uvedenou dohodou. Id. odst. D 2.4.

¹⁹⁴ To je v odborné literatuře nazýváno jako „*cross-sector retaliation*“, což lze přeložit jako „křížové odvetné opatření napříč sektory“; Článek 22 odst. 3 písm. (b) DSU.

řešení sporů jako dostatečně závažné,¹⁹⁵ daný člen může uplatnit odvetné opatření pod jakoukoliv jinou dohodou Světové obchodní organizace.¹⁹⁶

Aby se žalující člen mohl domáhat odvetného opatření napříč sektory nebo odvetného opatření napříč dohodami, musí vzít v úvahu dvě záležitosti. Za prvé, musí vzít v úvahu „*obchod v sektoru nebo podle dohody*“ na základě které došlo k porušení nebo jinému zrušení nebo zmenšení výhod a „*důležitost tohoto obchodu*“ pro daného členu. Za druhé, musí zvážit „*širší ekonomické elementy*“ vazující se ke zrušení nebo zmenšení výhod a „*obecnější ekonomické souvislosti*“ odvetného opatření.¹⁹⁷

Pokud jsou všechny výše uvedené předpoklady splněny, Orgán pro řešení sporů autorizuje odvetné opatření. Pokud však jedna ze stran sporu nesouhlasí s výší navrhovaného odvetného opatření, nebo tvrdí, že principy a postupy dle článku 22 odst. 3 DSU nebyly dodrženy, záležitost bude předložena rozhodčímu řízení dle článku 22 odst. 6 DSU. Takové rozhodčí řízení proběhne před původním panelem, který rozhodoval ve sporu nebo před rozhodcem určeným Generálním ředitelem a bude ukončeno ve lhůtě šedesáti dní počínající dnem uplynutí rozumné lhůty k implementaci. Odvetné opatření nesmí být v průběhu tohoto rozhodčího řízení implementováno, což, jak bude vysvětleno dále v této práci, je často předmětem kritiky.

Co se týče pravomocí rozhodce, ten může stanovit (i) zda je úroveň odvetného opatření úměrná úrovni zrušení nebo zmenšení výhod, (ii) zda je odvetné opatření povoleno na základě předmětné uvedené dohody a (iii) zda byly dodrženy postupy a

¹⁹⁵ Co se týče pojmu „okolnosti“ rozhodci poznamenali, že „*okolnosti, které jsou relevantní jsou různé případ od případu.*“ Tedy zhodnocení okolností se děje pro každý případ zvlášť. Nicméně, okolnosti jsou považovány za „dostatečně závažné“ pouze tehdy, když „*okolnosti dosáhnout určité míry nebo stupně důležitosti*“. Viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrators, United States – Measures Affecting the Cross-border Supply of Gambling and Betting Services – Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS285/ARB* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 21. prosince 2007, odst. 4.108, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=80129&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

¹⁹⁶ To je v odborné literatuře nazýváno jako „*cross-agreement retaliation*“, což lze přeložit jako „*křížové odvetné opatření napříč dohodami*“; Článek 22 odst. 3 písm. (c) DSU.

¹⁹⁷ Viz článek 22 odst. 3 písm. (d) body (i) a (ii) DSU.

principy dle článku 22 odst. 3 DSU. Rozhodce však nesmí zkoumat povahu předmětného odvetného opatření.¹⁹⁸

Existuje výjimka z pravidel a postupů stanovených článkem 22 DSU. Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních (*Agreement on Subsidies and Countervailing Measures*, SCM) stanoví na tomto článku nezávislá pravidla a postupy řešení sporů, včetně prostředků nápravy. Navíc používá jiný termín pro odvetné opatření – „protiopatření“ („*countermeasures*“). Pravidla dohody SCM jsou ve vztahu speciality ve vztahu k pravidlům dle DSU. Rozhodci v případě *Brazil – Aircraft* uvedli, že ustanovení článku 4.11 dohody SCM musí být považována za „*speciální nebo dodatečná pravidla*“.¹⁹⁹

Nicméně, pravidla rozhodčího řízení dle článku 22 odst. 6 DSU se budou aplikovat i na arbitráž dle dohody SCM s tím, že dohoda SCM se použije v případě konfliktu přednostně.²⁰⁰

Zřejmě proto, že dodržování práva Světové obchodní organizace je preferovaným cílem systému rozhodování sporů, časem se v rámci tohoto systému dospělo spíše k tomu, že samotná výzva směřovaná vůči narušiteli práva Světové obchodní organizace, aby právo přestal porušovat, se stala tím nejdůležitějším účelem používání institutu odvetného opatření. To samozřejmě koresponduje (či by korespondovat mělo) s dřívějšími i současnými záměry a cíly členských zemí pro působení ve Světové obchodní organizaci. Ústředním prvkem systému rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace by měla být vždy „*ochrana práv a závazků, vyplývající z (...) uvedených dohod*“ mnohostranného obchodního

¹⁹⁸ Článek 22 odst. 7 DSU.

¹⁹⁹ Viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrators, Brazil – Export Financing Programme for Aircraft – Recourse to Arbitration by Brazil under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS46/ARB* [online]. World Trade Organization [cit. 16.6.2015], 28. srpna 2000, odst. 3.57, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=34702&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

²⁰⁰ Viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrator, United States – Tax Treatment for „Foreign Sales Corporations“ – Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS108/ARB* [online]. World Trade Organization [cit. 16.6.2015], 30. srpna 2002, odst. II.6, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=103897&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

systemu.²⁰¹ Prostředky nápravy jsou instituty, které vytvářejí zřejmě největší tlak na včasnost implementace a implementaci obecně. Je proto potřebné jim věnovat zvláštní pozornost a budou tedy dále podrobně rozebrány v dalších kapitolách této práce.

3.7 Alternativní způsoby řešení sporů

Nejvíce používaný způsob řešení sporů je bezesporu ten klasický, který obsahuje povinné konzultace, ustanovení panelu a případně následné postoupení daného sporu k Odvolacímu orgánu. Nicméně v rámci DSU existují i další alternativní způsoby řešení sporů mezi členy Světové obchodní organizace. Stranám sporu je umožněno využít dle čl. 5 DSU tzv. Dobrých služeb, smířčího řízení a zprostředkování (*good offices, conciliation and mediation*) nebo rozhodčího řízení (*arbitration*), které je upraveno nebo na které je odkazováno v ustanovení článku 25, 21 odst. 3 písm. c) a 22 odst. 6 a 7 DSU.

3.7.1 Dobré služby, smířčí řízení a zprostředkování

Jak uvádí odst. 1 článku 5 DSU, Dobré služby, smířčí řízení a zprostředkování jsou postupy, které je možno členy Světové obchodní organizace přijmout dobrovolně, jestliže se tak sporné strany dohodnou.²⁰² Dobré služby, smířčí řízení nebo zprostředkování mohou být žádány jednou ze sporných stran. Tyto postupy mohou započít a mohou být ukončeny kdykoliv. Jestliže byly Dobré služby, smířčí řízení nebo zprostředkování ukončeny, žalující strana může žádat o ustavení panelu.²⁰³ Jestliže jsou postupy v rámci Dobrých služeb, smířčího řízení nebo zprostředkování zahájeny do šedesáti dnů po datu obdržení žádosti o konzultace, musí žalující strana vyčkat uplynutí lhůty šedesáti dnů po datu obdržení žádosti o konzultace, než požádá o ustavení panelu. Žalující strana může žádat o ustavení panelu v průběhu šedesátidenní lhůty, jestliže sporné strany společně usoudí, že Dobré služby, smířčí řízení nebo zprostředkování nemohou vyřešit spor.²⁰⁴ A konečně, jestliže se tak sporné strany dohodnou, postupy v rámci Dobrých služeb,

²⁰¹ Článek 3 odst. 2 DSU.

²⁰² Článek 5 odst. 1 DSU.

²⁰³ Článek 5 odst. 3 DSU.

²⁰⁴ Článek 5 odst. 4 DSU.

smírčího řízení a zprostředkování mohou pokračovat i přesto, že probíhá panelové řízení.²⁰⁵ Cílem Dobrých služeb, smírčího řízení nebo zprostředkování je napomoci sporným stranám odstranit rozdíly v názorech na řešení problému a daný spor vyřešit. Jiná práva plynoucí ze závazných ujednání v rámci Světové obchodní organizace tímto nejsou dotčena.

Standardně, Generální ředitel Světové obchodní organizace, jednající z moci úřední, může nabídnout Dobré služby, smírčí řízení a zprostředkování s cílem pomoci vyřešit spor.²⁰⁶ Tyto tři postupy jsou podobné v tom, že se neutrální třetí strana podílí na pomoci v procesu řešení sporu. Pracovník poskytující dobré služby je spíše jakýmsi komunikačním kanálem, než aktivním účastníkem v procesu rozhodování sporů. Smírce nezávisle vyšetřuje spor a předkládá písemný návrh na jeho vyřešení. Mediátor je aktivním účastníkem při rozhodování sporu. Strany sporu přivádí dohromady k neformálním setkáním a navrhuje řešení a způsoby ukončení sporu. V praxi bývají tyto tři postupy navzájem zaměňovány. Tyto postupy jsou vhodné nikoliv pouze pro řešení otázek právních a skutkových, ale také se věnují mimosoudním otázkám, které soudní postupy nemohou vyřešit.

Dobré služby, smírčí řízení a zprostředkování jsou stejně jako konzultace projevem „*power based*” (tedy diplomatického) přístupu k řešení sporů, který byl charakteristický pro systém v rámci GATT a který se stále projevuje v těchto institutech.²⁰⁷

3.7.2 Rozhodčí řízení

Článek 25 DSU obsahuje úpravu rozhodčího řízení – či jak daný článek stanoví - rychlého rozhodčího řízení v rámci Světové obchodní organizace, jako alternativního prostředku řešení sporů, který může usnadnit urovnání některých sporů, týkajících se záležitostí jasně vymezených oběma stranami. Toto rozhodčí řízení je možné v případě, že se na tom vzájemně strany dohodnou a dojednájí postup, podle něhož se bude řídit. Dohoda o rozhodčím řízení je oznámena všem členům Světové

²⁰⁵ Článek 5 odst. 5 DSU.

²⁰⁶ Článek 5 odst. 6 DSU.

²⁰⁷ CAI, Phoenix X. F. Making WTO Remedies Work for Developing Nations. *Emory International Law Review*, Vol. 25, No. 1, 2011, s. 161.

obchodní organizace dostatečně předem před skutečným zahájením rozhodčího řízení. Další členové Světové obchodní organizace se mohou stát stranami daného rozhodčího řízení pouze se stranami, které se na rozhodčím řízení dohodly.

Dále se strany sporu musí dohodnout, že se podřídí rozhodnutí rozhodčího řízení. Každé rozhodnutí je poté oznámeno Orgánu pro řešení sporů a zároveň výboru každé příslušné dohody, ohledně které vyvstaly mezi stranami otázky či spory. Články 21 a 22 DSU, tedy články týkající se dohledu nad prováděním doporučení nebo rozhodnutí a vyrovnání a suspenze koncesí se použijí *mutatis mutandis* na rozhodnutí týkající se rozhodčího řízení.²⁰⁸ Tedy, rozhodnutí učiněná v rámci rozhodčího řízení jsou poté vykonatelná prostřednictvím způsobů upravených v rámci Světové obchodní organizace. Je možné použít systémem poskytnuté sankce, pokud výsledky a rozhodnutí učiněné v rámci rozhodčího řízení nejsou dodržovány.

Řešení sporů touto cestou není velmi časté z důvodu, že se spor musí týkat záležitostí jasně vymezených oběma stranami sporu a dále z důvodu, že strany sporu se vždy musí dohodnout jednak na rozhodčím řízení samotném a dále na postupu v rámci tohoto rozhodčího řízení.

3.8 Speciální řízení pro řešení sporů

DSU se především věnuje řešení sporů, které se týkají porušení závazků stanovených jednou nebo více z dohod pod Světovou obchodní organizací. Takovým porušením se míní *prima facie* zrušení nebo zmenšení obchodních výhod týkající se jiných členských zemí Světové obchodní organizace. Jak již bylo výše zmiňováno, v rámci Světové obchodní organizace je nicméně následována praxe GATT a v rámci DSU tak lze nalézt způsoby řešení sporů, které se týkají žalob o zrušení či zmenšení obchodních výhod, ale bez porušení povinností a závazků v rámci Světové obchodní organizace. DSU obsahuje ustanovení pro řešení dvou druhů takových žalob, tak jak je popsáno také v článku XXIII GATT. Jedná se o (i) žaloby při neporušení a (ii) situační žaloby.

²⁰⁸ Článek 25 odst. 4 DSU.

3.8.1 Žaloba při neporušení

V souladu s článkem XXIII:1 (b) GATT, článek 26 odst. 1 DSU umožňuje tzv. žalobu při neporušení (*non-violation complaint*), tedy žalobu proti opatření členské země Světové obchodní organizace, i když takové opatření není v rozporu s (neporušuje) žádnou dohodou Světové obchodní organizace, pokud žalující strana soudí, že výhoda, vyplývající pro ni z příslušné uvedené dohody, byla zrušena nebo zmenšena, nebo že dosažení některého z cílů takové dohody bylo narušeno jako důsledek použití takového opatření.

Toto řízení je k dispozici tam, kde není výslovně vyloučeno dohodou Světové obchodní organizace a je tedy k dispozici i pokud neexistuje žádné porušení uvedené dohody. Důkazní břemeno je na žalující straně, která musí předložit podrobné odůvodnění na podporu své žaloby. To zahrnuje (i) definování výhody, která se zrušuje nebo zmenšuje nebo narušení cíle určité dohody, (ii) definování opatření, které toto způsobilo a (iii) prokázání příčinné souvislosti mezi opatřením a zrušením nebo zmenšením výhod či narušením cíle určité dohody.²⁰⁹ Pokud jde o tyto tři základní požadavky pro úspěšnou žalobu při neporušení, panel je dále popsal v případě *Japan – Film*²¹⁰ Panel také potvrdil, že se pro účely žaloby při neporušení použijí obecná pravidla Světové obchodní organizace pro řešení sporů o důkazním břemenu. V této souvislosti panel stanovil, že: „*Je na straně, která tvrdí určitou skutečnost, nárok nebo obranu, aby unesla důkazní břemeno ohledně dané věci.*“ Nicméně dále také poznamenal, že dle článku 21 odst. 6 DSU, žalující strana „*nese břemeno poskytnout natolik podrobné odůvodnění svého nároku, aby založila předpoklad, že to co tvrdí, je pravdivé.*“ Tedy jedná se v tomto případě o vyšší standard než pro případy, kdy se žaluje porušení práva Světové obchodní organizace.²¹¹

²⁰⁹ Článek 26 DSU. Viz také VON BOGDANDY, Armin. *The Non-Violation Procedure of Article XXIII:2 GATT—Its Operational Rationale*. Journal of World Trade 26 (4), 1992, s. 101 - 108.

²¹⁰ V anglickém znění *Report of the Panel WT/DS44/R* [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], 31. března 1998, odst. 10.41, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=26887&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

²¹¹ Id., odst. 10.28 - 10.32.

Výše uvedené tři požadavky jsou spíše vágní. Další judikatura k této problematice stanoví, že „výhodou“ se rozumí zajištění lepšího přístupu na trh;²¹² zrušení nebo zmenšení výhody závisí na prokázání nepříznivého účinku a narušení rozumných očekávání;²¹³ „opatřením“ může být buď konkrétní jednání²¹⁴ nebo opomenutí;²¹⁵ a příčinná souvislost se vztahuje k tendenci mít nepříznivý vliv a nikoliv ke konkrétnímu důkazu o změně v objemu obchodu.²¹⁶

Nicméně, i když jsou jednotlivé požadavky pro žalobu o neporušení prokázány, neexistuje žádná povinnost upustit od používání předmětného opatření. Panel nebo Odvolací orgán musejí doporučit, aby dotčený člen provedl „vzájemně uspokojivou úpravu“.²¹⁷

Může se tedy zdát, že ustanovení o žalobě při neporušení postrádají prvky, které by nutily k jejich dodržování. Nicméně, článek 26 odst. 1 písm. c) DSU umožňuje použití nezávazného rozhodčího řízení „na žádost jedné ze stran“. Rozhodci mohou určit úroveň výhod, které byly zrušeny nebo zmenšeny a může rovněž navrhnout způsoby a prostředky dosažení vzájemně uspokojivé nápravy. Takovým prostředkem může být například vyrovnání. Tento proces, i když technicky není závazný, vytváří tlak na strany sporu tak, aby se snažily dosáhnout dohody k vyřešení sporu.

²¹² Viz případ *EEC – Oilseeds I* BISD 37S/86, v anglickém znění, *Report of the Panel L/6627 - 37S/86* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 25. ledna 1990, odst. 148, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/oilseedsI.pdf>>. Často je výhodou celní koncese. Viz případy *Australia - Ammonium Sulphate* BISD II/188, v anglickém znění, *Report adopted by the CONTRACTING PARTIES GATT/CP.4/39* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 3. dubna 1950, odst. 8, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/australiansulphate.pdf>>; *Germany - Sardines* BISD 1S/53, *Report of the Panel G/26 - 1S/53* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 31. října 1952, odst. 16 – 17, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/sardines.pdf>>.

²¹³ *Report of the Panel L/6627 - 37S/86* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 25. ledna 1990, odst. 150. Podrobněji viz také CHUA, Adrian T.L., *Reasonable expectations and Non-Violation Complaints in GATT/WTO Jurisprudence*, Journal of World Trade 32, 1998, s. 27.

²¹⁴ *Report of the Panel L/6627 - 37S/86* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 25. ledna 1990, odst. 154.

²¹⁵ *Germany – Sardines* BISD 1S/53, *Report of the Panel G/26 - 1S/53* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 31. října 1952, odst. 16 .

²¹⁶ Tento kauzální požadavek vychází z nutnosti prokázat zrušení nebo zmenšení výhody nebo narušení cíle „v důsledku“ daného opatření. Nicméně, není nutné prokázat přesný objem obchodu zasažený daným opatřením. Viz *Report of the Panel L/6627 - 37S/86* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 25. ledna 1990, odst. 150 - 152.

²¹⁷ Článek 26 odst. 1 písm. b) DSU.

3.8.2 Situační žaloba

V souladu s článkem XXIII:1 (c) GATT, článek 26 odst. 2 DSU umožňuje žalobu ze strany člena, který soudí, že výhoda, vyplývající pro něj přímo nebo nepřímo z příslušné dohody Světové obchodní organizace, byla zrušena nebo zmenšena nebo že dosažení některého z cílů takové dohody bylo porušeno, jako důsledek existence situace jiné než takové, na jaké jsou uplatnitelné procesy zahájené žalobou při neporušení nebo při porušení závazků Světové obchodní organizace. Tato žaloba se nazývá situační žaloba. Hlavní užitečnost procesu zahájeného situační žalobou spočívá v tom, že za příčinu narušení očekávání o přístupu na trh může být považováno něco jiného než opatření. Termín „situace“ zřejmě obsahuje méně omezené okolnosti nebo stavy věcí, které mohou být skrze žalobu řešeny. Situační žaloba byla vytvořena tak, aby mohla být použita v situacích jako jsou makroekonomické nouzové situace (například všeobecné ekonomické deprese, vysoká nezaměstnanost, pád cen komodit, obtíže s platební bilancí).²¹⁸ Nicméně, žádný panel v celé historii Světové obchodní organizace ještě nebyl povolán k tomu, aby záležitosti „situací“ řešil.²¹⁹

Použitelnost situační žaloby a následného procesu je velmi omezená. Nejenže nutné prvky této žaloby nejsou úplně zřejmé, ale zároveň jediným efektem této žaloby může být to, že nálezy panelu budou zaslány ostatním členům Světové obchodní organizace. Proti takové zprávě panelu se není možné odvolat k Odvolacímu orgánu. Navíc, přijetí zprávy panelu, stejně jako dohled a implementace doporučení a rozhodnutí podléhají pravidlům platným před vznikem Světové obchodní organizace, která umožňují blokování a pozdržování rozhodnutí panelů.²²⁰

²¹⁸ WTO. *A Handbook on the WTO Dispute Settlement System*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 34.

²¹⁹ LESTER, Simon, MERCURIO, Bryan with DAVIES, Arwel, LEITNER, Kara. *World Trade Law*. Oxford: Hart Publishing, 2008, s. 187.

²²⁰ Tato pravidla jsou obsažena v *GATT Decision of 12 April 1989 BISD 36S/61*, obecné informace o tomto dostupné v anglickém znění *Decision of 12 April 1989 on improvements to the GATT dispute settlement rules and procedures* [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/a3s1p1_e.htm>.

3.9 Práva třetích stran

Panel Světové obchodní organizace a Odvolací orgán se v případě *EC – Bananas III* věnovali otázce legitimace podání žaloby. V tomto případě Evropská společnost zpochybnila „právní zájem“ Spojených států amerických zahájit spor týkající se banánů, protože americká produkce banánů byla minimální a Spojené státy americké banány ani nevyvážely. Odvolací orgán dospěl k závěru, že člen Světové obchodní organizace má v otázce, zda zahájit spor v rámci DSU, široký prostor pro uvážení:

„Znění článku XXIII:1 GATT 1994 a článku 3.7 DSU dále naznačuje, že od člena je očekáváno, že bude velmi samostatný co se týče rozhodnutí, zda by žaloba v dané věci byla ‚účelná‘. Jsme uspokojeni tím, že Spojené státy americké jsou producentem banánů a potenciální zájem na jejich vývozu ze strany Spojených států amerických nemůže být vyloučen. Vnitřní trh s banány ve Spojených státech amerických by mohl být ovlivněn režimem Evropských společenství ve vztahu k banánům a důsledky takového režimu na světové zásoby a světové ceny banánů.

Souhlasíme se zprávou panelu, že ani článek 3 odst. 3, ani článek 3 odst. 7 DSU, ani jiné ustanovení DSU neobsahuje výslovný požadavek, že člen musí mít ‚právní zájem‘ jako předpoklad pro přístup k panelu. Nesouhlasíme s tím, že potřeba právního zájmu je naznačena v DSU nebo v jakémkoliv jiném ustanovení Dohody o zřízení WTO.“²²¹

Výše uvedené je ve svém důsledku uznáním právního institutu „*actio popularis*“, protože všichni členové Světové obchodní organizace by zřejmě měli právní zájem v případě jakéhokoliv závažného porušení uvedených dohod. Takový liberální přístup je nový a lehce kontroverzní. Nikdy předtím neexistovala tradice takových žalob v rámci GATT. Navíc DSU v rámci svého textu počítá s tím, že jakýkoliv člen Světové obchodní organizace, který není stranou původního sporu, může zasáhnout dvěma způsoby. Za prvé, takový člen „*který má podstatný zájem na věci projednávané ve skupině odborníků (panelu)*“ má možnost před panelem jak

²²¹ Viz zpráva Odvolacího orgánu k případu *EC – Bananas III* v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *Report of the Appellate Body*, WT/DS27/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 14.5.2015], 9. září 1997, odst. 104, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=30947,39844,29758,24066,11455,22257,10157,28261,18951,46731&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

vypovídat, tak předkládat písemná stanoviska, která budou brána v úvahu ve zprávě panelu.²²² Má pak také právo se účastnit jednání Odvolacího orgánu.²²³ Za druhé, taková „třetí strana“ sporu může svobodně zahájit obvyklé řízení pro řešení sporů a tento spor bude předložen původnímu panelu, pokud to bude možné.²²⁴ „*Kdykoli to bude možné*“, jediný panel bude ustaven k projednání žalob týkajících se více stran, beroucí v úvahu práva všech dotčených členů.²²⁵ Možnost třetím stranám vstoupit do řízení (konkrétně do fáze konzultací) umožňuje také článek 4 odst. 11 DSU, za tam stanovených podmínek.

3.10 Amicus curiae

Zda panely či Odvolací orgán mohou či nemohou přijmout a zvážit podání *amicus curiae* (tzv. „*amicus curiae briefs*“), tedy podání od osob jiných, než jsou strany sporu (především nestátních subjektů, jako jsou různé soukromé průmyslové skupiny, NGOs (nevládní organizace, *non-governmental organizations*) či akademici), bylo po dlouhou dobu kontroverzním tématem. Některá rozhodnutí Odvolacího orgánu však ukazují, že možnost akceptovat a zvážit takové podání se stalo zavedeným principem. V rámci případu *US – Shrimp* panel podání *amicus curiae* odmítl, ale Odvolací orgán toto rozhodnutí změnil a uvedl, že článek 13 odst. 1 DSU uděluje panelům pravomoc požadovat informace od kterékoliv fyzické osoby nebo organizace a tato pravomoc by měla být vykládána tak, že obsahuje také pravomoc přijmout a zvážit podání *amicus curiae*.²²⁶

Následně Odvolací orgán rozhodl, že existují dvě metody pro předkládání a projednávání těchto podání.²²⁷ Za prvé, protože je na každém účastníku procesu

²²² Článek 10 odst. 2 DSU.

²²³ Článek 17 odst. 4 DSU.

²²⁴ Článek 10 odst. 4 DSU.

²²⁵ Článek 9 odst. 1 DSU.

²²⁶ Viz zpráva Odvolacího orgánu v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *Report of the Appellate Body*, WT/DS58/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 14.5.2015], 12. října 1998, odst. 104 a násl., dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/58abr.pdf>.

²²⁷ Zpráva Odvolacího orgánu v případě *EC – Sardines* v anglickém znění, *Report of the Appellate Body* WT/DS231/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 26. září 2002, odst. 156 - 157, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-

rozhodování sporů rozhodnout se, co bude součástí jeho podání, *amicus curiae* může být podáno buď k panelu nebo k Odvolacímu orgánu se souhlasem členské země Světové obchodní organizace účastníci se řízení.²²⁸ Za druhé, soukromé společnosti a fyzické osoby mohou podat *amicus curiae* přímo k panelu dle článku 13 odst. 1 DSU nebo k Odvolacímu orgánu dle článku 17 odst. 9 DSU.²²⁹ V případě *EC – Asbestos*²³⁰ Odvolací orgán stanovil speciální řízení pro přijímání podání *amicus curiae*.²³¹ Osoba podávající *amicus curiae* musí také přiložit krátké shrnutí tohoto podání, které je omezeno rozsahem dvaceti stran a nemělo by opakovat argumenty již předložené stranami sporu.²³² Jestli bude toto podání akceptováno a projednáno je čistě v diskreci panelů a Odvolacího orgánu.

Na schůzích Generální rady Světové obchodní organizace, někteří členové Světové obchodní organizace, a to speciálně rozvojové země, kritizovali rozhodnutí Odvolacího orgánu o přípustnosti *amicus curiae* a argumentovali především tím, že tvrdili, že Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace je smlouva mezi členy, kteří tuto smlouvu přijali a je nepřijatelné povolit stranám vně organizace, aby ovlivňovaly

[DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=17693,8149,48610,41710,61455,103319,105513,50525,31608,47889&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=17693,8149,48610,41710,61455,103319,105513,50525,31608,47889&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>).

²²⁸ Id. odst. 156.

²²⁹ Id. odst. 157. V případě *US – Lead and Bismuth II* se Odvolací orgán poprvé odvolal na článek 17 odst. 9 DSU za tímto účelem. Odůvodnil to tak, že pokud jsou panely autorizovány k přijímání podání *amicus curiae*, pak Odvolací orgán, který má pravomoc přijmout vlastní pracovní postupy, může udělat to samé. Viz *Report of the Appellate Body WT/DS138/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 5. října 2000, odst. 36 - 42, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=49997,29751,6674,854,20537,23540,37769,4280,107689,12378&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

²³⁰ Případ *EC – Asbestos* WT/DS135. Stručné shrnutí případu je dostupné v anglickém znění na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS135* [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds135_e.htm>.

²³¹ Viz v anglickém znění *Report of the Appellate Body WT/DS135/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 12. března 2001, odst. 51 - 52, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=18475,17801,1236,15367,10061,13353,44321,17059,28933,46239&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>>.

²³² Viz v anglickém znění *Communication from the Appellate Body WT/DS135/9* [online]. World Trade Organization [cit. 16.5.2015], 8. listopadu 2000, odst. 2, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=10061&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

rozhodování a interpretace dohod.²³³ Od té doby, panely a Odvolací orgán odmítají velkou většinu podání *amicus curiae*. Nicméně, například v případě *EC – Sardines*²³⁴ Odvolací orgán přijal část *amicus curiae* podané vládou Maroka a zároveň odmítl podání *amicus curiae* soukromé osoby jako neúčinnou.

Jako součást reformních návrhů ve vztahu k systému řešení sporů Světové obchodní organizace (k nim dále v textu této práce) Spojené státy americké navrhovaly, aby byla přijata definitivní pravidla a postupy pro nakládání s podáními *amicus curiae* tak, aby byly vyřešeny procedurální otázky s tím spojené, které vznikly na základě praxe členských států, panelů a Odvolacího orgánu. Někteří členové se však vůči těmto návrhům ohradili v tom smyslu, že podali protinávrh spočívající v zákazu takových podání. Další členové se vyjádřili v tom smyslu, že problematika *amicus curiae* je natolik široká, že není obsažena v mandátu Katarského kola jednání, a proto se jí nelze takto věnovat.

3.11 Důkazní břemeno

Jako v jakémkoliv jiném soudním řízení je základní otázkou i v rámci DSU, která strana má důkazní břemeno k prokázání svého případu. Obecně musí v rámci rozhodování sporů ve Světové obchodní organizaci žalující strana předložit argumenty a důkazy dostatečné k tomu, aby prokázala jednotlivé nároky. Jakmile žalující strana úspěšně svými argumenty a důkazy případ podloží je na straně odporující, aby tyto důkazy nebo argumenty vyvrátila.

Panel v případě *Turkey – Textiles* stručně shrnul pravidla důkazního břemene následovně:

- (a) Je na žalující straně, aby prokázala porušení, kterého se dovolává;

²³³ Jednání Generální rady Světové obchodní organizace ze dne 22. listopadu 2000, viz v anglickém znění *Statement by Uruguay at the General Council on 22 November 2000* WT/GC/38 [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 4. prosince 2000, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=44951,3131&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

²³⁴ Viz v anglickém znění *Report of the Appellate Body* WT/DS231/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 18.5.2015], 26. září 2002, odst. 153 - 170, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=17693,8149,48610,41710,61455,103319,105513,50525,31608,47889&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>>.

(b) je na straně, které se dovolává výjimky nebo liberačních důvodů, aby prokázala, že podmínky pro použití těchto institutů jsou splněny; a

(c) je na straně, které se dovolává nějaké skutečnosti, aby ji prokázala.²³⁵

V případě, kdy není jisté, zda byly skutečnosti případu dostatečně prokázány tak, aby byl případ *prima facie* ustanoven, panel v případě *US – Section 301 Trade Act* stanovil následující:

*„Protože v tomto případě obě strany předložily velké množství důkazů a argumentů co se nároků Evropských společenství týče, naším úkolem bude zvážit veškeré důkazy a rozhodnout, zda nás Evropská společenství, mající důkazní břemeno, přesvědčila o platnosti svých nároků. V případě pochybností, tedy v případě, kdy důkazy a argumenty obou stran jsou v rovnováze, je nutné dát výhodu pochybnosti straně odporující, tedy Spojeným státům americkým.“*²³⁶

V případě *US – Wool Shirts and Blouses*,²³⁷ Indie argumentovala, že bylo povinností Spojených států amerických (odpůrce) prokázat, že uvalení dovozních omezení na trička a blůzy dovážené z Indie nebylo v rozporu s ochrannými ustanoveními dohody Světové obchodní organizace o textilu a ošacení (*Agreement on Textiles and Clothing*, ATC).²³⁸ Indie argumentovala, že na Spojených státech bylo důkazní břemeno k prokázání, že jejich jednání nebylo v rozporu s požadavky ochranných opatření, které jsou obsaženy v dohodě ATC, a to z důvodu, že Spojené státy se dovolávaly použití těchto ochranných ustanovení dohody ATC, což je výjimkou z obecného principu. Indie dále tvrdila, že strana, která se dovolává výjimky z obecného principu, je odpovědná za prokázání, že použití takové výjimky je oprávněné.

²³⁵ V anglickém znění *Report of the Panel WT/DS34/R* [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 31. května 1999, odst. 9.57, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=40096&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

²³⁶ V anglickém znění *Report of the Panel WT/DS152/R* [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 22. prosince 1999, odst. 7.14, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=15989&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

²³⁷ Stručné shrnutí případu WT/DS33 v anglickém znění je dostupné na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS33* [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds33_e.htm>.

²³⁸ V anglickém znění viz *Agreement on Textiles and Clothing* [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/16-tex_e.htm>.

Odvolací orgán rozhodl, že ochranné opatření by se nemělo brát jako výjimka k obecnému principu a že je povinností strany, která rozporuje jednání jiné strany, aby předložila právní a faktické důkazy k prokázání, že jednání bylo v rozporu s předmětnými ustanoveními. Když je takový důkaz zjištěn, důkazní břemeno se přesune na druhou stranu sporu, aby tento důkaz mohla vyvrátit prokázáním, že tvrzení žalobce není založeno na patřičných základech.

V případě *EC – Hormones*²³⁹ se řešila alokace důkazního břemene v souvislosti s články 3.1 a 3.3 Dohody o uplatňování sanitárních a fytosanitárních opatřeních (*Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures*, SPS).²⁴⁰ Článek 3.1 této dohody stanoví, že členské země by měly zakládat svá SPS opatření na mezinárodních standardech, obecných zásadách nebo doporučeních, pokud nějaké existují. Článek 3.3 stanoví, že členské země mohou vytvořit nová či zachovat stávající SPS opatření, jejichž důsledkem je vyšší standard SPS ochrany, než kterého by bylo lze dosáhnout prostřednictvím mezinárodních standardů. Panel přidělil důkazní břemeno odpůrci (Evropským společenstvím), aby prokázal, že opatření je v souladu s článkem 3.3 dohody SPS. Odvolací orgán toto rozhodnutí změnil a rozhodl, že důkazní břemeno nese strana žalující, když je na ní, aby prokázala rozpor opatření s ustanoveními Dohody SPS.

V případě *EC – Sardines*²⁴¹ otázka spočívala v tom, na čí straně je důkazní břemeno dle Dohody o technických překážkách obchodu (*The Technical Barriers to Trade Agreement*, TBT),²⁴² když se člen Světové obchodní organizace odchýlí od

²³⁹ V anglickém znění *Report of the Appellate Body WT/DS26/AB/R; WT/DS/48/R* [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], 13. února 1998, odst. 104, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6511,20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

²⁴⁰ V anglickém znění viz *The WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures*, [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm>.

²⁴¹ V anglickém znění *Report of the Appellate Body WT/DS231/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], 26. září 2002, odst. 260 - 282, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=17693,8149,48610,41710,61455,103319,105513,50525,31608,47889&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>>.

²⁴² V anglickém znění viz *Agreement on Technical Barriers to Trade* [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm>.

povinnosti následovat mezinárodní standardy dle článku 2.4 dohody TBT z důvodu, že relevantní mezinárodní standardy nemají náležitý účinek. I když panel rozhodl, že ta strana, která se odvolává na tu část článku 2.4 Dohody TBT, která povoluje odchýlit se od mezinárodních standardů, má důkazní břemeno, Odvolací orgán toto rozhodnutí změnil a rozhodl, že žalující strana (v daném případě Peru) musela prokázat, že relevantní mezinárodní standardy nebyly dodrženy a tyto mezinárodní standardy zároveň byly takovými, které jsou schopny zajistit legitimní cíle, kterých se domáhal odpůrce (v daném případě Evropská společnost).

Přehled precedentů tohoto problému ukazuje, že pravidlo o důkazním břemenu ustanovené v případě *US – Wool Shirts and Blouses* bylo Odvolacím orgánem dále následováno a potvrzováno a že tak bylo pevně stanoveno, zjednodušeně řečeno, že ta strana, která něco nárokuje, zároveň nese důkazní břemeno, ať už se jedná o stranu žalující či stranu odporující.

3.12 Princip hospodárnosti

Princip hospodárnosti je mezinárodně uznávanou zásadou soudního a správního procesu, která zajišťuje, že soudní orgán je autorizován zabývat se pouze takovými otázkami, které jsou nutné pro rozhodnutí sporu s tím, že jsou vynechány ostatní otázky, které strany mohly vznést. V rámci Světové obchodní organizace jsou panely také oprávněny této zásady využít. Ale, například v případě *Australia – Salmon*, Odvolací orgán rozhodl, že princip hospodárnosti nemůže být uplatněn tam, kde by došlo k neúplnému posouzení případu:

„Při používání principu hospodárnosti musí být brán v úvahu cíl systému rozhodování sporů. Cílem je rozhodnout daný spor a zajistit ‚uspokojivé řešení sporu.‘“²⁴³ „Rozhodnutí pouze o části věci by byl falešným použitím principu hospodárnosti.“²⁴⁴

²⁴³ Odvolací orgán zde odkazuje na Článek 3 odst. 7 DSU.

²⁴⁴ *Report of the Appellate Body WT/DS18/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 20. října 1998, odst. 223, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6220&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Nicméně Odvolací orgán v případě *US – Wool Shirts and Blouses* naznačil, že otázka použití principu hospodárnosti by se zřejmě měla vždy analyzovat v závislosti na daném případě zvlášť.²⁴⁵ Neexistuje tedy jasné pravidlo.

Naproti tomu Odvolací orgán se musí řídit článkem 17 odst. 12 DSU, který stanoví, že Odvolací orgán musí přezkoumat v průběhu odvolacího řízení každou nastolenou otázku. Odvolací orgán tedy zásady hospodárnosti využít nemůže. Důvod pro to je ten, že Odvolacímu orgánu je v rámci systému rozhodování sporů přisouzena jiná role než panelům. Odvolací orgán je pověřen nikoliv pouze rozhodováním sporů, ale zároveň ustanovováním interpretací dohod Světové obchodní organizace. Proto se musí Odvolací orgán věnovat veškerým právním otázkám, bez ohledu na to, zda je to nutné pro účely rozhodnutí sporu.

V praxi však existují i ohledně této otázky určité otazníky. V případě *US - Line Pipe*,²⁴⁶ který zahrnoval ochranné opatření ze strany Spojených států amerických, Korea požadovala, aby se neuplatňovalo ochranné opatření na členy dohody volného obchodu dle článku XXIV GATT. Nicméně, Odvolací orgán se této otázce nevěnoval s tím, že spor byl již vyřešen. Toto odmítnutí řešení otázky ze strany Odvolacího orgánu je tedy ve světle ustanovení článku 17 odst. 12 DSU velmi problematické.²⁴⁷

3.13 Standard přezkumu

Článek 11 DSU stanoví, že panel by měl učinit objektivní posouzení předmětných otázek, včetně objektivního posouzení skutečností případu a aplikovatelnosti a souladu s relevantními uvedenými dohodami. To předpokládá, že panely budou posuzovat jednotlivé předložené důkazy objektivně a že je nebudou zkreslovat či ignorovat. Dále by panely neměly být při analyzování případu

²⁴⁵ *Report of the Appellate Body WT/DS33/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 25. dubna 1997, s. 19, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=13317,36577&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

²⁴⁶ *Report of the Appellate Body WT/DS202/13/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 15. února 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=27772&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

²⁴⁷ Srov. článek 17 odst. 12 DSU který stanoví, že Odvolací orgán přezkoumá v průběhu odvolacího řízení každou otázku, nastolenou v souladu s ustanovením odstavce 6.

předpokaté a měly by dosáhnout rozumných závěrů. Jinými slovy to znamená, že panely musí dodržovat zásady řádného soudního procesu.²⁴⁸ K zajištění tohoto článku 13 DSU přiznává panelům široký rozsah vyšetřovací pravomoci, včetně práva požadovat informace od jednotlivce nebo organizace a členské země jsou povinny spolupracovat a poskytnout panelem vyžádané informace taktéž. I když článek 11 a 13 DSU výslovně nezmiňuje Odvolací orgán, je zřejmé, že Odvolací orgán má povinnost dodržovat zásady řádného soudního procesu také.

Článek 13 odst. 1 DSU stanoví, že každý panel má právo požadovat informace a technické rady od kterékoliv fyzické osoby nebo organizace, kterou považuje za vhodnou. Tato široká investigativní pravomoc je nezbytná, pokud má panel naplňovat svůj mandát dle článku 11 DSU a objektivně posoudit předmětné otázky, včetně objektivního posouzení faktů případu. Takové právo je standardním předpokladem pro každý úspěšný systém řešení sporů.

Dále však, v případě *Canada – Aircraft*,²⁴⁹ Odvolací orgán rozhodl, že panely mají také pravomoc vyvodit negativní závěry (tzv. *adverse inference*), vůči té straně, která bezdůvodně odmítne poskytnout nutné informace.²⁵⁰ Tento případ se týkal údajných dotací ze strany Kanady pro svůj letecký průmysl, které Brazílie považovala za odporující Dohodě o subvencích a vyrovnávacích opatřeních (SCM).²⁵¹ Panel se v daném případě dotázal Kanady na určité informace (ohledně financování kanadského leteckého průmyslu) mající souvislost s řešenými údajnými dotacemi. Kanada odpověděla tak, že požádala o zvláštní řízení k protekci chráněných obchodních informací. Panel tomuto požadavku vyhověl, ale i přesto Kanada

²⁴⁸ To bylo výslovně stanoveno Odvolacím orgánem v případě *Chile – Price Band System* WT/DS207. *Report of the Appellate Body* WT/DS207/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 23. září 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62174,107399,86434,53766,62149,48327,56896,48711,44934&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

²⁴⁹ Stručné shrnutí případu WT/DS70 v anglickém znění je dostupné na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS70* [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds70_e.htm>.

²⁵⁰ V anglickém znění *Report of the Appellate Body* WT/DS70/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], 2. srpna 1999, odst. 203, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=21419&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

²⁵¹ V anglickém znění viz *Subsidies and Countervailing Measures Agreement*. [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf>.

předmětné informace odmítla poskytnout. Panel nevyužil pravomoci vyvodit negativní závěry z nedodaných informací na úkor Kanady a Brazílie se odvolala proti rozhodnutí panelu k Odvolacímu orgánu. Odvolací orgán potvrdil rozhodnutí panelu, ale dále uvedl, že vzhledem k okolnostem případu, panel mohl vyvodit negativní závěry z nepředložených důkazů na úkor Kanady a mohl vyslovit porušení článku 13 DSU, které se týká práva panelu požadovat informace.

Případ *Canada – Aircraft* tedy ustanovil princip, že je možné využít možnosti vyvození negativních závěrů z nezpřístupněných důkazů v případě nespolupráce strany sporu, pokud taková nespolupráce nemá rozumné důvody. Po případu *Canada – Aircraft* Odvolací orgán potvrdil a dále specifikoval tuto otázku, když ustanovil, že panely a Odvolací orgán mohou vyvodit negativní závěry z nezpřístupněných důkazů v případě nespolupráce strany sporu, a to za některých konkrétních okolností.²⁵²

Kromě výše uvedených standardů posuzování předmětných otázek sporu byl ale článek 11 DSU také použit k zavedení standardu pro posuzování určitých rozhodnutí vnitrostátních vládních agentur. V tomto smyslu existuje jistá paralela mezi tím, jak přistupují vnitrostátní odvolací soudy k přezkumu rozhodnutí soudů nižších instancí a tím jak přistupují panely k přezkumu rozhodnutí vnitrostátních vládních agentur.

Například, článek 17.6 (i) tzv. Dohody o antidumpingu²⁵³ stanoví speciální standard pro přezkum pro řízení týkající se antidumpingu. Tento článek požaduje to, aby v případě, kdy byly skutečnosti náležitě zjištěny národní antidumpingovou autoritou a zároveň hodnocení těchto skutečností bylo objektivní a nezaujaté, panel by neměl taková zjištění zvrátit, i když by došel k jiným závěrům. Článek 17.6 (ii) Dohody o antidumpingu požaduje, že když panel zjistí, že relevantní ustanovení dohody umožňuje více než jednu možnou interpretaci, musí udělat závěr, že opatření národní antidumpingové autority je v souladu s Dohodou, pokud se opírá o jednu z těchto možných interpretací.

²⁵² Případ *US – Wheat Gluten* WT/DS166. V anglickém znění *Report of the Appellate Body WT/DS166/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], 2. srpna 1999, odst. 203, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=84961,177,15344,15707,1503,36425,38326,53984,4216,15957&CurrentCatalogueIdIndex=4&FullTextSearch=>>.

²⁵³ V anglickém znění *Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/19-adp_01_e.htm>.

Pokud bychom srovnali znění článku 17.6 Dohody o antidumpingu a článku 11 DSU, bylo by možné nabýt dojmu, že článek 17.6 Dohody o antidumpingu stanoví princip podřízenosti, na základě něhož jsou orgány Světové obchodní organizace zavázány respektovat rozhodnutí národních antidumpingových autorit a je tak vytvořena výjimka z článku 11 DSU. Nicméně, v případě *US – Hot-rolled Steel*,²⁵⁴ Odvolací orgán stanovil, že článek 17.6 Dohody o antidumpingu je doplněním článku 11 DSU ve vztahu k záležitostem týkajícím se antidumpingu a neměl by být vykládán tak, že nahrazuje článek 11 DSU. Tato interpretace se zdá být rozumnou, protože článek 3 odst. 2 DSU požaduje, aby panely a Odvolací orgán interpretovaly ustanovení dohod Světové obchodní organizace (včetně článku 11 DSU) ve světle zvykových pravidel výkladu mezinárodního práva veřejného a článek 17.6 Dohody o antidumpingu obsahuje požadavek, že pravidla o interpretaci stanovená mezinárodním právem veřejným musí být dodržována. Tedy, článek 11 DSU i článek 17.6 Dohody o antidumpingu zahrnují stejná pravidla o interpretaci, jaké jsou stanoveny v článku 31 (1) a (2) Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

Existují dva principy ve vztahu ke standardům pro přezkum. Jedná se o princip odkazu a o princip *de novo*. Podle principu odkazu orgány Světové obchodní organizace odkazují na nálezy národních autorit a z principu se nezapojují do rozhodování o skutečnostech faktických či právních, pokud tedy nejsou nálezy národních autorit zjevně nerozumné. Podle principu *de novo* pak orgány Světové obchodní organizace zaujímají aktivnější roli a provádějí důkazy, které nebyly provedeny před národní autoritou. Žádný z těchto principů však nebyl použit ve své extrémní formě. Panely i Odvolací orgán se vydali „zlatou střední cestou“ a jali se používat test, který je kombinací těchto dvou principů, v závislosti na tom, jaké jsou okolnosti případu. V případě *EC – Hormones*,²⁵⁵ Odvolací orgán uvedl, že správným standardem pro přezkum není ani použití principu odkazu, ani použití principu *de*

²⁵⁴ *Report of the Appellate Body WT/DS184/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 23. srpna 2001, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16715,44818,68060,76836,71122,18393,44378,1782,16147,30748&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

²⁵⁵ *Report of the Appellate Body WT/DS26/AB/R; WT/DS48/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 19. února 1998, odst. 116, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6511,20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

novo, ale správným testem je „objektivní posouzení“, tak jak je stanoveno v článku 11 DSU.

V případě *Guatemala – Cement I*²⁵⁶ Odvolací orgán formuloval princip odkazu, když uvedl: „(...) v rámci našeho přezkumu hodnocení skutečností vyšetřující autority, jako první potřebujeme zkoumat, jaké důkazy byly zvažovány vyšetřující autoritou. Tedy to znamená, že nezkoumáme žádné další nové důkazy, které nejsou součástí spisu dané investigace.“ To vyjadřuje princip odkazu s ohledem na zkoumání skutečností v daném případě a panely by tedy za použití tohoto principu neměly hledat jiné skutečnosti, než které byly již uvedeny před vyšetřující autoritou.

Nicméně, v dalších letech se tento trend posunul spíše k „soudnímu aktivismu“, což vyplývá například z následujících rozhodnutí Odvolacího orgánu: V případě *Thailand – H-Beams*,²⁵⁷ byla otázkou k řešení interpretace článku 3.1 Dohody o antidumpingu. Odvolací orgán uvedl, že panelům je dána široká pravomoc vyšetřovat zda antidumpingové autority členských zemí náležitě provádějí své investigace rozhodných skutečností a navrhl, aby panely zkoumaly nejen důkazy provedené před vyšetřující autoritou členské země, ale také důkazy jiné. To se zdá být odkloněním se od principů stanovených v případě *Guatemala – Cement I*.

Zajímavým aspektem tohoto rozhodnutí Odvolacího orgánu je především to, že bylo panelu umožněno založit svoje nálezy na důkazech, které nebyly předloženy stranám sporu. To samozřejmě může být terčem kritiky v tom směru, že strany sporu se mohou cítit tak, že jim nebyla dostatečně přiznána jejich procesní práva.

Tento trend se dále projevil v případě *US – Lamb*,²⁵⁸ který řešil otázku rozsahu přezkoumávání panelem nalezených skutečností ze strany *U.S. International Trade*

²⁵⁶ *Report of the Appellate Body WT/DS60/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 25. listopadu 1998, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28399,43275,49546,24733,24018,9389,8259,18022,6689,30308&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

²⁵⁷ *Report of the Appellate Body WT/DS122/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 5. dubna 2001, odst. 113 – 120, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=33334,89494,18763,43906,18474,7109,14138,18184,7055,34189&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>>.

²⁵⁸ *Report of the Appellate Body WT/DS177/10; WT/DS178/11* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 16. května 2001, dostupné na WWW:

Commission.²⁵⁹ Panel v daném případě pojal názor, že je jeho funkce omezena pouze na přezkoumání rozhodnutí, která byla provedena ze strany *U.S. International Trade Commission* a na přezkoumání toho, zda zveřejněná zpráva poskytuje adekvátní vysvětlení toho, jak dané skutečnosti případu jako celek podporují závěr *U.S. International Trade Commission* o stanovení hrozby újmy. Nicméně, Odvolací orgán v rámci tohoto případu stanovil, že panel se nemusí omezovat pouze na argumenty přednesené vyšetřující autoritou, nýbrž musí být otevřen také možnosti, že vysvětlení podané k tomu kompetentní autoritou nemusí být důvodná a adekvátní.

Přesto, v případě *US – Cotton Yarn*,²⁶⁰ Odvolací orgán uvedl, že panely nesmějí provádět přezkum důkazů *de novo* a že by neměly nahrazovat rozhodnutí kompetentních autorit rozhodnutími vlastními.

Celkem vzato je možno udělat závěr, že odklon od pravidla stanoveného případem *Guatemala – Cement I* je zřejmý. Otázkou je, zda bude tento trend pokračovat též v budoucnu. Pokud budou vyšetřovací pravomoci panelů rozšiřovány až za určitý limit, je velmi pravděpodobné, že se na ně snese kritika ohledně překračování jejich pravomocí.

3.14 Prameny práva

Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace je dle článku 38²⁶¹ odst. 1 písm. (a) Statutu Mezinárodního soudního dvora²⁶² „*partikulární mezinárodní úmluvou*“,

[<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62870,37908,73013,41636,23409,18383,5616,16227,57184,71154&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62870,37908,73013,41636,23409,18383,5616,16227,57184,71154&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>).

²⁵⁹ *The United States International Trade Commission* je nezávislá kvazisoudní federální agentura Spojených států amerických, s širokými investigativními pravomocemi v různých oblastech obchodu. Viz internetové stránky této agentury v anglickém znění pod WWW: http://www.usitc.gov/press_room/about_usitc.htm.

²⁶⁰ *Report of the Appellate Body WT/DS192/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 5. listopadu 2001, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31804,72124,45625,48567,89467,19759,41884,11690,14575&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31804,72124,45625,48567,89467,19759,41884,11690,14575&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>).

²⁶¹ K článku 38 Statutu mezinárodního soudního dvora blíže např. ZIMMERMANN, Andreas, TOMUSCHAT Christian, OELLERS-FRAHM Karin, TAMS, Christian J., *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary*, Oxford University Press, Second Edition, 2012, s. 743 a násl.

stejně tak jako dohody a jiné právní nástroje, které tvoří její přílohy. Dohody, které tvoří přílohy Dohody o zřízení Světové obchodní organizace se nazývají „dohody Světové obchodní organizace“ nebo „uvedené dohody“. DSU upravuje řešení sporů týkajících se hmotných práv a závazků členských zemí Světové obchodní organizace obsažených v uvedených dohodách. Slovy článku 38 odst. 1 písm. (a) Statutu Mezinárodního soudního dvora jsou pravidla DSU „výslovně uznaná státy ve sporu“, které jsou stranami řízení pro rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace.

Základním pramenem práva ve Světové obchodní organizaci jsou tedy texty příslušných uvedených dohod. Veškeré právní analýzy v rámci sporů začínají právě při těchto textech. Jak se vyjádřil Odvolací orgán v rámci případu *Japan – Alcoholic Beverages II*, „Správná interpretace článku, je, primárně, výklad gramatický (výklad textu).“²⁶³

Výše uvedené dohody nicméně nejsou jediným pramenem potenciálně relevantního práva. Naopak, všechna písmena článku 38 (1)²⁶⁴ Statutu Mezinárodního soudního dvora obsahují možné prameny práva relevantní pro rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace. Specificky se jedná o praxi dle GATT, včetně zpráv panelů GATT. Dále praxi Světové obchodní organizace, zejména zprávy panelů a Odvolacího orgánu. Dále je to právní obyčej, učení nejkvalifikovanějších znalců, obecné právní zásady a některé další mezinárodní právní nástroje – především

²⁶² *Statut mezinárodního soudního dvora (International Court of Justice, ICJ)* je dostupný na internetových stránkách OSN pod WWW: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>.

²⁶³ *Report of the Appellate Body WT/DS8/AB/R ; WT/DS10/AB/R ; WT/DS11/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 4. října 1996, část G, odst. 1, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=32900&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

²⁶⁴ Článek 38 (1) Statutu Mezinárodního soudního dvora zní:

„Dvůr, jehož úkolem je rozhodovat podle mezinárodního práva spory, které jsou mu předloženy, aplikuje a) mezinárodní úmluvy, ať obecné či partikulární, stanovící pravidla výslovně uznaná státy ve sporu; b) mezinárodní obyčej, jakožto důkaz obecné praxe uznávané za právo; c) obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy; d) s výhradou ustanovení článku 59 soudní rozhodnutí a učení nejkvalifikovanějších znalců veřejného práva různých národů, jakožto podpůrný prostředek k určení právních pravidel.“ Článek 59 pak stanoví: „Rozhodnutí Dvora je závazné pouze pro strany a pouze pro případ, který byl rozhodnut.“

mezinárodní dohody. Všechny tyto prameny dohromady tvoří „právo Světové obchodní organizace“.

V DSU ani žádné jiné dohodě Světové obchodní organizace není žádný ekvivalent k článku 38 (1) Statutu Mezinárodního soudního dvora. Nicméně, tento článek je vtažen do systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace skrze článek 3 odst. 2 DSU a článek 7 DSU. Článek 3 odst. 2 DSU stanoví, že účelem systému rozhodování sporů je vyjasnění ustanovení uvedených dohod „v souladu se zrytkovými pravidly výkladu mezinárodního práva veřejného“. Článek 7 DSU pak specifikuje zmocnění panelů, čímž je „přezkoumat ve světle příslušných ustanovení v dohodě/dohodách citovaných stranami sporu otázku předloženou Orgánu pro řešení sporů“ a „přezkoumat příslušná ustanovení uvedené dohody nebo dohod citovaných stranami sporu“.

3.14.1 Uvedené dohody

Termín uvedené dohody v článku 7 DSU znamená mnohostranné dohody, které tvoří přílohy Dohody o zřízení Světové obchodní organizace.²⁶⁵ Nadto se DSU použije na řešení sporů z vícestranných dohod, které také tvoří součást práva Světové obchodní organizace.²⁶⁶ Textace těchto dohod, jak bylo uvedeno, je startovním bodem každého řízení o řešení sporů, především proto, že článek 6 odst. 2 DSU požaduje, aby žádost o ustanovení panelu obsahovala stručný přehled právních

²⁶⁵ Více k těmto dohodám např. na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *Understanding the WTO: The Agreements, Overview: The Navigational Guide* [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015] na WWW: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm1_e.htm.

²⁶⁶ Těmito dvěma dohodami jsou *Agreement on Civil Aircraft* a *Agreement on Government Procurement*. Další dvě vícestranné dohody, tedy *International Dairy Agreement* a *International Bovine Meat Agreement*, byly ukončeny na konci roku 1997. Viz Světová obchodní organizace, *Understanding the WTO: The Agreements, Plurilaterals: of minority interest* [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm10_e.htm. Dále viz *Rozhodnutí Generální rady Světové obchodní organizace WT/L/251* [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015] ze dne 17. prosince 1997, v anglickém znění dostupné na https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=43322&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=> a *Rozhodnutí Generální rady Světové obchodní organizace WT/L/252* [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015] ze dne 16. prosince 1997, v anglickém znění dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=32696&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>, kterými byly vymazány výše uvedené dohody z přílohy 4 Dohody o zřízení Světové obchodní organizace.

důvodů žaloby. Těmito právními důvody jsou právě konkrétní ustanovení některých výše zmiňovaných dohod.

3.14.2 Předešlá rozhodnutí

Dalším důležitým pramenem práva Světové obchodní organizace, kromě textu uvedených dohod, jsou bezesporu dřívější rozhodnutí, tedy zprávy panelů Světové obchodní organizace, ale i panelů GATT a samozřejmě Odvolacího orgánu. Soudní rozhodnutí patří mezi podpůrné prameny mezinárodního práva také pod článkem 38 (1) písm. d) Statutu Mezinárodního soudního dvora. Právo Světové obchodní organizace tento systém fakticky duplikuje. Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace dále specifikuje, že „*WTO se bude řídit rozhodnutími, postupy a obvyklou praxí, dodržovanými SMLUVNÍMI STRANAMI GATT 1947*“.²⁶⁷

V rámci případu *Japan – Alcoholic Beverages II* bylo panelem i Odvolacím orgánem řešeno, jaký statut a jakou závaznost mají přijaté zprávy panelů GATT pro další rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace. Panel v rámci tohoto případu dospěl k závěru, že zprávy panelů GATT jsou rozhodnutími, které musejí být brány v úvahu při dalším rozhodování, ale nejsou přímo závazné. Tyto zprávy jsou tak podpůrnými prameny práva Světové obchodní organizace a „*měly by být brány v úvahu dalšími panely, které se vypořádávají s podobnou otázkou.*“ Dále však uvedl, že panely „*nemusí nutně následovat argumentaci nebo závěry*“ předchozích panelů.²⁶⁸

Odvolací orgán se v rámci případu *Japan – Alcoholic Beverages II* vyjádřil v podobném smyslu, když stanovil, že: „*Přijaté zprávy jsou často brány v úvahu dalšími panely. Vytvářejí mezi členy Světové obchodní organizace legitimní očekávání, a proto by měly být brány v úvahu všude tam, kde je to relevantní pro jakýkoliv spor. Nicméně, nejsou závazné, kromě případu, že se týkají rozhodnutí*

²⁶⁷ Viz článek XVI:I Dohody o zřízení Světové obchodní organizace (pokud není stanoveno jinak v rámci této Dohody nebo v rámci vícestranných dohod Světové obchodní organizace).

²⁶⁸ *Report of the Panel WT/DS8; WT/DS10/8; WT/DS11/R* [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 11. července 1996, odst. 6.10, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31422,28307,32429,42786,32900,49645,13234,10800,12972,23925&CurrentCatalogueIdIndex=6&FullTextSearch=>>.

daného sporu mezi stranami na sporu se účastnicích.“²⁶⁹ Toto tvrzení je velmi podobné ustanovení článku 38 (1) písm. d) Statutu Mezinárodního soudního dvora a jeho odkazu na podpůrné prameny mezinárodního práva.

Stejný závěr jako pro případ zpráv panelů GATT výše je možné udělat také pro dřívější přijaté zprávy panelů Světové obchodní organizace. Přijaté zprávy panelů mají velkou sílu přesvědčivosti a je možné na ně nahlížet jako na nezávazné precedenty, které strany sporů v budoucích sporech budou nadále citovat a panely budou pokračovat v tom, že je budou brát do úvahy tak, že budou používat jejich argumentaci - pokud tedy neudělají závěr takový, že, z dobře artikulovaných důvodů, by se měly od závěrů a argumentací předchozích panelů odklonit.²⁷⁰ Je tedy možné udělat závěr, že v rámci systému rozhodování sporů ve Světové obchodní organizaci existuje precedentní systém, který možná není natolik silný jako v zemích *common law*, ale který má přesto značnou důležitost.

Role nepřijatých zpráv panelů je méně výrazná, ale i přesto jsou relevantním pramenem práva Světové obchodní organizace. Odvolací orgán se společně s panelem shodli v případě *Japan – Alcoholic Beverages II* na tom, že nepřijaté zprávy panelů „nemají žádný právní status ani v systému GATT, ani v systému WTO, protože nebyly schváleny rozhodnutím SMUVNÍCH STRAN GATT nebo členy Světové obchodní organizace.“²⁷¹ Nicméně, dále uvádějí, že „panel nicméně může v nepřijatých zprávách předchozích panelů, které bude považovat za relevantní, najít užitečný návod pro svou argumentaci.“²⁷²

²⁶⁹ *Report of the Appellate Body WT/DS8/AB/R; WT/DS10/AB/R; WT/DS11/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 4. října 1996, část E, odst. 6, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31422,28307,32429,42786,32900,49645,13234,10800,12972,23925&CurrentCatalogueIdIndex=4&FullTextSearch=>>.

²⁷⁰ MATSUSHITA, Mitsuo, SCHOENBAUM, Thomas J., MAVROIDIS, Petros C., *The World Trade Organization, Law, Practice and Policy*, New York: Oxford University Press, 2003, s. 58.

²⁷¹ *Report of the Appellate Body WT/DS8/AB/R; WT/DS10/AB/R; WT/DS11/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015], 4. října 1996, část E, odst. 8 (zároveň citující zprávu panelu v rámci totožného případu, konkrétně její odst. 6.10.), dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31422,28307,32429,42786,32900,49645,13234,10800,12972,23925&CurrentCatalogueIdIndex=4&FullTextSearch=>>.

²⁷² Id. zpráva Odvolacího orgánu, část E, odst 8.

Je zřejmé, že Odvolací orgán bude mít pravděpodobně daleko větší sklon k následování svých předchozích rozhodnutí, než jak tomu může být v případě panelů. Je to dáno tím, že Odvolací orgán je stálým soudním orgánem,²⁷³ zatímco panely nikoliv. Jak bylo již zmíněno, panely jsou vybírány *ad hoc* z indikativního seznamu, který vede Sekretariát Světové obchodní organizace, do kterého mohou být jednotliví panelisté navrhováni členy Světové obchodní organizace.²⁷⁴

3.14.3 Obyčej

Obyčejové mezinárodní právo má v systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace specifickou roli na základě článku 3 odst. 2 DSU, který uvádí, že účelem systému rozhodování sporů je vyjasnění ustanovení uvedených dohod „v souladu se zvykovými pravidly výkladu mezinárodního práva veřejného.“ V praxi tento článek DSU dovedl panely a Odvolací orgán k článkům 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu, která měla za úkol kodifikovat obyčejové mezinárodní právo co se smluvní oblasti týče.²⁷⁵ Tato obyčejová pravidla jsou do této chvíle jedinou částí mezinárodního obyčejového práva, která si našla cestu do systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace.

3.14.4 Učení nejkvalifikovanějších znalců

Jen sporadicky lze nalézt ve zprávách panelů odkazy na učení a literaturu znalců práva GATT.²⁷⁶ To může být způsobeno především spíše diplomatickým nežli soudním systémem rozhodování sporů v rámci GATT. Nejenže byli diplomaté méně

²⁷³ Viz článek 17 odst. 1 DSU.

²⁷⁴ Článek 8 odst. 4 DSU.

²⁷⁵ *Report of the Appellate Body WT/DS2/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015], 29. dubna 1996, část IV, odst. 4, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14573&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14573&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

²⁷⁶ Viz například případ *US – Malt Beverages* BISD 39S/209, v anglickém znění, *Report of the Panel DS23/R – 39S/206* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 24.5.2015], 19. června 1992, odst. 3.82, odst. 5.45, dostupné na WWW: [<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/usmaltbeverages.pdf>](http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/usmaltbeverages.pdf).

znalí či méně ovlivnění pracemi právních odborníků, ale po mnoho let byli vysloveně odmítaví k tomu, aby se z diplomatického procesu stalo řízení soudní.²⁷⁷

Na druhou stranu, autoři zpráv panelů v rámci Světové obchodní organizace (a především členové Odvolacího orgánu), jsou při svých argumentacích daleko více ochotni odkazovat na učení nejkvalifikovanějších znalců.²⁷⁸ Tento vývoj je zapříčiněn zvýšenou důležitostí práva v rámci světového obchodního systému, což je mimo jiné dokázáno i vznikem Odvolacího orgánu pro řešení sporů k účelu ochrany tohoto práva. Dle DSU se Odvolací orgán omezuje na právní otázky obsažené ve zprávách panelů a jejich právní výklad.²⁷⁹

3.14.5 Obecné právní principy a další mezinárodní právní nástroje

Příležitostně panely GATT, panely Světové obchodní organizace i Odvolací orgán, uplatnily při jejich argumentaci obecné právní principy (zásady). Například princip, že výjimka z obecného pravidla by měla být vykládána restriktivně byla použita v rámci zpráv panelů opakovaně,²⁸⁰ i když bylo jeho použití nakonec Odvolacím orgánem odmítnuto.²⁸¹ Odvolací orgán v tomto případě stanovil, že

²⁷⁷ Blíže k historii např. HUDEC, Robert E., *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*, Butterworth Legal Publishers, 2nd ed., 1990 a HUDEC, Robert E., *Enforcing International Trade Law: The Evolution of the Modern GATT Legal System*, Butterworth Legal Publishers, 1993.

²⁷⁸ V anglickém znění k případu *Argentina – Textiles and Apparel* WT/DS56, *Report of the Panel WT/DS56/R* [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 25. listopadu 1997, dostupné na WWW:

https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=36778&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>. Poznámka pod čarou 176 (John H. Jackson), poznámka pod čarou 184 (Keith Highet) a poznámka pod čarou 185 (Mojtaba Kazazi). Dále v rámci případu *India – Patents (US)* WT/DS50, *Report of the Appellate Body WT/DS50/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 19. prosince 1997, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14917,26690,34805,21241,7558,1143,19562,15420,22367,47331&CurrentCatalogueIdIndex=8&FullTextSearch=>. Poznámka pod čarou 26 (F. Roessler, E.-U. Petersmann), poznámka pod čarou 28 (E.-U. Petersmann) a poznámka pod čarou 52 (I. Brownlie).

²⁷⁹ Viz článek 17 odst. 6 DSU.

²⁸⁰ Např. v anglickém znění k případu *US – Underwear* WT/DS24, *Report of the Panel WT/DS24/R* [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 8. listopadu 1996, odst. 7.21, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=27296,6543,7009,2665,32539,41098,22084,23914,30258,42701&CurrentCatalogueIdIndex=6&FullTextSearch=>. Zpráva cituje také z dalších případů.

²⁸¹ Viz zpráva Odvolacího orgánu v anglickém znění k případu *EC – Hormones*, *Report of the Appellate Body WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 16. ledna 1998, odst. 104, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=65

jakákoliv část textu dohody nesmí být nadřazena nebo podřazena jiné části textu, pokud tak není v daném textu výslovně stanoveno.

Na druhou stranu, Odvolací orgán několikrát potvrdil použití interpretačního principu, že je třeba vyhnout se výkladům dohod, které by měly za následek, že celá ustanovení jejich textu by byla nadbytečná či bezvýznamná.²⁸²

Další mezinárodní právní nástroje (dohody) se mohou stát prameny práva Světové obchodní organizace buď tím způsobem, že uvedené dohody na tyto další dohody přímo odkazují, nebo protože strany sporu jsou také stranami těchto dalších dohod. Například dohoda TRIPS ve svém článku 1.3 odkazuje na hlavní mezinárodní úmluvy týkající se duševního vlastnictví, tedy konkrétně na Pařížskou úmluvu na ochranu průmyslového vlastnictví (1967), Bernskou úmluvu o ochraně literárních a uměleckých děl (1971), Římskou úmluvu na ochranu výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových organizací (1961) a Smlouvu o duševním vlastnictví v oboru integrovaných obvodů (Washington, 1989).

Jak bylo již zmíněno výše, některá ustanovení Vídeňské úmluvy o smluvním právu se také skrze článek 3 odst. 2 DSU, stala součástí práva Světové obchodní organizace.

V míře, v jaké další dohody, uzavřené mezi členskými zeměmi Světové obchodní organizace, obsahují ustanovení, která jsou relevantní pro práva a

[11.20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14573,23451,6316,7386,12012,28286,14940,27916,8482,12397&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>):

„Tím, že se charakterizuje ustanovení dohody jako „výjimka“ ještě neospravedlňuje „přísnější“ nebo „užší“ interpretaci takového ustanovení, před takovou interpretací, která by byla odůvodněna prozkoumáním obvyčejného smyslu samotných slov dohody, v kontextu a ve světle smyslu a účelu takové dohody. Jinak řečeno, za použití standardních interpretačních pravidel.“

²⁸² Například v anglickém znění zpráva Odvolacího orgánu k případu *US – Gasoline* WT/DS2, *Report of the Appellate Body* WT/DS2/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 29. dubna 1996, část IV, odst. 4, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14573,23451,6316,7386,12012,28286,14940,27916,8482,12397&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>. Dále v anglickém znění zpráva Odvolacího orgánu k případu *Japan – Alcoholic Beverages II*, *Report of the Appellate Body* WT/DS8/AB/R; WT/DS10/AB/R; WT/DS11/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 4. listopadu 1996, část D, odst. 1, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31422,28307,32429,42786,32900,49645,13234,10800,12972,23925&CurrentCatalogueIdIndex=4&FullTextSearch=>>.

povinnosti (stanovenými uvedenými dohodami) členských zemí Světové obchodní organizace, použijí se takové další dohody i pro účely práva Světové obchodní organizace.

3.14.6 Konflikty pramenů práva Světové obchodní organizace

Co se týče konfliktů norem v rámci systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace, můžeme je rozdělit do dvou skupin. Prvním typem je konflikt mezi uvedenou dohodou a obyčejovým právem či jinou dohodou, nespádající do obecného rámce Světové obchodní organizace. Žádná dohoda Světové obchodní organizace nedává návod, jak tento konflikt řešit. Jistý návod dává například zpráva panelu v případě *EC – Hormones*, kde bylo stanoveno, že „obyčejové mezinárodní právo by nemělo přednost před jednoznačnými ustanoveními dohod Světové obchodní organizace.“²⁸³ Pokud by takový konflikt v budoucnu nastal (do této chvíle taková situace nenastala), musel by se takový konflikt zřejmě řešit pomocí interpretačních pravidel obecného mezinárodního práva veřejného.

Druhým typem je konflikt mezi uvedenými dohodami navzájem. Kvůli jejich širokému rozsahu může nastat situace, že se ustanovení jednotlivých uvedených dohod budou překrývat či budou v rozporu. Pro vyřešení tohoto druhu konfliktu existují pouze omezená pravidla. Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace stanoví, že má přednost před ostatními dohodami Světové obchodní organizace.²⁸⁴ Konflikt mezi dohodou GATT a jinou dohodou Světové obchodní organizace uvedenou v Příloze I Dohody o zřízení Světové obchodní organizace je řešen ve prospěch takové jiné dohody.²⁸⁵ To je aplikace principu, že zvláštní dohoda má přednost před dohodou obecnou. Obdobně je vyřešena také přednost Dohody o zemědělství (1994) před dohodou GATT a ostatními dohodami Přílohy IA Dohody o zřízení Světové obchodní organizace.²⁸⁶

²⁸³ V anglickém znění *Report of the Panel WT/DS26/R/USA* [online]. World Trade Organization [cit. 25.5.2015], 18. srpna 1997, odst. 8.157, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6511,20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=7&FullTextSearch=>>.

²⁸⁴ Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace, článek XVI:3.

²⁸⁵ Id. Příloha IA, obecná interpretační poznámka.

²⁸⁶ Dohoda o zemědělství, článek 21 odst. 1.

3.15 Úspěšnost systému řešení sporů Světové obchodní organizace

Existuje velké množství ukazatelů, které naznačují, že systém rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace si vede velmi dobře. Jak bude detailněji popsáno níže, členové Světové obchodní organizace tento systém od roku 1995 hojně a frekventovaně využívají. Dále, konzultace požadované DSU, tedy krok v procesu, který je mimosoudní, se také ukázal jako funkční pro úspěšné ukončení velkého množství sporů. Pro ty případy, které vyústily ve zprávu panelu nebo Odvolacího orgánu, v nichž bylo označeno předmětné opatření jako odporující pravidlům Světové obchodní organizace, odpovědné státy obecně odstranily nebo nahradily rozporné opatření tak, aby bylo v souladu s jejich závazky ve Světové obchodní organizaci. A konečně, je možné též říci, že Odvolací orgán se úspěšně etabloval jako orgán schopný finálně interpretovat smysl dohod Světové obchodní organizace.

Přestože existuje pár vážných problémů, které budou rozebrány dále, celkově je tento systém velmi úspěšný a zaslouží dobré hodnocení. Implicitně členové Světové obchodní organizace posvětili funkčnost tohoto systému rozhodování sporů tím, že ho hojně začali používat a dodnes používají. Existují čtyři konkrétní okolnosti, které naznačují, že výše uvedené lze pokládat za pravdivé.

Za prvé, způsob použití systému se mezi členy Světové obchodní organizace v průběhu času měnil. Zpočátku, v prvních pěti letech fungování systému, byli jasně převažujícími uživateli tohoto systému Spojené státy americké a Evropská unie.²⁸⁷ Od té doby tito dva členové sice nadále zůstali nejvíce frekventovanými uživateli systému, ale v současné době již nejsou dominantní tak jako v prvotních letech. Místo toho, kolem roku 2000 začalo velké rozšiřování uživatelů především ze strany rozvojových zemí, především těch velkých.²⁸⁸ Časté používání systému ze strany rozvojových zemí pokračuje až dodnes.²⁸⁹

Za druhé, v posledních pár letech, se Čína, společně se Spojenými státy americkými a Evropskou unií, též stala velmi frekventovaným uživatelem systému,

²⁸⁷ DAVEY, William J. The WTO Dispute Settlement System: The First Ten Years. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, No. 1, 2005, s. 17-18.

²⁸⁸ Id., s. 24.

²⁸⁹ DAVEY, William J. *The WTO Dispute Settlement System at 18: Effective at Controlling the Major Players?* EUI Working Paper RSCAS 2013/29, s. 5.

zřejmě z velké části proto, že reagovala právě na časté používání systému proti ní samotné ze strany těchto dvou zmiňovaných členů.²⁹⁰

Za třetí, co se týče odporujících stran, Spojené státy americké jsou jistě tím členem Světové obchodní organizace, jejichž opatření jsou napadána v rámci systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace nejčastěji. Spojené státy americké byly od roku 2000 odporující stranou ve 47 % zpráv panelů, které byly vydány (a v 54 % zpráv Odvolacího orgánu). Oproti tomu v prvních pěti letech systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace, byly Spojené státy americké odporující stranou pouze ve 21 % vydaných zpráv panelů. Evropská unie je potom s velkým odstupem druhá, protože byla odpůrcem pouze v 15 % zpráv panelů vydaných od roku 2000 – toto číslo je podobné jako v prvních letech fungování systému. Třetí nejvíce napadanou zemí v posledních letech je Čína. Všechny ostatní členské země Světové obchodní organizace zůstávají velmi pozadu za tímto pořadím.²⁹¹

Za čtvrté, v posledních letech existoval zřejmý roční propad v žádostech o konzultace. Od roku 1997 dále to bylo až 50 konzultací ročně. Průměr za roky 2009-2011 byl 13 žádostí o konzultace ročně. Nicméně, poslední dobou byl evidován nárůst, co se aktivity v rámci rozhodování sporů týče. V roce 2012 bylo 27 žádostí, v roce 2013 21 žádostí a v roce 2014 14 žádostí o zahájení procesu řešení sporů.²⁹²

Toto zpomalení v ročním počtu žádostí o konzultace zřejmě nesignalizuje nespokojenost členských zemí Světové obchodní organizace se systémem, spíše se jedná na straně členů o lepší a pečlivější výběr případů, v rámci kterých mají šanci uspět. Dále k tomu zřejmě přispěl také fakt, že existoval tlak na ukončení veškerých případů v souvislosti s ukončením Uruguayského kola jednání, v důsledku čehož vzniklo větší množství žádostí o konzultace v raných letech systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace.

²⁹⁰ Id.

²⁹¹ Id. s. 4 a 6.

²⁹² Tyto statistiky jsou z internetových stránek Světové obchodní organizace, kde je v anglickém znění uveden chronologický seznam žádostí o konzultace. *Chronological list of dispute cases* [online]. World Trade Organization [cit. 26.5.2015] Dostupné na WWW: <http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm>.

V každém případě, tento systém byl velmi aktivní a může být řečeno, že dosáhl zdravé, udržitelné míry konzultací. Z případů, které jsou rozhodovány v rámci tohoto systému se dá udělat celkový závěr, že tento systém naplňuje svoje poslání. Tvoří důvěryhodné fórum pro řešení významných sporů mezi významnými světovými obchodními mocnostmi. Dobrým příkladem může být případ *EC and certain member States – Large Civil Aircraft* (někdy též nazývaný zkráceně *Airbus – Boeing*),²⁹³ ale existuje větší množství případů, jejichž účastníky byly Spojené státy americké, Evropská unie i Čína. Systém ale neslouží pouze těmto třem velkým mocnostem. Pokračuje v tom co začal, tedy slouží všem členským národům. Třeba i při sporech proti těmto mocnostem. Příkladem může být Brazílie, která rozporovala cukerné dotace Evropské Unie²⁹⁴ či dotace bavlny Spojených států amerických²⁹⁵. Co se šíře používání systému týče, dá se udělat závěr, že funguje velmi dobře.

Proces konzultací byl natolik efektivní, že byl sám o sobě schopen vyřešit velké množství sporů. Na základě studií, které byly vypracovány ve dvou různých časových úsecích systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace, je zřejmé, že skoro jedna polovina případů byla vyřešena již ve fázi konzultací.²⁹⁶

Ačkoli sporné strany často nenotifikují výsledek Orgánu pro řešení sporů, jak by měly, další zkoumání (jako například rozhovory s účastníky sporu, nebo přezkoumání statusu rozporovaného opatření) prokazuje tuto vysokou míru úspěšného vyřešení. V posledních letech procento vyřešení sporů prostřednictvím konzultací kleslo v důsledku toho, že vcelku velké procento případů skončilo před panely.²⁹⁷

²⁹³ Stručné shrnutí případu WT/DS316 v anglickém znění je dostupné na internetových stránkách Světové obchodní organizace, *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS316* [online]. World Trade Organization [cit. 26.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds316_e.htm>.

²⁹⁴ Případ *EC – Export Subsidies on Sugar* WT/DS266.

²⁹⁵ Případ *US – Upland Cotton* WT/DS267.

²⁹⁶ DAVEY, William J. WTO Dispute Settlement: Promise Fulfilled? In GOVAERE Inge, QUICK Reinhard and BRONCKERS, Marco (eds.), *Trade and Competition Law in the EU and Beyond*. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, s. 194 a s. 197 – 199 (žádosti o konzultace v letech 2005 – 2007); DAVEY, William J. The WTO Dispute Settlement System: The First Ten Years. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, No. 1, 2005, s. 45 – 46 (žádosti o konzultace mezi rokem 1995 a 30. červnem 2002).

²⁹⁷ Z prvních 100 žádostí o konzultace, 49 vedlo k ustanovení panelu a 36 (79,6%) vedlo k vydání zprávy panelu. Během období od 1. ledna 2010 do 30. června 2012 vzniklo 38 žádostí o konzultace, z nichž 29 vedlo k ustanovení panelu (76%). Viz DAVEY, William J. *The WTO Dispute Settlement System at 18: Effective at Controlling the Major Players?* EUI Working Paper RSCAS 2013/29.

Nicméně, požadavek začít s fází konzultací se stále považuje za důležitý a účelný, protože velké množství případů stále zůstává řešeno v tomto stadiu.

I u případů, které končí zprávou panelu nebo Odvolacího orgánu, jsou doporučení DSU velmi často implementována. To znamená, že je buď nevyhovující opatření přivedeno do souladu se závazky vyplývajícími z členství ve Světové obchodní organizace nebo dojde ke vzájemné dohodě a vyřešení případu. V rámci studií a časových úseků zmínovaných výše bylo zjištěno, že obecně míra implementace byla kolem 80 - 85 %.²⁹⁸

I když je tedy implementační statistika velmi dobrá, je důležité upozornit na dvě věci. Za prvé, ve velkém množství případů, jak bude popsáno níže, implementace nebylo dosaženo včas. Za druhé, v některých případech se mohlo stát, že nedošlo k žádné stížnosti na neimplementaci (například z důvodů nákladových), ačkoliv bylo podezření, že k implementaci nedošlo. Více k problémům včasnosti implementace v dalších částech této práce.

²⁹⁸ DAVEY, William J. WTO Dispute Settlement: Promise Fulfilled? In GOVAERE Inge, QUICK Reinhard and BRONCKERS, Marco (eds.), *Trade and Competition Law in the EU and Beyond*. Cheltenham: Edward Elgar, 2011, s. 194, s. 197 - 200 (žádosti o konzultace v letech 2005 – 2007); DAVEY, William J. The WTO Dispute Settlement System: The First Ten Years. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, No. 1, 2005, s. 45 – 46 (žádosti o konzultace mezi rokem 1995 a 30. červnem 2002).

4. PROBLÉMY SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACE

Někteří autoři tvrdí, že ve většině rozvojových zemí převládá názor, že systém rozhodování sporů ve Světové obchodní organizaci funguje dobře.²⁹⁹ Je pravdou, že systém zavedený DSU klade důraz na dodržování právních pravidel, čímž dělá obchodní systém bezpečnějším a předvídatelnějším pro všechny členské země.³⁰⁰ Setkáváme se tedy často s tím, že akademici z vyspělých zemí systém rozhodování sporů chválí.³⁰¹

Jak bylo výše popsáno, v mnoha ohledech je systém rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace oproti systému, který zde byl v rámci GATT podstatně vylepšen. Především, v rámci systému GATT každý krok v rozhodovacím procesu požadoval souhlas všech členů. Oproti tomu současný systém obrátil toto naruby, když povolil, aby mohlo řízení pokračovat bez souhlasu či dokonce i v případě nesouhlasu některých členů.³⁰² Tato změna umožnila, aby i více politicky citlivé případy mohly pokračovat dál a aby byly chráněny slabší členské země Světové obchodní organizace, které mohly mít problém či mohly být zastrašeny při hledání nutného souhlasu v rámci dosavadního systému.

I když je současný systém rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace bezpochyby efektivnější a spravedlivější, není v žádném případě perfektní. Existuje několik zásadních problémů, mezi které lze řadit především problémy s vynutitelností rozhodnutí a s tím související současný systém nápravných (sankčních) prostředků a trvání rozumných lhůt k implementaci.

²⁹⁹ HOEKMAN, Bernard, HORN, Henrik, MAVROIDIS, Petros C. Winners and Losers in the Panel Stage of the WTO System. In THOMAS, Schantal and TRACHTMAN, Joel P. (eds.). *Developing Countries in the WTO Legal System*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 151-190. Nebo ANTELL, Geoffrey a COLEMAN, James W. An Empirical Analysis of Wealth Disparities in WTO Disputes: Do Poorer Countries Suffer from Strategic Delay during Dispute Litigation? *Boston University International Law Journal*, Vol. 29, No. 2, 2011, s. 267-286.

³⁰⁰ Viz *Understanding the WTO: Settling Disputes* [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm>.

³⁰¹ MCRAE, Donald. Measuring the Effectiveness of the WTO Dispute Settlement System. *Asian Journal of WTO and International Health Law and Policy*, Vol. 3, No.1, 2008, s. 2.

³⁰² Článek 16 odst. 4 DSU.

Je zřejmé, že detailnější úprava prostředků nápravy v rámci Světové obchodní organizace oproti systému GATT přispěla k tomu, že členské země mají větší důvěru v systém řešení sporů. Především možnost širšího využití odvetného opatření vylepšila postavení Světové obchodní organizace jako významné instituce v mezinárodním prostředí.

Dá se říci a bude to níže ukázáno, že sankce, které jsou k dispozici v rámci Světové obchodní organizace, se nepodobají žádným sankcím, které jsou k dispozici v jiných oblastech práva, především proto, že neposkytují skutečnou reparaci za způsobené škody ostatním členům.³⁰³ Sankční prostředky v rámci Světové obchodní organizace si tedy nekladou za úkol napravit způsobené škody, ale jsou pouze dočasnými opatřeními, které mají za úkol přivést daného člena do souladu s právem Světové obchodní organizace. Jakmile je tohoto účelu dosaženo, není možné těchto prostředků nápravy dále využívat.

Na základě tohoto faktu lze učinit závěr, že idea naturální restituce, vycházející z obecného mezinárodního práva veřejného (jak bude vysvětleno níže), má v rámci Světové obchodní organizace jenom omezenou použitelnost. Základní prvky restituce *in integrum* (tedy navrácení do původního stavu) nejsou v rámci práva Světové obchodní organizace úplně zachovány. Důsledky protiprávního opatření totiž nejsou eliminovány zcela a *status quo ante* (tj. situace, která by existovala, pokud by porušení nenastalo) není obnoven. Je to dané tím, že nápravné prostředky jsou v rámci systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace orientovány pouze směrem do budoucna.

Výmluvné je v tomto smyslu vyjádření Spojených států amerických, jednoho z nejfrekventovanějších uživatelů systému rozhodování sporů, které se vyjádřily

³⁰³ Z tohoto důvodu je někteří autoři považují za neefektivní. Například KAUFMANN-KOHLER, Gabrielle. Compensation Assessments: Perspectives from Investment Arbitration. In BOWN, Chad P., PAUWELYN, Joost (eds.) *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010.

k otázce rektroaktivních prostředků nápravy v rámci práva Světové obchodní organizace a k objektivnímu nastolení *statusu quo ante* následovně:³⁰⁴

„Retroaktivní prostředky nápravy nejsou konsistentní s nastavenou praxí panelů, která spočívá ve zdržení se od doporučování prostředků nápravy, které nějakým způsobem sledují obnovení statutu *qua ante* či jinou kompenzaci pro vítěznou stranu sporu, za chování, které bylo proti právu Světové obchodní organizace.“

4.1 Zajištění dodržování rozhodnutí v rámci systému řešení sporů

Primárním cílem systému řešení sporů je, aby byl tento systém respektován a dodržován. I když se Světová obchodní organizace skrze současný systém prostředků nápravy v rámci DSU zabývá jistým kompenzováním států za jejich majetkové ztráty a rebalancováním ekonomických vah vychýlených nelegálními opatřeními, zastřešujícím smyslem systému je přivedení všech jeho členů k dodržování norem a pravidel Světové obchodní organizace, a tak zvyšovat liberalizaci a otevřenost mezinárodního obchodu.

Existují však obavy, že současný systém tento cíl nenaplnuje. Celkově, včasné dodržení rozhodnutí panelů či Odvolacího orgánu nastává v průměru v pouhých 60 procentech všech případů.³⁰⁵ Mezi země, které nedodržely rozhodnutí v rozumné lhůtě v první dekádě systému řešení sporů Světové obchodní organizace patřily například i velikáni jako Spojené státy americké, Evropská unie, Kanada, Japonsko či Austrálie. Úroveň jejich včasné implementace byla pouhých 50 % všech případů. Rozvojové země dosáhly vyšší úrovně včasné implementace, a to v hodnotě přes 80 %.³⁰⁶

³⁰⁴ Viz zpráva panelu v anglickém znění k případu *Guatemala - Cement I* WT/DS60, *Report of the Panel WT/DS60/R* [online]. World Trade Organization [cit. 18.4. 2015], 19. června 1998, odst. 5.63, dostupná na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/60r.doc>.

³⁰⁵ DAVEY, William J. The WTO Dispute Settlement System: The First Ten Years. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, No. 1, 2005, s. 137 – 138; DAVEY, William J. Evaluating WTO Dispute Settlement: What Results Have Been Achieved Through Consultations and Implementation of Panel Reports? In TANIGUCHI, Y., YANOVICH, A., BOHANES, J. (eds.), *The WTO in the Twenty-First Century: Dispute Settlement, Negotiations and Regionalism in Asia*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 112 - 113.

³⁰⁶ Id., s. 113,138.

Velkým problémem je tedy včasnost implementace. Jak již bylo zmíněno, jen zřídka se stává, že by k implementaci nedocházelo vůbec. Například až v prosinci roku 2012 Světová obchodní organizace ohlásila formální ukončení tzv. *Bananas case*, zhruba dvacet let poté, co poprvé případ dospěl k vydání zprávy panelu GATT a téměř čtrnáct let poté, co skončila rozumná lhůta pro implementaci pro případ vedený již v rámci procesu Světové obchodní organizace.³⁰⁷

Za druhé, je důležité si uvědomit, že se velmi často stává, že se žalobami v rámci systému řešení sporů ničeho nedosáhne. Tím je myšleno, že i když je implementace včasná, ne vždy má praktický přínos pro úspěšnou stranu. Například, v případech ochranných opatření, kdy některá země dočasně zavede omezení dovozu, aby umožnila poškozenému domácímu průmyslu přizpůsobit se dovozní konkurenci. V těchto záležitostech byla implementace standardně včasná, ale celkový čas strávený od zahájení případu do uplynutí rozumné lhůty znamená, že napadené opatření bylo účinné bez jakékoliv kompenzace po celou, nebo po velkou část, původně zamýšlené doby jeho trvání.³⁰⁸ Tedy, některá pozitivní statistická data týkající se implementace je potřeba brát s rezervou.

I přes výše uvedené poznámky o určitých nedokonalostech systému řešení sporů nejsem názoru, že celkový stav tohoto systému by byl špatný. Byl schopen vyřešit velké množství obtížných případů, včetně těch, které zahrnuly silné hráče na poli mezinárodního obchodu. Pro vylepšení je však určitě prostor.

Před tím, než budou představeny zásadní problémy, které v souvislosti s prostředky nápravy existují, následuje exkurz do prostředků nápravy v rámci obecného mezinárodního práva veřejného, práva Evropské unie a historického předchůdce Světové obchodní organizace - GATT. To pomůže k lepšímu úvodu do problematiky, komparaci s nastavením v těchto právních oblastech a analýze problému současného nastavení sankcí v systému Světové obchodní organizace.

³⁰⁷ Viz v anglickém znění *Historic signing ends 20 years of EU-Latin American banana disputes*, *WTO News Items* [online]. World Trade Organization [cit. 17.6.2015], 8. listopadu 2012, dostupné na WWW: <http://www.wto.org/english/news_e/news12_e/disps_08nov12_e.htm>.

³⁰⁸ DAVEY, William J. Evaluating WTO Dispute Settlement: What Results Have Been Achieved Through Consultations and Implementation of Panel Reports? In TANIGUCHI, Y., YANOVICH, A., BOHANES, J. (eds.), *The WTO in the Twenty-First Century: Dispute Settlement, Negotiations and Regionalism in Asia*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 110.

4.1.1 Prostředky nápravy v obecném mezinárodním právu - exkurz

Aby tedy bylo možné udělat komparaci a zjistit východiska, na kterých stojí prostředky nápravy Světové obchodní organizace, je nutné udělat stručný exkurz do obecného mezinárodního práva, konkrétně do oblasti, jak mezinárodní právo řeší protiprávní chování. Protože má právní systém Světové obchodní organizace své zvláštnosti, obecně je považován za samostatný, nezávislý a soběstačný subsystém mezinárodního práva veřejného.

A vynutitelnost mezinárodního práva v současné době zůstává problematická. Prostředky nápravy v rámci mezinárodního práva jsou stále v současné době zajímavou výzvou. Co se stane, když suverénní stát odmítne dodržovat své závazky, i tehdy když mezinárodní soudní orgán rozhodl v jeho neprospěch? Absence stoprocentně funkčního systému vynucování závazků je příčinou toho, že existují názory, že systém mezinárodního práva postrádá závaznost.³⁰⁹

Reparace je v rámci obecného mezinárodního práva obecný termín, který popisuje způsoby, jak se může země, která je odpovědná za protiprávní chování, zprostit této odpovědnosti. Jinak řečeno, je to jednání, které je očekáváno od strany, která porušila své povinnosti v důsledku jejího protiprávního jednání nebo opominutí. Hlavním cílem reparace je eliminovat nepříznivé důsledky porušení povinnosti a obnovit *status quo ante*. Prohlásil tak Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti (*Permanent Court of International Justice, PCIJ*) v případě *Chorzow Factory (Indemnity)*, kde poukázal na reparace v obecnějším smyslu:

*„Základní princip obsažený ve skutečném pojmu protiprávního chování (...) je, že reparace musí, pokud je to možné, zrušit všechny nepříznivé následky protiprávního chování a obnovit situaci, která by s největší pravděpodobností existovala, pokud by takové chování nebylo učiněno.“*³¹⁰

Když tedy stát poruší mezinárodní pravidlo, dává to vzniknout novému závazku státu porušujícímu pravidla, aby zajistil „úplnou nápravu“, tedy aby „zrušil veškeré

³⁰⁹ Například MORGENTHAU, Hans J. Positivism, Functionalism, and International Law. *American Journal in International Law*. Vol. 34, 1940, s. 260-284.

³¹⁰ *Case Concerning the Factory at Chorzów* [online]. Publications of the Permanent Court of International Justice, Series A No. 17 [cit. 3.6.2015], 13. září 1928, s. 47, dostupné na WWW: <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_17/54_Usine_de_Chorzow_Fond_Arret.pdf>.

nepříznivé následky protiprávního chování a obnovil situaci, která by s největší pravděpodobností existovala, pokud by takové chování nebylo učiněno“.³¹¹

Taková úplná náprava má „*formu restituce, kompenzace a satisfakce, buď samostatně nebo v kombinaci*“.³¹² Reparace se tedy může vyskytovat v několika podobách a těmi hlavními jsou restituce, kompenzace a satisfakce.

Restituce je aplikace principu, že nepříznivé důsledky protiprávního činu musí být zahazeny. Sleduje obnovení situace, která by existovala, pokud by porušení povinnosti nenastalo a primární povinnost byla řádně vykonána. V rámci obecného mezinárodního práva je tedy prioritou dáována restituci, tj. stavu, kdy se „*obnoví situace, která existovala předtím, než bylo protiprávní chování učiněno*“, do té míry, do jaké to není „*materiálně nemožné*“ a do jaké „*nezahrnuje takovou nadměrnou zátěž*“, kdy „*benefity použití restituce jsou stále převažující před případným použitím kompenzace*“.³¹³

V případě legislativy, která porušuje ustanovení mezinárodních smluv, je restituce spojená s úpravou nebo zrušením dané legislativy. V obecném mezinárodním právu není neobvyklé pro tribunály udělit „*právní restituci*“ ve formě deklarace, že opatření, o které se v daném případě jedná, je neplatné v rámci mezinárodního práva. Ukončení neoprávněného chování se v takovém případě bere jako nedílná součást restituce. Tam, kde je prvenství *restitutio in integrum* akceptováno, sekundárním či podpurným prostředkem nápravy se stává přiznání náhrady škody (tedy peněžitá kompenzace namísto naturální restituce).

V praxi je však naturální restituce často neproveditelná. Jedna z částých kritik tedy je, že *restitutio in integrum* je příliš neflexibilní. I ti, kteří obhajují primát restituce, jako primární formy reparace, přiznávají, že tento prostředek nápravy je vhodný či odpovídající pouze ve výjimečných případech.

³¹¹ Id.

³¹² *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 34, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

³¹³ Id. článek 35.

V případě *Genocide case* odkázal Mezinárodní soudní dvůr (*International Court of Justice, ICJ*) na rozhodnutí Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti ve věci *Továrna Chorzow (Factory at Chorzow)*, článek 31 Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodní protiprávní chování („Návrh“) Komise pro mezinárodní právo (*International Law Commission, ILC*)³¹⁴ a její předchozí jurisprudenci, a rozhodl, že s ohledem na okolnosti tohoto případu, jak navrhopatel uznává, je nevhodné žádat Soudní dvůr aby rozhodl, že odpůrce má povinnost *restitutio in integrum*. Pokud restituce není možná, jak stanovil Soudní dvůr v případě *Gabčíkovo-Nagymaros Project*, „je to dobře zavedené pravidlo mezinárodního práva, že poškozený stát je oprávněn k získání kompenzace od státu, který učinil mezinárodně protiprávní akt. Kompenzace by měla odpovídat škodě způsobené takovým aktem.“³¹⁵

Jinak řečeno, pouze pokud není restituce možná, kompenzace by měla být poskytnuta jako pomocné opatření, které pokrývá „jakékoliv finančně určitelné škody, včetně ztráty na zisku“.³¹⁶

Kompenzací se obecně rozumí peněžitá částka, jako ohodnocení škody, která nastala v důsledku protiprávního chování. Nicméně, kompenzace není limitována pouze na platbu v penězích, ale může obsahovat též jiné formy náhrad.

Protože odškodnění za použití restituce je ve většině případů nepoužitelné, platba peněžní kompenzace je fakticky tím prostředkem nápravy, který je nejvíce používán v obecném mezinárodním právu veřejném. To však neznamená, že použití kompenzace, jako prostředku nápravy, je bez jakýchkoliv praktických obtíží. Existuje celá řada problémů, které soudní tribunály trápí při stanovení správného ocenění škody (včetně stanovení míry odpovědnosti za škodu). V případech, kdy neexistuje žádná materiální škoda, se obtíže při stanovení správné kompenzace dále zvětšují.

³¹⁴ ILC je pomocným orgánem Valného shromáždění OSN. Jedním z jejích účelů a cílů je zjišťování a kodifikace obsahu obyčejových pravidel upravujících odpovědnost v mezinárodním právu. Tato kodifikace je obsažena v Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodní protiprávní chování. Definitivní verze Návrhu byla přijata v roce 2001.

³¹⁵ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgment [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 2007, odst. 460, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf>>.

³¹⁶ *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 36, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

Proti tomu, co je považováno v teorii za preferovaný prostředek nápravy v mezinárodním právu, je kompenzace tedy nejčastěji vyhledávaným prostředkem nápravy v mezinárodní praxi. V poradním stanovisku Mezinárodního soudního dvora k výstavbě zdi na okupovaných palestinských územích, odkazující na výrok Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti ve věci *Továrna Chorzow*, Mezinárodní soudní dvůr zdůraznil, že do té míry, do které byla restituce materiálně nemožná, byl Israel povinen zaplatit kompenzaci: „*Izrael je tedy povinen vrátit území, sady, olivové háje a jiné nemovitosti zabavené jakékoliv fyzické či právnické osobě pro účely konstrukce zdi na okupovaném palestinském území. V případě, že by se taková restituce ukázala jako nemožná, Israel má povinnost kompenzovat tyto osoby za utrpěnou škodu.*“ Soudní dvůr dále uvedl, že Israel má také povinnost kompenzovat, v souladu s použitelnými pravidly mezinárodního práva, všechny fyzické a právnické osoby, které utrpěly jakoukoliv formu materiální škody jako výsledek stavby zdi.³¹⁷

Je potřeba poznamenat, že Mezinárodní soudní dvůr není vždy tázán, aby stanovil konkrétní sumu, která by měla být zaplacená k náhradě škody. V takovém případě pouze rozhodne, že musí být zaplacená nějaká kompenzace bez přesnějšího určení a ponechává přesné stanovení částky na sporných stranách - což se stalo například v případě sporu *Gabčíkovo-Nagymaros Project*.³¹⁸ Na druhou stranu, v poslední době například Soudní dvůr stanovil kompenzaci 95.000 amerických dolarů za materiální a nemateriální újmu způsobenou panu Diallovi.³¹⁹

Analýza praxe Mezinárodního soudního dvora obecně ukázala uspokojivou míru dodržování rozhodnutí a jen o málo více se ukázala problematická míra

³¹⁷ *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) 2004* [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 9. července 2004, odst. 153, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>>.

³¹⁸ *Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Judgment) 1997* [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 27. září 1997, odst. 152, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7375.pdf>>.

³¹⁹ *Case Concerning Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo) Compensation owed by the Democratic Republic of the Congo to the Republic of Guinea 2012* [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 19. června 2012, odst. 56, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/103/17044.pdf>>.

dodržování předběžných opatření.³²⁰ Pro oba typy rozhodnutí znamenal posun případ *Nicaragua*, který byl posledním v řadě případů otevřeného vzdoru či nedostavení se k jednání ze strany účastníků řízení.³²¹ Autorita rozsudků nebo předběžných opatření nebyla následně nějakým podstatným způsobem napadána. Zároveň jednotlivé země, u kterých bylo zjištěno porušení jejich mezinárodních závazků a kterým bylo posléze přikázáno zaplacení finanční reparace, obvykle tuto povinnost splní, i když velmi často dojde na vyjednávání co se přesné částky kompenzace týče.³²²

Problematice kompenzace se kromě Mezinárodního soudního dvora věnovalo také několik jiných mezinárodních tribunálů, včetně Mezinárodního tribunálu pro mořské právo (ITLOS), Tribunálu pro řešení sporů mezi USA a Íránem (IUSCT) či regionálních lidskoprávních soudních dvorů a investičních arbitráží. Přehled související judikatury je k nalezení v komentářích Návrhu (*Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries*) ILC,³²³ a to včetně případů *Corfu Channel*,³²⁴ *M/V Saiga*,³²⁵ *Cosmos 954*³²⁶ a rozhodnutí

³²⁰ Viz obecně SCHULTE, Constanze. *Compliance with decisions of the International Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

³²¹ Obecně *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America), Merits 1986* [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 27. června 1986, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>.

³²² BALUARTE, David C., DE VOS, Christian M. *From Judgment to Justice: Implementing International and Regional Human Rights Decisions*. New York: Open Society Foundations, 2010. Nebo HELFER, Laurence R., SLAUGHTER, Anne-Marie. *Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication*. In SIMMONS, Beth (ed), *International Law*, Vol. 4 London: SAGE, 2008, s. 95-156.

³²³ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, s. 100, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>.

³²⁴ *The Corfu Channel Case (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v Albania) (Assessment of the Amount of Compensation) 1949* [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 15. prosince 1949, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1663.pdf>>.

³²⁵ *The M/V 'SAIGA' (No 2) Case (Saint Vincent and the Grenadines v Guinea) (Merits) Judgment* [online]. International Tribunal for the Law of the Sea [cit. 8.6.2015], 1. července 1999, dostupné na WWW: <https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_2/merits/Judgment.01.07.99.E.pdf>.

³²⁶ *Canada: Claim against the Union of Soviet Socialist Republics for Damage Caused by Soviet Cosmos 954* [online]. Emond Publishing [cit. 8.6.2015] 24. ledna 1978, dostupné na WWW: <www.emp.ca/links/intlaw7/cases/soviet.doc>.

Řídící rady Kompenzační komise OSN týkající se škody na životním prostředí pramenící z Irácké invaze do Kuvajtu.³²⁷

Mezinárodní soudní dvory a tribunály často rozhodovaly o kompenzaci za osobní škodu, historicky nejvíce v kontextu smíšených nároků k náhradě škody způsobené státem cizinci.³²⁸ Tento typ kompenzace je dnes nejvíce udělován lidskoprávními institucemi jak za materiální škodu, tak za nemateriální újmu. S tím, že kalkulace nemateriální újmy je založena na zásadě spravedlnosti. Mnoho mezinárodních nároků se také týkalo kompenzace za škodu na soukromém majetku způsobené mezinárodně protiprávním chováním států.³²⁹

Satisfakce je definována jako jakákoliv další forma reparace, kterou je narušující stát povinen přijmout, kromě restituce a kompenzace. Může být těžké rozlišit mezi peněžní satisfakcí a kompenzací. Účelem satisfakce je primárně uznání, že bylo jednáno protiprávně a vyjádření politování za způsobenou újmu.

Žadatelé před Mezinárodním soudním dvorem mohou požádat Soudní dvůr o deklaraci o porušení (*declaration of non-compliance*), ze které nevyplývá žádná konkrétní kompenzace, ale pouze výslovné prohlášení učiněné Soudním dvorem, že odpůrce jednal v rozporu s mezinárodním právem. Důsledkem toho je, v rámci pravidel o náhradě škody z mezinárodně protiprávních aktů, povinnost odpůrce poskytnout nějakou satisfakci. Taková povinnost vyplývá z porušení, které nemohou být napraveny restitucí nebo kompenzací a „*mohou spočívat v potvrzení porušení, vyjádření lítosti, formální omluvě nebo jiné vhodné metodě.*“ S tím, že taková náprava není disproporční nebo ponižující vůči odpovědnému státu.³³⁰

³²⁷ *Criteria for additional categories of claims (S/AC.26/1991/7/Rev.1)* UN Compensation Commission Governing Council, Decision 7 [online]. United Nations Dag Digital Library [cit. 8.6.2015], 16. března 1992, dostupné na WWW: <<http://repository.un.org/handle/11176/56684>>.

³²⁸ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, s. 102, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>.

³²⁹ SABAHI, Borzu. The Calculation of Damages in International Investment Law. In KAHN, Philippe, WALDE, Thomas W. (eds.). *Les nouveaux du droit des investissements internationaux/New Aspects of International Investment Law*, Leiden: Nijhoff, 2007, s. 553-595.

³³⁰ *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 37, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

Například, v rozhodnutí ve věci *Zatykač (Arrest Warrant)*, došel Mezinárodní soudní dvůr k závěru, že jeho nálezy, že belgická jednání porušila mezinárodní pravidla o trestněprávní imunitě pana Yerodia, představuje formu satisfakce, která sama o sobě napravila morální újmu, kterou utrpěla Demokratická republika Kongo.³³¹ Obdobná úvaha následovala v případě *Pozemní a námořní hranice mezi Kamerunem a Nigérií (Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria)*, když Soudní dvůr svým rozhodnutím odmítl poskytnout jakýkoliv další prostředek nápravy.³³²

V rámci použití Úmluvy o prevenci a trestání zločinu genocidy byla použita satisfakce, protože restituce nebyla možná a finanční kompenzace nebyla považována za vhodnou v důsledku nedostatku „dostatečně zřejmé příčinné souvislosti“ mezi selháním přijmout odpovídající opatření k zabránění genocidy a krveprolití v Srebrenice.³³³ Použití satisfakce Mezinárodním soudním dvorem bylo převzato ostatními soudními dvory a tribunály, například v případě arbitráží *Guayana/Suriname*³³⁴ nebo *CMS vs. Argentina*.³³⁵

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že v rámci obecného mezinárodního práva je primárním nástrojem k napravení protiprávního chování státu (i) restituce,

³³¹ *Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium) 2002* [online]. International Law Students Association website [cit. 8.6.2015], 14. února 2002, odst. 75, dostupné na WWW: <<http://www.ilsa.org/jessup/jessup08/basicmats/icjcongo.pdf>>.

³³² *Case Concerning Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v Nigeria; Equitorial Guinea intervening) 2002* [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], odst. 319, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/94/7473.pdf>>.

³³³ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment* [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 2007, odst. 463, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf>>.

³³⁴ *Award of the Arbitral Tribunal Guyana-Suriname* [online], Permanent Court of Arbitration [cit. 8.6.2015] ze 17. září 2007, odst. 451-452, dostupný na WWW: <www.pca-cpa.org/showfile.asp?fil_id=664>. Cituje rozhodnutí ITLOS uvedené výše v poznámce pod čarou č. 325.

³³⁵ *Case No. ARB/01/8 Award, CMS Gas Transmission Company v Argentine Republic* [online] International Centre for Settlement of Investment Disputes [cit. 8.6.2015] z 12. května 2005, odst. 399, dostupné na WWW: <https://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=CasesRH&actionVal=showDoc&docId=DC504_En&caseId=C4>.

následovaná podpůrným řešením ve formě (ii) kompenzace, či (iii) satisfakce. Mezinárodní právo veřejné ale neobsahuje příliš široká pravidla o opatřeních směřujících (motivujících) k dodržování soudních rozhodnutí. Stav je nyní takový, že až možná naivně je předpokládáno, že jakmile bylo o určitém státu rozhodnuto, že porušil mezinárodní právo, bude následovat dobrovolný výkon takového rozhodnutí.³³⁶

Jedinou výjimkou je článek 94 (2) Charty OSN,³³⁷ který stanoví, že pokud kterákoliv ze stran v rámci případu neplní své závazky z rozsudku vynesenoho Mezinárodním soudním dvorem, druhá strana se může obrátit na Radu bezpečnosti, která může, pokud to považuje za nutné, činit doporučení nebo rozhodnout o opatřeních, která mají být přijata k provedení rozhodnutí. Nicméně, tento případ ještě nikdy v historii nenastal.

Existuje však mechanismus v rámci obecného mezinárodního práva, který směřuje k tomu, aby motivoval k dodržování pravidel. Tím je možnost států jednostranně přijmout protiopatření. Protiopatření přijatá poškozeným státem (nebo, což je o dost více kontroverzní, třetím státem jednajícím ve společném zájmu),³³⁸ mohou přinutit k dodržování závazků a povinností ten stát, který je odpovědný za mezinárodně protiprávní chování.³³⁹ Taková protiopatření jsou v současné době

³³⁶ PROUKAKI, Elena Katselli. *The Problem of Enforcement in International Law: Countermeasures, the Non-Injured State and the Idea of International Community*. London: Routledge, 2010. CATALDI, Giuseppe. *The Implementation of the ICJ's Decision in the Jurisdictional Immunities of the State case in the Italian Domestic Order: What Balance should be made between Fundamental Human Rights and International Obligations?* [online zdroj] ESIL Reflections Vol. 2, Issue 2, 2013, s. 2, dostupné na internetových stránkách European Society of International Law [cit. 8.6.2015] pod WWW: <<http://www.esil-sedi.eu/node/281>>.

³³⁷ *Charta Organizace spojených národů* [online]. Organizace spojených národů [cit. 1.6.2015], dostupná na WWW: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>.

³³⁸ HILLGRUBER, Christian. The Right of Third States to take Countermeasures. In TOMUSCHAT, Christian, THOUVENIN, Jean-Marc (eds.). *The Fundamental Rules of the International Legal Order: Jus cogens and Obligations Erga omnes*. Leiden: Nijhoff, 2006, s. 265-293. DAWIDOWICZ, Martin. Public Law Enforcement Without Public Law Safeguards: An Analysis of State Practice on Third Party Countermeasures and Their Relationship to the UN Security Council. *British Year Book of International Law*, Vol. 77, 2006, s. 333- 418.

³³⁹ Viz *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 49 (1), dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>. V podrobnostech IWATSUKI, Naoki. Legal Structure of International Dispute Settlement and Countermeasures: A Reflection on the Legal Basis of Countermeasures in Contemporary International Law. *Journal of International Law and Diplomacy*, Vol. 107, 2008, s. 72-105.

omezena pouze na případ nevykonávání mezinárodních závazků a měla by být, jak jen to je možné, přijata takovým způsobem, aby umožňovala obnovení výkonu předmětných závazků.³⁴⁰

Protiopatření v rámci mezinárodního práva musí splňovat určité podmínky, aby mohla být považována za taková, která jsou v souladu s právem (a tím zamezit, aby se takové opatření pokládalo za mezinárodně protiprávní chování).³⁴¹ Na druhou stranu, poškozený stát může učinit taková neodkladná opatření, která jsou nutná k zachování vlastních práv.³⁴² Je zřejmé, že některé závazky dle mezinárodního práva nemohou tvořit předmět protiopatření – například závazek zdržet se hrozby silou nebo použití síly, nebo závazek ochrany základních lidských práv.³⁴³

Důležité je také to, že do systému je zabudován požadavek proporcionality: Tedy *„protiopatření musí být úměrné ke způsobené škodě a musí být vzata do úvahy závažnost mezinárodně protiprávního chování, stejně tak jako práva o která se v daném případě jedná.“*³⁴⁴

Dále, protiopatření *„nemohou být učiněna, a pokud byla již učiněna, tak musí být bez zbytečného odkladu zrušena, pokud: (a) mezinárodně protiprávní chování bylo ukončeno a (b) spor je v řízení před soudním dvorem nebo tribunálem, který má autoritu závazně mezi stranami rozhodnout.“*³⁴⁵ Konečně, protiopatření musí být ukončena, jakmile odpovědný stát dodržuje své závazky, které má ve vztahu k mezinárodně protiprávnímu chování.³⁴⁶

³⁴⁰ *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 49 (2) – (3), dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

³⁴¹ LESAFFRE, Hubert. Circumstances precluding Wrongfulness in the ILC Articles on State Responsibility: Countermeasures. In CRAWFORD, James, PELLET, Allain, OLLESON, Simon (eds.). *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 469-473.

³⁴² *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 52 (1) – (2), dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

³⁴³ Id. článek 50.

³⁴⁴ Id. článek 51.

³⁴⁵ Id. článek 52 (3).

³⁴⁶ Id. článek 53. Dále KAMTO, Maurice. The Time Factor in the Application of Countermeasures. In CRAWFORD, James, PELLET, Allain, OLLESON, Simon (eds.). *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 1169 - 1176.

Tyto podmínky ukazují, že jediným účelem povolení protiopatření v rámci mezinárodního práva není to, aby poškozený stát dostal náhradu své škody, ale podpoření dodržování mezinárodních pravidel.³⁴⁷

4.1.2 Prostředky nápravy v právu Evropské unie - exkurz

V rámci Evropské unie převažuje názor, že byl v rámci mezinárodního práva vytvořen zvláštní právní řád.³⁴⁸ Nicméně Evropská unie je stále mezinárodní organizací a vztahy v jejím rámci mezi členskými státy jsou na bázi mezinárodních smluv obdobně jako ve Světové obchodní organizaci. Způsob, jakým se Evropské unie vypořádává s porušeními těchto smluv je proto pro komparační účely pro obsah této práce důležitý.

Od počátku fungování Evropské unie hrály důležitou roli při zjišťování porušování smluv členskými státy soukromé osoby. Mohly buďto na porušování upozornit Evropskou komisi nebo se po Evropské komisi dožadovat podání žaloby na porušení smlouvy u Soudního dvora Evropské unie (*Court of Justice of the European Union*, CJEU). Alternativně se mohou jednotlivci pokusit požádat národní soud o zneplatnění smlouvy porušující opatření ze strany národních vlád, skrze uplatnění principů práva Evropské unie, které mají přímý účinek v národních právních řádech. Národní soudům je umožněno a někdy jsou též dokonce povinny, vyžádat si od Soudního dvora Evropské unie výkladové stanovisko v rámci řízení o předběžné otázce.

³⁴⁷ Více k tomuto obecně např. v NOORTMANN, Math. *Countermeasures in International Law: Five Salient Cases*. Gadjah Mada University Press, 2005.

³⁴⁸ Viz především v anglickém znění notoricky známá rozhodnutí CJEU, případ 26/62 Van Gend & Loos v. The Netherlands (1963), *Judgment of the Court of 5 February 1963* [online]. EUR-Lex [cit. 13.6.2015], dostupné na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61962CJ0026&from=ENECR_1> a CJEU, případ 6/64 Costa v. Enel (1964) *Judgment of the Court of 15 July 1964* [online]. EUR-Lex [cit. 13.6.2015], na WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61964CJ0006&from=EN>>. Pro detailnější analýzu toho, jak rozhodnutí Soudního dvora EU přispěla k odlišení od obecného mezinárodního práva viz RASMUSSEN, Morten. From Costa Enel to the Treaties of Rome: A Brief History of a Legal Revolution. In MADURO, Miguel Poiars, AZOULAI, Loic (eds.). *The Past and Future of EU Law: The Classics of EU Law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*, Oxford: Hart Publishing, 2010, s. 69-85.

Výše uvedené bylo v minulosti a v současné době stále je odlišujícím znakem právního pořádku Evropské unie. Samozřejmě též v rámci tohoto systému, může jeden člen žalovat druhého člena před Soudním dvorem Evropské unie z důvodu, že daný člen porušuje právo Evropské unie. Toto je více podobné tradiční podobě mezivládních soudních sporů v rámci mezinárodního práva veřejného.

Bez ohledu na to, jakým způsobem je postupováno při porušení smluv Evropské Unie, pokud členský stát Evropské unie odmítne implementovat rozhodnutí Evropského či národního soudu, a ponechá v platosti opatření porušující smlouvy Evropské unie, neexistuje žádné ustanovení v právu Evropské unie pro navazující prostředky nápravy.

V porovnání s obecným mezinárodním právem veřejným je zajímavé, že poškozený členský stát nemůže použít žádných protiopatření proti porušujícímu členskému státu, který se odmítl podrobit a přivést se do souladu s právem Evropské unie. Právo Evropské unie taktéž nepočítá s tím, aby mohly členské státy žádat jeden od druhého kompenzaci v reakci na porušení smluv Evropské unie. V porovnání s předchůdcem Světové obchodní organizace – GATT, se právo Evropské unie odlišuje také tak, že neobsahuje mechanismus, jako jsou odvetná opatření (obchodní sankce), sloužící k přinucení vzpurného členského státu Evropské unie k dodržování soudních rozhodnutí.

Za důležitý krok vpřed v rámci systému prostředků nápravy Evropské unie bylo považováno, když v roce 1993 Soudní dvůr Evropské unie získal pravomoc ukládat jednorázové sankce či peněžní pokuty členskému státu odmítajícímu implementaci soudního rozhodnutí.³⁴⁹

³⁴⁹ Nyní upraveno v článku 260 Smlouvy o fungování Evropské unie. Viz *Smlouva o fungování Evropské unie (Konsolidované znění)* [online]. EUR-Lex [cit. 13.6.2015], dostupné na WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>>. Především v případě, že dotčený člen nesplnil povinnost sdělit opatření provádějící směrnici přijatou legislativním postupem, může Komise, pokládá-li to za vhodné, navrhnout paušální částku nebo penále, již je dotyčný člen povinen zaplatit, ve výši, kterou považuje za přiměřenou okolnostem. Článek 260 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie.

4.1.3 Prostředky nápravy v rámci GATT

Tato část si klade za cíl stručně představit systém nápravných opatření v rámci systému GATT tak, aby byly objasněny výchozí body, se kterými pracovali tvůrci nového systému Světové obchodní organizace v oblasti prostředků nápravy.

Dohoda GATT neobsahovala speciální ustanovení pro prostředky nápravy. Jak bylo již výše zmiňováno, celé řízení v rámci GATT bylo upraveno jen ve dvou článcích, a to článku XXII a XXIII. Mnohem později byly tyto články nahrazeny dokumentem ze dne 28. listopadu 1979 s názvem „*Understanding on Notification, Consultation, Dispute Settlement and Surveillance*“.³⁵⁰ Jako doplněk výše zmiňovaných článků v oblasti prostředků nápravy posloužila především příloha nazvaná „*Agreed Description of the Customary Practice of GATT in the Field of Dispute Settlement (Article XXIII:2)*“, která založila v těchto záležitostech vcelku přesný proces. Stanoví, že hlavním účelem SMLUVNÍCH STRAN je zabezpečit zrušení protiprávního opatření a že vyrovnání by mělo sloužit jako dočasné opatření pouze v případech, kdy není proveditelná náprava právu protiprávního opatření. Dále, odvetné opatření bylo povoleno pouze jako poslední možnost (pokud by nebylo protiprávní opatření odstraněno v rozumné lhůtě) a bylo podmíněno autorizací SMLUVNÍCH STRAN.

Problémy s implementací nápravných prostředků ovšem přetrvaly. Některé státy stále využívaly možnosti blokování přijaté zprávy panelů, které mohly být přijaty jen konsensem všech SMLUVNÍCH STRAN. Bez přijetí zprávy panelu pak nebylo možno přikročit k nápravným opatřením. I když byla zpráva panelu přijata, existovala možnost zablokovat také autorizaci odvetného opatření.

Nicméně, v případě *US – Superfund* panel rozhodl, že uvalená daň, která rozlišovala mezi domácí surovou ropou a dováženými ropnými produkty z jiných zemí, na základě zákona *Superfund Act*, porušovala ustanovení dohody GATT o

³⁵⁰ Dostupné na stránkách Světové obchodní organizace v anglickém znění, *Understanding on Notification, Consultation, Dispute Settlement and Surveillance* [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/tokyo_notif_e.pdf>. Právní status tohoto dokumentu je nicméně nejasný, protože se pravděpodobně nejedná o samostatnou dohodu. Takový dokument ale mohl být přijat v rámci článku XXVI:1. Viz JACKSON, John H. *The World Trading System*, First Edition, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1989, s. 96. Tento dokument, jež byl jedním z výsledků Tokijského kola jednání, lze brát jako konečný výklad dohody GATT.

národním zacházení.³⁵¹ Spojené státy americké v tomto případě nezablokovaly přijetí zprávy panelu, ale odmítly se jí podrobit s odůvodněním, že účinky předmětného opatření (zákona *Superfund Act*) na obchod byly minimální a že opatření nezmenšilo ani nezrušilo výhody Evropských společenství a Kanady z dohody GATT. Evropská společenství a Kanada požádaly o autorizaci odvetného opatření, to však bylo zablokováno Spojenými státy.³⁵² Ve skutečnosti tedy v rámci GATT neexistovala povinnost dodržovat rozhodnutí panelu. Bylo ponecháno na diskreci sporných stran, zda chtějí dodržovat povinnosti pod dohodou GATT, nebo nikoliv.

Dále, řízení o prostředcích nápravy se často táhla velmi dlouhou dobu (několik let), protože strany často žádaly o další prodloužení času k implementaci rozhodnutí panelu. V případě *US – Section 337 Tariff Act* panel stanovil, že ustanovení 337 (*Section 337*) amerického celního zákona (*Tariff Act*) z roku 1930 nebyl v souladu s článkem III:4 dohody GATT a doporučil, aby se Spojené státy americké přivedly do souladu se svými závazky pod dohodou GATT.³⁵³ Spojené státy americké ale protahovaly tuto svou povinnost až do té doby, než dosáhly svých požadavků ohledně patentových záležitostí v Uruguayském kole jednání.³⁵⁴ Obdobně v případě *US – DISC* Spojeným státům americkým trvalo dvanáct let, než přijaly zákon, který nahradil protiprávní opatření.³⁵⁵

Konečně výjimkou nebylo ani to, že například v případech citlivých politických otázek státy často používaly jednostranná odvetná opatření bez toho, aby dodržovaly ustanovení o prostředcích nápravy v rámci dohody GATT. Především Spojené státy

³⁵¹ Viz obecně v anglickém znění *Report of the Panel L/6175 – 34S/136* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 11.3.2015], 17. června 1987, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/superfund.pdf>>.

³⁵² Viz v anglickém znění *Communication from Canada, United States – Taxes on Petroleum and Certain Imported Substances Follow-up on the Panel Report L/617* [online]. World Trade Organization [cit. 8.6.2015], 31. července 1989, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/91430270.pdf>.

³⁵³ Viz v anglickém znění *Report of the Panel L/6438* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 15.5.2015], 7. listopadu 1989, odst. 6.1-6.4. Dostupný na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/sec337.pdf>>.

³⁵⁴ SHRIVER, Ernst P. Separate But Equal: Intellectual Property Importation and the Recent Amendments to Section 337. *Minnesota Journal of Global Trade* 5, 1996.

³⁵⁵ Obecně k případu viz *Report of the Panel, United States Tax Legislation – “Domestic International Sales Corporation” (DISC), L/4422* [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 15.6.2015], 12. listopadu 1976, dostupný na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/usdisc.pdf>>.

americké hojně využívaly tohoto jednostranného odvetného opatření například na základě ustanovení 301 obchodního zákona (*Trade Act*) z roku 1974. V této souvislosti bylo jednostranně nařízeno odvetné opatření v jedenácti případech.³⁵⁶

Všechny tyto výše uvedené problémy byly zanechány tvůrcům dohod Světové obchodní organizace, aby navrhli změny a vylepšení tohoto systému.

4.1.4 Prostředky nápravy ve Světové obchodní organizaci a problémy s nimi související

Je potřebné hned zkraje výkladu o prostředcích nápravy ve Světové obchodní organizaci udělat poznámku, že dle článku 55 Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodní protiprávní chování Komise pro mezinárodní právo existuje princip obyčejového mezinárodního práva veřejného (princip *lex specialis*), dle kterého má speciální soubor pravidel stanovený mezi stranami prioritu před obecným souborem pravidel (mezinárodního práva veřejného) a reflektuje tak maximu *lex specialis derogat legi generalis*. Tedy, pravidla dle DSU, včetně pravidel týkajících se důsledků porušení práva Světové obchodní organizace, jsou speciálním souborem pravidel, a tedy tvoří systém *lex specialis* vůči obecným pravidlům mezinárodního práva veřejného do té míry, do jaké tvoří DSU soběstačný právní režim.

Řádný výkon primárních povinností práva Světové obchodní organizace skrze odstranění nekonsistentních opatření je primární formou reparace v rámci systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace.³⁵⁷ Toto bylo přímo inkorporováno do DSU jako hlavní cíl systému rozhodování sporů v případě neexistence oboustranně přijatelného řešení. Odnětí koncesí bylo označeno jako „*poslední prostředek*“.³⁵⁸

Hlavní formou reparace v rámci DSU je prostředek nápravy orientovaný do budoucna, což je v souladu s pravidly obecného mezinárodního práva. Členská země musí buďto upustit od daného opatření nebo jej musí pozměnit tím způsobem, aby

³⁵⁶ KOMURO, Norio. The WTO Dispute Settlement Mechanism – Coverage and Procedures of the WTO Understanding. *Journal of World Trade* 29, 1995, s. 74. Více o problematice jednostranných opatření BREWSTER, Rachel. Shadow Unilateralism: Enforcing International Trade Law at the WTO, *University of Pennsylvania Journal of International Economic Law* 30, 2009, s. 1133-1146.

³⁵⁷ Článek 3. odst. 7 DSU.

³⁵⁸ Id.

bylo toto opatření v souladu se souvisejícími mezinárodními závazky. Z výše uvedeného vyplývá, že není účelem těchto prostředků nápravy zahladit důsledky protiprávního chování - což je znakem retrospektivní složky restituce. Jak bylo ukázáno, tento typ reparace se vyvinul nejprve skrze praxi v rámci GATT a později byl výslovně inkorporován do DSU. Poskytuje tak další důkaz o přetrvávání základních forem reparace nejprve předpokládaných právem GATT a později kodifikovaných v rámci DSU, jako jedno ze základních pravidel práva Světové obchodní organizace.

Článek 3 odst. 7 DSU zjevně obsahuje hierarchii dostupných prostředků nápravy v rámci mechanismu rozhodování sporů ve Světové obchodní organizaci.³⁵⁹ Jak již bylo uvedeno, tento článek specifikuje, že prvotním cílem tohoto mechanismu je „obvykle zajistit, aby byla dotčená opatření odstraněna, jestliže jsou shledána neslučitelnými s ustanoveními jakékoli uvedené dohody“. To odsouvá vyrovnání na nižší stupeň žebříčku nápravných prostředků tím, že jasně stanoví, že: „K vyrovnáním lze přikročit pouze tehdy, jestliže je okamžité odstranění opatření neuskutečnitelné a pouze jako k dočasnému opatření na dobu, dokud nebude opatření, které je neslučitelné s uvedenou dohodou, odstraněno.“³⁶⁰

Na třetím a zároveň posledním místě, je k dispozici odvetné opatření: „(...) možnost suspendovat uplatnění koncesí nebo jiných závazků podle uvedených dohod na nediskriminačním základě, pokud jde o jiné Členy a za předpokladu, že k tomu Orgán pro řešení sporů dá souhlas.“³⁶¹

Existují, nicméně, výjimky z této hierarchie. Zejména v případech žalob podle článku XXIII:1(b) GATT (žaloba při neporušení), kdy opatření člena bylo shledáno

³⁵⁹ Článek 19 odst. 1 DSU a článek 22 odst. 1 DSU povrzuje hierarchii nastavenou článkem 3 odst. 7 DSU. Článek 19 odst. 1 v relevantní části stanoví: „V případě, že skupina odborníků (panel) nebo Odvolací orgán dospěje k závěru, že opatření je neslučitelné s uvedenou dohodou, doporučí, aby je dotčený Člen uvedl do souladu s takovou dohodou.“ (poznámky pod čarou vynechány). Článek 22 odst. 1 DSU v relevantní části stanoví: „Vyrovnání a suspenze koncesí nebo dotčených závazků jsou dočasnými opatřeními, která je možno použít v případě, že doporučení nebo rozhodnutí nejsou prováděna v rozumné lhůtě. Ani vyrovnání ani suspenze koncesí nebo jiných závazků nejsou nicméně žádoucí pro řádné provádění doporučení, směřujícího k uvedení opatření do souladu s uvedenými dohodami.“

³⁶⁰ Článek 3 odst. 7 DSU.

³⁶¹ Id.

jako narušující výhody jiného člena, není tento člen povinen k ukončení takového opatření.³⁶² Primární formou nápravy se v takovém případě stává vyrovnání.

V rámci DSU se zdá být v protikladu požadavek na ukončení opatření na straně jedné a požadavek změnit opatření tak, aby bylo v souladu s předmětnými závazky.³⁶³ Článek 19 DSU předepisuje, že pokud je opatření nekonzistentní se souvisejícími závazky, nápravným opatřením, které budou panely a Odvolací orgán doporučovat, bude uvedení ustanovení do souladu s uvedenou dohodou tak, aby bylo konzistentní se všemi souvisejícími závazky.

Po bližším prozkoumání jiných více specifických ustanovení DSU, při vzetí v úvahu širšího kontextu, v rámci kterého tato ustanovení operují a praxe panelů a Odvolacího orgánu se zdá, že doporučení změnit předmětné narušující opatření je standardem, spíše než doporučení ke zrušení takového opatření. Doporučení panelů a Odvolacího orgánu směřují spíše ke změně daného opatření než k jeho zrušení, tak jak tomu bylo také v případě GATT, kde obvyklým doporučením bylo doporučení, které mělo za cíl změnu daného opatření tak, aby bylo konformní se závazky daného člena v rámci systému.³⁶⁴

S ohledem na toto základní pravidlo existují případy, kdy dané dohody přímo předpokládají doporučení pro zrušení opatření. Je to zejména v případech, kdy je dané opatření zakázanou subvencí – v takovém případě by měl panel doporučit, aby stát, který svým opatřením zřídil zakázanou subvenci, tuto subvenci bezodkladně zrušil.³⁶⁵

Pouhá deklarace toho, že opatření není v souladu s právem nemusí automaticky znamenat odvolání či zrušení opatření v celém jeho rozsahu (zrušení v nejabsolutnějším slova smyslu). Je tedy předpokládána též možnost změny opatření, jejíž výsledkem může být též uvedení se do souladu s předmětnými závazky. Ať už je

³⁶² Článek 26 odst. 1 písm. a).

³⁶³ Článek 19 DSU v tomto není jednoznačný: „V případě, že skupina odborníků (panel) nebo Odvolací orgán dospěje k závěru, že opatření je neslučitelné s uvedenou dohodou, doporučí, aby je dotčený Člen uvedl do souladu s takovou dohodou.“

³⁶⁴ Panel Světové obchodní organizace s k této problematice vyjadřoval v anglickém znění např. v *Report of the Panel WT/DS33/R* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 6. ledna 1997, odst. 34, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=61227&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁶⁵ Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních, článek 4 odst. 7.

forma jakákoliv, vždy je cílem nápravného opatření to, aby byl eliminován nesoulad se závazky v rámci Světové obchodní organizace a nerušený výkon primárních závazků vyplývajících z členství v ní.

Na rozdíl od obecného mezinárodního práva, reparace skrze tuto omezenou formu restituce v rámci práva GATT/WTO není pouze jediným primárním prostředkem nápravy, ale je také ve skutečnosti jediným nárokem v rámci tohoto systému (s výjimkou nároků v rámci žalob při neporušení, jak je zmiňováno výše). Navíc, řešení není v rámci Světové obchodní organizace takové, že by jeho použití bylo pouhou možností. Byl stanoven *de iure* předpoklad, dle něhož členské země budou vždy v pozici, aby přijaly nápravné opatření a zrušily opatření narušující právo Světové obchodní organizace. Fakt, že mohou nabídnout též vyrovnání, neruší či nevyvrací tento předpoklad. Obdobný předpoklad, který se týká formy reparace, není k nalezení v teorii státní odpovědnosti v rámci obecného mezinárodního práva.

Vyrovnaní i odvetné opatření byli původně koncipované jako vyvažující nástroje, jejichž cílem bylo obnovit ztracenou rovnováhu práv a povinností či rebalancování obchodních koncesí. Dnes jsou spíše chápány praxí jako sankce či represivní opatření za nedodržení rozhodnutí či doporučení přijatých Orgánem pro řešení sporů. Obecným účelem prostředků nápravy by mělo být vyvinutí tlaku na člena Světové obchodní organizace, který svým chováním porušuje pravidla a přinucení nespolupracujícího člena ke spolupráci. Níže bude uvedeno, že ne vždy je tohoto účelu dosaženo. Pokud se narušující člen rozhodne ignorovat rozhodnutí, DSU nabízí pouhé dvě, dalo by se říci neefektivní, sankce.

4.1.5 Vyrovnání

Zatímco v obecném mezinárodním právu je kompenzace nejdříveji používanou formou reparace, použití vyrovnání v rámci Světové obchodní organizace je jenom vzácností. Vyrovnání (v originále *compensation*) v rámci práva GATT/WTO není navíc chápáno shodně jako termín kompenzace v rámci obecného mezinárodního práva. Není to platba, která by měla za účel nahradit škodu způsobenou protiprávním chováním. Kompenzace v rámci obecného mezinárodního práva má retroaktivní charakter, kdežto vyrovnání v rámci Světové obchodní organizace má spíše charakter

opatření orientovaného do budoucna, protože nabízí náhradu za škodu, kterou mohl žalující člen předpokladatelně utrpět v důsledku (dočasného) nedostatku implementace ze strany narušitele pravidel.

Tedy, vyrovnání, jako podpůrná forma reparace, je pouze dočasným opatřením, a to až do zrušení opatření, které není v souladu se závazky Světové obchodní organizace. V této souvislosti je potřebné také poznamenat, že při nastavování tohoto systému se členské země snažily o to, aby se zabránilo skrze vyrovnání „nákupu beztrestnosti“ (*purchase of immunity*), a to omezením jeho použitelnosti jako pouze dočasného opatření. Pokud by byl výsledek opačný, znamenalo by to vytvoření systému, kde by členské země s dostatkem finančních zdrojů byly schopné zachovat s právem Světové obchodní organizace nekonzistentní opatření po velmi dlouhou dobu, možná i napořád a členové s menším množstvím zdrojů by tak byli ve velké nevýhodě.

Teoreticky vzato, vyrovnání má za účel obnovit ztracenou ekonomickou rovnováhu, nebo práva a závazky vyplývající z členství ve Světové obchodní organizaci, zatímco probíhá implementace přijatých rozhodnutí nebo doporučení. V praxi nicméně vyrovnání nenabízí žádnou uspokojivou nápravu.

Členové Světové obchodní organizace jsou jediné strany s takovým právním postavením, které dovoluje použití pravidel a postupů mechanismu rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace, ať už na straně žalující nebo na straně odporující. Ve velké většině případů členské země iniciují formální kroky k rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace když to od nich požadují volební lobby, zájmové skupiny či soukromí ekonomičtí hráči. V případě nepříznivého rozhodnutí bude vyrovnání s největší pravděpodobností nabídnuto odporujícím členem v úplně jiném sektoru, než jakého se týkalo nekonzistentní opatření. Pro vládu žalujícího člena to případně znamená, že musí oznámit své zájmové skupině či exportérovi, že i přes získání příznivého rozhodnutí před panelem či Odvolacím orgánem přijala vyrovnání dotýkající se úplně jiného sektoru, než kterého se týkal daný spor. To je politická sebevražda.

I narušující člen ovšem může mít problém s nalezením průmyslového odvětví na domácím trhu, které by dobrovolně poskytlo, například, snížení cel konkurenčním

dovozcům ze zahraničí proto, aby byl jiný sektor průmyslu chráněn protiprávním opatřením. Protože nabídnutí vyrovnání se často týká sektorů odlišných od těch, které jsou přímo ovlivněny porušujícím opatřením, je zřejmé, že výkon primárního pravidla je jediná uspokojivá forma nápravy.

Když některý člen nedodrží pravidla Světové obchodní organizace, nápad zmenšit v takovém případě obchodní bariéry cestou snížení celních sazeb nebo zvýšení dovozních kvót, se při nastavování tohoto prostředku nápravy mohl zdát jako dobré řešení. Hlavním nedostatkem vyrovnání, jako nápravného prostředku, který je k dispozici v rámci DSU je nicméně to, že je předmětem dohody s členem porušujícím právo. Jinými slovy, porušující strana musí s poskytnutím vyrovnání souhlasit.³⁶⁶

Tato vlastnost vyrovnání spočívající v jeho dobrovolnosti způsobuje, že žalující strany preferují odvetné opatření, protože při vyrovnání je to porušující člen, kdo má kontrolu nad situací v tom smyslu, že může kdykoliv vyrovnání jednostranně ukončit, pokud nabude dojmu, že již z jeho strany nedochází k porušení práva Světové obchodní organizace. Dávat takové právo veta porušující straně se zdá být velmi zvláštní, protože v zásadě dělá tento druh nápravného prostředku nepoužitelným.

Jak již bylo zmíněno výše, použití vyrovnání musí být také v souladu s požadavkem režimu nejvyšších výhod (MFN) obsaženém v dohodách Světové obchodní organizace.³⁶⁷ To znamená, že v případě vyrovnání ve formě redukování cel na určité produkty, získává benefity z vyrovnání nejenom žalující strana, ale též ostatní členové vyvážející produkty do státu narušitele. Tedy, i na sporu nepodílející se členové budou mít v případě použití vyrovnání stejnou úroveň přístupu na trh jako člen, který je žalující stranou. To je samozřejmě daleko větší úroveň (konkurenčního) přístupu na trh narušitele pravidel, než pokud by bylo vyrovnání poskytnuto pouze žalující straně.

Lze tedy shrnout, že vyrovnání upravené v rámci článku 22 DSU je založené na dobrovolné bázi a s účinky pouze do budoucna. Tedy obě strany musí s vyrovnáním souhlasit a vyrovnání se týká pouze náhrady v budoucnu vzniklé škody. Vyrovnání

³⁶⁶ Článek 22 odst. 1 jasně stanoví, že vyrovnání je dobrovolné.

³⁶⁷ Článek 22 odst. 1 DSU společně s článkem I:1 GATT.

musí být v souladu s dotčenými dohodami Světové obchodní organizace, což je důležité zejména ve vztahu k režimu nejvyšších výhod.³⁶⁸

V praxi se tedy vyrovnání kvůli jeho vlastnostem příliš nepoužívá. K dnešnímu dni se strany sporu dohodly na vyrovnání jen ve velmi málo případech. Například v případě *Japonsko – Alcoholic Beverages II* se strany dohodly na vyrovnání, které bylo ve formě dočasných, dodatečných koncesí přístupu na trh pro některé produkty exportního zájmu původních žalujících stran. Lze udělat závěr, že vyrovnání, tak jak je nastavené dnes, žádným způsobem nepomáhá odstranit opatření, které porušuje právo Světové obchodní organizace.

4.1.6 *Suspenze koncesí či jiných závazků (odvetné opatření)*

Protože vyrovnání, jako první možný podpůrný prostředek nápravy v rámci DSU, jen těžko vyvolá u narušitele kýžený efekt, tedy uvedení opatření do souladu s právem Světové obchodní organizace, žalujícím stranám zbývá poslední možný nápravný prostředek vůči narušiteli, a to suspenze koncesí či jiných závazků (neboli odvetné opatření). Velikou výhodou odvetného opatření je to, že je bez dalšího proveditelné (*self-implementing*) v okamžiku, kdy ho Orgán pro řešení sporů schválí. Tedy nevyžaduje se souhlas druhé strany sporu s jeho zavedením. Kromě toho, zřejmě nejvýraznějším znakem odvetného opatření je hrozba jeho použitím sama o sobě. Taková hrozba je častokrát hodnotnější než použití samotného odvetného opatření.³⁶⁹

Například v případě *Australia – Salmon*, v rámci kterého Austrálie neimplementovala rozhodnutí v rozumné lhůtě, byla Kanada nucena požádat Orgán pro řešení sporů o autorizaci odvetného opatření v celkové hodnotě čtyřicet pět milionů kanadských dolarů. V návaznosti na to Austrálie přivedla svá opatření do

³⁶⁸ Viz Článek 22 odst. 1 DSU.

³⁶⁹ Viz KIMBLE, Tina Potuto. Anticipatory Compliance with WTO rules and the Erosion of U.S. Sovereignty. *Quinnipiac Law Review*, Vol. 25, 2006, s. 97-101. MOVESIAN, Mark L. Enforcement of WTO Rulings: An Interest Group Analysis. *Hofstra Law Review*, No.1, Vol. 31, 2003, s. 10-11. DAVEY, William J., The World Trade Organization's Dispute Settlement System. *South Texas Law Review*, Vol. 42, 2001, s. 1199-1207.

souladu s právem a bylo dosaženo vzájemně akceptovatelného řešení implementace.³⁷⁰

I když je třeba dodat, že existují též opačné názory, které říkají, že hrozba odvetným opatřením není sama o sobě účinná,³⁷¹ případně, že hrozba odvetným opatřením není účinným nástrojem pro rozvojové země.³⁷² S posledně uvedeným názorem se lze ztotožnit.

Čl. 22 odst. 1 DSU v relevantní části stanoví následující:

„Vyrovnání a suspenze koncesí nebo jiných závazků jsou dočasnými opatřeními, která je možno použít v případě, že doporučení nebo rozhodnutí nejsou prováděna v rozumné lhůtě. Ani vyrovnání, ani suspenze koncesí nebo jiných závazků nejsou nicméně žádoucí pro řádné provádění doporučení směřujícího k uvedení opatření do souladu s uvedenými dohodami.“

DSU tak dává jasně najevo, že i odvetné opatření, stejně tak jako vyrovnání, je opatření dočasné, a tedy není alternativním nápravným opatřením, které by mohly členské země používat namísto toho, aby svůj právní řád přivedly do souladu s danými dohodami Světové obchodní organizace.³⁷³

Odvetné opatření je ve srovnání s vyrovnáním ale velmi rozdílné povahy. Není zde požadavek na to, aby sporné strany k tomuto opatření navzájem souhlasily. Když rozumná lhůta pro implementaci uplyne a sporné strany se nejsou schopné domluvit na vyrovnání, poškozená strana může požadovat autorizaci od Orgánu pro řešení sporů k tomu, aby mohla použít odvetné opatření v podobě suspenze koncesí nebo jiných závazků proti porušující straně. Protože Orgán pro řešení sporů rozhoduje o

³⁷⁰ Viz v anglickém znění *Recourse by Canada to Article 22.2 of the DSU WT/DS18/12* [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 15. července 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=30289&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁷¹ BUSCH, Marc L., REINHARDT, Eric. Bargaining in the Shadow of the Law: Early Settlement in GATT/WTO Disputes. *Fordham International Law Journal*, Vol. 24, 2000, s. 163-164.

³⁷² BORGHT, Kim Van der, The Review of the WTO Understanding on Dispute Settlement: Some Reflections on the Current Debate, *American University International Law Review*, Vol. 14, 1999, s. 1223, 1232 (1999).

³⁷³ Viz Článek 22 odst. 1 a Článek 22 odst. 8 DSU.

takové žádosti pomocí negativního konsenzu,³⁷⁴ poskytnutí autorizace k tomuto opatření je tak kvazi-automatické.

Odvetné opatření často spočívá v drastickém navýšení cel na strategicky vybraných produktech vývozu strany narušitele pravidel.³⁷⁵ Odvetné opatření tedy vytváří politický a ekonomický tlak na právo narušující stranu tak, aby uvedla svůj právní řád do souladu s pravidly a rozhodnutími Světové obchodní organizace. Výrobci a obchodníci s produkty, které zasáhla zvýšená cla, typicky ti, kteří nemají prospěch z nekonzistentního opatření, často vehementně u vlády svého státu lobují za zrušení nebo změnu opatření, které není konzistentní s pravidly Světové obchodní organizace.

Jedním dechem je však, bohužel, nutné také dodat, že několik případů ukázalo, že nebylo možné narušitele donutit k dodržování práva ani v případě, když vůči němu bylo odvetné opatření široce použito.³⁷⁶ V několika případech například Orgán pro řešení sporů autorizoval Spojené státy americké k použití odvetného opatření vůči Evropským společenstvím. Nicméně, ani odvetné opatření použité takovou ekonomickou silou jakou jsou Spojené státy nestačilo k tomu, aby donutilo Evropská společenství k poslušnosti a k dodržení rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů.

Nabízí se tedy logicky otázka, jak může země s malou ekonomikou realisticky očekávat, že donutí k poslušnosti země se silnou ekonomikou? Rozvojové a malé země ještě nikdy odvetné opatření nepoužily, a to ani pokud bylo autorizováno Orgánem pro řešení sporů.³⁷⁷

³⁷⁴ Negativní konsensus znamená, že doporučení panelu nebo Odvolacího orgánu jsou přijata, ledaže všichni členové Světové obchodní organizace hlasují konsensem proti jeho přijetí.

³⁷⁵ Například v rámci případu *EC – Bananas III* WT/DS27, Spojené státy americké navýšily cla na pečlivě vybraných produktech dovážených z Evropských společenství, a to až o 100%.

³⁷⁶ Předními případy jsou případy *EC – Bananas III* WT/DS27 a *EC – Hormones* WT/DS26. Viz také obecně PRINCEN, Sebastiaan. *EC Compliance with WTO Law: The Interplay of Law and Politics. European Journal of International Law*, Vol. 15, No. 3., 2004, s. 569-570 nebo BRIMEYER, Benjamin L. *Bananas, Beef, and Compliance in the World Trade Organization: The Inability of the WTO Dispute Settlement Process to Achieve Compliance from Super Power Nations. Minnesota Journal of Global Trade* 10, 2001, s. 147-163.

³⁷⁷ DAVEY, William J. *Compliance Problems in WTO Dispute Settlement. Cornell International Law Journal*, Vol. 42, Issue 1, Article 5, 2009, s. 124.

Toto odvetné opatření zjevně zvýhodňuje země se silnou ekonomikou, když takové země mají daleko větší možnost jeho použití. Země s malými ekonomikami čelí chmurné realitě. Je to dáno tím, že když je žalující strana nucena uplatnit odvetné opatření vůči narušiteli práva, ekonomika žalující strany je do určité míry také zasažena. Když země se slabší ekonomikou zvažuje použití takovýchto opatření proti zemi se silnou ekonomikou, ekonomické implikace a důsledky takové akce ji mohou od takového kroku odradit. To se stalo například Ekvádoru v dále uvedeném případě.

Ekvádor byl původní žalující stranou v případě *EC – Bananas III* a ve výsledku sporu byl ponechán bez jakékoliv nápravy. Rozhodci v rámci tohoto případu zjistili, že Ekvádor, jako rozvojová země, se ocitl v situaci, kdy „není realistické nebo možné uplatnit odvetné opatření vůči Evropským společenstvím, ekonomicky rozvinuté krajině.“³⁷⁸

Protože zdárné použití odvetného opatření je založeno na dostatečné ekonomické síle žalující strany, odvetné opatření ze strany členské země se slabou ekonomikou nebude mít příliš velký vliv na ekonomiku vyspělých zemí. Tento fakt vychází z nevyhnutelné ekonomické a politické nerovnosti mezi členskými zeměmi Světové obchodní organizace. Stručně řečeno, odvetné opatření je vysoce závislé na ekonomické síle stran sporu. Rozvojové země již vyjádřily tuto obavu, když poznamenaly, že „obrovská nerovnováha v obchodních vztazích mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi klade vážné překážky na schopnost rozvojových zemí vykonávat svá práva ve vztahu k odvetným opatřením“.³⁷⁹ „Malý“ člen Světové obchodní organizace je velmi omezen ve svojí schopnosti použít odvetné opatření proti

³⁷⁸ Viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrators, European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/ARB/ECU* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 24. března 2000, s. 33, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=11296,67983,49243,15172,17315,24277,5891,60108,41759,29565&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

³⁷⁹ V anglickém znění *Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on the Dispute Settlement Understanding: Special and Differential Treatment for Developing Countries, Proposals on DSU by Cuba, Honduras, India, Indonesia, Malaysia, Pakistan, Sri Lanka, Tanzania and Zimbabwe, TN/DS/W/19* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 9. října 2002, s. 1, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62848&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

„velkému“ členu, ale naopak, toto opatření může být velmi efektivním nástrojem k použití pro „velkou“ zemi vůči zemi „malé“.

Navíc, někteří autoři³⁸⁰ naznačují, že pokud menší země použije tento typ nápravného prostředku (sankce), může země s větší ekonomikou odpovědět tím způsobem, že použije nějaké protiopatření vně systému Světové obchodní organizace, jako například v oblasti rozvojové pomoci. Dále mohou vzniknout také jiné politické důsledky jako reakce na takové „ekonomické sankce“. Země, která je ekonomicky závislá na dovozu, reálně nemůže odstříhnout svůj trh od země, která je lídrem světové ekonomiky, protože by bylo více pravděpodobné, že poškodí ekonomiku vlastní, než že se mu podaří přinutit zemi s vyspělou ekonomikou k dodržování práva Světové obchodní organizace.

Charnovitz vysvětluje tento fenomén výstižně, když říká: *“Největším problémem s odvetnými opatřeními (sankcemi) WTO je to, že čelí takového odvetného opatření (sankce) koušou zemi, která odvetná opatření (sankce) uložila.”*³⁸¹ Jinak řečeno, největším problémem s odvetnými opatřeními je často to, že nejvíce je negativně zasažena ta země, která se domáhá uložení odvetného opatření. Proto, čím více je daná země závislá na importu, tím menší je její schopnost efektivně ukládat odvetná opatření.³⁸²

V souvislosti s koncesemi nebo jinými závazky, které mohou být suspendovány, článek 22 odst. 3 DSU stanoví v relevantní části, že:

„Při posuzování, kterou koncesi nebo jiný závazek suspendovat, se bude žalující strana řídit následujícími principy a postupy:

Zásadně platí, že žalující strana by se měla nejprve snažit suspendovat koncese nebo jiné závazky, týkající se stejného sektoru/ů, ve kterých panel nebo Odvolací orgán shledal porušení nebo jiné zrušení nebo zmenšení výhod;

³⁸⁰ Například PAUWELYN, Joost. Enforcement and Countermeasures in the WTO: Rules are Rules – Toward a More Collective Approach. *American Journal of International Law*, Vol. 94, 2000, s. 338.

³⁸¹ CHARNOVITZ, Steve. Rethinking WTO Trade Sanctions. *American Journal of International Law*, Vol. 95, 2001, s. 814.

³⁸² Id. s. 816 - 817.

Jestliže tato strana usoudí, že není praktické nebo účinné suspendovat koncese nebo jiné závazky v tomtéž sektoru (sektorech), bude se snažit suspendovat koncese nebo jiné závazky v jiných sektorech podle téže dohody;

Jestliže tato strana usoudí, že není praktické nebo účinné suspendovat koncese nebo jiné závazky v jiných sektorech podle téže dohody a že okolnosti jsou dostatečně závažné, může se snažit suspendovat koncese nebo jiné závazky podle jiné uvedené dohody.“³⁸³

Jinak řečeno, pokud se porušení práva Světové obchodní organizace dotýkájí závazku týkajícího se obchodu se zbožím, obchodu ve finančních službách, nebo ochrany patentů, suspenze koncesí nebo jiných závazků by měla být dosahováno v těchto stejných sektorech. Pokud to není praktické nebo účinné, pak suspenze může být dosaženo v jiném sektoru nebo pod jinou dohodou. Tento postup je znám jako tzv. „*cross-retaliation*“ nebo-li křížové odvetné opatření či odvetné opatření napříč sektory/dohodami.

Tato odvetná opatření mohou ale nepříznivě ovlivnit „nevinné kolemjdoucí“, tedy jiné sektory (řekněme výrobce baterií), které nemají nic společného s původním sporem (řekněme se sporem týkajícím se produkce banánů), tím, že jsou odvetnými opatřeními právě ve svém sektoru zasaženi (v případě křížového odvetného opatření). S tím také souvisí poznámka, že odvetné opatření (vůči dovozu baterií) neudělá nic pro zmírnění škod, které utrpěl sektor produkce a prodeje banánů v důsledku protiprávního opatření.

Takové křížové odvetné opatření je ovšem požadováno jen velmi zřídka. V případě *EC – Bananas III* Ekvádor požadoval a Orgán pro řešení sporů autorizoval suspenzi koncesí nebo jiných závazků pod jinou dohodou (dohodou TRIPS) než dohodami, které byly předmětem sporu (GATT 1994 a GATS).³⁸⁴ V rámci případu

³⁸³ Pro definici konceptu sektoru a pro další pravidla s tímto spojená, viz článek 22 odst. 3 písm. (d) - (g).

³⁸⁴ Viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrators, European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/ARB/ECU* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 24. března 2000, odst. 1, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=11296,67983,49243,15172,17315,24277,5891,60108,41759,29565&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

US – Gambling, tedy sporu ve kterém panel a Odvolací orgán zjistil, že opatření Spojených států nebyly konzistentní s dohodou GATS, Antigua a Barbuda požádaly o autorizaci k suspenzi koncesí nebo jiných závazků v rámci dohody GATS a TRIPS.³⁸⁵

Jak uvedl týdeník *Bridges*:³⁸⁶ Antigua si byla vědoma toho, že použití odvetného opatření proti americkému zboží a službám by mělo nepřiměřený nežádoucí účinek na vlastní populaci: 48,9 % zboží a služeb dovozu jejich země přichází ze Spojených států, naproti tomu export země do Spojených států tvoří méně než 0,02 %. Může být tedy řečeno, že použití odvetného opatření v oblasti služeb, jako například zákaz některým americkým společnostem působit v zemi, by bylo výrazně nedostatečné ke kompenzování ztrát ve výši přes 3,4 miliardy amerických dolarů, které Antigua utrpěla. Antigua tvrdila, že odvetné opatření napříč sektory bylo nutné, protože její herní průmysl a celková ekonomika by nadále musela trpět ztráty, pakliže by Spojené státy neukončily jejich opatření spočívající v omezení hazardních her. Proto tato země požádala o autorizaci suspenze jejich závazků vůči Světové obchodní organizaci k ochraně autorských práv, ochranných známek, průmyslových vzorů, patentů a ochrany údajů, jakož i o suspenze liberalizačních závazků v sektoru komunikačních služeb.

Někteří akademici se domnívají (viz v dalších kapitolách), že odvetné opatření napříč sektory proti právům duševního vlastnictví může dát menším zemím nějaký vliv na státy se silnou ekonomikou tak, aby se podvolily pravidlům Světové obchodní organizace. Nicméně, i kdyby bylo státu Antigua povoleno beztrestně porušovat americké patenty, ochranné známky a autorská práva, zákonné kopie, které by takto byly vyprodukovány, by mohly být prodávány jenom ve státě původu – tedy v malém množství, na malém trhu - malého státu. Není zřejmé, zda by ze strany Antiguy došlo k porušení mezinárodních pravidel, kdyby například začala vyvážet „kopírované“ americké léky třeba do Evropské unie.

³⁸⁵ Viz v anglickém znění *Recourse by Antigua and Barbuda to Article 22.2 of the DSU, WT/DS/285/22* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 22. června 2007, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=81492&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁸⁶ *Bridges, Weekly Trade News Digest*, 4 July 2007 [online]. IPRsonline.org [cit. 15.6.2015], Volume 11, No. 24, dostupné na WWW: <<http://www.iprsonline.org/weekly/07-07-04/story3.htm>>.

Pro naprostou objektivitu je ale nutné dodat, že ne všichni odborníci jsou k odvetnému opatření kritičtí. Někteří jsou toho názoru, že současné nastavení přináší správnou rovnováhu mezi potřebami mnohostranného obchodního systému a tím, co jsou ochotné a schopné členské země Světové obchodní organizace (s obavou o svou vlastní suverenitu) akceptovat.³⁸⁷ Jiní argumentují, že jakékoliv vylepšení systému prostředků nápravy nepřinese významnější změnu pro rozvojové země a že od zemí, které porušují právo Světové obchodní organizace, ani nemůže být očekáváno, že by měly své závazky k nápravě dodržovat.³⁸⁸ Další se dostali tak daleko, že navrhují, že pokud by měla v této oblasti vůbec nastat nějaká změna, měla by jasně počítat s tím, aby všichni členové Světové obchodní organizace měli buď možnost operovat v souladu s pravidly této organizace, anebo se od nich odchýlit a v takovém případě nahradit škodu, pokud věří, že je to více efektivní.³⁸⁹

Jak již bylo zmíněno, velký problém odvetného opatření spočívá v tom, že úspěšnost jeho použití velmi závisí na politické a ekonomické síle daného člena. To je v rozporu s koncepcí „*rule-oriented*“ přístupu, tedy systému postaveném na dodržování právních pravidel, ke kterému by Světová obchodní organizace chtěla především směřovat. Dalo by se tedy říci, že používáním odvetných opatření se Světová obchodní organizace od tohoto přístupu spíše vzdaluje.

Odvetné opatření má formu suspendování koncesí nebo jiných závazků, což znamená vytváření dalších obchodních bariér proti zahraničnímu dovozu. Tedy, obecně řečeno, dochází k omezování mezinárodního obchodu. Takové nastavení je spíše kupeckého charakteru založené na předpokladu, že vývoz je ekonomické plus a dovoz je ekonomické mínus. Takový přístup může ohrozit princip obchodu v rámci

³⁸⁷ Například SYKES, Alan O. Optimal Sanctions in the WTO: the Case for Decoupling (and the Uneasy Case for the status quo). In BOWN, Chad P. and PAUWELYN, Joost (eds.), *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*, New York: Cambridge University Press, 2010, s. 339 - 359.

³⁸⁸ Například BOHANES, Jan, GARZA, Fernanda. Going Beyond Stereotypes: Participation of Developing Countries in WTO Dispute Settlement. *Trade, Law and Development*, Vol. IV, No. 1, 2012, s. 45 - 124.

³⁸⁹ Viz SYKES, Alan O. The Remedy for Breach of Obligations under the WTO Dispute Settlement Understanding Damages or Specific Performance? In BRONCKERS, M., QUICK, R. Quick (eds.). *New Directions in International Economic Law*. Kluwer Law International, 2000, s. 346 – 357 nebo POSNER, Eric A., SYKES, Alan O. *Efficient Breach of International Law: Optimal Remedies, 'Legalized Noncompliance,' and Related Issues*. University of Chicago Law & Economics, Olin Working Paper No. 546; Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 409, 2011.

Světové obchodní organizace tím, že podpoří myšlenku, že ochrana domácích trhů je výhodná. Výhody volného obchodu by byly používáním odvetného opatření snižovány, a to především v kontrastu se situací, kdy by bylo právo Světové obchodní organizace dodržováno.

Zdá se tedy velmi zvláštní, že by člen Světové obchodní organizace, který chce podpořit volný obchod, měl zájem implementovat jakékoliv obchodní omezení. Jak Charnovitz výstižně upozornil za použití trefné analogie: „*Světová zdravotnická organizace neumožňuje jedné straně, aby šířila viry do druhé. Světová organizace duševního vlastnictví nebojuje proti pirátství pirátstvím*“.³⁹⁰

Úroveň (výše) odvetného opatření je obecně stanovena ode dne uplynutí rozumné lhůty pro implementaci rozhodnutí nebo doporučení Orgánu pro řešení sporů. Například Antigua v rámci výše zmiňovaného případu požadovala autorizaci suspenze koncesí ve výši 3,4 miliardy amerických dolarů ročně.³⁹¹ Pro určení úrovně (výše) suspenze koncesí, článek 22 odst. 4 DSU stanoví, že:

„*Úroveň suspenze koncesí nebo jiných závazků, povolené DSB, bude úměrná úrovni zrušení nebo zmenšení výhod.*“

Spory mezi stranami co se týče suspenze koncesí nebo co se týče toho, jestli pravidla dle článku 22 odst. 3 byla dodržována, jsou pak rozhodovány prostřednictvím arbitráže u původního panelu.³⁹² Tato arbitráž také prověří, zda člen, který využívá odvetného opatření:

³⁹⁰ CHARNOVITZ, Steve. Should the Teeth be Pulled? An Analysis of WTO Sanctions. In KENNEDY D., SOUTHWICK J. (eds.) *The Political Economy of International Trade Law*, Cambridge University Press, 2002, s. 622.

³⁹¹ Arbitráž dle Článku 22 odst. 6. DSU rozhodla, že Antigua může požádat Orgán pro řešení sporů o autorizaci suspendování závazků podle dohody TRIPS ve výši nepřekračující 21 milionů amerických dolarů ročně. Viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrator – Measures Affecting the Cross - Border Supply of Gambling and Betting Services - Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS285/ARB* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 21. prosince 2007, odst. VI.1, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=80129&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁹² V případě *US – Offset Act (Byrd Amendment)*, arbitři stanovili, že míra zrušení nebo zmenšení, které v daném roce utrpěla původní žalující strana by mohla být považována za totožnou s protiprávními výplatami za předešlý rok vynásobené určitým koeficientem. Co se týče problémů, které vyvstávají v souvislosti se suspenzí závazků spíše než se suspenzí koncesí, viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrators, Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU United States – Anti-dumping Act of 1916 WT/DS136/ARB* [online]. World Trade Organization [cit. 15.6.2015], 24.

„(...) zvážil objektivně potřebná fakta a zda na základě těchto faktů mohl věrohodně dospět k závěru, že nebylo praktické nebo účinné domáhat se suspenze v rámci stejného sektoru pod stejnou dohodou nebo pouze pod jinou dohodou.“³⁹³

Odvětná opatření nebyla nikdy formálně užita pod systémem GATT a k dnešnímu dni byla aplikována pouze v několika málo případech v rámci systému Světové obchodní organizace. Byly to například případy *EC – Bananas III*,³⁹⁴ *EC – Hormones*,³⁹⁵ *US – FSC*³⁹⁶ a *US – Offset Act (Byrd Amendment)*.³⁹⁷ V období od ledna 1995 do října 2007, Orgán pro řešení sporů autorizoval odvětná opatření v sedmi případech.³⁹⁸ Pro ilustraci, ve čtyřech ze sedmi případů, ve kterých Orgán pro řešení autorizoval odvětné opatření, poškozené strany skutečně suspendovaly koncese

února 2004, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=87958&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁹³ V anglickém znění *Decision by the Arbitrators, European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU WT/DS27/ARB/ECU* [online]. World Trade Organization [cit. 15.6.2015], 24. října 2000, odst. 52, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=67983,15172,29944&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

³⁹⁴ Pro větší detail viz v anglickém znění *Report of the Appellate Body, European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Article 21.5 of the DSU by the United States, WT/DS27/AB/RW/USA* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 26. listopadu 2008, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=85919,69466,72710,78954,67280,71796,84710,94178,66735,97436&CurrentCatalogueIdIndex=8&FullTextSearch=>>.

³⁹⁵ Pro větší detail viz v anglickém znění *Report of the Appellate Body, United States – Continued Suspension of Obligations in the EC – Hormones Dispute, WT/DS320/AB/R* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 16. října 2008, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=94408&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁹⁶ Pro větší detail viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrator, United States – Tax Treatment for "Foreign Sales Corporations" – Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS108/ARB* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 30. srpna 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=103897&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁹⁷ Pro větší detail viz v anglickém znění *Decision by the Arbitrator, United States - Continued Dumping and Subsidy Offset Act of 2000, Original Complaint by Canada - Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS234/ARB/CAN* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 31. srpna 2004, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=52977&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

³⁹⁸ Viz *Update of WTO Dispute Settlement Cases, WT/DS/OV/31* [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 22. srpna 2007, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=77113&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

či jiné závazky. Například v případě *EC – Bananas III* (odvetné opatření Spojených států amerických ve výši 191,4 milionů amerických dolarů ročně), v případě *EC – Hormones* (odvetné opatření Spojených států amerických a Kanady ve výši 116,8 milionů amerických dolarů a 11,3 milionů kanadských dolarů), či v případě *US – Offset Act (Byrd Amendment)* (odvetné opatření Evropských společenství, Kanady a Japonska ve výši 27,8 milionu amerických dolarů, 11,2 milionu amerických dolarů a 52,1 milionu amerických dolarů ročně).

Tím, že je úroveň (výše) odvetného opatření obecně stanovena ode dne uplynutí rozumné lhůty pro implementaci, má v tomto smyslu odvetné opatření účinky pouze do budoucna. Tedy není retroaktivní a zanechává tak škodu vzniklou v minulosti bez náhrady.³⁹⁹ Člen, který porušuje pravidla, tak může bezstarostně užívat výhod, které mu přináší protiprávní opatření, až do doby uplynutí rozumné lhůty k implementaci.

Účinek odvetného opatření pouze do budoucna má tak závažný nedostatek spočívající v tom, že silně pobízí členy k pozdržování implementací v tom smyslu, že je pro ně výhodné, aby požadovali dlouhé rozumné lhůty k implementaci, nebo aby se dožadovali procesu přezkumu dodržování doporučení nebo rozhodnutí.⁴⁰⁰

Jinak řečeno, odvetné opatření postrádá zastašující účinek proti potenciálním narušitelům práva a může podpořit průtahy a nežádoucí otálení stran v procesu řešení sporů. Proto odvetné opatření ve formě, jak je upraveno dnes, zcela zřetelně nepodporuje cíl bezodkladného provádění doporučení a rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů.

4.1.7 Problémy rozumné lhůty k implementaci

Problémy týkající se rozumných lhůt jsou další, které způsobují odklon od primárního cíle systému řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace, tedy aby byl tento systém dodržován a respektován. Problémy ve vztahu k rozumné lhůtě k implementaci rozhodnutí nebo doporučení Orgánu pro řešení sporů spočívají

³⁹⁹ ANDERSON, Kym. Peculiarities of Retaliation in WTO dispute Settlement. *World Trade Review*, Vol. 1, Issue 2, 2002, s. 129.

⁴⁰⁰ DAVEY, William J. Compliance Problems in WTO Dispute Settlement. *Cornell International Law Journal*, Vol. 42, Issue 1, Article 5, 2009, s.125.

především v tom, že tato lhůta může být prakticky nekonečně prodlužována dohodou sporných stran. Dále, Orgán pro řešení sporů není schopen v rámci běhu rozumné lhůty efektivně dohlížet na implementaci a často dochází také k přílišnému protahování doby, během které by mělo dojít ke stanovení rozumné lhůty. Konečně, ani rozvojové země nemohou být se současným stavem nastavení rozumné lhůty spokojeny, protože zvláštní a odlišné zacházení se nijak v této oblasti neprojevuje, ač by mělo.

Jak bylo výše opakovaně zmiňováno, implementace doporučení nebo rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů by měla být bezodkladná.⁴⁰¹ I přesto, že DSU poskytuje stranám sporu, aby měly skrze rozumnou lhůtu určitý čas na implementaci navíc, určitě to neznámá, že by se implementace měla jakkoliv zdržovat. DSU umožňuje stranám sporu prodloužit rozumnou lhůtu vzájemnou dohodou, ale nijak tuto možnost neomezuje, což bohužel dává stranám sporu možnost rozumnou lhůtu excesivně prodlužovat. To může být považováno za zneužití tohoto institutu, což může mít negativní dopad na zájmy ostatních členských států Světové obchodní organizace, jakož i na celý mnohostranný obchodní systém. Příkladem může být případ *US – Section 211 Appropriations Act*, v rámci kterého došlo čtyřikrát k prodloužení rozumné lhůty, v důsledku čehož bylo její celkové prodloužení o tři a půl roku.⁴⁰²

Dalším problémem je, že Orgán pro řešení sporů nemá žádné nástroje k tomu, aby zajistil, že jeho doporučení nebo rozhodnutí budou implementována včas, tedy v rámci rozumné lhůty. Pokud nedochází ze strany státu, který prohrál spor, ke včasné implementaci, Orgán pro řešení sporů nemá žádné možnosti, jak zasáhnout. Článek 21 odst. 6 DSU pouze stanoví, že „*DSB bude dohlížet na provádění přijatých doporučení nebo rozhodnutí*“. Jediné co však Orgán pro řešení sporů může reálně dělat, je zařadit záležitost provedení rozhodnutí nebo doporučení na program jeho zasedání, a to až za šest měsíců poté, co byla stanovena rozumná lhůta.⁴⁰³ Před každým takovým zasedáním pak Orgán pro řešení sporů může pouze požadovat od dotčeného členu

⁴⁰¹ Článek 21 odst. 1 DSU.

⁴⁰² Viz v anglickém znění *DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS176* [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], část „Reasonable period of time“, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds176_e.htm>.

⁴⁰³ Článek 21 odst. 6 DSU.

předložení písemné zprávy o situaci, jak pokročil při provádění doporučení nebo rozhodnutí.⁴⁰⁴ V praxi reálný dohled nad implementací provádí, zcela logicky, žalující strana, která na věci má největší zájem.⁴⁰⁵ I ta má, nicméně, jen několik málo možností.⁴⁰⁶ Tyto určité nedostatky v nastavení DSU, které mají za následek nedostatek dohledových pravomocí Orgánu pro řešení sporů, vysloveně nabádají ke strategickým nevykonáváním či opožděným výkonům implementačních povinností. Zářnými příklady tohoto neplnění implementačních povinností ze strany Evropských společenství jsou případy *EC – Bananas III* či *EC – Hormones*. Obdobně Spojené státy americké odmítaly v rámci případu *US – Section 110(5) Copyright Act* jakoukoliv implementaci prostřednictvím různých vágních ujištění o tom, že se na zajištění implementace pracuje v jejich politických orgánech.⁴⁰⁷

Dále, Quian uvádí, že v roce 2011 v průměru v praxi trvalo 81 dní, než se strany domluvily na rozumné lhůtě a v průměru 144 dní trvalo, než rozumnou lhůtu stanovil rozhodce.⁴⁰⁸ To je o mnoho více, než jak stanoví DSU – lhůta musí být vzájemně dohodnutá mezi stranami v rozmezí 45 dní nebo určená rozhodčím řízením v rozmezí 90 dní.⁴⁰⁹ Protože doba pro stanovení rozumné lhůty je součástí rozumné lhůty pro implementaci samotné, není žádoucí, aby se i tento proces nadměrně prodlužoval. Průtahy se stanovením rozumné lhůty pro implementaci zkracují čas pro implementaci samotnou a existuje tak větší riziko, že implementace neproběhne včas.

⁴⁰⁴ Id.

⁴⁰⁵ QIAN, MA. Reasonable Period of Time in the WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 15, No. 1, Oxford University Press, 2012, s. 270.

⁴⁰⁶ Jako první přicházejí v úvahu konzultace, které pokud jsou neúspěšné, mohou vést pouze k rozhodčímu řízení dle článku 21 odst. 5 DSU. Během trvání tohoto rozhodčího řízení navíc žalující strana nesmí požádat Orgán pro řešení sporů o autorizaci odvetného opatření.

⁴⁰⁷ Viz v anglickém znění *Minutes of the Meeting, WT/DSB/M/145* [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], odst. 2, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=20160&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁰⁸ QIAN, MA. Reasonable Period of Time in the WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 15, No. 1, Oxford University Press, 2012, s. 271.

⁴⁰⁹ Článek 21 odst. 3 písm. b) a c) DSU.

Konečně, statistiky také ukazují,⁴¹⁰ že průměrná rozumná lhůta pro implementaci, stanovená skupině rozvojových členských zemí byla jen o necelý týden delší, než lhůta stanovená pro země vyspělé. Zároveň, když rozumnou lhůtu stanovovali rozhodci, ti přiznali v průměru rozumnou lhůtu o pět dní delší zemím vyspělým. Z těchto statistik je zřetelné, že se v této oblasti rozvojovým zemím nedostává zvláštního a odlišného zacházení, což je v přímém rozporu s několika ustanoveními obsaženými v části DSU, která se věnuje implementaci a stanovení rozumné lhůty k ní.⁴¹¹

4.2 Ostatní problémy

Výše uvedené problémy systému řešení sporů nejsou jedinými, kterým se věnuje Světová obchodní organizace, jednotlivé členské státy i odborná veřejnost. Tyto další problémy nebudou předmětem detailního rozpracování v této práci z důvodu, že těchto problémů a návrhů na jejich řešení je velké množství a každý z nich by zasloužil širokou analýzu. Některé z problémů byly naznačeny již výše (například sekvenční problém či *amicus curiae briefs*) Níže tedy bude jen stručné představení těch nejzásadnějších, u kterých dochází k reformním diskuzím na poli Světové obchodní organizace. Diskutované problémy lze rozdělit do oblastí (i) institucionálního uspořádání, (ii) procesních otázek a (iii) otázek systémových.

Mezi nejvíce diskutované body institucionálního uspořádání řešení sporů patří bezesporu otázky návrhu stálých panelistů a některé otázky týkající se Odvolacího orgánu. Žádanou reformou panelového procesu je přijetí systému stálých panelistů, což by znamenalo, že určitá skupina jednotlivců by byla jmenována do stálého orgánu a všechny panely by byly následně z této skupiny vybírány. Jsou názory, že použití takového systému by znamenalo významné časové úspory při procesu skládání panelu, což by ušetřilo v průměrném případě kolem deseti týdnů. Další výhody se spatřují ve snadnějším plánování panelových schůzí, spravedlivějších a efektivnějších

⁴¹⁰ Viz pro detaily statistické metody QIAN, MA. Reasonable Period of Time in the WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 15, No. 1, Oxford University Press, 2012, s. 273-274.

⁴¹¹ Jedná se konkrétně o Článek 21. odst. 2, odst. 7 a odst. 8.

procesech pro řešení případů, vytváření lepších zpráv, možnostech zavedení odročení a další.⁴¹²

Co se Odvolacího orgánu týče, bylo již naznačeno v předchozích kapitolách, že existuje určitá kritika způsobu jeho rozhodování a s tím související problém nemožnosti změny špatných rozhodnutí. Často je poukazováno jako na problematické, že neexistuje možnost, jak chyby Odvolacího orgánu napravit, protože Ministerská konference ani Generální rada roli nápravce nenaplnují. Problémem Odvolacího orgánu poslední doby je také jeho přetíženost.⁴¹³

Mezi problémy týkající se procesních otázek je potřeba upozornit především na problém délky trvání procesu řešení sporů. Řízení totiž často trvá o mnoho déle, než bylo původně předvídáno. Nejvýznamnější průtahy existují v rámci vydávání zpráv panely. Realita je taková, že se v průběhu času statistika včasnosti procesu před panely postupně zhoršovala. V září roku 2006 se průměrná doba vydávání prvotních zpráv panelů od okamžiku ustanovení panelu do prvního vydání zprávy pohybovala kolem dvanácti a půl měsíce.⁴¹⁴ V patnácti případech, kdy byly vydány prvotní zprávy v roce 2011 a 2012, se průměrná doba mezi ustanovením panelu a prvním vydáním zprávy zvýšila na sedmáct měsíců, což je tedy téměř dvojnásobná doba, než jaká je specifikovaná v DSU.⁴¹⁵ Přestože se Odvolací orgán snažil striktně dodržovat devadesátidenní lhůtu po mnoho let, v posledních letech se mu to již ani jemu v mnoha případech příliš nedaří. Například, průměrná doba všech osmi vydaných zpráv Odvolacího orgánu v roce 2012 se pohybovala v řádu několika let, počítáno od

⁴¹² Srov. STEGER, Debra. Establishment of a Dispute Tribunal in the WTO. In *Trade and Development Symposium: Perspectives on the Multilateral Trading System*, International Centre for Trade and Sustainable Development, 2012 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách International Centre for Trade and Sustainable Development [cit. 27.6.2015] pod WWW: <<http://www.ictsd.org/downloads/2012/02/debra-steger-establishment-of-a-dispute-tribunal-in-the-wto.pdf>>.

⁴¹³ Viz DAVEY, William J. *The WTO Dispute Settlement System at 18: Effective at Controlling the Major Players?* EUI Working Paper RSCAS 2013/29, s. 6.

⁴¹⁴ DAVEY, William J. Expediting the Panel Process in WTO Dispute Settlement. In Merit E. Janow, Victoria Donaldson and Alan Yanovich (eds.), *The WTO: Governance, Dispute Settlement and Developing Countries*, Huntington, New York: Juris Publishing, 2008, s. 409, 415 - 418.

⁴¹⁵ DAVEY, William J. The WTO and Rules-Based Dispute Settlement: Historical Evolution, Operational Success, and Future Challenges. *Journal of International Economic Law* 17, 2014, s. 692.

data vydání zprávy panelu do data vydání zprávy Odvolacího orgánu.⁴¹⁶ To je pro srovnání s maximální lhůtou pěti měsíců povolenou DSU.

Do poslední skupiny problémů, které se jsou zmiňovány v souvislosti se systémem řešení sporů, patří některé systémové otázky. Patří sem především problematika transparentnosti,⁴¹⁷ *amicus curiae*, problematika menšinových stanovisek, třetích stran, role důkazních prostředků a některé další.

⁴¹⁶ Id.

⁴¹⁷ K jednotlivým otázkám a aspektům transparentnosti v systému řešení sporů Světové obchodní organizace viz především BALAŠ, Vladimír. KLÁN, Theodor. Transparentnost v řešení sporů v mezinárodním ekonomickém právu. In *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů): studie z mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 126 a násl.

5. MOŽNÁ ŘEŠENÍ PRO VYBRANÉ PROBLÉMY SYSTÉMU ŘEŠENÍ SPORŮ SVĚTOVÉ OBCHODNÍ ORGANIZACE

Od doby fungování systému řešení sporů ve Světové obchodní organizaci vnikla o tomto systému rozsáhlá literatura. Existuje velké množství názorů, argumentů a návrhů, týkající se reformy a posílení tohoto systému. Jádrem diskuze se odehrává již od roku 1998 v rámci tzv. revize DSU (*DSU Review*),⁴¹⁸ která se stala od roku 2001 součástí agendy Uruguayského kola jednání. Jednání probíhají na speciálních zasedáních Orgánu pro řešení sporů a jsou známá jako „Nová jednání o DSU“ (*the New Negotiations of the DSU*).⁴¹⁹ Členské země souhlasily, že budou jednat za účelem zlepšení a zpřesnění pravidel a řízení systému řešení sporů dle DSU.⁴²⁰ V dnešní době práce na Nových jednáních pomalu pokračují na základě textu předsedy Výboru pro obchodní jednání (*Chairman to the Trade Negotiations Committee*) z července roku 2008.⁴²¹ Práce probíhají na skupinových setkáních, v různých formátech, v závislosti na tom, co je předmětem diskuze.

Předseda Výboru identifikoval dvanáct tematických okruhů diskuze, konkrétně: (i) třetí strany, (ii) složení panelů, (iii) odročení, (iv) vzájemně dohodnutá řešení, (v) přísně důvěrné informace, (vi) sekvenční problém, (vii) řízení navazující na odvetné opatření, (viii) transparentnost a *amicus curiae*, (ix) časové rámce, (x) zájmy rozvojových zemí, (xi) flexibilita a kontrola členských zemí a (xii) zefektivnění dodržování doporučení a rozhodnutí vydaných v rámci procesu řešení sporů (*compliance*).⁴²²

⁴¹⁸ Pro detailní pojednání o revizi DSU viz MERCURIO, Bryan. Improving Dispute Settlement in the WTO: The DSU Review-Making It Work? *Journal of World Trade*. Vol. 38, 2004, s. 795-854.

⁴¹⁹ Blíže k historii revize DSU viz DAVEY, William J. *Reforming WTO Dispute Settlement*. University of Illinois, Public Law & Legal Theory Research Paper No. 04-01, 29. ledna 2004 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách Social Science Research Network [cit. 5.6.2015] pod WWW: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=495386>.

⁴²⁰ Viz *WTO Annual Report 2012* [online]. World Trade Organization [cit. 3.6.2015], 2012, s. 34, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep12_e.pdf>.

⁴²¹ Srov. *Special Session of the Dispute Settlement Body, Report by the Chairman, Ambassador Ronald Samborio Soto, to the Trade Negotiations Committee* TN/DS/25 [online]. World Trade Organization [cit. 3.6.2015], 21. dubna 2011, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/chair_texts11_e/dispu_e.doc>.

⁴²² *Id.*, s. 16.

Velké množství odborných článků se pokusilo vysvětlit, proč rozvojové země aktivněji nepoužívají systém založený DSU. Bylo identifikováno pět hlavních důvodů: (i) nedostatek podílu na světovém trhu a nemožnost světový obchod ovlivnit, (ii) strach z protiopatření ze strany silnějších obchodních partnerů v rámci vztahů vně Světové obchodní organizace, (iii) nedostatek lidské kapacity a právní expertízy, (iv) nedostatek finančních zdrojů a (v) nerovnost v efektivním užití prostředků nápravy.⁴²³ První čtyři důvody jsou svoji charakteristikou faktickým stavem, kdežto poslední důvod, neefektivní prostředky nápravy (sankce) jsou primárně problémem právním.⁴²⁴ Jak bylo uváděno, sankční systém neposkytuje dostatečné záruky, předvídatelnost a dostatečný stimul k dodržování rozhodnutí nebo doporučení vydaných v rámci procesu řešení sporů Světové obchodní organizace, a to především tehdy, když rozvojová země čelí ekonomicky silnějším vyspělým zemím.

Z těchto a i z výše v této práci stanovených důvodů, považuji za stěžejní problematiku (ne)dodržování doporučení a rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů a problematiku rozvojových zemí s tím související.

Reformy systému jsou zcela zřetelně nutné. Bez těchto reforem by se mohlo stát, že by členské země nevnímaly systém Světové obchodní organizace jako optimální a mohly by hledat i jiná místa pro řešení svých sporů (v úvahu přicházejí zejména dohody o volném obchodu zmiňované v úvodních částech této práce). Pokud by toto nastalo, znamenalo by to velký zásah do postavení Světové obchodní organizace jako celku i proto, že by tím Světová obchodní organizace ztratila „klenot na své koruně“.

Existuje několik žádaných změn k posílení řádné implementace, které by systém rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace mohl podstoupit, aby se zamezilo nerovnostem současného systému. Za prvé, sankce, které jsou v současné době dostupné pro případ, kdy implementace není včasná, by se měly posílit a za druhé by měly být představeny některé další změny podporující včasnost implementace, změny související především s rozumnou lhůtou pro implementaci.

⁴²³ BROEK, Naboth van den, BRONCKERS, Marco. Financial Compensation in the WTO: Improving the Remedies of WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, Issue 1, s.110.

⁴²⁴ CAI, Phoenix X. F. Making WTO Remedies Work for Developing Nations. *Emory International Law Review*, Vol. 25, No. 1, 2011, s. 156.

Je nutné upozornit na skutečnost, že návrhů ke zlepšení systému je opravdu velké množství a některé z nich jsou natolik radikální, že mají za cíl kompletní změnu nastavení systému či se snaží do systému zavést nové instituty, koncepty, atp. Tato práce je zaměřena spíše na změny a návrhy, které pracují se současným základním nastavením DSU a nemají za cíl kompletně bourat či přenastavovat současné uspořádání systému řešení sporů. Spíše hledat cesty, jak současné nastavení vylepšit, aby bylo efektivnější a spravedlivější. Toho lze, dle mého názoru, dosáhnout posílením současných prostředků nápravy a podpůrně také určitými úpravami nastavení rozumné lhůty.

5.1 Posílení současných prostředků nápravy

V této části bude nastíněno, jak by mohl být současný systém sankčních prostředků jako součást systému rozhodování sporů v rámci Světové obchodní organizace vylepšen a budou posouzeny možné způsoby těchto zlepšení tak, aby bylo dosaženo spravedlivějšího a účinnějšího systému řešení sporů.

5.1.1 Kolektivní odvetné opatření

Protože účinek odvetného opatření závisí z velké části na ekonomické síle daného členu, jednou z možností jak tuto nevýhodu zmenšit, a to především pro rozvojové země, by bylo povolení kolektivních odvetných opatření. V současné době neexistují žádná kolektivní opatření nebo sankce spojená s členstvím ve Světové obchodní organizaci.⁴²⁵ Proto zůstává na každé jednotlivé zemi, aby „bojovala sama za sebe“, a to včetně úhrady veškerých nákladů spojených s uplatňováním nároků a ostatních důsledků, ekonomických a politických, spojených s ukládáním odvetných opatření.⁴²⁶

Návrhy na zavedení kolektivního odvetného opatření tak spočívají především ve vytvoření podpory ze strany několika dalších členských států Světové obchodní organizace pro členu, který se domáhá prostřednictvím odvetného opatření dodržování

⁴²⁵ PAUWELYN, Joost. Enforcement and Countermeasures in the WTO: Rules are Rules – Toward a More Collective Approach. *American Journal of International Law*, Vol. 94, 2000., s. 338.

⁴²⁶ Id. s. 345.

práva Světové obchodní organizace. Takový návrh existoval již za doby GATT v roce 1965 a byl vytvořen právě rozvojovými zeměmi.⁴²⁷ Ty zároveň argumentovaly, že dvoustranné odvetné opatření není spravedlivé, je pro účely rozvojových zemí neefektivní a podporovaly vznik kolektivního odvetného opatření, jako v jejich očích vhodného nástroje k dosahování lepších výsledků a účinků na právo porušujícího členu. Tato iniciativa však nebyla úspěšná z důvodu nedostatku politické podpory ze strany vyspělých zemí.⁴²⁸

Tento návrh byl obnoven v rámci Nových jednání o DSU. Několik členských zemí je zastáncem této myšlenky i v současné době. Například Africká skupina zopakovala, že současný systém odvetných opatření není praktický pro jednotlivé rozvojové členské země k použití proti zemím vyspělým.⁴²⁹ Její návrh tedy počítá s autorizací všech členů Světové obchodní organizace k využívání kolektivního odvetného opatření proti vyspělým zemím v případě, kdy vyspělá země nedodrží své závazky vůči zemi rozvojové. Dále, Skupina nejméně rozvinutých zemí (LDC) navrhuje automatické kolektivní odvetné opatření v rámci zvláštního a odlišného zacházení pro případ, kdy je rozvojová země autorizována k odvetnému opatření.⁴³⁰ Mexiko naproti tomu navrhuje, aby ze současné úpravy byla vyškrtnuta možnost křížového odvetného opatření a zavedeno odvetné opatření kolektivní.⁴³¹ Dále navrhuje, aby se právo suspendovat koncese nebo jiné závazky mohlo přenášet na

⁴²⁷ HUDEC, Robert E. Broadening the Scope of Remedies in WTO Dispute Settlement. In WEISS, Friedl, WIERS Jochem (eds.), *Improving WTO Dispute Settlement Procedures*, London: Cameron May Publishers, 2000, s. 360 - 361.

⁴²⁸ Id.

⁴²⁹ Viz v anglickém znění *Special Session of the Dispute Settlement Body, Text for the African Group Proposals on Dispute Settlement Understanding Negotiations* TN/DS/W/42 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 24. ledna 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=65951&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴³⁰ Viz v anglickém znění *Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on the Dispute Settlement Understanding, Proposal by the LCD Group* TN/DS/W/17 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 9. října 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=54920&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴³¹ Viz v anglickém znění *Special Session of the Dispute Settlement Body, Amendments to the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes Proposed Text by Mexico, Communication from Mexico*, TN/DS/W/40 [online]. World Trade Organization [cit. 21.6.2015], 27. ledna 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16377&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

více členů a aby odvetné opatření zůstalo účinné až do doby, dokud jeho úroveň není totožná s úrovní zrušení nebo zmenšení výhod vyplývajících z uvedených dohod.⁴³²

Koncept, aby prostředky nápravy byly přijímány členy, kteří nejsou zemí poškozenou, není koncept, který by byl cizí obecnému mezinárodnímu právu. Jak bylo již ukázáno výše při výkladu o prostředcích nápravy v obecném mezinárodním právu, Návrh článků o odpovědnosti států za mezinárodní protiprávní chování Komise pro mezinárodní právo umožňují, aby opatření byla přijata státem jiným než státem poškozeným.⁴³³ Například v případě protiopatření Návrh sice ve svém textu umožňuje jeho použití pouze ze strany poškozeného státu. Nicméně Komise pro mezinárodní právo v praxi zaznamenala případy, kdy byla protiopatření použita i ze strany třetího (nepoškozeného) státu.⁴³⁴ A co je nejdůležitější pro účely hodnocení možnosti použití kolektivních odvetných opatření je to, že bylo stanoveno, že ustanovení o protiopatřeních jsou reziduální a mohou být vyloučena nebo změněna zvláštní právní úpravou.⁴³⁵ Textace Článků tedy vítá další vývoj v této oblasti a možnost použití kolektivních odvetných opatření je tak otevřená.⁴³⁶

Při hodnocení návrhů odvetného opatření je potřeba vidět, že jsou s nimi spojeny některé praktické problémy. Je otázkou, zda by členské státy, které by nebyly zasaženy protiprávním opatřením, byly ochotné podílet se na nákladech spojených s implementací odvetného opatření. Vzhledem k tomu že, jak bylo výše popsáno, implementace odvetného opatření může negativně zasáhnout domácí ekonomiku a zkomplikovat vztahy s obchodními partnery, nemusí se každý člen cítit při implementaci takového odvetného opatření komfortně. Co je ale nejspíš v této souvislosti nejdůležitější je fakt, že členové, kteří se přímo nepodíleli na sporu, by

⁴³² Id.

⁴³³ *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 54, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

⁴³⁴ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, s. 129, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>.

⁴³⁵ *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, článek 55, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

⁴³⁶ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries* [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, s. 139, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>.

zřejmě neměli potřebu zavádět odvetné opatření jenom proto, aby byl dosažen soulad s pravidly Světové obchodní organizace. Při dvoustranném odvetném opatření poškozený člen obecně cílí odvetné opatření na politicky silné vývozce státu porušitele pravidel tak, aby vytvořil politický tlak ke zrušení či změně protiprávního opatření. Na druhu stranu, situace s kolektivními opatřeními by byla zřejmě jiná. Protiprávním opatřením nezasažení členové by zřejmě cílili odvetné opatření tak, aby získali benefity pro sebe, respektive pro své podnikatelské či průmyslové skupiny, které by měly zájem na určitých ochranných opatřeních v jejich prospěch.⁴³⁷ Taková strategie by samozřejmě nekorespondovala s účelem dosahování souladu s právem Světové obchodní organizace. Spíše by takové chování navyšovalo globální obchodní překážky, což by v konečném důsledku vedlo k přijímání dalších ochranných opatření.⁴³⁸

I když se tedy na první pohled zdá, že kolektivní odvetná opatření by byla efektivní cestou pro rozvojové země, jak účinně zasáhnout země vyspělé, výše uvedené praktické (obchodně-politické) aspekty ukazují na problematičnost tohoto návrhu. Obava je tedy zejména taková, že v politické realitě by se ostatní členové zřejmě nebyli ochotni podílet na úspěšném řešení cizího sporu.

Jistá možnost použití kolektivního odvetného opatření by zřejmě byla možná u těch případů, kde je na straně žalující více členských zemí. Například v rámci případu *EC – Bananas III* bylo pět členských zemí na straně žalující: Ekvádor, Guatemala, Honduras, Mexiko a Spojené státy americké. Místo toho, aby každá z těchto zemí implementovala odvetné opatření individuálně, na základě povolené úrovně pro tu danou zemi, bylo by možné se „podělit“ o svou výši odvetného opatření s dalšími žalujícími členy. Tak by Spojené státy americké mohly například vzít část povolené úrovně odvetného opatření od Ekvádoru či Hondurasu a navýšit tak úroveň možného odvetného opatření svého (což by ze strany Spojených států bylo zcela jistě efektivnějším prostředkem k donucení odporující strany k přivedení se do souladu s právem). Nastavení by mohlo být i takové, že by odvetné opatření v rámci daného případu mohl implementovat kterýkoliv dotčený člen (na našem příkladu se opět

⁴³⁷ NZELIBE, Jide. The Case against Reforming the WTO Enforcement Mechanism. *University of Illinois Law Review*, Vol. 2008, No. 1, 2008, s. 331 - 332.

⁴³⁸ Id. s. 333 - 339.

nabízejí Spojené státy americké) úplně celé v zastoupení ostatních žalujících stran. V takovém případě by rozvojové země mohly snížit své náklady spojené s implementací odvetného opatření. Tento přístup by se dal, pro účely snížení nákladů rozvojových zemí se sporem, aplikovat i tak, že by se Spojené státy účastnily sporu za, kupříkladu, Guatemalu a pokud by byl výsledek sporu pozitivní, Guatemala by poté mohla pouze implementovat odvetné opatření týkající se částí jejího vlastního nároku.⁴³⁹ Ač by tyto přístupy zřejmě pomohly slabším zemím například nést náklady řízení, je potřeba ale také vidět, že by zásadně nezměnily nerovnost systému. Takto nastavený systém by způsobil ekonomickou závislost rozvojových zemí na zemích vyspělých a nezaručil by rovné podmínky pro všechny země bez ohledu na jejich ekonomickou či politickou situaci. Když se na věc podíváme opět z ekonomického pohledu, dojdeme k závěru, že závislost na ekonomicky a politicky silnějších zemích je nežádoucí, protože nelze předpokládat jinak, než že každá země investuje své zdroje pouze pokud se jí to vyplatí.

Výše uvedené samozřejmě ani neřeší situace, kdy se rozvojová země účastní sporu na straně žalující samotná. A pokud vezmeme v úvahu výklad výše, příliš dalších možností řešení se v oblasti kolektivního odvetného opatření nenabízí. Darling ještě uvažuje nad tím, že by například mohlo být možné vykonávat odvetná opatření přímo v zastoupení celé Světové obchodní organizace. Jedním dechem však dodává, že tento návrh se nicméně zdá být v rozporu se základními hodnotami Světové obchodní organizace, když *de facto* nutí všechny země Světové obchodní organizace, aby alespoň zčásti omezily svůj obchod s právo porušujícím státem. Pravdou je, že takové řešení by bylo až příliš radikální a velmi pravděpodobně by negativně ovlivnilo postavení Světové obchodní organizace jako celku. Závěrem tedy Darling dodává, že ačkoliv by toto řešení velmi posílilo systém řešení sporů, zároveň by bylo velmi nebezpečné pro legitimitu Světové obchodní organizace.⁴⁴⁰

⁴³⁹ Tyto návrhy vycházejí především z DARLING, Jeremy B., Gambling with our future: A Call for needed WTO Dispute Resolution Reform as Illustrated by the U.S.-Antigua Conflict over Online Gambling, *George Washington International Law Review*, Vol. 42, 2010, který odkazuje i na další autory.

⁴⁴⁰ Id., s. 399.

Z výše uvedeného je zřejmé, že ač možnost zavedení kolektivních odvetných opatření existuje a byla by legitimní, z uvedených důvodů by pravděpodobně nebyla ideálním řešením.

5.1.2 Křížové odvetné opatření

Jak bylo výše uvedeno, princip křížového odvetného opatření již v rámci systému DSU existuje a jeho použití vyžaduje povolení ze strany Orgánu pro řešení sporů.⁴⁴¹ Návrh k vylepšení křížového odvetného opatření je především takový, aby jeho použití mohlo být automatické ve vztahu k rozvojovým zemím.⁴⁴² Například Indie navrhuje, aby byl jednodušší přístup k použití křížového odvetného opatření v případech, kdy je žalující stranou rozvojová země a protistranou země vyspělá.⁴⁴³

Někteří autoři⁴⁴⁴ jsou toho názoru, že křížové odvetné opatření je efektivním prostředkem nápravy pro účely zajištění dodržování doporučení a rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů, a proto by mělo být zachováno. Dále, protože členové Světové obchodní organizace mají různé způsoby obchodování na světovém trhu, není vždy možné použít křížové odvetné opatření v rámci stejného sektoru nebo pod stejnou dohodou, jak požaduje současné nastavení DSU. Důkazem toho je již zmiňovaný Ekvádor v případě *EC – Bananas III*.⁴⁴⁵ Řešení by tedy mělo být takové, že by nebylo nutné uvádět důvody dle článku 20 odst. 3 písm. b) a c) DSU, proč není praktické nebo účinné užití odvetného opatření v rámci stejného sektoru nebo pod stejnou dohodou či proč jsou okolnosti dostatečně závažné k užití křížového odvetného opatření.

⁴⁴¹ Článek 22 odst. 3 DSU.

⁴⁴² Viz v anglickém znění *Report by the Chairman to the Trade Negotiations Committee WT/DS/25* [online]. World Trade Organization [cit. 20.6.2015], 2011, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=108977&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁴³ Viz v anglickém znění *Dispute Settlement Understanding Proposals: Legal Text, Communication from India on behalf of Cuba, Dominican Republic, Egypt, Honduras, Jamaica and Malaysia, TN/DS/W/47* [online]. World Trade Organization [cit. 20.6.2015], 11. února 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=45339&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁴⁴ PLASAI, Virachai. Compliance and Remedies against Non-compliance under the WTO System: Towards a More Balanced Regime for All Members. *ICTSD Dispute Settlement and Legal Aspects of International Trade*, Issue 3, 2007, s. 35.

⁴⁴⁵ Ekvádor požadoval použití křížového odvetného opatření pod dohodou TRIPS.

Ze strany rozvojových zemí je možnost jednoduššího použití křížového odvetného opatření žádané zejména proto, aby se umožnilo jeho užití ve formě suspendování závazků pod dohodou TRIPS. Je tomu tak zejména z důvodu, že oblast duševního vlastnictví je pro vyspělé země velmi cenná a je pravděpodobně jedna z mála oblastí, ve které mohou rozvojové země země vyspělé citelně zasáhnout.⁴⁴⁶ Ve vyspělých zemích existuje veliký zájem o ochranu práv duševního vlastnictví a použití křížového odvetného opatření v této oblasti ze strany rozvojových zemí by vytvářelo ve vyspělých zemích veliký politický tlak, zejména ze strany těch průmyslových odvětví, které spoléhají na ochranu těchto práv (často se v této souvislosti mluví o farmaceutických firmách či firmách z oblasti informačních technologií).

Použití křížového odvetného opatření ve formě suspendování závazků pod dohodou TRIPS tedy dává rozvojovým zemím největší ekonomický smysl, protože kdyby tato opatření rozvojové země namířily například do oblasti zboží nebo služeb, mělo by to pro tyto země spíše negativní efekt. Je tomu tak proto, že v případě zvýšení cel, což je nejpoužívanější forma odvetného opatření, může být (a v případě rozvojových zemí velmi často také je) velmi zasažena ekonomika vlastní země, tak jak bylo již vysvětleno v kapitolách předchozích. Naproti tomu při užití odvetného opatření spočívající v redukování nákladů za užívání práv duševního vlastnictví se ekonomice, podnikatelům i spotřebitelům dané rozvojové země finančně uleví a je tak tato forma sankce pro zemi, která je vítěznou stranu sporu, příznivější. Z ekonomického pohledu tedy vyplývá jasný závěr, že odvetné opatření spočívající v suspendování závazků pod dohodou TRIPS nemá nepříznivé dopady na tuzemskou ekonomiku, jako má použití zvyšování cel na zboží nebo omezování poskytování služeb ze země protistrany.⁴⁴⁷

Pouhá pohrůžka tímto odvetným opatřením může navíc vylepšit vyjednávací pozici rozvojové země vůči zemi vyspělé v rámci sporu, či dokonce, v případě strategického použití tohoto odvetného opatření, urychlit domácí technologický

⁴⁴⁶ Více viz RUSE-KHAN, Henning G., *Suspending IP Obligations under TRIPS: A Viable Alternative to Enforce Prevailing WTO Rulings?* Center for International Environmental Law, 2008.

⁴⁴⁷ Viz ABBOTT, Frederick M. *Cross-Retaliation in TRIPS: Options for Developing Countries*. ICTSD Programme on Dispute Settlement and Legal Aspects of International Trade, Issue Paper No. 8, FSU College of Law, Public Law Research Paper No. 374, 2009.

rozvoj a inovace prostřednictvím napodobování technologií jiných zemí a navazujícího technologického výzkumu.⁴⁴⁸

Nicméně je stále potřeba mít na paměti, že i když rozvojové země měly možnost použití tohoto křížového odvetného opatření, dosud ji nevyužily. Stalo se tak třikrát, konkrétně v rámci případů *EC – Bananas III*, *US – Upland Cotton* a *US – Gambling*. Je tedy vždy potřeba mít na paměti i politické okolnosti, které mají na obast sankcí vliv.

Existují nicméně ještě další záležitosti, kterým je potřeba věnovat pozornost ve vztahu k tomuto návrhu. Přináší s sebou totiž některé, především právní, obtíže. Práva duševního vlastnictví jsou totiž také práva soukromých osob, která jsou široce chráněna vnitrostátními zákony. Mohlo by se tedy stát, že by se tyto osoby domáhaly ochrany těchto práv u vnitrostátních soudů, což by komplikovalo implementaci odvetného opatření. Pro bezproblémové používání odvetných opatření tohoto typu by bylo nutné, aby dané země upravily svoje zákony tak, aby použití takového opatření bylo legitimně umožněno. Kromě vnitrostátního zákonodárství je třeba brát v úvahu také obsah ostatních mezinárodních závazků, především mezinárodních úmluv týkajících se duševního vlastnictví.⁴⁴⁹

Jsem toho názoru, že tento návrh na vylepšení systému nápravných prostředků má jistě svoje racionální a jeho využitelnost, především ze strany rozvojových zemí, by se jistě ještě zvýšila tím, kdyby se k tomuto odvetnému opatření přidal ještě element kolektivního sankcionování, které je již popsáno výše.

⁴⁴⁸ RUSE-KHAN, Henning G., *Suspending IP Obligations under TRIPS: A Viable Alternative to Enforce Prevailing WTO Rulings?* Center for International Environmental Law, 2008, s. 1.

⁴⁴⁹ To se týká především již výše zmiňovaných Pařížské úmluvy na ochranu průmyslového vlastnictví (1967), Bernské úmluvy o ochraně literárních a uměleckých děl (1971), Římské úmluvy na ochranu výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových organizací (1961) a Smlouvy o duševním vlastnictví v oboru integrovaných obvodů (Washington, 1989).

5.1.3 Retroaktivní odvetné opatření

V praxi systému rozhodování sporů Světové obchodní organizace je úroveň odvetného opatření stanovena ode dne uplynutí rozumné lhůty pro implementaci s tím, že se odvetné opatření aplikuje pouze s účinky do budoucna.⁴⁵⁰

Jinými slovy, člen, který požaduje použití odvetného opatření, tohoto opatření nemůže použít předtím, než uplyne rozumná lhůta k implementaci. Tedy, dokud neuplyne rozumná lhůta, protiprávní opatření může být zachováno bez toho, aby to porušujícího člena něco stálo. Proto vlastnost odvetného opatření spočívající v jeho účinku pouze do budoucna nijak nenutí k „bezodkladnému provádění doporučení nebo rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů“.⁴⁵¹ Spíše paradoxně může nabádat člena, který porušuje právo Světové obchodní organizace k tomu, aby provedení odkládal například žádáním dlouhých rozumných lhůt k implementaci nebo nedostatečnou či nekompletní implementací, což poté nevyhnutelně vede k řízení dle článku 21 odst. 5 DSU a rozhodčímu řízení dle článku 22 odst. 6 DSU, tedy dalším průtahům.⁴⁵²

Tedy, aby se vytvořily pohnutky k bezodkladnému provádění doporučení nebo rozhodnutí Orgánu pro řešení sporů a aby se odradilo od výše popsaného zdržování implementace, jedním z řešení by mohlo být určení míry odvetného opatření od data, které předchází datu současně nastavenému k implementaci.⁴⁵³ Mexiko navrholo, že toto datum by mohlo být stanoveno na: (i) datum zavedení (protiprávního) opatření; (ii) datum žádosti o konzultace; nebo (iii) datum ustavení panelu. Podle Mexika by toto řešení spravedlivě rozdělilo rovnováhu koncesí a práv.⁴⁵⁴

⁴⁵⁰ Např. případ *US – FSC* WT/DS108, *Decision of the Arbitrator, Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement WT/DS108/ARB* [online]. World Trade Organization [cit. 20.6.2015], 30. srpna 2002, odst. 2.12 - 2.15, dostupné na WWW:

[<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=103897&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=103897&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>). Je však zajímavé, že praxe Světové obchodní organizace používá odvetného opatření jen s účinky do budoucna, přestože text DSU použití retroaktivního opatření nezakazuje.

⁴⁵¹ Článek 21 odst. 1 DSU.

⁴⁵² CHOI, Won-Mog. To Comply or Not to Comply? – Non-implementation Problems in the WTO Dispute Settlement System. *Journal of World Trade*, Vol. 41, Issue, 5, 2007, s. 1063.

⁴⁵³ Viz DAVEY William J. *Implementation in WTO Dispute Settlement: An Introduction to the Problems and Possible Solutions*. Illinois Public Law Research Paper No. 05-16, 30. listopadu 2005, s. 17.

⁴⁵⁴ Viz v anglickém znění *Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on Improvement and Clarifications of the Dispute Settlement Understanding, Proposal by Mexico*,

Nicméně, jiné členské země a také odborná veřejnost jsou vysoce znepokojeni těmito návrhy a zavedením retroaktivity do systému obecně. Například Kanada vyjádřila svoje obavy nad tím, že by nebylo možné se domáhat práva na určení rozumné lhůty k implementaci v případech, ve kterých není věcně možná okamžitá implementace.⁴⁵⁵

Choi je také silně proti zavedení určení míry odvetného opatření, které by zahrnovalo dobu před datem právního závazku k implementaci, protože by to do systému zavedlo prvek trestu za protiprávní chování, což by bylo dle jeho názoru v rozporu se základními principy Světové obchodní organizace.⁴⁵⁶

S tímto názorem bych si však dovolil polemizovat, protože pokud do určení míry odvetného opatření spadá i čas před uplynutím rozumné lhůty k implementaci, neznamená to ještě, že by právo na rozumnou lhůtu k implementaci mělo být nějak zasaženo. Je to dáno prostě tím, že odvetné opatření je implementováno až poté, co taková lhůta uplyne. Navíc je potřeba brát také v úvahu efekt retroaktivního odvetného opatření spočívající v tlaku na včasnou implementaci, který by jistě statistiky včasnosti implementace vylepšil.

Zřejmě nejranějším momentem, od jakého by bylo možné určit míru odvetného opatření, by byl moment, kdy vstoupilo v účinnost protiprávní opatření, tedy moment, kdy toto protiprávní opatření začalo způsobovat nějakou škodu. Nejpozdějším

TN/DS/W/23 [online]. World Trade Organization [cit. 21.6.2015], 4. listopadu 2002, dostupné na WWW:

<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=36031&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>. Dále také *Special Session of the Dispute Settlement Body, Amendments to the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes Proposed Text by Mexico, Communication from Mexico, TN/DS/W/40* [online]. World Trade Organization [cit. 21.6.2015], 27. ledna 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16377&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁵⁵ Viz v anglickém znění *Special Session of the Dispute Settlement Body, Minutes of Meeting, Held in the Centre William Rappard on 13 – 15 November 2002, TN/DS/M/6* [online]. World Trade Organization [cit. 21.6.2015], 31. března 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14290&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁵⁶ CHOI, Won-Mog. To Comply or Not to Comply? – Non-implementation Problems in the WTO Dispute Settlement System. *Journal of World Trade*, Vol. 41, Issue, 5, 2007, s. 1064.

momentem by zřejmě mohlo být přijetí zprávy panelu nebo Odvolacího orgánu. Ať už by to byl jakýkoliv z výše navrhovaných momentů, bylo by především potřebné, aby to byl moment před uplynutím rozumné lhůty k implementaci tak, aby zafungoval tlak na rychlou implementaci rozhodnutí nebo doporučení Orgánu pro řešení sporů.⁴⁵⁷

I když je třeba dodat, že v určité omezené míře již retroaktivní nápravné prostředky v rámci systému rozhodování sporu Světové obchodní organizace byly použity,⁴⁵⁸ retroaktivní odvetné opatření by bylo novinkou, protože takové Orgán pro řešení sporů nikdy neautorizoval. Je tedy potřebné důkladně zvážit, zda by použití těchto opatření bylo systému prospěšné a pokud ano, jaký by byl optimální časový bod pro určení míry odvetného opatření. Obecně však toto řešení splňuje očekávání na funkční a efektivní sankci, která má dostatečně zstrašující efekt. Zároveň je i spravedlivější oproti současným sankcím, co se náhrady za utrpěnou škodu týče. Má tedy restituční charakter.

5.1.4 Finanční kompenzace

Když se vezmou v úvahu některé v předchozích kapitolách uvedené důsledky odvetného opatření na zemi, která ho používá, jako o náhradním řešení právě za odvetné opatření je možné uvažovat o peněžní kompenzaci či finanční náhradě škody a inspirovat se tak od podpůrného prostředku reparace v rámci obecného mezinárodního práva veřejného, kde je tento nejčastěji používanou formou. Zároveň by pro rozvojové země bylo zcela jistě výhodnější dostat určitou finanční náhradu, spíše než implementovat odvetné opatření.

Zároveň, pokud by byla zavedena finanční kompenzace, žalující strana by měla více možností, pokud by bylo použití odvetného opatření nevýhodné. A dá se říci, že mít více možností co se prostředků nápravy týče, poskytuje více příležitostí, jak dosáhnout souladu s pravidly Světové obchodní organizace a tím pádem větší stability a zabezpečení systému řešení sporů Světové obchodní organizace.

⁴⁵⁷ DAVEY, William J. Sanctions in the WTO: Problems and Solutions. In BOWN, Chad P., PAUWELYN, Joost (eds.), *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*, Cambridge University Press, 2010, s. 366.

⁴⁵⁸ Panel v rámci případu *Australia – Automotive Leather II* WT/DS126 doporučil zrušení subvence a zároveň nařídil plnou náhradu za použití této subvence. Je ovšem nutné dodat, že toto rozhodnutí bylo mohutně kritizováno pro překročení mandátu panelu v rámci DSU.

Prostředek nápravy spočívající ve peněžitých náhradách není v oblasti mezinárodních obchodních sporů novou myšlenkou. Poprvé se s tímto nápadem přišlo již v roce 1964, kdy Brazílie a Uruguay navrhly dodatek k článku XXIII GATT.⁴⁵⁹ Tento návrh obsahoval možnost použití finanční kompenzace, jako dodatečného prostředku nápravy pro rozvojové země, použitelné v rámci sporů proti zemím vyspělým, v případě kdy protiprávní obchodní opatření vážně ohrozí obchodní kapacitu rozvojové země. Tento prostředek nápravy byl zároveň již několikrát navrhován také v rámci Katarského kola jednání. Pakistán navrhoval, aby se specifikoval termín „vyrovnání“ použitý v článku 22 DSU tak, aby zahrnoval též peněžní kompenzaci.⁴⁶⁰

Africká skupina také navrhla „povinné“ peněžní vyrovnání do doby, dokud nebude upuštěno od opatření, které je v rozporu se závazky dle Světové obchodní organizace.⁴⁶¹ Později, skupina LDC navrhla, že peněžní vyrovnání by mělo být ekvivalentní k utrpěné škodě, tedy škodě „přímo vyplývající z problematického opatření nebo kterou bylo možno na základě problematického opatření předvídat.“⁴⁶²

Existuje několik důvodů, proč by finanční kompenzace mohly být lepším řešením než odvetné opatření. Za prvé, finanční kompenzace neomezují obchod. Naproti tomu odvetné opatření navyšuje obchodní omezení tím, že přidává více

⁴⁵⁹ Viz v anglickém znění *Committee on the Legal and Institutional Framework of GATT in Relation to Less-Developed Countries, L/2195/Rev.1* [online]. World Trade Organization [cit. 22.6.2015], 13. dubna 1964, Annex 4, s. 20 dostupné na WWW: <https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90770138.pdf>.

⁴⁶⁰ Viz v anglickém znění *General Council, Preparations for the 1999 Ministerial Conference: The Dispute Settlement Understanding (DSU), Communication from Pakistan, WT/GC/W/162* [online]. World Trade Organization [cit. 22.6.2015], 1. dubna 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=22922&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁶¹ Viz v anglickém znění *Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations of the Dispute Settlement Understanding, Proposal by the African Group, TN/DS/W/15* [online]. World Trade Organization [cit. 22.6.2015], 25. září 2002, odst. 5, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=108842&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁶² *Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on the Dispute Settlement Understanding, Proposal by the LCD Group TN/DS/W/17* [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 9. října 2002, odst. 13, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=54920&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

obchodních bariér.⁴⁶³ Tedy, finanční kompenzace nezasahují do principu svobodného obchodu uplatňovaného v rámci Světové obchodní organizace.

Za druhé, skrze finanční kompenzaci by se naskytla možnost přímé kompenzace soukromým entitám, které jsou poškozeny v důsledku porušení práva Světové obchodní organizace. Právo porušující člen by mohl vybírat prostředky od beneficentů daného porušení a poškozený člen by mohl použít tyto platby ke kompenzování těch, kteří byli poškozeni protiprávním opatřením.⁴⁶⁴ Protože však pouze členské státy jsou oprávněny domáhat se nároků dle DSU, není jisté zda by se tyto platby vždy dostaly až do rukou poškozených soukromých sektorů daného státu.⁴⁶⁵

Za třetí, finanční platby nijak nezatěžují spotřebitele a průmysl žalující strany, což se často děje při použití odvetného opatření. V tomto smyslu peněžní kompenzace neškodí „nevinným kolemjdoucím“, kteří jinak nemají žádný vztah k danému sporu.⁴⁶⁶ Z pohledu nákladů by také bylo pro žalující stranu výhodnější, aby dostala peněžní vyrovnání, spíše než aby zavedla odvetné opatření.

Existuje spousta dalších praktických úvah v souvislosti s poskytováním finanční kompenzace. Tou nejdůležitější otázkou je, zda je skutečně finanční kompenzace lepší nástroj k navození souladu s právem, než odvetné opatření. Obecně se od odvetného opatření očekává značný účinek na ekonomiku právo porušující členské země jako celku a vytváří na její vládu velký politický tlak. Když to srovnáme s finanční kompenzací, ta je pouhou platbou z obecných příjmů vlády dané země.⁴⁶⁷ V tomto

⁴⁶³ ULMANN, Rebecca. Enhancing the WTO Tool Kit: The Case for Financial Compensation. *Richmond Journal of Global Law and Business*, Vol. 9, No. 2, 2010, s. 182 - 183 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách University of Richmond [cit. 16.6.2015] pod WWW: <http://rjglb.richmond.edu/wp-content/uploads/2013/03/rjl_9-2.pdf>.

⁴⁶⁴ CHOI, Won-Mog. To Comply or Not to Comply? – Non-implementation Problems in the WTO Dispute Settlement System. *Journal of World Trade*, Vol. 41, Issue, 5, 2007, s. 1065. Dále DAVIES, Arwel. Reviewing Disputes Settlement at the World Trade Organization: A Time to Reconsider the Role/s of Compensation. *World Trade Review*, Vol. 5, Issue 1, 2006, s. 40.

⁴⁶⁵ NZELIBE, Jide. The Case against Reforming the WTO Enforcement Mechanism. *University of Illinois Law Review*, Vol. 2008, No. 1, 2008, s. 322.

⁴⁶⁶ BROEK, Naboth van den, BRONCKERS, Marco. Financial Compensation in the WTO: Improving the Remedies of WTO Dispute Settlement. *Journal of Internatioanl Economic Law*, Vol. 8, Issue 1, s.110.

⁴⁶⁷ NZELIBE, Jide. The Case against Reforming the WTO Enforcement Mechanism. *University of Illinois Law Review*, Vol. 2008, No. 1, 2008, s. 251-252.

smyslu je tedy pravdou, že finanční kompenzace by zřejmě měla menší efekt než odvetné opatření, co se tlaku na implementaci rozhodnutí a doporučení Orgánu pro řešení sporů týče. Jak bylo již výše zmíněno, pokud by byly k dispozici retroaktivní prostředky nápravy, mohou mít v dobrém slova smyslu silný vliv na dodržování závazků. Nejen v minulosti vzniklé škody by mohly být napraveny, ale zároveň by porušující člen mohl být odrazen od zdržování nápravy s právem nekonzistentních opatření.⁴⁶⁸

Dále je potřeba říci, že by bylo zřejmě férovější, kdyby byla tato finanční platba čerpána ze státních zdrojů a ne od soukromých osob, protože je to právě člen Světové obchodní organizace (a nikoliv soukromé osoby), který porušuje pravidla. A samozřejmě, pokud je k platbě zavázán člen Světové obchodní organizace, tak to bude právě ten, kdo se bude spíše snažit o nápravu protiprávních opatření.⁴⁶⁹

Bylo již zmíněno v rámci výkladů o vyrovnání a to samé je možné aplikovat i zde, že možnost použití finanční kompenzace může způsobit to, že členské země se silnými ekonomikami budou nadále a po dlouhou dobu pokračovat v porušování práva, za současného placení finanční kompenzace. Jinými slovy, mohou si vytvořit prostor pro to, aby se vykoupily ze svých závazků a povinností v rámci práva Světové obchodní organizace. Například Choi se obává, že ekonomicky silné členské země, jako Spojené státy americké, které poskytují velké částky v rámci mezinárodní pomoci, by jednoduše mohly tyto částky snížit pro účely „financování“ finančních kompenzací. Dále se obává, že by mohly existovat dohody o vzájemném započítávání pohledávek finanční kompenzace, například opět mezi velkými členskými zeměmi, například Spojenými státy a Evropskou unií, pro ilustraci třeba pro nedodržování pravidel Spojených států v rámci případu *US – FSC* a nedodržování pravidel Evropské unie v rámci případu *EC – Hormones*.⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ BROEK, Naboth van den, BRONCKERS, Marco. Financial Compensation in the WTO: Improving the Remedies of WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, Issue 1, s.110-111.

⁴⁶⁹ MERCURIO, Bryan. Why Compensation Cannot Replace Trade Retaliation in the WTO Dispute Settlement Understanding, *World Trade Review*, Vol. 8, No. 2, 2009, s. 329.

⁴⁷⁰ CHOI, Won-Mog. To Comply or Not to Comply? – Non-implementation Problems in the WTO Dispute Settlement System. *Journal of World Trade*, Vol. 41, Issue, 5, 2007, s. 1066.

Nicméně je potřeba opět zopakovat, že v každém případě by peněžní platby nemohly být náhradou za primární nápravný prostředek, kterým je upuštění od protiprávního opatření. V tomto ohledu by proto finanční kompenzace neměla být jednorázová platba. Kompenzace by měla být splatná v pravidelně se opakujících splátkách do té doby, dokud budou protiprávní opatření v účinnosti. Jak vyjádřila svůj názor Konzultační rada (*Consultative Board*), potřebné je pouze dočasné opatření, a to do doby přivedení se do souladu s právem, jinak nastanou problémy s vyplácením se ze svých povinností.⁴⁷¹ Člen, který poskytl finanční kompenzaci by měl stále mít právní povinnost přivést nekonzistentní právní opatření do souladu s právem Světové obchodní organizace. Tedy je potřeba zdůraznit, že člen, který by byl v daném sporu vítězný, by neměl mít automatické právo na finanční kompenzaci. Finanční kompenzace by měla být pouhým alternativním prostředkem nápravy v případě, že nedojde k nápravě protiprávního opatření v rozumné lhůtě. Pokud by bylo opatření napraveno v rámci rozumné lhůty, nebylo by možné požadovat finanční kompenzaci.

Dále, odvetné opatření je implementováno žalujícím členem bez toho, aby s ním musel člen porušující právo Světové obchodní organizace souhlasit. Opačně však, bylo by čistě na právo porušujícím členu zda finanční kompenzaci poskytne, či nikoliv a měl by tedy na tento proces velký vliv.⁴⁷² Protože neexistuje žádná nadstátní autorita, která by mohla platbu finanční kompenzace vynutit, byl by zde zřejmě vždy určitý problém s vymahatelností tohoto možného prostředku nápravy. Vymahatelnost by však nemusela být ten největší problém z následujících důvodů. Jedním způsobem, jak zhodnotit vymahatelnost je zhodnotit jakou důvěru dávají členové Světové obchodní organizace systému rozhodování sporů. Jak uvádí Hudec, všichni členové Světové obchodní organizace jsou opakovanými hráči na poli rozhodování sporů, a to jak na straně žalujících, tak na straně odporujících. Zastává názor, že:

„Pokud se berou v úvahu různé postoje, které jednotlivé členské země Světové obchodní organizace zastávají, co se prostředků nápravy týče, může být užitečné si pamatovat, že všichni členové Světové obchodní organizace jsou opakovanými hráči v této hře a že mají víceméně stejně frekventované role jak na straně žalujících, tak na

⁴⁷¹ SUTHERLAND, Peter a kol., *The Future of the WTO: Addressing Institutional Challenges in the New Millennium*, 2004, odst. 243 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách Světové obchodní organizace [cit. 20.6.2015] pod WWW: <http://www.wto.org/English/thewto_e/10anniv_e/future_wto_e.pdf>.

⁴⁷² ANDERSON, Kym. Peculiarities of Retaliation in WTO dispute Settlement. *World Trade Review*, Vol. 1, Issue 2, 2002, s. 126.

straně odporující. V důsledku toho všechny vlády členských zemí Světové obchodní organizace (...) musí vidět problémy nápravných prostředků z obou perspektiv. Optimální právní systém (...) je takový, který bude na jedné straně co nejvíce nápomocen při vymáhání práv vyplývajících z obchodních ujednání a na druhé straně bude schopen zajistit požadovanou míru volnosti při řešení nepříznivého rozhodnutí vydaného v důsledku vlastního protiprávního chování.⁴⁷³

V tomto ohledu, pokud je narušující člen povinen zaplatit finanční kompenzaci, nemusí být tak jednoduché to odmítnout. A jak ukazuje též praxe, existuje značné množství mezinárodních ujednání, která umožňují nápravu ve formě peněžní kompenzace. Například, peněžní pokuty mohou být uloženy v případě, když člen odmítne dodržet rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie, jak bylo již zmiňováno výše. Nebo například ve sporech mezi státy a investory, článek 1135 NAFTA stanoví, že v rámci konečného rozhodnutí arbitrážního tribunálu může být požadována peněžitá náhrada škody, nebo majetková náhrada (*restitution of property*). Jedna z postranních dohod NAFTA týkající se životního prostředí také stanoví, že pokud strana opakovaně není schopna efektivně vymáhat své zákony na ochranu životního prostředí, panel může uložit peněžitou náhradu,⁴⁷⁴ a tak dále.

Peněžní platby byly také představeny v některých nedávno uzavřených dohodách o volném obchodu (především těch jejichž stranou jsou Spojené státy americké). Například v rámci těchto dohod, právo porušující strana může svolit k placení ročně splatné peněžní sumy místo toho, aby jí byly suspendovány koncese. Pokud se dané strany nejsou schopné dohodnout na částce, pak je částka stanovena jako padesát procent míry zrušení nebo zmenšení výhod stanovené arbitráží nebo stěžovatelem.⁴⁷⁵

⁴⁷³ HUDEC, Robert E. Broadening the Scope of Remedies in WTO Dispute Settlement. In WEISS, Friedl, WIERS Jochem (eds.), *Improving WTO Dispute Settlement Procedures*, London: Cameron May Publishers, 2000, s. 377.

⁴⁷⁴ Viz *The North American Agreement on Environmental Cooperation between the Government of Canada, the Government of the United Mexican States and the Government of the United States of America* [online]. Commission for Environmental Cooperation [cit. 25.6.2015], Annex 34, 14. září 1993, dostupné na WWW: <<http://www.cec.org/Page.asp?PageID=1226&SiteNodeID=567>>.

⁴⁷⁵ Například v anglickém znění *US-Chile FTA* [online]. Office of the United States Trade Representative [cit. 26.6.2015], čl. 22.15, dostupné na WWW: <https://ustr.gov/sites/default/files/uploads/agreements/fta/chile/asset_upload_file683_4016.pdf>; nebo *US-Australia FTA* [online]. Office of the United States Trade Representative [cit. 26.6.2015], čl.

Fakt, že finanční kompenzace byly zahrnuty i do dohod o volném obchodu ukazuje, že země jsou tomuto prostředku nápravy nakloněny. A co je nejvíce přesvědčivé, též v rámci jednoho sporu Světové obchodní organizace - *US – Copyright Act*, Spojené státy americké dobrovolně poskytly peněžní náhradu za dočasné porušování závazků Světové obchodní organizace.

Mohla by být promyšlena i nějaká další praktická řešení. Jak například navrhuje Davey, peněžní kompenzace by mohly být vymáhány prostřednictvím lokálních soudů dle Úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů podepsané v New Yorku roku 1958, protože většina členů Světové obchodní organizace jsou členem této úmluvy.⁴⁷⁶

Dalším praktickým řešením by mohlo být, aby bylo od členských zemí vyžádáno vytvoření vládních fondů, které by sloužily čistě k platbám v souvislosti s urovnáváním sporů v rámci Světové obchodní organizace. To by mělo vést k tomu, že by výplaty finanční kompenzace mohly být prováděny bez toho, aby musely být legislativně schvalovány.⁴⁷⁷ Například v roce 2002 Spojené státy americké založily zvláštní fond na výplatu částek za celkové nebo částečné vyrovnání v rámci jakéhokoliv sporu v rámci Světové obchodní organizace.⁴⁷⁸

Je tedy možno udělat závěr, že protože strany v mezinárodních sporech jsou ochotny k finančním kompenzacím a protože existují praktické návrhy řešení, které se zdají být funkční, představení finanční kompenzace jako nápravného prostředku v rámci Světové obchodní organizace by mohlo být proveditelné.

21.11, dostupné na WWW: https://ustr.gov/sites/default/files/uploads/agreements/fta/australia/asset_upload_file959_5166.pdf.

⁴⁷⁶ DAVEY, William J. Sanctions in the WTO: Problems and Solutions. In BOWN, Chad P., PAUWELYN, Joost (eds.), *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*, Cambridge University Press, 2010, s. 364 a DAVEY, William J. Compliance Problems in WTO Dispute Settlement. *Cornell International Law Journal*, Vol. 42, Issue 1, Article 5, 2009, s. 126.

⁴⁷⁷ Viz DAVEY, William J. Compliance Problems in WTO Dispute Settlement. *Cornell International Law Journal*, Vol. 42, Issue 1, Article 5, 2009, s. 126.

⁴⁷⁸ Viz *Trade Act of 2002, Public Law No. 107-210* [online]. U.S. Government Publishing Office [cit. 26.6.2015], Section 5201, dostupné na WWW: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ210/pdf/PLAW-107publ210.pdf>.

5.1.5 Povinné vyrovnání

V této části se zaměřím na to, zda by bylo vhodné podpořit rozsáhlejší využití současného nastavení vyrovnání. Z ekonomického pohledu je vyrovnání preferovanějším prostředkem nápravy před odvetným opatřením, a to v tom smyslu, že zvyšuje, alespoň dočasně, liberalizaci obchodu, jak pro stranu žalující, tak pro stranu odporující.

Bohužel, jak bylo popisováno v částech této práce výše, použití vyrovnání bylo limitováno jeho dobrovolnou povahou a nutností být v souladu s požadavkem režimu nejvyšších výhod (MFN). Tyto překážky odrazují členy od toho, aby se úspěšně mohli dohodnout na vzájemném vyrovnání.

Kvůli omezením dobrovolného vyrovnání Ekvádor navrhl použití povinného vyrovnání jako konečného prostředku nápravy spočívající v „*dodatečné výhodě nové maximální rozumné lhůty v délce šesti měsíců, během které má daný člen povinnost platit vyrovnání.*“.⁴⁷⁹ Skupina LDC navrhla, že vyrovnání dle článku 22 odst. 2 DSU by mělo být povinné tak, že se z daného článku vynechá slovní spojení „*je-li o to požádán*“.⁴⁸⁰

Myšlenka povinného vyrovnání je taková, aby si člen, který vyhrál spor, ale rozhodnutí nebo doporučení v rámci tohoto sporu nebyla implementována, mohl vybrat sektor, v rámci kterého by porušující člen měl nabídnout vyrovnání (případně by s tímto výběrem asistoval Orgán pro řešení sporů).⁴⁸¹

⁴⁷⁹ *Special Session of the Dispute Settlement Body, Contribution of Ecuador to the Improvement of the Dispute Settlement Understanding of the WTO, Communication from Ecuador, TN/DS/W/9* [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 8. července 2002, odst. 35, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=66086&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁸⁰ *Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on the Dispute Settlement Understanding, Proposal by the LCD Group, TN/DS/W/17* [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 9. října 2002, odst. 13, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=54920&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁸¹ Viz MERCURIO, Bryan. Why Compensation Cannot Replace Trade Retaliation in the WTO Dispute Settlement Understanding, *World Trade Review*, Vol. 8, No. 2, 2009, s. 325 nebo BROEK, Naboth van den, BRONCKERS, Marco. Financial Compensation in the WTO: Improving the Remedies of WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, Issue 1, s. 107.

To se nicméně zdá být nereálnou alternativou, protože neexistují žádné způsoby, jak přimět člena poskytnout vyrovnání v jakémkoliv sektoru. „*Tak jako Světová obchodní organizace nemá žádnou pravomoc vynutit dodržování rozhodnutí nebo doporučení, nemá ani pravomoc vynutit vyrovnání.*“⁴⁸² Navíc, politické vedení v zemi, která je v porušení práva Světové obchodní organizace, by často bylo jen těžko schopné představitelům vlastního průmyslu vysvětlit ztráty ochranných bariér, které byly založeny k jeho ochraně.⁴⁸³ Konečně, tato alternativa by mohla zastřít samotný smysl vyrovnání, čímž je vyjednávání ohledně vzájemně přijatelného řešení (což je zároveň jedním z cílů celé Světové obchodní organizace).

Navíc, nutnost aplikace režimu nejvyšších výhod (MFN) by stále dělala použití vyrovnání neatraktivní. Jak již bylo zmiňováno, aplikace režimu nejvyšších výhod znamená v této souvislosti, že jakýkoliv člen, který je vývozcem do země porušujícího člena, by získal stejné výhody z vyrovnání jako člen žalující. V této souvislosti by právo porušující člen váhal s poskytnutím vyrovnání, protože by musel povolit větší úroveň přístupu na svůj trh, než je úroveň zrušení nebo zmenšení, které je na úkor žalujícího člena.

A obdobně z pohledu žalujícího člena, i ten může být zdrženlivý k odsouhlasení vyrovnání, protože jeho výhody, vyplývající z tohoto prostředku nápravy, mohou být rozmělněny ostatními exportéry. Žalující člen může místo toho získat plné výhody odvetného opatření. Existují však také názory, že fakt, že všechny členské země získají benefit vyrovnání skrze otevřený trh právo porušující země jakkoliv nesnižuje úroveň vyrovnání žalující strany.⁴⁸⁴

Pakliže by ovšem úroveň odvetného opatření byla měřena od dřívějšího časového bodu, než od uplynutí rozumné lhůty k implementaci (jak bylo zmiňováno výše v části týkající se možnosti použití retroaktivního odvetného opatření), právo

⁴⁸² CHARNOVITZ, Steve. The WTO's Problematic „Last Resort“ against Noncompliance, *Aussenwirtschaft*, 2002, s. 430 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách Peace Palace Library [cit. 18.6.2015] pod WWW: <http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Charnovitz_Last-Resort.pdf>.

⁴⁸³ ANDERSON, Kym. Peculiarities of Retaliation in WTO dispute Settlement. *World Trade Review*, Vol. 1, Issue 2, 2002, s. 129.

⁴⁸⁴ DARLING, Jeremy B., Gambling with our future: A Call for needed WTO Dispute Resolution Reform as Illustrated by the U.S.-Antigua Conflict over Online Gambling, *George Washington International Law Review*, Vol. 42, 2010, s. 12.

porušující člen by byl více ochoten poskytnout vyrovnání, protože úroveň vyrovnání by byla nižší než úroveň takového odvetného opatření. Tak by spíše strany sporu byly ochotné přistoupit na toto dočasné opatření nápravy.

Dále, v případech, ve kterých žalující strana nemůže efektivně použít odvetné opatření, by bylo vhodné zvážit, zda by přeci jenom nebylo použití vyrovnání dobrou volbou. A to i za nutnosti aplikace režimu MFN. Ve stádiu vyjednávání vyrovnání je na členech sporu aby vybrali produkty, jejichž cla budou snížena. Třetí strany do tohoto nijak nezasahují. V této souvislosti se tedy jeví jako vhodné strategicky zacílit vyrovnáním na takové produkty, které by poskytly nejvíce výhod žalující straně a tedy (do určité míry) zmírnit nevýhody režimu MFN.⁴⁸⁵

Tuto část je možno uzavřít vyslovením názoru, že povinné vyrovnání by zřejmě bylo vhodným prostředkem nápravy za předpokladu, kdyby zároveň bylo do systému zavedeno retroaktivní odvetné opatření, které by působilo svým zastrašujícím účinkem a motivovalo tak k častějšímu použití vyrovnání. Zároveň by se pro plnou funkčnost povinného vyrovnání od stran sporu očekávalo určité strategické rozhodování o produktech, na které by bylo vyrovnání zacíleno.

5.2 Nastavení rozumné lhůty

Možnosti vylepšení nastavení rozumné lhůty je také, dle mého názoru, důležitá oblast, která si z důvodů zajištění včasnosti implementace zasluhuje pozornost. Co se týče návrhů na úpravu rozumné lhůty k implementaci, největší důraz je v rámci revize DSU kladen na posílení disciplinovanosti v počátečních stádiích implementace, změnu časového okamžiku začátku rozhodčího řízení dle článku 21 odst. 3 písm (c) DSU a úpravu jeho časového rámce a posílení zvláštního a preferenčního zacházení s rozvojovými zeměmi.

Počátečním stádiem implementace se má na mysli třicetidenní doba od data přijetí zprávy panelu nebo Odvolacího orgánu do doby zasedání Orgánu pro řešení

⁴⁸⁵ Viz podrobněji DAVIES, Arwel. Reviewing Disputes Settlement at the World Trade Organization: A Time to Reconsider the Role/s of Compensation. *World Trade Review*, Vol. 5, Issue 1, 2006, s. 38, 43-44.

sporů, v rámci kterého by měl implementující člen informovat Orgán pro řešení sporů o svých implementačních záměrech.⁴⁸⁶

Bylo zmiňováno v rámci obecných výkladů, že rozumnou lhůtu je možno zásadně stanovit dohodou stran nebo prostřednictvím rozhodčího řízení. Korea udělala statistickou analýzu o délce trvání stanovení rozumné lhůty prostřednictvím rozhodčího řízení dle článku 21 odst. 3 písm (c) DSU⁴⁸⁷ a zjistila, že k průtahům při stanovení rozumné lhůty v rámci tohoto rozhodčího řízení dochází zejména proto, že téměř vždy je ve výše zmiňovaných třiceti dnech implementující člen ve vztahu k implementaci nečinný. Korea proto navrhla urychlení spočívající v tom, že žalující strana může okamžitě po přijetí zprávy kontaktovat protistranu s návrhy na stanovení rozumné lhůty k implementaci. Pokud se strany na rozumné lhůtě nedohodou, žalující strana by měla možnost na zasedání Orgánu pro řešení sporů požádat Generálního ředitele o ustavení rozhodce. Takovýto návrh je jedním z návrhů, který jistě dává smysl, protože směřuje k rychlé implementaci a dělá systém rychlejší a pružnější. Současné nastavení totiž dává prostor k průtahům a neaktivitě ze strany implementujícího členu. Žalující strana se navíc nemá jak vůči této neaktivitě bránit, a to kvůli současnému nastavení sankcí, jak bylo popsáno výše (především tedy kvůli jejich orientaci pouze do budoucna).

Návrhy týkající se změny časového okamžiku začátku rozhodčího řízení⁴⁸⁸ spočívají především v posunutí okamžiku zahájení rozhodčího řízení k datu ustavení rozhodce, nikoliv k datu přijetí zprávy. Důvodem k těmto návrhům (které prodlužují dobu trvání rozhodčího řízení) je to, že rozhodci málokdy stihnou rozhodnout v předepsané devadesátidenní lhůtě.⁴⁸⁹ Přesto, že tyto návrhy mají svojí logiku, jistě není nejlepším řešením další prodlužování procesu a řešení by se mělo hledat jiné.

⁴⁸⁶ Článek 21 odst. 3 DSU.

⁴⁸⁷ Srov. *Contribution of the Republic of Korea to the Improvement of the Dispute Settlement Understanding of the WTO* TN/DS/W/11 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 11. července 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=49478&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

⁴⁸⁸ Především návrhy Evropských společenství (TN/DS/W/1) a Jordánu (TN/DS/W/43).

⁴⁸⁹ Těchto devadesát dnů v sobě obsahuje výše zmíněnou třicetidenní dobu od přijetí zprávy do zasedání Orgánu pro řešení sporů, což ponechává zhruba 30 dní na vzájemná jednání, 10 dní Generálnímu řediteli k ustavení rozhodce, 10 dní pro strany k předložení písemných podání a 10 dní pro strany na přípravu k ústímu jednání.

Časový prostor neaktivity v rámci procesu našla ve svém návrhu Korea, jde jen tedy o to, jak daného času správně využít bez zbytečných průtahů a prostojů.

Jak bylo výše zmiňováno, nastavení rozumné lhůty není v souladu se zvláštním a odlišným zacházením s rozvojovými zeměmi, byť v předmětném článku 21 DSU je ustanovení ve prospěch rozvojových zemí několik. Problém zřejmě je ten, že jsou příliš obecná. Některé členské rozvojové země⁴⁹⁰ navrhly, že by text DSU měl být rigoróznější v článku 4 odst. 10 DSU, kde by sousloví „by měli“ mělo být nahrazeno slovem „musí“ tak, aby z tohoto článku vyplývala přímo povinnost.⁴⁹¹ Další návrhy například spočívají v bližší konkretizaci velmi obecného znění článku 21 odst. 2 DSU nebo přiznání delší rozumné lhůty k implementaci v případě, že rozvojová země je v daném případě odporující stranou a protistranou země vyspělá, atd. U všech těchto a jim podobných návrhů lze vypožorovat, že se snaží nastolit určitý dvojí režim. Jeden pro rozvojové země a jeden pro země vyspělé. Ačkoliv tyto návrhy dávají smysl v tom světle, že zvláštní a odlišné zacházení je již systémem vysloveno a mělo by se tedy zachovávat, je otázkou, zda návrhy tohoto typu spíše nevytvoří bariéry a „politické dusno“ mezi rozvojovými a vyspělými zeměmi.

Jsem toho názoru, že ustanovení týkající se zvláštního a odlišného zacházení obsažená v DSU by měla jasně stanovovat povinnosti a neschovávat se za slovní spojení typu „by měli“ apod. Na druhou stranu, specifické záležitosti typu stanovení přesné délky trvání rozumné lhůty je zřejmě lepší ponechat na zhodnocení případ od případu. Příliš konkrétní pravidlo v tomto smyslu by nebylo praktické a ani funkční z hlediska cílů systému řešení sporů. Pokud má rozvojová země v daném případě dostatečné podmínky k řádné implementaci, není důvod pro umělé prodlužování rozumné lhůty k ní. V tomto ohledu souhlasím s rozhodnutím v rámci případu *US – Gambling*, zmiňovaném již výše v rámci obecného výkladu, ve kterém zaznělo, že pakliže tyto členské země nejsou schopné zdůvodnit, proč by jim jinak standardní lhůta pro implementaci měla způsobovat obtíže (a to tedy jak na straně žalující, tak na

⁴⁹⁰ Návrh Kuby, Hondurasu, Indie, Indonésie, Malajsie, Pakistánu, Srí Lanky, Tanzánie a Zimbabwe (TN/DS/W/43).

⁴⁹¹ Předmětný článek by pak byl ve znění: „*V průběhu konzultací Členové musí věnovat zvláštní pozornost problémům a zájmům rozvojových členských zemí.*“

straně implementující), fakt, že jsou zeměmi rozvojovými, nemá na stanovení lhůty pro implementaci vliv.⁴⁹²

Dalším problémem nastavení rozumné lhůty je to, že strany sporu často neúměrně prodlužují dobu, v rámci které je rozumná lhůta stanovena a prodlužují trvání rozumné lhůty samotné. Protože zřejmě nemá velký význam zasahovat do procesu jednání stran dle článku 21 odst. 2 písm. b) DSU, bylo by jistě možné přísnějšími pravidly zajistit, aby strany zbytečně neprodužovaly dobu trvání rozhodčího řízení dle článku 21 odst. 2 písm. c) DSU. Obdobný přístup je možný zvolit i pro dobu běhu rozumné lhůty. Rozumná lhůta by měla být stanovena pevně, bez možnosti jejího dalšího prodlužování (případně by mohlo k prodloužení dojít za přesně stanovených výjimek apod.). Excesivní prodlužování rozumné lhůty má pouze jediný efekt a to ten, že právo Světové obchodní organizace není dodržováno. Pevné rozumné lhůty, jejichž uplynutí má za efekt sankce, je nutné řešení. Pevným stanovením časového prostoru pro implementaci (a tedy i okamžiku, kdy budou moci být použity sankce) dojde k tomu, že nastane větší snaha u implementujících členů o napravení protiprávních opatření.

Dalším možným vylepšením ve vztahu k rozumné lhůtě, které by pomohlo vyřešit další z problémů uvedených výše, je posílení dohledových pravomocí Orgánu pro řešení sporů. Ja bylo uvedeno, Orgán pro řešení sporů má v současné době pouze slabou dohledovou pravomoc, která činí v této oblasti Orgán pro řešení sporů velmi slabým. Tedy namísto současného pasivního monitoringu implementace by měla nastat změna směrem k aktivnímu dohledu, a to možná nejen ve vztahu k implementaci, ale k celému procesu řešení sporů. Jen prostřednictvím Orgánu pro řešení sporů se silnými pravomocemi je možné dosáhnout disciplíny sporných stran co se celého procesu řešení sporů týče.

Je nutné závěrem k tomuto tématu poznamenat, že problémy dodržování rozumné lhůty úzce souvisí s problémy nastavení prostředků nápravy (sankcí). Pokud sankce nebudou účinné a pokud nebudou plnit i svou zstrašující funkci, zřejmě

⁴⁹² *US – Offset Act (Byrd Amendment) WT/DS/234, Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS217/14, WT/DS234/22* [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 13. června 2003, odst. III.45, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14361&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

sebelepší snaha o vylepšení nastavení rozumných lhůt nebude efektivní, protože nebude existovat tlak ekonomických konsekvencí jejich nedodržení.

6. ZÁVĚR

Na základě v úvodu této disertační práce stanovených cílů a hypotéz je možné udělat následující závěry. Zcela nepochybně byly ověřeny a potvrzeny hypotézy, že současný systém řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace trpí některými nedostatky a problémy, které omezují jeho efektivnost a často také spravedlnost a dále, že existují určitá možná řešení pro tyto problémy, jejichž využitím by bylo možné dosáhnout zlepšení systému řešení sporů. Poslední hypotézu o možnosti přijetí reformy systému však nelze potvrdit ani vyvrátit. Ačkoliv v rámci Světové obchodní organizace existují snahy a probíhají diskuze ohledně zlepšování systému, konkrétní výsledky stále nepřicházejí. Pokud přihlédneme k současnému aktuálnímu dění na poli Světové obchodní organizace není možné nevidět, že jednání o reformách systému řešení sporů nejsou intenzivní. Navíc je také potřeba vzít v úvahu, že rozhodnutí o změně DSU by muselo být učiněno konsenzem všech členů. Je zřejmé, že kvůli množství (často protichůdných) návrhů, názorů a jiných příspěvků do diskuze ohledně změn systému, nebude snadné tohoto konsenzu dosáhnout. To je umocněno také například bipolaritou základny členských zemí Světové obchodní organizace, v rámci které stále dochází k určitým třenicím mezi zeměmi rozvojovými a vyspělými.

Nicméně, je možné udělat závěry v tom smyslu, že oproti systému řešení sporů, který existoval v rámci GATT je, tento rok již dvacetiletý, systém Světové obchodní organizace systémem vyspělým a úspěšným. To je dokázáno především statistikami jeho hojného využívání. V rámci tohoto systému však existuje celá řada nedostatků a za ty nejzávažnější tato práce považovala problémy spojené obecně s dodržováním práva Světové obchodní organizace, resp. vymahatelností rozhodnutí nebo doporučení Orgánu pro řešení sporů, konkrétně pak se systémem neefektivních a nespravedlivých sankcí.

Bylo ukázáno, že vyrovnání, tím, že je založené na dobrovolné bázi a je zároveň nutné aplikovat doložku nejvyšších výhod, je využití tohoto druhu prostředku nápravy jen sporadické. Zcela zásadním nedostatkem odvetných opatření je především jejich negativní vliv na otevřenost mezinárodního obchodu, což je z hlediska cílů Světové

obchodní organizace problém zásadní. Zároveň, vzhledem k tomu, že účinky dostupných prostředků nápravy jsou velmi závislé na ekonomické síle dané členské země, není systém prostředků nápravy, především vůči rozvojovým členským zemím, spravedlivý. Je možné zapochybovat i o efektivitě tohoto systému. Jak bylo upozorněno v této práci, často ani ekonomicky sobě rovné země nejsou vůči sobě navzájem schopné efektivně vymáhat dodržování práva Světové obchodní organizace.

Při pohledu na zmíněné nedostatky je možné učinit závěr, že v oblasti prostředků nápravy a vymahatelnosti práva Světové obchodní organizace je systém řešení sporů neefektivní a nespravedlivý. V důsledku tohoto závěru je v této oblasti potřebná změna. Například rozšíření možnosti použití křížového opatření se jeví jako dobrá volba. Jeho zavedením by se systém stal spravedlivějším a rozvojové země by do rukou dostaly účinný sankční nástroj. Kolektivně využívané prostředky nápravy by zase mohly vyrovnat ekonomické rozdíly mezi jednotlivými členy. Retroaktivní prostředky nápravy by mohly zavést do systému prvky restituce, což by systém také udělalo spravedlivějším. Změny by zasloužilo i vyrovnání, které je při současném nastavení nevyužitelné. A protože se v praxi mezinárodního práva již osvědčila, je možné počítat i s možností finanční kompenzace. Určitá zlepšení jsou možná také v souvislosti s rozumnou lhůtou pro implementaci, jejichž použitelnost úzce souvisí a závisí na reformách sankcí.

Každé z navrhovaných řešení má samozřejmě i svá negativa, která byla také popsána a analyzována v rámci této práce. V oblasti mezinárodního obchodu je však každý návrh na zlepšení systému řešení sporů, který slouží širokému okruhu různých členských zemí, potřebné zvažovat nejen dle hledisek právních, ale také politických, ekonomických, sociálně-kulturních a dalších. Zároveň, při posuzování možných řešení pro problémy systému řešení sporů je pak potřebné mít vždy na paměti, co je jeho primárním cílem. Je jím přivedení členů Světové obchodní organizace do souladu s jejími dohodami.

Jak bylo již výše naznačeno, provádění jakýchkoliv změn v rámci takového kolosů, jakým je Světová obchodní organizace, na jejíž činnosti se podílí velký počet různých zemí, je tradičně spojeno s mnohými obtížemi zapříčiněnými protichůdnými zájmy jednotlivých členů. Je vysoce nepravděpodobné, že by vyspělé státy byly ochotné nějak zásadně oslabit svojí pozici ve Světové obchodní organizaci a na poli

mezinárodního obchodu obecně. Obdobně je nepravděpodobné, že by rozvojové země byly ochotné snášet systémové nespravedlnosti. Je tak vždy potřebné hledat kompromis.

Je tedy na členských zemích Světové obchodní organizace, aby skrze jednání a diskuze dospěly k nejlépe fungujícím, spravedlivým a efektivním prostředkům nápravy, jejichž použití bude směřovat k naplňování cílů systému řešení sporů. Tato disertační práce se snažila ukázat možnosti a směry, kudy by se diskuze mohla do budoucna ubírat.

Na úplný závěr je potřeba udělat poznámku, že disertační práce je práce teoretickou. Reálné případy a spory v reálném světě mezinárodního obchodu s sebou přinášejí tolik různých proměnných (již zmíněných především politických, ekonomických a sociálně-kulturních), že žádnou sebelepší právní teorií není možné všechny tyto záležitosti obsáhnout. Neznamená to však, že by práce na vylepšení systému řešení sporů Světové obchodní organizace měly ustát. Naopak. Práce je stále dost.

SEZNAM ZKRATEK

ATC	Dohody o textilu a ošacení (<i>Agreement on Textiles and Clothing</i>)
ACWL	Poradenské centrum pro právo Světové obchodní organizace (<i>Advisory Centre on the WTO Law</i>)
CJEU	Soudní dvůr Evropské Unie (<i>Court of Justice of the European Union</i>)
DSB	Orgán pro řešení sporů (<i>Dispute Settlement Body</i>)
DSU	Ujednání o řešení sporů (<i>Dispute Settlement Understanding</i>)
EU	Evropská unie (<i>European Union</i>)
FTA	Dohoda o volném obchodu (<i>Free Trade Agreement</i>)
GATS	Všeobecná dohoda o obchodu službami (<i>General Agreement on Trade in Services</i>)
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu (<i>General Agreement on Tarrifs and Trade</i>)
GSP	Všeobecný systém celních preferencí (<i>General System of Preferences</i>)
HDP	Hrubý domácí produkt
ICJ	Mezinárodní soudní dvůr (<i>International Court of Justice</i>)
ILC	Komise pro mezinárodní právo (<i>International Law Commission</i>)
ITO	Mezinárodní obchodní organizace (<i>International Trade Organization</i>)

ITLOS	Mezinárodní soud pro námořní právo (<i>International Tribunal for the Law of the Sea</i>)
IUSCT	Tribunál pro řešení sporů mezi Spojenými státy americkými a Íránem (<i>Iran-United States Claims Tribunal</i>)
LDC	Nejméně rozvinutá země (<i>Least Developed Country</i>)
MFN	Doložka nejvyšších výhod (<i>Most Favoured Nation</i>)
NAFTA	Severoamerická dohoda o volném obchodu (<i>The North American Free Trade Agreement</i>)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (<i>The Organization for Economic Co-operation and Development</i>)
OSN	Organizace spojených národů
PCIJ	Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti (<i>Permanent Court of International Justice</i>)
SCM	Dohoda o subvencích a vyrovnávacích opatřeních (<i>Agreement on Subsidies and Countervailing Measures</i>)
SPS	Dohoda u uplatňování sanitárních a fytosanitárních opatření (<i>Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures</i>)
TBT	Dohoda o technických překážkách obchodu (<i>The Technical Barriers to Trade Agreement</i>)
TPRM	Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky (<i>Trade Policy Review Mechanism</i>)
TRIPS	Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (<i>Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights</i>)
UNCTAD	Konference OSN o obchodu a rozvoji (<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>)
WTO	Světová obchodní organizace (<i>World Trade Organization</i>)

POUŽITÁ LITERATURA

ABBOTT, Frederick M. *Cross-Retaliation in TRIPS: Options for Developing Countries*. ICTSD Programme on Dispute Settlement and Legal Aspects of International Trade, Issue Paper No. 8, FSU College of Law, Public Law Research Paper No. 374, 2009.

ANDERSON, Kym. Peculiarities of Retaliation in WTO dispute Settlement. *World Trade Review*, Vol. 1, Issue 2, 2002.

ANTELL, Geoffrey a COLEMAN, James W. An Empirical Analysis of Wealth Disparities in WTO Disputes: Do Poorer Countries Suffer from Strategic Delay during Dispute Litigation? *Boston University International Law Journal*, Vol. 29, No. 2, 2011.

BAGWELL, Kyle, MAVROIDIS, Petros C. and STAIGER, Robert W. *The Case for Auctioning Countermeasures in the WTO*. NBER Working Paper Series, Working Paper 9920, National Bureau of Economic Research, 2003.

BALAŠ, Vladimír. Vývoj řešení sporů v GATT a WTO. *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. 12, č. 1, 2004.

BALAŠ, Vladimír. KLÁN, Theodor. Transparentnost v řešení sporů v mezinárodním ekonomickém právu. In *Nové trendy odpovědnosti a řešení sporů v mezinárodním právu (vliv nestátních aktérů): studie z mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012, s. 126 a násl.

BALUARTE, David C., DE VOS, Christian M. *From Judgment to Justice: Implementing International and Regional Human Rights Decisions*. New York: Open Society Foundations, 2010.

BARFIELD, Claude E. Free Trade, Sovereignty, Democracy: The Future of the World Trade Organization. *Chicago Journal of International Law*, Vol. 2, No. 2, Clánek č. 13, 2001 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách The University of Chicago [cit. 5.6.2015] pod WWW: <<http://chicagounbound.uchicago.edu/cjil/vol2/iss2/13>>.

BOHANES, Jan, GARZA, Fernanda. Going Beyond Stereotypes: Participation of Developing Countries in WTO Dispute Settlement. *Trade, Law and Development*, Vol. IV, No. 1, 2012.

BORGHT, Kim Van der. The Review of the WTO Understanding on Dispute Settlement: Some Reflections on the Current Debate, *American University International Law Review*, Vol. 14, 1999.

BREWSTER, Rachel. Shadow Unilateralism: Enforcing International Trade Law at the WTO, *University of Pennsylvania Journal of International Economic Law* 30, 2009.

BRIMEYER, Benjamin L. Bananas, Beef, and Compliance in the World Trade Organization: The Inability of the WTO Dispute Settlement Process to Achieve Compliance from Super Power Nations. *Minnesota Journal of Global Trade* 10, 2001.

BROEK, Naboth van den, BRONCKERS, Marco. Financial Compensation in the WTO: Improving the Remedies of WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, Issue 1.

BROWNLIE, Ian. *System of the Law of Nations-State Responsibility*. Part I, Oxford: Clarendon Press, 1983.

BUSCH, Marc L., REINHARDT, Eric. Bargaining in the Shadow of the Law: Early Settlement in GATT/WTO Disputes. *Fordham International Law Journal*, Vol. 24, 2000.

BUSCH, Marc, L., REINHARDT, Eric. Developing Countries and GATT/WTO Dispute Settlement. In BERMANN, George A., MAVROIDIS, Petros (eds.). *WTO Law and Developing Countries*. Cambridge University Press, 2007.

CAI, Phoenix X. F. Making WTO Remedies Work for Developing Nations. *Emory International Law Review*, Vol. 25, No. 1, 2011.

CATALDI, Giuseppe. *The Implementation of the ICJ's Decision in the Jurisdictional Immunities of the State case in the Italian Domestic Order: What Balance should be made between Fundamental Human Rights and International Obligations?* ESIL Reflections Vol. 2, Issue 2, 2013, s. 2 [online zdroj], dostupné na internetových stránkách European Society of International Law [cit. 8.6.2015] pod WWW: <<http://www.esil-sedi.eu/node/281>>.

CRAWFORD, James. *The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*, Cambridge University Press, 2002.

CROOME, John. *Reshaping the World Trading System: A History of the Uruguay Round*. 2nd ed., The Hague: Kluwer Law International, Transnational Publishers, 1999.

DARLING, Jeremy B., Gambling with our future: A Call for needed WTO Dispute Resolution Reform as Illustrated by the U.S.-Antigua Conflict over Online Gambling, *George Washington International Law Review*, Vol. 42, 2010.

DAVEY, William J. Compliance Problems in WTO Dispute Settlement. *Cornell International Law Journal*, Vol. 42, Issue 1, Article 5, 2009.

DAVEY, William J. Dispute Settlement in the WTO and RTAs: A Comment. In BARTELS, Lorand a ORTINO, Federico (ed.). *Regional Trade Agreements and the WTO Legal System*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

DAVEY, William J. Expediting the Panel Process in WTO Dispute Settlement. In Merit E. Janow, Victoria Donaldson and Alan Yanovich (eds.), *The WTO: Governance, Dispute Settlement and Developing Countries*, Huntington, New York: Juris Publishing, 2008.

DAVEY, William J. Evaluating WTO Dispute Settlement: What Results Have Been Achieved Through Consultations and Implementation of Panel Reports? In TANIGUCHI, Y., YANOVICH, A., BOHANES, J. (eds.), *The WTO in the Twenty-First Century: Dispute Settlement, Negotiations and Regionalism in Asia*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

DAVEY, William J. GATT Article X: Transparency and Proper Administration in *Enforcing World Trade Rules: Essays on WTO Dispute Settlement and GATT Obligations*. Cameron May, 2006.

DAVEY William J. *Implementation in WTO Dispute Settlement: An Introduction to the Problems and Possible Solutions*. Illinois Public Law Research Paper No. 05-16, 30. listopadu 2005.

DAVEY, William J. *Reforming WTO Dispute Settlement*. University of Illinois, Public Law & Legal Theory Research Paper No. 04-01, 29. ledna 2004 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách Social Science Research Network [cit. 5.6.2015] pod WWW: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=495386>.

DAVEY, William J. Sanctions in the WTO: Problems and Solutions. In BOWN, Chad P., PAUWELYN, Joost (eds.), *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*, Cambridge University Press, 2010.

DAVEY, William J. The WTO Dispute Settlement System: The First Ten Years. *Journal of International Economic Law*, Vol. 8, No. 1, 2005.

DAVEY, William J. *The WTO Dispute Settlement System at 18: Effective at Controlling the Major Players?* EUI Working Paper RSCAS 2013/29.

DAVEY, William J. The World Trade Organization's Dispute Settlement System. *South Texas Law Review*, Vol. 42, 2001.

DAVEY, William J. The WTO and Rules-Based Dispute Settlement: Historical Evolution, Operational Success, and Future Challenges. *Journal of International Economic Law* 17, 2014.

DAVEY, William J. WTO Dispute Settlement: Promise Fulfilled? In GOVAERE Inge, QUICK Reinhard and BRONCKERS, Marco (eds.), *Trade and Competition Law in the EU and Beyond*. Cheltenham: Edward Elgar, 2011.

DAVIES, Arwel. Reviewing Disputes Settlement at the World Trade Organization: A Time to Reconsider the Role/s of Compensation. *World Trade Review*, Vol. 5, Issue 1, 2006, s. 40.

DAWIDOWICZ, Martin. Public Law Enforcement Without Public Law Safeguards: An Analysis of State Practice on Third Party Countermeasures and Their Relationship to the UN Security Council. *British Year Book of International Law*, Vol. 77, 2006.

EVANS, David, SHAFFER, Gregory C. Introduction: The Developing Country Experience in WTO Dispute Settlement, *Minnesota Legal Studies Research Paper*, No. 11-03, 2011.

HELPER, Laurence R., SLAUGHTER, Anne-Marie. Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication. In SIMMONS, Beth (ed), *International Law*, Vol. 4 London: SAGE, 2008.

HILLGRUBER, Christian. The Right of Third States to take Countermeasures. In TOMUSCHAT, Christian, THOUVENIN, Jean-Marc (eds.). *The Fundamental Rules of the International Legal Order: Jus cogens and Obligations Erga omnes*. Leiden: Nijhoff, 2006.

HOEKMAN, Bernard, HORN, Henrik, MAVROIDIS, Petros C. Winners and Losers in the Panel Stage of the WTO System. In THOMAS, Schantal and TRACHTMAN, Joel P. (eds.). *Developing Countries in the WTO Legal System*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

HUDEC, Robert E. Broadening the Scope of Remedies in WTO Dispute Settlement. In WEISS, Friedl, WIERS Jochem (eds.), *Improving WTO Dispute Settlement Procedures*, London: Cameron May Publishers, 2000.

HUDEC, Robert. *Developing Countries in the GATT Legal System*, Cambridge University Press, 1. edition, 2014.

HUDEC, Robert E., *Enforcing International Trade Law: The Evolution of the Modern GATT Legal System*. Salem, NH: Butterworth Legal Publishers, 1993.

HUDEC, Robert E. New WTO Dispute Settlement Procedure: An Overview of the First Three Years. *Minnesota Journal of Global Trade* 1, 1999.

HUDEC, Robert E., *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*, Butterworth Legal Publishers,. 2nd ed., 1990.

CHARNOVITZ, Steve. Rethinking WTO Trade Sanctions. *American Journal of International Law*, Vol. 95, 2001.

CHARNOVITZ, Steve. Should the Teeth be Pulled? An Analysis of WTO Sanctions. In KENNEDY D., SOUTHWICK J. (eds.) *The Political Economy of International Trade Law*, Cambridge University Press, 2002.

CHARNOVITZ, Steve. The WTO's Problematic „Last Resort“ against Noncompliance, *Aussenwirtschaft*, 2002, s. 430 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách Peace Palace Library [cit. 18.6.2015] pod WWW: <http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Charnovitz_Last-Resort.pdf>.

CHOI, Won-Mog. To Comply or Not to Comply? – Non-implementation Problems in the WTO Dispute Settlement System. *Journal of World Trade*, Vol. 41, Issue, 5, 2007.

CHUA, Adrian T. L., *Reasonable expectations and Non-Violation Complaints in GATT/WTO Jurisprudence*, *Journal of World Trade* 32, 1998.

IWATSUKI, Naoki. Legal Structure of International Dispute Settlement and Countermeasures: A Reflection on the Legal Basis of Countermeasures in Contemporary International Law. *Journal of International Law and Diplomacy*, Vol. 107, 2008.

JACKSON, John H. Designing and implementing effective dispute settlement procedures: WTO dispute settlement, appraisal and prospects. In KRUEGER, Anne O. (ed.), *The WTO as an International Organization*. Chicago: The University of Chicago Press, 1998.

JACKSON, John H. *The World Trading System*, First Edition, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1989.

KAMTO, Maurice. The Time Factor in the Application of Countermeasures. In CRAWFORD, James, PELLET, Allain, OLLESON, Simon (eds.). *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

KAUFMANN-KOHLER, Gabrielle. Compensation Assessments: Perspectives from Investment Arbitration. In BOWN, Chad P., PAUWELYN, Joost (eds.) *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010.

KIMBLE, Tina Potuto. Anticipatory Compliance with WTO rules and the Erosion of U.S. Sovereignty. *Quinnipiac Law Review*, Vol. 25, 2006.

KIPEL, Alice Alexandra. Special and Differential Treatment for Developing Countries. In STEWART, Terence P. (ed.), *The World Trade Organization: The Multilateral Trade Framework for the 21st Century and U.S. Implementing Legislation*. Chicago, IL: American Bar Association, 1996.

KOMURO, Norio. The WTO Dispute Settlement Mechanism – Coverage and Procedures of the WTO Understanding. *Journal of World Trade* 29, 1995.

KUČERA, Zdeněk, PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kolektiv. *Právo mezinárodního obchodu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008.

KUILWIJK, Kees Jan. Castro's Cuba and the U.S. Helms-Burton Act, An Interpretation of the GATT Security Exemption. *Journal of World Trade*, Vol. 31, 1997.

KUYPER, P.J. The Law of GATT as a Special Field of International Law: Ignorance, Further Refinement or Self-Contained System of International Law. *Netherlands Yearbook of International Law*, Vol. 25, 1994.

LESAFFRE, Hubert. Circumstances precluding Wrongfulness in the ILC Articles on State Responsibility: Countermeasures. In CRAWFORD, James, PELLET, Allain, OLLESON, Simon (eds.). *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

LESTER, Simon, MERCURIO, Bryan with DAVIES, Arwel, LEITNER, Kara. *World Trade Law*. Oxford: Hart Publishing, 2008.

MACDONALD, Chad. NAFTA Cross-Border Trucking: Mexico Retaliates After Congress Stops Mexican Trucks at the Border, *VANDERBILT JOURNAL OF TRANSNATIONAL LAW*, Vol. 42, 2009 [online zdroj]. Dostupný na internetových stránkách Vanderbilt University [cit. 8.5.2015] pod WWW: <<http://www.vanderbilt.edu/jotl/manage/wp-content/uploads/MacDonald-final-cr.pdf>>.

MARCEAU, Gabrielle. Review Essays of Dispute Settlement Mechanisms, Regional or Multilateral: Which One is Better? *Journal of World Trade*, Vol. 31, Issue 7, 1997.

MATSUSHITA, Mitsuo, SCHOENBAUM, Thomas J., MAVROIDIS, Petros C., *The World Trade Organization, Law, Practice and Policy*, New York: Oxford University Press, 2003.

MCRAE, Donald. Measuring the Effectiveness of the WTO Dispute Settlement System. *Asian Journal of WTO and International Health Law and Policy*, Vol. 3, No.1, 2008.

MERCURIO, Bryan. Improving Dispute Settlement in the WTO: The DSU Review-Making It Work? *Journal of World Trade*. Vol. 38, 2004.

MERCURIO, Bryan. Why Compensation Cannot Replace Trade Retaliation in the WTO Dispute Settlement Understanding, *World Trade Review*, Vol. 8, No. 2, 2009.

MICHALOPOULOS, Constantine. The Developing Countries in the WTO. *The World Economy*, Vol. 22, Issue 1, 2001.

MORGENTHAU, Hans J. Positivism, Functionalism, and International Law. *American Journal in International Law*. Vol. 34, 1940.

MOVESIAN, Mark L. Enforcement of WTO Rulings: An Interest Group Analysis. *Hofstra Law Review*, No.1, Vol. 31, 2003.

NOORTMANN, Math. *Countermeasures in International Law: Five Salient Cases*. Gadjah Mada University Press, 2005.

NZELIBE, Jide. The Case against Reforming the WTO Enforcement Mechanism. *University of Illinois Law Review*, Vol. 2008, No. 1, 2008.

ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.

PAUWELYN, Joost. Enforcement and Countermeasures in the WTO: Rules are Rules – Toward a More Collective Approach. *American Journal of International Law*, Vol. 94, 2000.

PAUWELYN, Joost. The Calculation and Design of Trade Retaliation in Context: what is the Goal of Suspending WTO Obligations?, with comments by JACKSON, John and SYKES, Alan O. In BOWN, Chad P. and PAUWELYN Joost (eds.). *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*. New York: Cambridge University Press, 2010.

PAUWELYN, Joost. The Rule of Public International Law in the WTO: How Far Can We Go? *American Journal of International Law*, Vol. 95, 2001.

PENG, Shin-yi. How Much Time is Reasonable? – The Arbitration Decisions under Article 21.3(c) of the DSU. *Berkeley Journal of International Law*, Vol. 26, 2008.

PESCATORE, Pierre, DAVEY, William J. a LOWENFELD, Andeas F. *Handbook of WTO/GATT Dispute Settlement*. Vol. 1. The Hague: Kluwer Law International, Transnational Publishers, 1997.

POSNER, Eric A., SYKES, Alan O. *Efficient Breach of International Law: Optimal Remedies, 'Legalized Noncompliance,' and Related Issues*. University of Chicago Law & Economics, Olin Working Paper No. 546; Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 409, 2011.

PLASAI, Virachai. Compliance and Remedies against Non-compliance under the WTO System: Towards a More Balanced Regime for All Members. *ICTSD Dispute Settlement and Legal Aspects of International Trade*, Issue 3, 2007.

POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*. 6., doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2011.

PRINCEN, Sebastiaan. EC Compliance with WTO Law: The Interplay of Law and Politics. *European Journal of International Law*, Vol. 15, No. 3., 2004.

PROUKAKI, Elena Katselli. *The Problem of Enforcement in International Law: Countermeasures, the Non-Injured State and the Idea of International Community*. London: Routledge, 2010.

QIAN, MA. Reasonable Period of Time in the WTO Dispute Settlement. *Journal of International Economic Law*, Vol. 15, No. 1, Oxford University Press, 2012.

RASMUSSEN, Morten. From Costa Enel to the Treaties of Rome: A Brief History of a Legal Revolution. In MADURO, Miguel Poiares, AZOULAI, Loic (eds.). *The Past and Future of EU Law: The Classics of EU Law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*, Oxford: Hart Publishing, 2010.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda a kol. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

RUSE-KHAN, Henning G., *Suspending IP Obligations under TRIPS: A Viable Alternative to Enforce Prevailing WTO Rulings?* Center for International Environmental Law, 2008.

SABAHI, Borzu. The Calculation of Damages in International Investment Law. In KAHN, Philippe, WALDE, Thomas W. (eds.). *Les nouveaux du droit des investissements internationaux/New Aspects of International Investment Law*, Leiden: Nijhoff, 2007.

SCOTT, Joanne. *The WTO Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

SHAFFER, Gregory C. Developing Country Use of the WTO Dispute Settlement System: Why it Matters, the Barriers Posed. *Minnesota Legal Studies Research Paper*, No. 08-50, 2008.

SHOYER, Andrew W., SOLOVY, Eric M., KOFF, Alexander W. Implementation and Enforcement of Dispute Settlement Decisions. In MACRORY, Patrick F.J., APPLETON, Arthur E., PLUMMER, Michael G. (eds.). *The World Trade Organization: Legal, Economic and Political analysis*. New York: Springer, 2004.

SHRIVER, Ernst P. Separate But Equal: Intellectual Property Importation and the Recent Amendments to Section 337. *Minnesota Journal of Global Trade* 5, 1996.

SCHOENBAUM, Thomas, J. The WTO and Developing Countries. *The Journal of Social Science*, No. 54, 2005, s.12 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách International Christian University Repository [cit. 19.3.2015], pod WWW: https://icu.repo.nii.ac.jp/index.php?action=pages_view_main&active_action=repository_action_common_download&item_id=1370&item_no=1&attribute_id=18&file_no=1&page_id=13&block_id=17.

SCHULTE, Constanze. *Compliance with decisions of the International Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

STEGER, Debra. Establishment of a Dispute Tribunal in the WTO. In *Trade and Development Symposium: Perspectives on the Multilateral Trading System*, International Centre for Trade and Sustainable Development, 2012 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách International Centre for Trade and Sustainable Development [cit. 27.6.2015] pod WWW: <http://www.ictsd.org/downloads/2012/02/debra-steger-establishment-of-a-dispute-tribunal-in-the-wto.pdf>.

SUTHERLAND, Peter a kol., *The Future of the WTO: Addressing Institutional Challenges in the New Millennium*, 2004, odst. 243 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách Světové obchodní organizace [cit. 20.6.2015] pod WWW: <http://www.wto.org/English/thewto_e/10anniv_e/future_wto_e.pdf>.

SYKES, Alan O. The Remedy for Breach of Obligations under the WTO Dispute Settlement Understanding Damages or Specific Performance? In BRONCKERS, M., QUICK, R. Quick (eds.). *New Directions in International Economic Law*. Kluwer Law International, 2000.

SYKES, Alan O. Optimal Sanctions in the WTO: the Case for Decoupling (and the Uneasy Case for the status quo). In BOWN, Chad P., PAUWELYN, Joost (eds.), *The Law, Economics and Politics of Retaliation in WTO Dispute Settlement*, New York: Cambridge University Press, 2010.

ŠTURMA, Pavel, BALAŠ, Vladimír. *Mezinárodní ekonomické právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013.

ULMANN, Rebecca. Enhancing the WTO Tool Kit: The Case for Financial Compensation. *Richmond Journal of Global Law and Business*, Vol. 9, No. 2, 2010 [online zdroj]. Dostupné na internetových stránkách University of Richmond [cit. 16.6.2015] pod WWW: <http://rjglb.richmond.edu/wp-content/uploads/2013/03/rjl_9-2.pdf>.

WTO. *A Handbook on the WTO Dispute Settlement System*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

ZIMMERMANN, Andreas, TOMUSCHAT Christian, OELLERS-FRAHM Karin, TAMS, Christian J., *The Statute of the International Court of Justice: A Commentary*, Oxford University Press, Second Edition, 2012.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

A Brief History of UNCTAD [online]. UNCTAD [cit. 18.3.2015], dostupné na WWW: <<http://unctad.org/en/Pages/About%20UNCTAD/A-Brief-History-of-UNCTAD.aspx>>.

Agreement Establishing the World Trade Organization [online]. World Trade Organization [cit. 3.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto.pdf>.

Agreement on Textiles and Clothing [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/16-tex_e.htm>.

Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights [online]. World Trade Organization [cit. 25.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm2_e.htm>.

Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm>.

Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/19-adp_01_e.htm>.

Agreement on Technical Barriers to Trade [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm>.

Agreement under Article 21.3(b) of the DSU, United States – Definitive Safeguard Measures on Imports of Circular Welded Carbon Quality Line Pipe from Korea, WT/DS202/18 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 31. července 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=90407,101670,68570,47846,43747,81812,36525,27772,59537,16664&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Aid for Trade – Plenary Session: WTO & Development - Looking Ahead to the Nairobi Ministerial [online]. World Trade Organization [cit. 5.7.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra70_e.htm>.

Appellate Body a Panel Report WT/DS2/9 [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015] ze dne 20. května 1996, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/2-9.pdf>.

Appellate procedures [online]. World Trade Organization [cit. 6.3.2015], dostupné na WWW: <http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/ab_procedures_e.htm>.

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 2007, odst. 460, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/91/13685.pdf>>.

Arbitration under Article 31.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlement Dispute WT/DS26/15, WT/DS48/13 [online]. World Trade Organization [cit. 5.4.2015], 29. května 1998, odst. 26, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6140&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS75/16; WT/DS84/14 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 4. června 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16004&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS139/12; WT/DS142/12 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 4. října 2000, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=12006&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Arbitration under 21.3(c) of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes WT/DS155/10 [online]. World Trade Organization [cit. 5.4.2015], 31. srpna 2001, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=52814&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS160/12 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 9. listopadu 2001, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=65434,49040&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS207/13 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 17. března 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=7596&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS217/14, WT/DS234/22 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 13. června 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14361&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS265/33, WT/DS266/33, WT/DS283/14 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 28. října 2005, dostupné na WWW:

<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=70198&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding of Rules and Procedures Governing the Settlements of Disputes WT/DS285/13 [online]. World Trade Organization [cit. 18.6.2015], 19. srpna 2005, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=47161&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Award of the Arbitral Tribunal Guyana-Suriname [online], Permanent Court of Arbitration [cit. 8.6.2015] ze 17. září 2007, dostupný na WWW: <www.pca-cpa.org/showfile.asp?fil_id=664>.

Award of the Arbitrator, Japan – Taxes on Alcoholic Beverages, Arbitration under Article 21(3)(c) of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, WT/DS8/15, WT/DS10/15, WT/DS11/13 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 14. února 1997, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28310,41597,11900,18519,36243,39464,18511,4282,6699,126&CurrentCatalogueIdIndex=8&FullTextSearch=>.

Bridges, Weekly Trade News Digest, 4 July 2007 [online]. IPRsonline.org [cit. 15.6.2015], Volume 11, No. 24, dostupné na WWW: <<http://www.iprsonline.org/weekly/07-07-04/story3.htm>>.

Canada: Claim against the Union of Soviet Socialist Republics for Damage Caused by Soviet Cosmos 954 [online]. Emond Publishing [cit. 8.6.2015] 24. ledna 1978, dostupné na WWW: <www.emp.ca/links/intlaw7/cases/soviet.doc>.

Case Concerning Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo) Compensation owed by the Democratic Republic of the Congo to the Republic of Guinea 2012 [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 19. června 2012, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/103/17044.pdf>>.

Case Concerning the Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v Belgium) 2002 [online]. International Law Students Association website [cit. 8.6.2015], 14. února 2002, dostupné na WWW: <<http://www.ilsa.org/jessup/jessup08/basicmats/icjcongo.pdf>>.

Case Concerning the Factory at Chorzów [online]. Publications of the Permanent Court of International Justice, Series A No. 17 [cit. 3.6.2015], 13. září 1928, dostupné na WWW: <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_17/54_Usine_de_Chorzow_Fond_Arret.pdf>.

Case Concerning Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v Nigeria; Equitorial Guinea intervening) 2002 [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/94/7473.pdf>>.

Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project (Judgment) 1997 [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 27. září 1997, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7375.pdf>>.

Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America), Merits 1986 [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 27. června 1986, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>.

Case No. ARB/01/8 Award, CMS Gas Transmission Company v Argentine Republic [online] International Centre for Settlement of Investment Disputes [cit. 8.6.2015] z 12. května 2005, dostupné na WWW: <https://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=CasesRH&actionVal=showDoc&docId=DC504_En&caseId=C4>.

Committee on the Legal and Institutional Framework of GATT in Relation to Less-Developed Countries, L/2195/Rev.1 [online]. World Trade Organization [cit. 22.6.2015], 13. dubna 1964, Annex 4, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90770138.pdf>.

Communication from Canada, United States – Taxes on Petroleum and Certain Imported Substances Follow-up on the Panel Report L/617 [online]. World Trade Organization [cit. 8.6.2015], 31. července 1989, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/91430270.pdf>.

Communication from the Appellate Body WT/DS135/9 [online]. World Trade Organization [cit. 16.5.2015], 8. listopadu 2000, odst. 2, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=10061&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Contribution of the Republic of Korea to the Improvement of the Dispute Settlement Understanding of the WTO TN/DS/W/11 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 11. července 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=49478&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Country and Lending Groups [online]. World Bank [cit. 15.3.2015], dostupné na WWW: <<http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups>>.

Criteria for additional categories of claims (S/AC.26/1991/7/Rev.1) UN Compensation Commission Governing Council, Decision 7 [online]. United Nations Dag Digital Library [cit. 8.6.2015], 16. března 1992, dostupné na WWW: <<http://repository.un.org/handle/11176/56684>>.

Cuban Liberty and Democratic Solidarity (LIBERTAD) Act of 1996. [online]. The Library of Congress [cit. 7.3.2015], na WWW: na <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/bdquery/z?d104:HR00927:@@S>.

Decision of 12 April 1989 on improvements to the GATT dispute settlement rules and procedures [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], na WWW: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_settlement_cbt_e/a3s1p1_e.htm

Decision by the Arbitrator, United States – Measures Affecting the Cross-Border Supply of Gambling and Betting Services - Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS285/ARB [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 21. prosince 2007, odst. VI.1, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=80129&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Decision by the Arbitrator, United States – Tax Treatment for "Foreign Sales Corporations" – Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS108/ARB [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 30. srpna 2002, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=103897&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Decision by the Arbitrator, United States - Continued Dumping and Subsidy Offset Act of 2000, Original Complaint by Canada - Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS234/ARB/CAN [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 31. srpna 2004, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=52977&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Decision by the Arbitrators, European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Arbitration by the European Communities under Article 22.6 of the DSU, WT/DS27/ARB/ECU [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 24. března 2000, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=11296,67983,49243,15172,17315,24277,5891,60108,41759,29565&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>.

Decision by the Arbitrators, Brazil – Export Financing Programme for Aircraft – Recourse to Arbitration by Brazil under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement, WT/DS46/ARB [online]. World Trade Organization [cit. 16.6.2015], 28. srpna 2000, odst. 3.57, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=34702&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Decision by the Arbitrators, United States – Anti-dumping Act of 1916, Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS163/ARB/ECU [online]. World Trade Organization [cit. 15.6.2015], 24. února 2004, dostupné na WWW:

https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=87958&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Decision by the Arbitrators, United States – Measures Affecting the Cross-border Supply of Gambling and Betting Services – Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS285/ARB [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 21. prosince 2007, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=80129&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Decision of the Arbitrator, Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU and Article 4.11 of the SCM Agreement WT/DS108/ARB [online]. World Trade Organization [cit. 20.6.2015], 30. srpna 2002, odst. 2.12 - 2.15, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=103897&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Decision on Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries L/4903 [online]. World Trade Organization [cit. 19.3.2015], 28. listopadu 1979, dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm.

Developing Countries, Overview [online]. World Trade Organization [cit. 19.3.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/dev1_e.htm.

Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace [online]. European Commission [cit. 3.3.2015], na WWW: http://ec.europa.eu/translation/czech/guidelines/documents/wto_agreement_cs.pdf.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS26 [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds26_e.htm.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS33 [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds33_e.htm.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS38 [online]. World Trade Organization [cit. 8.3.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds38_e.htm.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS70 [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds70_e.htm.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS135 [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds135_e.htm.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS176 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds176_e.htm>.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS332 [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds332_e.htm>.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS316 [online]. World Trade Organization [cit. 26.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds316_e.htm>.

DISPUTE SETTLEMENT: Dispute DS406 [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds406_e.htm>.

Dispute Settlement Understanding Proposals: Legal Text, Communication from India on behalf of Cuba, Dominican Republic, Egypt, Honduras, Jamaica and Malaysia, TN/DS/W/47 [online]. World Trade Organization [cit. 20.6.2015], 11. února 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=45339&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts with Commentaries [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>.

ENVIRONMENT: Disputes 7 [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis07_e.htm>.

ENVIRONMENT: Disputes 8 [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis08_e.htm>.

First Report adopted by CONTRACTING PARTIES GATT/CP.3/42 - II/181 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 10.3.2015], 30. června 1949, odst. 4, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/braziliantaxes.pdf>>.

Final Report of the Panel [online]. Foreign Trade Information System [cit. 5.3.2015], dostupné na WWW: <<http://www.sice.oas.org/dispute/nafta/english/U98081ae.asp>>.

General Council, Preparations for the 1999 Ministerial Conference: The Dispute Settlement Understanding (DSU), Communication from Pakistan, WT/GC/W/162 [online]. World Trade Organization [cit. 22.6.2015], 1. dubna 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=22922&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

GLOSSARY TERM Zeroing [online]. World Trade Organization [cit. 4.4.2015], dostupné na WWW: https://www.wto.org/english/thewto_e/glossary_e/zeroing_e.htm.

Historic signing ends 20 years of EU-Latin American banana disputes, *WTO News Items* [online]. World Trade Organization [cit. 17.6.2015], 8. listopadu 2012, dostupné na WWW: http://www.wto.org/english/news_e/news12_e/disp_08nov12_e.htm.

Charta Organizace spojených národů [online]. Organizace spojených národů [cit. 1.6.2015], dostupná na WWW: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>.

Chronological list of dispute cases [online]. World Trade Organization [cit. 26.5.2015] Dostupné na WWW: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm.

Internetové stránky organizace ACWL viz WWW: <http://www.acwl.ch/e/index.html>.

Judgment of the Court of 5 February 1963 [online]. EUR-Lex [cit. 13.6.2015], dostupné na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61962CJ0026&from=ENECR1>.

Judgment of the Court of 15 July 1964 [online]. EUR-Lex [cit. 13.6.2015], dostupné na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61964CJ0006&from=EN>.

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) 2004 [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 9. července 2004, dostupné na WWW: <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>.

Ministerial Declaration adopted 14 November 2001 [online]. World Trade Organization [cit. 10.3.2015], na WWW: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.pdf.

Minutes of the Meeting, WT/DSB/M/145 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], odst. 2, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=20160&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Mutually Acceptable Solutions on Modalities for Implementation, Addendum, Japan – Taxes on Alcoholic Beverages, WT/DS8/17/Add.1, WT/DS10/17/Add.1, WT/DS11/15/Add.1 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 12. ledna 1998, dostupné na WWW: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28310,41597,11900,18519,36243,39464,18511,4282,6699,126&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>.

Notification of Mutually Acceptable Solution, Turkey – Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products, WT/DS34/14 [online]. World Trade Organization [cit. 12.5.2015], 19. ledna 2001, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=33067,13178,63084,22253,4624,2386,3626,1320,54948,11074&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Public Citizen's Global Trade Watch [online]. Expose the TPP [cit. 5.3.2015], dostupná na WWW: <<http://www.exposethetpp.org/naftas-20-year-legacy.pdf>>.

Recourse by Antigua and Barbuda to Article 22.2 of the DSU, WT/DS/285/22 [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 22. června 2007, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=81492&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Recourse by Canada to Article 22.2 of the DSU WT/DS18/12 [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 15. července 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=30289&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Recourse to Article 21.5 of the DSU by Canada, Communication from the Chairman of the panel WT/DS18/17 [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 13. prosince 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=2640,43165,39507,46038,35518,38458,30289,79057,35375,30835&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS2/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 29. dubna 1996, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14573,23451,6316,7386,12012,28286,14940,27916,8482,12397&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS8/AB/R; WT/DS10/AB/R; WT/DS11/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 4. října 1996, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31422,28307,32429,42786,32900,49645,13234,10800,12972,23925&CurrentCatalogueIdIndex=4&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS18/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 20. října 1998, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6220&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS26/AB/R; WT/DS48/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 16. ledna 1998, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6220&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

[talogueIdList=6511,20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6511,20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body, WT/DS27/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 14.5.2015], 9. září 1997, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=30947,39844,29758,24066,11455,22257,10157,28261,18951,46731&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body, European Communities – Regime for the Importation, Sale and Distribution of Bananas – Recourse to Article 21.5 of the DSU by the United States, WT/DS27/AB/RW/USA [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 26. listopadu 2008, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=85919,69466,72710,78954,67280,71796,84710,94178,66735,97436&CurrentCatalogueIdIndex=8&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS33/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 25. dubna 1997, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=13317,36577&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS50/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 19. prosince 1997, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14917,26690,34805,21241,7558,1143,19562,15420,22367,47331&CurrentCatalogueIdIndex=8&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body, WT/DS58/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 14.5.2015], 12. října 1998, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/58abr.pdf>.

Report of the Appellate Body WT/DS60/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 2. listopadu 1998, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28399,43275,49546,24733,24018,9389,8259,18022,6689,30308&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS70/AB/RW [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 21. července 2000, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=28932&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS70/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], 2. srpna 1999, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=21419&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body, WT/DS108/AB/RW [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 14. ledna 2002, dostupné na WWW:

[<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=90919&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=90919&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS122/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 5. dubna 2001, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=33334,89494,18763,43906,18474,7109,14138,18184,7055,34189&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=33334,89494,18763,43906,18474,7109,14138,18184,7055,34189&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS135/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 12. března 2001, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=18475,17801,1236,15367,10061,13353,44321,17059,28933,46239&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=18475,17801,1236,15367,10061,13353,44321,17059,28933,46239&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS138/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 5. října 2000, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=49997,29751,6674,854,20537,23540,37769,4280,107689,12378&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=49997,29751,6674,854,20537,23540,37769,4280,107689,12378&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS166/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 20.5.2015], 2. srpna 1999, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=84961,177,15344,15707,1503,36425,38326,53984,4216,15957&CurrentCatalogueIdIndex=4&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=84961,177,15344,15707,1503,36425,38326,53984,4216,15957&CurrentCatalogueIdIndex=4&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS177/10; WT/DS178/11 [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 16. května 2001, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62870,37908,73013,41636,23409,18383,5616,16227,57184,71154&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62870,37908,73013,41636,23409,18383,5616,16227,57184,71154&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS184/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 23. srpna 2001, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16715,44818,68060,76836,71122,18393,44378,1782,16147,30748&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16715,44818,68060,76836,71122,18393,44378,1782,16147,30748&CurrentCatalogueIdIndex=3&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS192/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 22.5.2015], 5. listopadu 2001, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31804,72124,45625,48567,89467,19759,41884,11690,14575&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31804,72124,45625,48567,89467,19759,41884,11690,14575&CurrentCatalogueIdIndex=2&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS202/13/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 15. února 2002, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=27772&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=27772&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Appellate Body WT/DS207/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 23. září 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62174,107399,86434,53766,62149,48327,56896,48711,44934&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body WT/DS231/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 26. září 2002, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=17693,8149,48610,41710,61455,103319,105513,50525,31608,47889&CurrentCatalogueIdIndex=5&FullTextSearch=>>.

Report of the Appellate Body, United States – Continued Suspension of Obligations in the EC – Hormones Dispute, WT/DS320/AB/R [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 16. října 2008, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=94408&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Report by the Chairman to the Trade Negotiations Committee WT/DS/25 [online]. World Trade Organization [cit. 20.6.2015], 2011, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=108977&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>>.

Report of the Panel G/26 - 1S/53 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 31. října 1952, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/sardines.pdf>>.

Report of the Panel L/6175 – 34S/136 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 11.3.2015], 17. června 1987, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/superfund.pdf>>.

Report of the Panel L/6439 – 36S/345 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 15.5.2015], 7. listopadu 1989, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/sec337.pdf>>.

Report of the Panel L/6514 - 36S/331 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 10.3.2015], 22. června 1989, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/ussugar.pdf>>.

Report of the Panel L/6627 - 37S/86 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 25. ledna 1990, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/oilseedsI.pdf>>.

Report of the Panel, United States Tax Legislation – “Domestic International Sales Corporation” (DISC), L/4422 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 15.6.2015], 12. listopadu 1976, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/usdisc.pdf>>.

Report of the Panel WT/DS8; WT/DS10/8; WT/DS11/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 11. července 1996, dostupné na WWW:

[<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31422,28307,32429,42786,32900,49645,13234,10800,12972,23925&CurrentCatalogueIdIndex=6&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=31422,28307,32429,42786,32900,49645,13234,10800,12972,23925&CurrentCatalogueIdIndex=6&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS24/R [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 8. listopadu 1996, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=27296,6543,7009,2665,32539,41098,22084,23914,30258,42701&CurrentCatalogueIdIndex=6&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=27296,6543,7009,2665,32539,41098,22084,23914,30258,42701&CurrentCatalogueIdIndex=6&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS26/R/USA [online]. World Trade Organization [cit. 25.5.2015], 18. srpna 1997, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6511,20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=7&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=6511,20693,5575,33861,56404,41784,37940,49246,36724,8568&CurrentCatalogueIdIndex=7&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS33/R [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 6. ledna 1997, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=61227&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=61227&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS34/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 31. května 1999, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=40096&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=40096&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS44/R [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], 31. března 1998, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=26887&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=26887&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS56/R [online]. World Trade Organization [cit. 24.5.2015], 25. listopadu 1997, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=36778&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=36778&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS60/R [online]. World Trade Organization [cit. 18.4.2015], 19. června 1998, dostupné na WWW: [<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/60r.doc>](https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/60r.doc).

Report of the Panel WT/DS108/RW [online]. World Trade Organization [cit. 2.5.2015], 20. srpna 2001, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=102271&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=102271&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS152/R [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], 22. prosince 1999, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=15989&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=15989&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Report of the Panel WT/DS301/R [online]. World Trade Organization [cit. 17.6.2015], 22. dubna 2005, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=69910&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Report of the Panel WT/DS312/R [online]. World Trade Organization [cit. 17.6.2015], 28. října 2005, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=59281&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Report adopted by the CONTRACTING PARTIES GATT/CP.4/39 [online]. WorldTradeLaw.net, GATT Reports [cit. 18.5.2015], 3. dubna 1950, dostupné na WWW: <<http://www.worldtradelaw.net/document.php?id=reports/gattpanels/australiansulphate.pdf>>;

Report of the Twent-Ninth Session E/1994/22 [online]. United Nations [cit. 15.3.2015], dostupné na WWW: <<http://www.un.org/documents/ecosoc/docs/1994/e1994-22.htm>>.

Report on G-20 Trade Measures [online], World Trade Organization [cit. 4.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/news_e/news13_e/g20_wto_report_jun13_e.doc>.

Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts [online]. International Law Commission, United Nations [cit. 8.6.2015], 2001, dostupné na WWW: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf>.

Rozhodnutí Generální rady Světové obchodní organizace WT/L/251 [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015] ze dne 17. prosince 1997, v anglickém znění dostupné na <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=43322&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=> .

Rozhodnutí Generální rady Světové obchodní organizace WT/L/252 [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015] ze dne 16. prosince 1997, v anglickém znění dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=32696&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Rules of Conduct for the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes WT/DSB/RC [online]. World Trade Organization [cit. 3.4.2015], 11. prosince 1996, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=30943&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí, 191/1995 Sb. [online]. Ministerstvo průmyslu a obchodu, dostupné na WWW: <<http://download.mpo.cz/get/26361/47289/565613/priloha001.doc>>.

Statement by Uruguay at the General Council on 22 November 2000 WT/GC/38 [online]. World Trade Organization [cit. 15.5.2015], 4. prosince 2000, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=44951,3131&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=44951,3131&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>).

Smlouva o fungování Evropské unie (Konsolidované znění) [online]. EUR-Lex [cit. 13.6.2015], dostupné na WWW: [>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT).

Special Session of the Dispute Settlement Body, Contribution of Ecuador to the Improvement of the Dispute Settlement Understanding of the WTO, Communication from Ecuador, TN/DS/W/9 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 8. července 2002, odst. 35, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=66086&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=66086&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Special Session of the Dispute Settlement Body, Amendments to the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes Proposed Text by Mexico, Communication from Mexico, TN/DS/W/40 [online]. World Trade Organization [cit. 21.6.2015], 27. ledna 2003, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16377&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=16377&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations of the Dispute Settlement Understanding, Proposal by the African Group, TN/DS/W/15 [online]. World Trade Organization [cit. 22.6.2015], 25. září 2002, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=108842&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=108842&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on the Dispute Settlement Understanding, Proposal by the LCD Group TN/DS/W/17 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 9. října 2002, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=54920&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=54920&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on the Dispute Settlement Understanding: Special and Differential Treatment for Developing Countries, Proposals on DSU by Cuba, Honduras, India, Indonesia, Malaysia, Pakistan, Sri Lanka, Tanzania and Zimbabwe, TN/DS/W/19 [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 9. října 2002, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62848&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=62848&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Special Session of the Dispute Settlement Body, Negotiations on Improvement and Clarifications of the Dispute Settlement Understanding, Proposal by Mexico, TN/DS/W/23 [online]. World Trade Organization [cit. 21.6.2015], 4. listopadu 2002, dostupné na WWW: [<https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=36031&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=36031&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>).

Special Session of the Dispute Settlement Body, Minutes of Meeting, Held in the Centre William Rappard on 13 – 15 November 2002, TN/DS/M/6 [online]. World Trade Organization [cit. 21.6.2015], 31. března 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14290&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Special Session of the Dispute Settlement Body, Report by the Chairman, Ambassador Ronald Samborio Soto, to the Trade Negotiations Committee TN/DS/25 [online]. World Trade Organization [cit. 3.6.2015], 21. dubna 2011, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/chair_texts11_e/dispu_e.doc>.

Special Session of the Dispute Settlement Body, Text for the African Group Proposals on Dispute Settlement Understanding Negotiations TN/DS/W/42 [online]. World Trade Organization [cit. 26.6.2015], 24. ledna 2003, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=65951&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

Statut mezinárodního soudního dvora dostupný na internetových stránkách OSN pod WWW: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>>.

Statute of the International Court of Justice [online]. International Court of Justice, Basic Documents [cit. 7.3.2015], na WWW: <http://www.icj-cij.org/documents/index.php?p1=4&p2=2&p3=0#CHAPTER_IV>.

Subsidies and Countervailing Measures Agreement. [online]. World Trade Organization [cit. 19.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf>.

Summary Record of the Eleventh Meeting [online]. World Trade Organization [cit. 1.3.2015], dostupný v anglickém znění na WWW: <https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90270048.pdf>.

The Corfu Channel Case (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v Albania) (Assessment of the Amount of Compensation) 1949 [online]. International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders [cit. 8.6.2015], 15. prosince 1949, dostupné na WWW: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1663.pdf>>.

The Future of the WTO: Addressing Institutional Challenges in the New Millennium [online]. World Trade Organization [cit. 17.6.2015], 2005, dostupné v anglickém znění na WWW: <http://www.wto.org/english/res_e/publications_e/future_wto_e.htm>.

The M/V 'SAIGA' (No 2) Case (Saint Vincent and the Grenadines v Guinea) (Merits) Judgment [online]. International Tribunal for the Law of the Sea [cit. 8.6.2015], 1. července 1999, dostupné na WWW: <https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_2/merits/Judgment.01.07.99.E.pdf>.

The North American Agreement on Environmental Cooperation between the Government of Canada, the Government of the United Mexican States and the Government of the United States of America [online]. Commission for Environmental Cooperation [cit. 25.6.2015], Annex 34, 14. září 1993, dostupné na WWW: <<http://www.cec.org/Page.asp?PageID=1226&SiteNodeID=567>>.

The Text of GATT [online]. World Trade Organization [cit. 1.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf>.

The Uruguay Round [online]. World Trade Organization [cit. 3.3.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact5_e.htm>.

The United States International Trade Commission; internetové stránky této agentury v anglickém znění pod WWW: <http://www.usitc.gov/press_room/about_usitc.htm>.

The World Bank Data [online]. World Bank [cit. 20.3.2015], dostupné na WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD/countries?display=map>>

Trade Act of 2002, Public Law No. 107-210 [online]. U.S. Government Publishing Office [cit. 26.6.2015], Section 5201, dostupné na WWW: <<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ210/pdf/PLAW-107publ210.pdf>>.

Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů [online]. EUR-Lex [cit. 5.3.2015], na WWW: <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1433506840036&uri=CELEX:21994A1223\(18\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1433506840036&uri=CELEX:21994A1223(18))>.

Understanding on Notification, Consultation, Dispute Settlement and Surveillance [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015], na WWW: <https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/tokyo_notif_e.pdf>.

Understanding the WTO: Developing Countries [online]. World Trade Organization [cit. 18.3.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/dev1_e.htm>.

Understanding the WTO: Settling Disputes [online]. World Trade Organization [cit. 21.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/displ1_e.htm>.

Understanding the WTO: The Agreements, Overview: The Navigational Guide [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015] dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm1_e.htm>.

Understanding the WTO: The Agreements, Plurilaterals: of minority interest [online]. World Trade Organization [cit. 23.5.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm10_e.htm>.

United States – Section 110(5) of the US Copyright Act, Arbitration under Article 21.3(c) of the Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes WT/DS160/12 [online]. World Trade Organization [cit. 6.4.2015] ze dne 15.

ledna 2001, čl. III. odst. 20., dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=65434,49040&CurrentCatalogueIdIndex=1&FullTextSearch=>.

Update of WTO Dispute Settlement Cases, WT/DS/OV/31 [online]. World Trade Organization [cit. 14.6.2015], 22. srpna 2007, dostupné na WWW: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=77113&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextSearch=>.

US-Australia FTA [online]. Office of the United States Trade Representative [cit. 26.6.2015], čl. 21.11, dostupné na WWW: <https://ustr.gov/sites/default/files/uploads/agreements/fta/australia/asset_upload_file_959_5166.pdf>.

US-Chile FTA [online]. Office of the United States Trade Representative [cit. 26.6.2015], čl. 22.15, dostupné na WWW: <https://ustr.gov/sites/default/files/uploads/agreements/fta/chile/asset_upload_file683_4016.pdf>.

Vienna Convention on the law of treaties (with annex). Concluded at Vienna on 23 May 1969. [online]. Treaty Collection of United Nations [cit. 7.3.2015], na WWW: <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>>.

Who are the developing countries in the WTO? [online]. World Trade Organization [cit. 20.3.2015], dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/d1who_e.htm>.

WTO Annual Report 2012 [online]. World Trade Organization [cit. 3.6.2015], 2012, s. 34, dostupné na WWW: <https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep12_e.pdf>.

CITOVANÉ PŘÍPADY GATT / WTO

GATT

Australia – Ammonium Sulphate BISD II/188

Germany – Sardines BISD 1S/53

Uruguay – Recourse to Article XXIII BISD 11S/95

US – DISC BISD 23S/98

US – Superfund BISD 34S/136

US – Sugar BISD 36S/331

US – Section 337 Tariff Act BISD 36S/345

EEC – Oilseeds I BISD 37S/186

WTO

(řazeno chronologicky dle data počátku případu a uvedeno včetně odkazu na WWW stránky Světové obchodní organizace v anglickém znění na shrnutí, klíčová fakta a aktuální stav daného případu)

US – Gasoline WT/DS2

<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds2_e.htm>

Japan – Alcoholic Beverages II WT/DS8

<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds8_e.htm>

Australia – Salmon WT/DS18

<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds18_e.htm>

US – Underwear WT/DS24

<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds24_e.htm>

EC – Hormones WT/DS26

<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds26_e.htm>

EC – Bananas III WT/DS27

<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds27_e.htm>

US – Wool Shirts and Blouses WT/DS33

<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds33_e.htm>

Turkey – Textiles WT/DS34

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds34_e.htm

US – Helms Burton WT/DS38

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds38_e.htm

Japan – Film WT/DS44

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds44_e.htm

Brazil – Aircraft WT/DS46

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds46_e.htm

India – Patents (US) WT/DS50

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds50_e.htm

Argentina – Textiles and Apparel WT/DS56

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds56_e.htm

US – Shrimp WT/DS58

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds58_e.htm

Guatemala – Cement I WT/DS60

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds60_e.htm

Canada – Aircraft WT/DS70

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds70_e.htm

Korea – Alcoholic Beverages WT/DS75

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds75_e.htm

US – FSC WT/DS108

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds108_e.htm

Canada – Pharmaceutical Patents WT/DS114

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds114_e.htm

Thailand – H-Beams WT/DS122

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds122_e.htm

Australia – Automotive Leather II WT/DS126

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds126_e.htm

EC – Asbestos WT/DS135

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds135_e.htm

US – 1916 Act (EC) WT/DS136

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds136_e.htm

US – Lead and Bismuth II WT/DS138
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds138_e.htm>

Canada – Autos WT/DS139
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds139_e.htm>

US – Section 301 Trade Act WT/DS152
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds152_e.htm>

Argentina – Hides and Leather WT/DS155
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds155_e.htm>

US – Section 110(5) Copyright Act WT/DS160
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm>

US – Wheat Gluten WT/DS166
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds166_e.htm>

US – Lamb WT/DS177
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds177_e.htm>

US – Hot-Rolled Steel WT/DS184
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds184_e.htm>

US – Cotton Yarn WT/DS192
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds192_e.htm>

US – Line Pipe WT/DS202
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds202_e.htm>

Chile – Price Band System WT/DS207
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds207_e.htm>

EC – Sardines WT/DS231
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds231_e.htm>

US – Offset Act (Byrd Amendment) WT/DS234
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds234_e.htm>

EC – Export Subsidies on Sugar WT/DS/265
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds265_e.htm>

US – Upland Cotton WT/DS/267
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds267_e.htm>

US – Gambling WT/DS285
<https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds285_e.htm>

EC – Commercial Vessels WT/DS301

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds301_e.htm

Korea – Certain Paper WT/DS312

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds312_e.htm

EC and certain member States – Large Civil Aircraft WT/DS316

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds316_e.htm

Brazil – Retreaded Tyres WT/DS332

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds332_e.htm

US – Clove Cigarettes WT/DS406

https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds406_e.htm

SHRNUTÍ

System řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace, vývoj a výhledy

Tato disertační práce se zabývá systémem řešení sporů v rámci mezinárodního obchodního práva. V oblasti týkající se systému řešení sporů v rámci GATT, byla otázka postupů v souvislosti s řešením sporů vymezena pouze minimálně. Naproti tomu Světová obchodní organizace upravuje tyto záležitosti znatelně podrobněji. Vyšší míra transparentnosti a detailnosti úpravy těchto pravidel a postupů učinila systém řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace z pohledu jejích členů využitelnějším a výrazně stimulovala členskou ochotu obrátit se na Světovou obchodní organizaci v případě sporů.

Jedním z cílů této práce je prostřednictvím analýzy judikatury Světové obchodní organizace a jejího předchůdce, návrhů členských zemí organizace k vylepšení systému, dostupné odborné literatury a dalších pramenů, objasnit a definovat nedostatky systému řešení sporů a navrhnout jejich možná řešení, i s ohledem na postavení rozvojových zemí, které hrají důležitou roli v rámci Světové obchodní organizace jako celku.

Práce je rozdělena do několika kapitol poskytujících náhled na jednotlivé aspekty dané problematiky. Kapitoly této disertační práce jsou relativně samostatné, když první tři kapitoly se věnují obecnému úvodu, stručnému vývoji a vzájemnému srovnání na sebe navazujících systémů řešení sporů, a konečně také systému řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace, jak ho známe dnes. Další tři kapitoly se věnují problémům systému řešení sporů, a to především ohledně vynutitelnosti rozhodnutí a doporučení tribunálů určených k řešení sporů v rámci tohoto systému. Dále pak možným řešením těchto problémů, a to především z pohledu efektivnosti a spravedlnosti řešení, například vůči rozvojovým zemím. Přes relativní samostatnost těchto dvou částí práce je samozřejmě těžko představitelné, že by si věci neznalý čtenář byl schopen něco odnést z výkladů věnovaných problémům a možným řešením systému řešení sporů, pokud by vynechal obecné výklady obsažené v úvodních kapitolách této práce.

Účelem první kapitoly je úvod do předmětné tematiky, vytyčení základních cílů a stanovení hypotéz disertační práce a představení vědeckých metod, které byly k vypracování této práce použity.

Druhá kapitola je zaměřena na vývoj řešení mezinárodních obchodních sporů. Obsahuje stručný pohled na vývoj systému a základní komparaci dvou historicky na sebe navazujících systémů, GATT a Světové obchodní organizace. Pozornost je věnována též rozvojovým zemím a jejich participaci jak v GATT, tak ve Světové obchodní organizaci především.

Kapitola třetí je věnována představení procesu řešení sporů ve Světové obchodní organizaci, a to především skrze analýzu velkého množství rozhodnutí panelů Světové organizace, GATT a Odvolacího orgánu. Nutnou součástí je též představení pramenů práva, na základě kterých je v rámci tohoto systému rozhodováno.

Cílem kapitoly čtvrté je upozornit na některé zásadní problémy v oblasti efektivnosti a spravedlnosti systému řešení sporů ve Světové obchodní organizaci, především s ohledem na vynutitelnost rozhodnutí a s tím související systém nápravných prostředků a úpravy rozumných lhůt k implementaci rozhodnutí a doporučení Orgánu pro řešení sporů.

Závěrem následovaná kapitola pátá je zaměřena na možná řešení problémů systému řešení sporů ve Světové obchodní organizaci, a to s ohledem na problémy uvedené v kapitole předešlé. Zvláště vyzdvihována je nutnost posílení současného systému sankcí a některé další možné úpravy systému rozhodování sporů s tím související.

Nakonec je učiněn závěr, ve kterém je zhodnoceno naplnění cílů této disertační práce a shrnuty hlavní body, poznatky a myšlenky, jejichž použití umožnilo uvedené závěry učinit. Bylo uzavřeno, že určité problémy systému řešení sporů existují, ale zároveň jsou dostupná i jejich řešení. Rozhodujícím faktorem je schopnost dohody mezi členskými státy Světové obchodní organizace.

SUMMARY

Dispute Settlement System in the World Trade Organization, developments and future prospects

This dissertation examines settlement of disputes in the international business law. In the dispute settlement system under GATT, range of rules and procedures of the dispute settlement was minimal. On the other hand, the dispute settlement system under the World Trade Organization provides much more detailed rules and procedures. A clear set of rules and procedures made members of the World Trade Organization more willing to use and participate on this dispute settlement system.

One of goals of this dissertation is to define and clarify main problems of the dispute settlement system and propose some possible solutions. Conclusions of this dissertation are based on the analysis of the relevant case law provided by dispute settlement tribunals operating under the World Trade Organization and its predecessor; proposals submitted by members of the World Trade Organization with the intention to improve the system; available literature of leading experts and scholars in the field and some other sources. This dissertation also takes into account interests of developing countries.

The dissertation is divided into several chapters providing insight into various aspects of the issue. These chapters are relatively independent. The first three chapters provide general introduction to the subject matter of the dissertation; basic historic overview; comparison of the World Trade Organization and GATT; and description of the dispute settlement system, as we know it today. The last three chapters examine problems of the dispute settlement system, especially with respect to enforcement of the decisions and recommendations of the relevant dispute settlement tribunals. Finally, the dissertation tries to introduce the possible solutions to the listed problems, taking into account especially efficiency and fairness of the system, also considering the interests of the developing countries. For a clear understanding of the text of the dissertation, it is recommended to the reader not to skip the general introduction parts as they provide some valuable insights to the presented issues.

The first chapter aims to provide the general introduction to the topic; sets out the objectives of the dissertation and presents the used scientific methods.

The second chapter focuses on the development of the dispute settlement system in the area of the international business law. It provides a brief historical overview and a basic comparison of the two historically consecutive systems, the GATT and the World Trade Organization. Developing countries and their participation in both these systems are also discussed.

The third chapter presents the current system of dispute settlement in the World Trade Organization, in particular through the analysis of a large number of decisions of panels of the World Trade Organization and GATT; and the Appellate Body as well. Sources of law based on which the decisions are made are also discussed.

The fourth chapter concentrates on the main problems concerning efficiency and fairness of the the dispute settlement system in World Trade Organization, particularly with respect to enforceability of the decisions, related system of remedies and issues associated with the reasonable period of time for implementation of the decisions and recommendations of the Dispute Settlement Body.

The fifth chapter covers possible solutions to the problems covered in the previous chapter. Particularly highlighted is the need of reconsideration of the current system of available sanctions under the dispute settlement system of the World Trade Organization and some other related necessary improvements.

In the conclusion is assessed the fulfillment of the objectives of the dissertation and summarized the main points, thoughts and facts, which made the conclusion possible. It was concluded that certain problems of the dispute settlement system exist. However, solutions to the problems are also available. The decisive factor will be the ability of the members of the World Trade Organization to reach a consensus.